

03-05 KASIM 2006

İSTANBUL

ULUSLARARASI

BAĞIMSIZ MEDYA FORUMU

BAŞKA BİR

İLETİŞİM
MÜMKÜN

BİLDİRİLER

HAZIRLAYAN
SEVİLAY ÇELENK

IPS İLETİŞİM VAKFI YAYINLARI

IPS İletişim Vakfı Yayınları: 13

BAŞKA BİR İLETİŞİM MÜMKÜN
İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu
Hazırlayan: Sevilay Çelenk

© IPS İletişim Vakfı, 2008

İlk Basım: Ekim 2008

IPS İletişim Vakfı
Faik Paşa Yokuşu No: 37/8-9
34425 Beyoğlu, İstanbul
Tel: +90 212 2511503
Faks: +90 212 2511609
e-posta: bia@bianet.org
Web sitesi: www.bianet.org

Bu kitap Avrupa Birliği'nin mali desteğiyle yayımlanmıştır.
Burada dile getirilen görüşler IPS İletişim Vakfı'na aittir.
Dolayısıyla hiçbir biçimde Avrupa Birliği'nin resmi görüşleri
olarak değerlendirilemez.

Baskı Öncesi Hazırlık: Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık Ltd. Topkapı, İstanbul
Tel: 212 5678003

ISBN-13: 978-975-01484-4-6

Teşekkürler

İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu'na katkıları için...
Avrupa Birliği, UNICEF-Türkiye, İsveç İstanbul Başkonsolosluğu,
Frederich Ebert Stiftung, Chrest Foundation,
Küçük Eller, Düşünce Suçuna Karşı Girişim,
Metis Yayınları ve Bilgi Üniversitesi'ne...

IPS İletişim Vakfı

İÇİNDEKİLER

Eylem Çağruları 9

Önsöz

SEVİLAY ÇELENK Uluslararası Bağımsız Medya Forumu 11

Açılış Konuşmaları

NADİRE MATER Hoş Geldiniz 21

IGNACIO RAMONET Günümüzde İletişim Dünyası 23

RAMESH JAURA Yerel ve Küresel Gerçekleri Birleştirmek 26

1. Oturum

YENİ KÜRESEL YAYGIN MEDYA EVRENİ: SINIRLAR VE SORUNLAR

Kolaylaştırıcı: SEVDA ALANKUŞ

HIFZI TOPUZ Medyada Alternatif Arayışlar
ve Medya Gözlem Merkezleri 31

ANGELA CASTELLANOS Yaygın Medya ve Kadınlar:
"Basında Kadının Sesi" 37

TUĞRUL ERYILMAZ Yaygın Medyada Ne Yapılabilir? 40

2. Oturum

BAĞIMSIZ MEDYA EVRENİ VE YAYGIN DIŞI MEDYANIN GELİŞME OLASILIKLARI

Kolaylaştırıcı: Roberto SAVIO

ROBERTO SAVIO Başka Bir Dünya Yalnızca
Başka Bir Haberle Mümkün Olacak 45

JOHN D. H. DOWNING Bağımsız Toplumsal Hareket Medyası:
Kazanımlar ve Konumlar 55

ÖMER MADRA Açık Radyo 64

ERTUĞRUL KÜRKÇÜ Bir "Bağımsız Medya" Deneyimi Olarak bianet 67

MUSTAFA KARA *Evrensel* Gazetesi 76

ORSOLA CASAGRANDE *Il Manifesto* 79

SONGÜL ÖZBAKIR Özgür Radyo 82

BASCHA MIKA *Die Tageszeitung (Taz)* 85

HÜSEYİN AYKOL *Özgür Gündem* ve Sonrası... 87

3. Oturum

İLETİŞİM EĞİTİMİ:

ELEŞTİREL Mİ, ANA AKIM MI?

Kolaylaştırıcı: ESRA ARSAN

ESRA ARSAN Medya Eğitiminde Alternatif Müfredat Gerek 91

ÖZDEN CANKAYA Türkiye'de İletişim Eğitimi ve Sorunları 94

LILA PIETERS İletişim Eğitimi: Yeni Araçlar Ekleme/ Hak Odaklı Bakış /
Çocuk Hakları 99

AYŞE GÖKÇE SUSAM Özgürleşme Süreci Olarak Eğitimden Ne Anlıyoruz? 101

SELMA ARSLANTAŞ - ÖZGE DOĞAN Uğursuz Evliliğin Çocukları:
İletişim Eğitiminin İkilemlerini Aşmak 103

1. Grup Tartışması

TOPLUMSAL CİNSİYET

VE BAĞIMSIZ MEDYA

Kolaylaştırıcı: İPEK ÇALIŞLAR

NADİRE MATER Kadın Odaklı Habercilik ve bianet 109

UĞUR YÜKSEL *KAOS-GL* Dergisi: Çocukların Erişebileceği Yerlerden
Uzak Tutunuz! 113

HÜLYA UĞUR TANRIÖVER "Medyada Kadın Hakları
İhlallerine Son!": MEDİZ 115

SELEN DOĞAN Daha Çok "Tık", Daha Yüksek Tiraj,
Daha Fazla Reyting İçin... 117

4. Oturum

TÜRKİYE'DE YEREL, BAĞIMSIZ MEDYA VE YURTTAŞ GAZETECİLİĞİ

Kolaylaştırıcı: RAGIP DURAN

SEVDA ALANKUŞ Demokrasi ve "Başka-Medya" İlişkisi:
Türkiye'deki Yaygın Dışı Medya Ortamını Anlamak Üzere
Teorik Bir Çerçeve 121

İNCİLAY CANGÖZ Yurttaş Gazeteciliği İçin Bir İmkân Olarak Yerel Medya 137

COŞKUN EFENDİOĞLU Devlet ve Piyasa Karşısında Yerel Medya 144

DOĞAN SÖNMEZ Yerel Haberciler: Bağımsızlığın İnsani Sermayesi 147

CEMAL DOĞAN Anadilde Yayıncılık: "Neden Bu Kadar Israr Ettik?" 150

NADİYE GÜRBÜZ Metropolde Yerel Radyoculuk: Hangi Yerellik?
İzmir Demokrat Radyo 155

MEHMET CAN TOPRAK Mersin Radyo Ses 159

2. Grup Tartışması

BARIŞ İÇİN BAĞIMSIZ MEDYA

Kolaylaştırıcı: MURAT ÇELİKKAN

DOV ŞİNAR Bağımsız Medya ve Barış Gazeteciliği 165

ALEKSANDER İSKANDARYAN Ermenistan Medyası:
Çoğulculukla Nesnellik Karşı Karşıya 170

EROL ÖNDEROĞLU Birlikte Daha Güçlüyüz! 173

MARİNA MUŞKELİŞVİLİ Çatışmanın Adı: Gazetecilerin
Enformasyon Mücadelesi 175

NURAN AĞAN *Agos*: Barış ve Diyalog 176

TASOS KOSTOPULOS Klişeleri Yıkma, Barış İçin Mücadele Etmek 178

ZLATA KUREŞ Rejim Değişiminden Altı Yıl Sonra Sırbistan Medyası 183

Diğer Katılımcılar 185

Ek: Forum Hakkında 187

Eylem Çağrıları

İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu'na katılanlar bütün dünyada hükümetleri, yaygın medyayı, bağımsız ve yerel medyayı halkların ifade ve bilgiye erişme özgürlüğünü kullanması için kendilerine düşen eylemi gerçekleştirmeye çağırır.

YAYGIN MEDYA

- Medyanın mülkiyet yapısını yurttaşların hisse sahibi olacakları şekilde yeniden düzenleyin.
- Bireysel gazetecilere şirket çıkarlarından özerk olacakları bir editoryal özgürlük ve daha geniş bir eleştiri ve katılım ortamı sağlayın.
- Medya endüstrisinin bütün düzeylerinde gazetecilerin örgütlenmesi önündeki bütün engelleri kaldırın.
- Mesleki etik normlarına ve değerlerine uyun; izleyici/okurların editoryal konularda katılımını sağlayacak mekanizmaları oluşturun.
- Haber ve bilgi üretiminde ırkçı, cinsiyetçi/heteroseksist, ayrımcı dil ve yaklaşımdan kaçının.
- Çocukların haklarının korunmasında medyanın rolünü belirleyen uluslararası antlaşmalara uyun.
- Toplumsal cinsiyet kimliğini serbestçe açıklama hakkı ve kadın haklarının gerçekleştirilmesi konusunda medyanın rolünü belirleyen uluslararası antlaşmalara uyun.
- Savaşı ya da savaşa yönelik davranışları dolaylı ya da dolaysız onaylayan politikalar izlemekten kaçının.
- İletişim ve gazetecilik öğrencilerinin stajyerlik koşullarını düzeltin.
- Medya endüstrisi ile üniversite arasında özellikle öğrencilerin mesleğe başlamaları açısından daha yapıcı ilişkiler kurun.

YEREL VE BAĞIMSIZ MEDYA

- Kuruluşlarınızda demokratik karar alma süreçlerini geliştirmek için çeşitli seçenekler yaratmak üzere çaba gösterin.
- Okur ve izleyicilerin etkin katılımını sağlamak için çeşitli seçenekler yaratın.

- Kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla ve diğer yerel ve bağımsız medya kuruluşlarıyla güçlü yatay ilişkiler geliştirin.
- İletişim ve gazetecilik öğrencileri için stajyerlik ve istihdam olanakları geliştirin.
- Yerel yetkililerle ilişkiler açısından titizlikle uyulacak bir mesleki etik çerçevesi kurun.
- Haberlere canlılık ve çekicilik kazandırmak için üretim düzeyini geliştirin. Yalnızca olumsuz politikaları değil halkın yaşamının çeşitli yönlerini göz önüne serin.
- Gazetecilerin mesleki becerilerinin geliştirilmesi için eğitim imkânları yaratın.

HÜKÜMETLER

- Mesleklerini gerçekleştiren haber verme özgürlüğünü kullanan gazetecilere azami koruma sağlayın.
- Medya özgürlüğünü kısıtlayan politikalara son verin, medya özgürlüğünü geliştirin.
- Ulusal güvenlik kaygılarını haber verme özgürlüğünü kısıtlamanın gerekçesi haline getirmeye son verin.
- Mesleklerini gerçekleştirdikleri için hapsedilmiş gazetecileri derhal serbest bırakın.
- Gazetecilere karşı işlenmiş suçları kovuşturun ve faillerini adalet önüne çıkarın.
- Gazetecilik ve iletişim eğitimi veren kamu üniversitelerine daha etkin eğitim ve öğretim gerçekleştirebilmeleri için yeni kaynaklar sağlayın.
- Taban hareketlerinin bağımsız medya inisiyatifleri ve projeleri geliştirebilmesi için kaynak sağlayın.
- Yurttaşlarca denetlenen bir kamu yayıncılığı sektörünün geliştirilmesi için gerekli düzenleme ve kaynakları sağlayın.
- Kadınlar, çocuklar ve diğer ihmal edilen toplumsal grupların medyaya erişimlerini güçlendirecek yasa ve yönetmelikler çıkartın, bu yönde varılmış uluslararası antlaşmalara uyun, koyduğunuz çekinceleri kaldırın.

Önsöz

SEVİLAY ÇELENK

Uluslararası Bağımsız
Medya Forumu

Yrd. Doç. Dr., AÜ İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi;
Estonya Tallinn Üniversitesi'nde Konuk Öğretim Üyesi
(2007-2008 öğretim yılı).

Bağımsız Medya Forumu'nun gerçekleştirildiği Kasım 2006'nın ilk günlerinden bugüne, umut kırıcı bir iklimin ağırlığı altında, bağımsız medyanın yaşamsal önemi iyiden iyiye hissedilir oldu. Forum'dan bu yana geçen kısacık zamanda çok şey yaşandı. Bir milletvekili genel seçimi daha geride kaldı. Son ayların gündeminin en önemli konusu, Kuzey Irak'a sınır ötesi operasyonla ilgili tezkere tartışmalarıydı. Yaygın medyanın kimi zaman pervasız bir savaş çığırtkanlığı yaparak ve ayrımcı, ırkçı refleksi yücelterek katıldığı bu tartışmalar sırasında, alternatif bir sese; strateji, dış vizyon, iç misyon vs. hesaplarıyla vicdanını yitirmemiş olan seslere ihtiyaç duyduk. Koyu bir belirsizlik bulutuyla kuşatıldığımız bu ortamda, içimizi bir parça ferahlatan bir şey vardysa o da bu sesler oldu. Alternatif seslere duyduğumuz ihtiyaç, içinde bulunduğumuz günlerde, derinleşmiş biçimde sürüyor.

Elinizdeki kitapta, başka bir iletişimin mümkün olduğu inancıyla, 3-5 Kasım 2006'da İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu'nda bir araya gelen medya çalışanları, aktivistler, eğitimciler, öğrenciler ve akademisyenlerin metinleri yer alıyor. Kitaba giriş yapmanızı kolaylaştırmayı umduğum bu yazıda, "bağımsız medya" etrafındaki kavramsal tartışmalara girmeden¹ bu metinlerin temel meselelerini açmaya çalışacağım.

1. Kavramsal tartışmaya girmeyişimin nedeni, elinizdeki kitapta metinleri bulunan birçok ismin yanında, esas olarak, John Downing ve Sevda Alankuş'un yazılarının bu tartışmaya ağırlıklı olarak yer vermiş olmasıdır.

Forum'un açılış konuşmalarından başlayarak bütün konuşmalara sinen duygu, yalnız yaygın medyanın değil, alternatif/radikal/bağımsız medyanın da bir araya gelebildiğini ve mücadelede ortaklık kurduğunu görmekten kaynaklanan sevinç ve heyecandı. Forum sayesinde Türkiye'de ilk kez, yerelin, az olanın ve azınlık olanın da küresel ölçekli bir beraberlik oluşturabildiğine ve karşı duruşu uluslararasılaştırabileceğine tanık olduk. Kolombiya ve Kuzey Amerika'dan Gürcistan'a ve Azerbaycan'a kadar alternatif medyanın birçok temsilcisiyle birlikte...

Elinizdeki kitap o iki günlük buluşmanın heyecanını daim kılmak amacıyla hazırlandı. Forum'daki konuşmaların hemen hemen tamamının metinlerine ulaşmaya ve kitapta yer vermeye çalıştık. Bize ulaşan metinlerin bazıları Forum'da yapılan konuşmanın metni olarak –çok az değişikliklerle– sunulmuştu. Bazıları ise konuşma metninin genel çerçevesine bağlı kalmakla birlikte daha çok bir makale formunda yeniden yazılmıştı. Bu nedenle kitaptaki metinlerde de bu anlamda standart bir yapı yok. Ancak metinlerin tamamı, düşünce üretimi ya da deneyim aktarımı temelinde bağımsız medyanın dününü, bugününü ve gelişme ufkunu göz önüne seren bir ortaklıkta buluşuyor. Kitabın, mevcut medya içeriklerinin tek seçenek olmadığı düşüncesini ve "başka bir iletişim" umudunu güçlendireceğini umuyoruz.

Forum'un amaçları ve gerçekleştirilenler

Forum, "Medya Özgürlüğü ve Bağımsız Gazetecilik İzleme ve Haber Ağı" ya da BIA² Projesi'nin² bir etkinliği olarak İstanbul IPS İletişim Vakfı ile Inter Press Service tarafından ortaklaşa planlanan üç günlük bir organizasyondur.³ BIA² Proje Koordinasyonu tarafından oluşturulan bir "Organizasyon Komitesi", Forum'un genel yaklaşımını ve yapısını tasarladı. Komitede gazeteciler, akademisyenler, medya aktivistleri ve Proje'nin başka etkinliklerinden de deneyimli olan BIA dostları yer alıyordu. Forum şunları amaçlıyordu:

- Bütün dünyada "bir başka medya" için çaba gösteren eylemci, uzman, emekçi ve analistleri bir araya getirmek.

- Bağımsız medya oluşturma yolunda girişilmiş önemli deneyleri yurttaş gazeteciliği açısından, işleyen örnekler olarak değerlendirmek.
- Daha açık, demokratik, saydam ve ulaşılabilir medya ortamlarının yaratılmasına yardımcı olmak.
- Küresel, bölgesel ve yerel alternatif ağların işbirliğini sağlamak ve katkıda bulunmak.
- Birey ve kurumları bağımsız medya girişimlerini

2. "Medya Özgürlüğü ve Bağımsız Gazetecilik İzleme ve Haber Ağı Projesi" 17 Kasım 2003'te IPS İletişim Vakfı tarafından başlatıldı. Kısaca BIA² diye adlandırılan proje Vakfı'nın 2000-2003 arasında sürdürüp tamamladığı BIA (Bağımsız İletişim Ağı) Projesi'nin kazanımları üzerine kuruldu. Nadire Mater'in danışmanlığında ve Ertuğrul Kürkçü'nün koordinatörlüğünde yürütülen projenin masraflarının yüzde 80'i Avrupa Birliği'nin İnsan Hakları ve Demokrasi İnisiyatifi (EIHDR) Programı'ndan sağlanan hibe ile karşılandı. BIA² Projesi kapsamında, yerel radyo, gazete ve televizyonların habercilik standartlarını yükseltmelerine yardımcı olmak, daha nitelikli ve daha çok "insan hakları," "kadın" ve "çocuk" haberi üretmelerini kolaylaştırmak amacıyla, bine yakın yerel gazeteciye eğitim verildi. Eğitim çalışmaları kırk farklı ilde yapıldı ve yaklaşık elli akademisyen bu çalışmalarda yer aldı. Bu eğitimlerin notları *Habercinin Elkitabı* başlığıyla, beş kitaptan oluşan bir dizide bir araya getirildi. Dizinin iki farklı baskısı yapıldı ve 15 bin kopyası yerel medyaya ücretsiz olarak dağıtıldı. *Habercinin Elkitabı* dizisi bugün Türkiye'deki birçok iletişim fakültesinin okuma listelerinde yer alıyor. BIA ve BIA² projeleri çerçevesinde, 2000 yılından başlayarak, Türkiye'deki ifade özgürlüğü ihlalleri izlendi ve rapor haline getirildi. Üç aylık ve yıllık "Medya Gözlem Raporları" okur için olduğu kadar ulusal ve uluslararası medya için de bu konudaki en temel ve güvenilir kaynak konumunda. BIA² ayrıca bugüne kadar, yargılanan ya da başka yollarla ifade özgürlükleri kısıtlanan en az yüz gazeteciye hukuki danışmanlık sağladı.

3. Ertuğrul Kürkçü, Forum'u müjdeleyen bir yazısında, IPS İletişim Vakfı'nın çalışanları için bu Forum'un, üç yıldır sürdürülen "Medya Özgürlüğü ve Bağımsız Gazetecilik İzleme ve Haber Ağı" ya da BIA² Projesi'nin tacı olacağını belirterek, "Bu, büyük bir organizasyon. Bunu başarısız pekâlâ olimpiyat da düzenleyebiliriz" derken pek de abartıyor sayılmazdı. Forum'a yurtiçi ve yurtdışından davetli olarak katılan 90 konuk vardı. Konukların 58'ini erkek, 32'sini kadın katılımcılar oluşturuyordu. Katılımcıların 71'i Türkiye'den, 19'u Türkiye dışından geliyordu: 16'sı akademisyen, 49'u Türkiye yerel medyasından, 15'i profesyonel gazeteci, 2'si STÖ temsilcisi, 5'i de öğrenci idi. Forum'a 366 kişi kayıt yaptırdı ve Forum'u izleyenlerin sayısının beş yüz civarında olduğu gözlemlendi. Aynı günlerde İstanbul'da Kitap Fuarı'nın sürdüğü, "Küresel Isınma Karşısı Yürüyüş"ün yapıldığı ve aynı zamanda yoğun kar yağışının olduğu düşünüldürse katılımın oldukça yüksek olduğu rahatlıkla söylenebilir.

desteklemeleri için teşvik etmek.

- Türkiye'deki bağımsız medya uygulamalarının nitelikçe gelişmesine ve nicelikçe artışına katkıda bulunmak (Korkut, 2006).

Özetle söylenirse; Bağımsız Medya Forumu, yeni küresel yaygın medya evreninin sınırları ve sorunlarıyla açılış yaptı. Yaygınlık dışı kalan medya evreninin gelişme olasılıklarını tartıştı. Eleştirel bir medya okur yazarlığı ve farkındalık geliştirmeye öncelik tanıyan eğitim süreçleri ile reklama bağımlı ve sıklıkla vicdansızlaşabilen sektör pratikleri arasında ne yapacağını, nerede duracağını şaşırان iletişim öğrencilerinin ikilemelerini konuştu. Dünyanın dört bir yanından gelen katılımcılar için birikim ve deneyim paylaşımı anlamında çok önemli bir fırsat yarattı.

Kitapta Forum'un çok iyi planlanmış bu düzenine ve akışına olabildiğince bağlı kalmaya çalıştım. Metinleri aşağı yukarı bu akışa uygun olarak kitaba yerleştirmeye özen gösterdim. Bu genel açıklamadan sonra metinlerin öne çıkardığı bazı bilgilere ve tartışmalara –bir sırayı değil de kitabın içsel, düşünsel bütünlüğünü koruyarak– giriş yapmak, metinlerin değerini vurgulamak adına anlamlı görünüyor.

İlk gün yapılan geniş katılımlı bir Basın Konferansı'ndan sonra, Forum'un ikinci ve üçüncü günlerinde "Yeni Küresel Yaygın Medya Evreni: Sınırlar ve Sorunlar", "Bağımsız Medya Evreni ve Yaygın Dışı Medyanın Gelişme Olasılıkları" ve "İletişim Eğitimi: Eleştirel mi, Ana Akım mı?" başlıklı üç panel, "Türkiye'de Yerel, Bağımsız Medya ve Yurttaş Gazeteciliği" konulu bir forum ile "Toplumsal Cinsiyet ve Bağımsız Medya", "Barış İçin Bağımsız Medya" konulu iki grup tartışması gerçekleştirildi.

Açık Radyo, Agos, AMARC, bianet, *Birgün*, *Evrensel*, *II Manifesto*, Inter Service Press, OurMedia, *Die Tageszeitung*, *Tele-Sur*, *Express*, *Ülkede Özgür Gündem*, Özgür Radyo, Uçan Süpürge ve *KAOS-GL*'den temsilcilerin bir araya geldiği Forum'da deneyimlerin paylaşılmasına, kıtalar ve bölgeler arasında yeni dayanışma ve iletişim olanaklarına fırsat yaratıldı.

Fotoğraf sergileri, stantlar, öğrenci çalışmaları ve film gösterimlerinin yanında, İsrail'in saldırılarına göğüs geren Beyrutluların esin kaynaklarını dillendiren Lübnanlı sanatçı Umayma El-Halil'i dinleme fırsatı yakalandı. Onlara İstanbul'dan Sema karşılık verdi. Forum, iki de çağrı çıkardı: "Yaygın medya için eylem ve gözlem çağırısı" ve "Başka bir medya için eylem ve gözlem çağırısı" (Kürkçü, 2006; Örer, 2006 ve Forum Raporu'ndan).

Ne söylüyorlar?

Southern Illinois Üniversitesi, Küresel Medya Araştırmaları Merkezi'nden Prof. John Downing'in metninde öne çıkan bir vurgu, Türkiye'nin gündeminde bir süredir var olan ve haziran ayının bir gece yarısı Genelkurmay tarafından "kitlesel refleks" olarak adının konulmasıyla, iyiden iyiye tedirginlik verici bir karakter kazanan milliyetçi hareketlenmeye karşı, sağlam bir eleştirel duruş geliştirmenin ne kadar zorunlu olduğunun da altını çiziyor.

Yurttaş gazeteciliği ve alternatif medyanın güçlenmesini hedefleyen 48 ülkeden 500 akademisyen ve aktivisti bir araya getiren OurMedia'nın da kurucusu olan Downing, "Tabii ki gerçek bir dünyada, *derinlemesine kusurlu bir dünyada yaşıyoruz*" diyor. Bu anlamda da toplumsal hareketlerin büyüdü hiçbir taraflarının olmadığını ve her durumda bir (demokratik) gelişme olarak ortaya çıkmalarını ummam gerektiğini vurguluyor. Downing bu düşüncesini, Nazizmin ve İran'daki rejimin 1979 yılından beri benimsediği İslamın gerici versiyonunun da toplumsal bir hareket olarak başladığını hatırlatarak pekiştiriyor. ABD'nin bazı bölgelerinde kayıtdışı işçileri tüm haklardan mahrum etmeyi savunan hareketler olduğunu belirtiyor. Bununla beraber Downing Burma'dan Bolivya'ya, İran'dan İsrail'e, küresel toplumsal adalet hareketleri, çevreci hareketler, feminist hareketler, işçi hareketleri, sivil haklar ve insan haklarını savunan hareketlerin olduğunu ve bunların –zayıf veya güçlü– demokratik küresel bir güce en yakın olan şeyler olduğunu da ifade ediyor: "Evet, aralarında ayrılıklar var, düzensizlik ve yenilgi var. Burası Dünya, Merkür değil. Ama aradığımız demokrasinin taşlaşmış resmi versiyonu değil, gerçekten var olan bir demokrasi ise, toplumsal hareketler dışında nereye bakabiliriz bilmiyorum."

Gerçekten de bu vurgu, büyük kalabalıkların bir araya geldiği her hareketlenmeyi doğrudan demokratik taleplerle ilişkilendirmenin sakıncalarına çok iyi değiniyor. Kalabalıklar, demokratik talepler kadar Öteki'ni her anlamda "linç" etme amacıyla da bir araya gelebiliyor çünkü. Fakat yine de adil olmayan her düzen(lemeyi) dönüştürmek adına, "kalabalık-

lar"ın demokratik bir dönüşüm talebiyle hareketlenmelerini ummaktan başka yol yok. Bu da "kalabalık"ların kusurlu güzelliği işte!

Downing aynı açmazı, alternatif medyaya ilişkili olarak da tartışıyor ve medyayı kategorize etmek için kullanılacak en iyi terimin hangisi olduğunun, içinde bulunulan siyasi duruma veya siyasi ana göre değişebileceğini söylüyor: "İstanbul'daki bu forumun yapıldığı anda, 'Bağımsız Medya' terimi, en uygun terim olarak görüldü ve kullanıldı. Bu terimi şu anda ABD'de kullanmak daha zor olurdu, çünkü orada Fox News gibi büyük kapitalist medya şirketleri kendilerini 'bağımsız' olarak adlandırıyorlar. Burada 'toplumsal hareket medyası' tanımını analitik bir tanım olarak kullanıyorum..."

Yaygın dışı medyayı tanımlamadaki terminoloji sorunu, bu kitaptaki metinleri ortaklaştıran bir tema olarak öne çıkıyor. Forum esnasında da oturum aralarında ve kahve molalarında terminoloji meselesinin bu kadar öne çıkmasının gerekliliği konusu yeni tartışmalar yaratmıştı. Bağımsız medya, yaygın dışı medya, alternatif medya, toplumsal hareket medyası, toplumsal muhalefet medyası, dayanışma medyası, radikal medya, başka medya gibi farklı tanımların duyulduğu bu tartışmaların, bir kilitlemeyi değil, kavramların önemini akılda tutan, terminolojinin esas olarak pratiklerle etkileşime giren bir boyut taşıdığı farkında olan zengin bir kavrayışı dışavurduğunu düşünmek bana daha yakın geliyor.

Yaygın dışı medyayı adlandırma, kapsayıcı bir kavramsal karşılık bulma meselesi Sevda Alankuş'un metninde de öne çıkan meselelerden biri. Bununla birlikte Alankuş tartışmasını bu noktanın ötesine taşıyor ve önceliğini şöyle özetliyor: "Burada 'Başka bir iletişim mümkün' sloganıyla bulunduğumuza ve yaygın medya ile ilgili bir dert kurduğumuza göre, benim sunuşum söz konusu fotoğrafta 'siyahi tonlarla karşımıza çıkanlar' üzerine odaklanan, bunların niye önemli olduklarını ve imkânlarını vurgulayan, ek olarak bu genel fotoğrafın Türkiye karesi üzerine yoğunlaşarak, onu netleştirmeye çalışan bir sunuş olacak. Amacım ise artık başka/öteki medya ihmal ederek anlaşılamayacak olan yeni küresel medya ortamının yeni bir demokrasi anlayışı için

sunduğu engelleri ve olanakları –Türkiye bağlamında– tartışmaya açmak."

Alankuş'un vurguladığı siyahi tonlar 1980'li yıllardan başlayarak, kamu yayıncılığı yapan medya gibi "öteki türdeki medya"yı da ticari medya karşısında güçsüz bırakan yeni sağ politikaların ve bu politikaların medya alanında teşvik ettiği de-regülasyon ile özelleştirme dalgalarının bir sonucu olarak tabloya sızıyor. Alankuş'un tabiriyle, "öteki türdeki medya" ekonomik bakımdan çok zorlayıcı olan ortamda ya tablodan çekiliyor, ya gücünü yitiriyor ya da marjinalleşiyor. Bazıları da ticari medyayı taklit etmeleri sonucunda ya özgünlüklerini ya da içeriklerindeki radikalliği kaybederek devam edebiliyor. Bu siyahi tonlarla bezeli kötümser tabloya rağmen Alankuş, 2000'li yılların öteki medyasının önemli bir fark içerdiğini, yeni iletişim teknolojilerinin özellikle internet ile mobil telefon teknolojisinin yöndeşmesiyle yeni medya ve yeni toplumsal hareketlerin birlikte dönüşüp güçlendiklerini de vurguluyor. Bu anlamda yeni toplumsal hareketlerin yeni medyaya çok şey borçlu olduğunun da altını çiziyor.

Gerçekten de milletvekili genel seçimleri sırasında, bu "birlikte güçlenme" eğilimini, Bağımsız Ortak Sol Aday fikri⁴ ve platformu etrafında canlı bir biçim-

4. Bağımsız ortak sol adaylarla seçime gitme fikri, Seyfettin Gürsel ve Ahmet İnsel tarafından 18 Mart 2007 tarihinde *Radikal İki*'de gündeme getirildi. Gürsel ve İnsel bu yazıda, yaklaşan milletvekili seçimlerinde sol parti kimliği artık tartışmalı olan CHP'nin dışındaki sol partilerin bir kısmının, hatta hepsinin birleşmeler dahi, yüzde 10'luk ülke barajı nedeniyle, parlamentoya herhangi bir temsilci sokma şanslarının olmayacağını söylüyorlardı. Yazarlar bu nedenle, Türkiye'de solun yeniden yapılanarak siyasal arenada etkili bir varlık göstermesi girişimlerinin inandırıcılığına yeni bir darbe vurulmuş olacağını belirterek, bunun bir kader olmaması gerektiğini vurguluyorlardı. Bu tespitten hareketle önerilen ise, belli seçim çevrelerinde sol güçlerin destekleyeceği bağımsız demokrat adaylar aracılığıyla yüzde 10 barajına takılmadan solun parlamentoda temsil edilmesine imkân yaratmaya çalışmaktı. Bu fikir kısa sürede yankı buldu. ÖDP, EMEP ve SDP gibi partiler ile özellikle Doğu ve Güneydoğu'da oy potansiyellerinin yüksek olduğu bilinen DTP'nin de bu fikre sıcak bakmasıyla Ankara, İstanbul ve İzmir gibi illerde müzakere sürecini yürütecek Bağımsız Ortak Sol Aday İnişyatifleri oluşturuldu. Süreç içinde bu projede, ortak adayların belirlenmesi konusundaki anlaşmazlıklar ya da –projeyle desteklerini açıklamış olmalarına rağmen– kimi parti-

de deneyimledik. Sol partilere ve onları destekleyen seçmene yeni bir kapı aralayan bu platform sürecinde çeşitli noktalardan su aldı. Ancak yine de, İstanbul'dan Ufuk Uras ve Baskın Oran ile başka illerden diğer bazı isimlerin bağımsız sol adaylar olarak desteklendiğinin ilan edilmiş olması, umut verici olmuştu. Platform etrafında kısa sürede açığa çıkan hareketliliği ve etkileşimi yaratmada, bir kısmı Hrant Dink cinayetinden sonra oluşturulmuş e-mecraların rolü dikkat çekiciydi.

Yine de burada yeni iletişim teknolojilerinin demokratik toplumsal hareketlere güç kazandırdığını söylerken, aynı teknolojinin antidemokratik, milliyetçi ve hatta faşizan örgütlenmeler bakımından da bir güçlenme ihtimali yarattığını düşünmemek elde değil. Bu konuda Bernard Williams'ın söylediği gibi:

İnternet, Marshall McLuhan'ın televizyonun doğuracağı bir sonuç olarak kehanette bulunduğu küresel köyü, yani hem küreselleşmenin, hem de köyün dezavantajlarını içeren bir şeyi ilk defa yaratma işaretleri veriyor. Bu, istekli ve ne aradığını bilen kişilere kesinlikle birtakım güvenilir malumat kaynakları sunuyor, ama aynı şekilde tüm köylerin ana direği olan dedikoduyu da destekliyor. Eğlenceli, batıl, skandal yaratan veya kötü niyetli iddialar, hevesler ve şüphelerin bir kısmını taşıyan mesajların serbest ve yapılandırılmamış takası için giderek kalabalıklaşan bir buluşma yeri kuruyor internet. Bu mesajla-

lerin ortak bağımsız sol adayın karşısına kendi bağımsız adaylarıyla çıkmaları gibi nedenlerle, çatlaklar oluştu. Buna rağmen, çeşitli sol parti ve gruplarla farklı kurumların ve bireylerin de desteklediği ortakaday.net girişiminin çabalarıyla on bini aşkın destek imzası toplandı. Elektronik ortamlarda sürdürülen tartışmalar, gönüllü seçmenlerin kurduğu bloglar ve bu anlamda seçmenin kendisi tarafından yürütülen kampanya sayesinde muhalif Sol'un önemli bir kısmı –arzulanan ölçülerde olmasa da– birlikte hareket etme gerekliliğine ikna edildi. Barış İnişyatifi, Barış Girişimi, Genç Siviller, Irkçılığa ve Milliyetçiliğe DurDe gibi inişyatifler (ki bunların üyelerinin azımsanamayacak bir kısmı diğer üyeleri sadece e-grup'tan tanıyordu) ile bilet, Açık Radyo ve İstanbul Indymedia gibi alternatif iletişim kanalları da bu fikir etrafındaki tartışma ve ön araştırmalara destek veren mecraları oluşturdu. İstanbul 1. Bölge'den bağımsız sol aday Ufuk Uras'ın milletvekili seçilmesiyle sonuçlanan bu süreç, adigeçen e-mecraların çoğunun, "Sol'un temsil mücadelesini" bundan sonrasında da sürdürme kararlılığı ile dikkat çekmeye devam ediyor.

rın pek çoğunun hakikate uygun olma şansı düşük ve bu sistemin insanın hakikate uygun mesajları seçmesine bizzat yardım etmesi olasılığıysa daha da düşük. (...) Aynı zamanda bu söyleşilerin küresel doğası, durumu bir köydekinden daha kötüye götürebilir ki, köyde an azından farklı görüşleri ve sıkıntıları olan kişilerle karşılaşabilir ve onlara kulak vermek zorunda kalabilirsiniz. Demokratik tartışmanın geleceğinden kaygılanan eleştirmenlerin belirttiği gibi, internet daha önceden izole edilmiş aşırı görüşteki çok sayıda insanın birbirini bulmasını ve sadece kendi aralarında konuşmasını kolaylaştırmaktadır (2006: 270).

Yeni iletişim teknolojilerinin demokratik potansiyeline umut bağlama konusunda aşırı iyimser olmaya kuşkulu bakanlardan biri de Hesmondhalgh. Ona göre de internet kültürel üretim ve tüketimde olağanüstü önemli bir gelişmedir ve radikal bir potansiyel taşır. Ancak kendilerine ütopya yatırımlar yapılan bu tür teknolojiler genellikle politik ve ekonomik bağlamda eşitsizlikler üreten, iktidarlarını yoğunlaştırma ve kârlarını artırma amacını üstün tutan endüstriler tarafından var edilir ve pek de ütopya amaçları olmayan çıkar grupları tarafından ele geçirilirler (2002: 220).

Buna rağmen kalabalıklar için söylediğim burada da geçerli; bunu da teknolojinin paradoksu olarak görmek ve muhalif, alternatif ya da radikal her toplumsal girişimi yeni iletişim teknolojilerinin desteği ile yaygınlaştırmak, güçlendirmek gerekiyor. Bu çerçevede İncilay Cangöz'ün "yurttaş gazeteciliği için bir imkân olarak yerel medya"yı tartıştığı yazısı da önemli. "Yurttaş gazeteciliği"nin felsefi ve etik temellerini ve dayandığı ilkeleri tartışan Cangöz, farklı bir mesleki algı üzerine temellenen bu tür bir gazetecilik anlayışıyla gazete, radyo, televizyon gibi iletişim mecralarını kamusal birer foruma dönüştürmeyi öneriyor. Cangöz'e göre yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu olanakları da değerlendirerek, gazeteci ve halk arasındaki ilişkileri demokratikleştirmeye önem vermek gerekiyor.

"Barış gazeteciliği" konusunda pırl pırl bir alternatif bakışı temsil eden İsrail'deki Barış Gazeteciliği Merkezi'nden Dov Şinar da bu konuda şöyle söylüyor. "1990'lı yılların ortalarından itibaren ortaya

çıkan internet ve diğer dijital teknolojiler, medyanın merkezi yapısını yıkmayı ya da en azından alternatif kanallar yaratmayı vaat etti. Bu yeni teknolojilerin, muhtemelen abartılı bir beklenti yarattığı doğru. İnternet ve diğer dijital teknolojilerin eğlence sektörüne yöneldiği de doğru. Ancak, en azından, bazı alternatif kanallar direkt olarak ve dijital radyo ve televizyonlar yoluyla demokratik toplumlara uyarlandı. Bu yolla, ana görüşü temsil eden medyaya oranla, daha katılımcı ve bağımsız iletişime fırsat veren online gazetecilik, bloglar (internet günlükleri) ve amatör dergiler gelişti."

Kitaptaki metinler arasında iletişim eğitimi ile ilgili olanlar özellikle önemli. Çünkü hakiki bir alternatif yaratma çabasında, medya çalışanlarının eleştirel bir bakışı ve aynı zamanda eleştirel bir medya okuryazarlığını içselleştirmelerinin önceliğini yadsımak mümkün değil. Forum'daki iletişim eğitimi panelinden kitaba taşınan tartışmalarda da özellikle vurgulanan bir konu bu.

İletişim eğitimiyle ilgili görüşlerini tartıştığı metinde Özden Cankaya, "İletişim fakülteleri; tekelleşen medya sektörünün izleyici, okur sayılarını artırıcı bir yayın/yayım gerçekleştirilecek nitelikte insan gücü yetiştirilmesini bekleyen anlayışıyla kamu hizmeti yayıncılığının sorumluluklarını yerine getirebilecek insan gücü yetiştirme anlayışı arasında eğitimlerini gerçekleştirme sorunuyla karşı karşıyadır" saptamasını yapıyor. Sektörde hâkim olan ticari beklentilerle yayıncı sorumluluğu arasında "sıkışma" durumu olarak tanımlanan bu sorun, iletişim eğitimiyle ilgili metinlerin tümünün merkezinde yer alıyor diyebiliriz. İletişim öğrencilerinin medyaya düşman olarak yetiştirilip yetiştirilmediği yönündeki eski bir tartışmayla da ilişkisi kurulan bu sorun, Ankara Üniversitesi öğrencileri Selma Arslantaş ve Özge Doğan'ın metninde de "teori mi, pratik mi?" sorusu aracılığıyla yeniden düşünülüyor.⁵ Esra Arsan ise bu ikilemi aşmanın yollarını tartışıyor. Onun vurguladığı nokta ise iletişim eğitiminde alternatif bir müfredatın gerekli olduğu.

İletişim eğitimi tartışmalarının odaklandığı "teori mi, pratik mi?" sorusunun önemi açık olsa da, tartışmayı buradan kurma eğilimimizin sorunun özünü

elden kaçırıp kaçırmadığını düşünmeyi ihmal etmek gerekiyor. İletişim eğitimcilerinin gündeminde ağırlıklı bir yer işgal etmiş olan bu tartışmanın bana zaman zaman yapay bir gündem oluşturulduğu gibi bir hissiyat verdiğini eklemek isterim. Çünkü Türkiye medya ortamı ve hatta genel olarak iletişim alanı düşünüldüğünde teori ya da pratik arasında bir seçmeyi ima eden bu tartışmanın çok da manidar olmadığı görüşündeyim. İletişim eğitimi böyle bir seçim yaparak değil, elbette aynı anda hem teorik hem pratik bir eksen gözetken biçimde sürdürülmeli. Çünkü teknolojiye dair bilgi kadar teknik bilgi de medya üzerine eleştirel bir düşünce inşa edebilmenin, eleştirel bir medya pratiği icra etmenin "yanında" düşünülmelidir, karşısında değil. Başka bir deyişle bu soru eğitimde bir "tercih sorunu" olarak değil, bir "denge sorunu" olarak tartışılabilir. Kitaptaki metinlerde de esasen bu denge arayışının izleri görülüyor.

Burada ayrıca Tuğrul Eryılmaz'ın metnine değinmek gerekiyor. Eryılmaz esas olarak "yaygın medyada ne yapılabilir?" sorusuna yanıt üretmeye çalışıyor olsa da bu konuya iletişim eğitimiyle ilgili tartışmayı sürdürerek giriyor ve bir yandan bu ikiliği aşmaya çalışırken bir yandan da yaygın ve yaygın dışı medya ayrımı üzerine yeniden düşünmeye davet ediyor. Eryılmaz'a göre yaygın medyayı "karşımızda" konumlamak kolaylığı yerine, onu içeriden dönüştürme olanaklarına kafa yormak da tercih edilebilir. Eryılmaz yaygın medya kuruluşlarının kâr etme arzusunun fikir ve ifade özgürlüğünü geriye atması için buradaki medya çalışanlarının mücadele etmesi gerektiğinin altını çiziyor ve şunu söylüyor: "Bütün gazeteciler holdingteci (*corporate jourmos*) deyip işin içinden çıkarsak hem inanılmaz bir şekilde yılgınlık, umutsuzluk yaratmış oluruz ki bu gerçekten 'holdingteci'lerin ekmeğine yağ sürer, köpeksiz köyde değneksiz dolaşırlar. Bundan da öte *The Guardian*'ın Naomi Klein'ına, *Independent*'in Robert

5. Arslantaş ve Doğan panelde sunmak üzere hazırladıkları kısa filmde de akademisyenler, gazeteciler ve öğrencilere bu soruyu yöneltmişlerdi. Bu kısa filmin panele pek çok farklı perspektifi taşıyarak gerçek bir canlılık kattığını eklemek gerekir.

Fisk'ine, Türkiye'nin öldürülmüş gazetecilerine ve en son Rusya'da muhalif olduğu için öldürülen *No-vaya Gazeta*'nın Anna Politkovskaya'sına çok hak-sızlık etmiş oluruz."

Son olarak Galatasaray Üniversitesi öğrencisi Gökçe Susam, bir özgürleşme süreci olarak eğitim dendiğinde, yaşanan toplumun çokkatmanlı iktidar ilişkilerini görebilmeyi, daha da önemlisi bu ilişkileri ve kendi konumunu sürekli olarak sorgulayabilmeyi anladığını ifade ediyor. Susam'a göre bu sorgulama, militarist, erkek egemen, kapitalist, milliyetçi söylemlerin hâkim olduğu bir toplumda, kadının ve erkeğin kendilerine biçilen –namus taşıyıcılığı, annelik, askerlik, iyi vatandaşlık, tüketicilik gibi– roller karşısında eleştirel bir mesafe alabilmesiyle mümkün ve bu eleştirel mesafe, özgürleşmenin de önkoşulu.

Kitabın çok önemli tartışmalarından biri de "barış gazeteciliği" etrafında. Burada Dov Şinar'a dönmek istiyorum. Şinar çeşitli yazı ve araştırmalara referansla, çatışmalı durumlara ilişkin "barışçı olmayan" haberciliğin ortak özelliklerini şöyle sıralıyor. Şiddet, sansasyonculuk, kişiselleştirme, milliyetçilik ve belli ülkelere, gruplara ve kişilere karşı önyargı üretiminin tercih edilmesi. Çatışmaların kökenlerini, nedenlerini ve koşullarını analiz etmek yerine, basit açıklamaların tercih edilmesi. Daha geniş bir insani boyut yerine, çatışan tarafların bakış açılarının yansıtılması. Çatışmaların sadece şiddet yaşandığında veya yaşanmak üzere olduğunda haberleştirilmesi. Daha uzun "çatışma çözümü" veya değişim süreçleri yerine, spor karşılaşmaları tarzında "bize karşı onlar" durumunun yaratılması, yalnızca hasar ve kurbanların, kazananların ve kaybedenlerin üzerinde durulması. Barışla ilgili haberlere "az haber değeri olan" haberler gözüyle bakılması.

Dov Şinar çatışmalı durumlarla ilgili haberciliğin zaafalarını bu sözlerle tespit ederken *Eleftherotypia* gazetesinden Tasos Kostopulos, karşı ucunda bizim yer aldığımız bir çatışmanın Yunan mediasındaki görünümünü eleştiriyor. Kostopulos'a göre yapılması gereken, "soydaşlarımızın (veya atalarımızın) geçmişte uğradığı zulümlere herhangi bir atfı sansürlemek değil, halkımıza ulusal tarihin diğer yönü-

nü de göstermektir. Yani 'bizim' tarafın diğerlerine neler yaptığını da: temel insan haklarından yoksun bırakmak, etnik temizlik ve hatta (bazı aşırı durumlarda) soykırım gibi. O zaman, çok iyi bilinen, çünkü insanlara ulusal devletin ideolojik aygıtları tarafından sürekli olarak 'hatırlatılan' 'ulusal ıstıraplar' yaşanan diğer gerçekler arasında gerçek yerini bulacaktır." Kostopulos "komşunun saldırganlığı" algısının, çoğu zaman kasıtlı yanlış bilginin veya daha yaygın olarak yarı gerçeklerin ve geçmişteki korkunç olayların yarattığı korkularla oynamanın bir ürünü olduğunu ifade ediyor.

Kostopulos, milliyetçi ve dar görüşlü bir Yunan efsanesinden de söz ediyor. Bu efsane, Yunanistan'daki hâkim algıya göre 1974 yılında "[Kuzey] Kıbrıs'ı Türkiye'ye veren" adam olan ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı ve Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'a atfedilen yanlış bir demeçle ilişkilidir. Efsane etrafında kurulan milliyetçi söyleme göre, tüm ABD yönetimlerinin ana problemi "yönetilmesi zor olan" asi Yunanlılardır ve Kissinger'ın bulduğu sözümona çareye göre onlar, "kültürel köklerinin" tahrip edilmesi ve onları şanlı atalarına bağlayan göbek bağının yok edilmesi yoluyla zayıf düşürülmelidir. Kissinger güya şöyle demiştir: "Ellerimizin serbest olması için biz [ABD] onların [Yunanlıların] dilini, dinini, manevi ve tarihi rezervlerini hedef almalıyız."

Kostopulos'u okuyunca, Batı emperyalizminin "Anadolu'dan Türk'ü süpürüp atmak" olarak tanımlanagelen ebedi arzusuyla ilgili Türkiye'deki "efsane"yi ve bunu asla unutulmaması gereken bir tehdit olarak ulusal hafızaya naksetmeye çalışan milliyetçi, militarist söylemi hatırlamamak elde değil.

Kostopulos'un bu çerçevede söyledikleri çok önemli. Ona göre "milliyetçiliğin hayati bir unsuru da, ötekinin, kendi içinde tezatları olmayan, sınıfsal veya ideolojik ayrılıkları olmayan homojen bir varlık olduğu –başka bir deyişle, ulusal bir topluluktan ziyade bir 'ordu' olduğu– algısıdır. Bölgemizde, her yerde 'tüm komşu ülkelerin' her zaman tek bir somut ve bütün bir dış politikası olduğu ve 'bizim' kendi aramızdaki anlaşmazlıklar yüzünden kötü bir durumda olduğumuz argümanı çok yaygın ve tipik bir klişedir. Bu klişe, komşularımızın –tıpkı bizim gibi–

siyasi, sosyal, kültürel vs. açıdan ne kadar karma olduğunu anlatmakla kırılabılır veya en azından zayıflatılabilir. Tabii ki böyle bir karşı bilginin hayati bir önşartı farklı komşu ülkelerdeki iç muhalefet kesimlerinin birbirlerini tanımasıdır."

Barış için bağımsız medya konusunda yazarlar arasında, "Kafkas'ın üç bebeği" olarak adlandırılan üç yeni ülkesinden (Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan) üç isim var. Onlar da kendi ülkelerindeki çatışmalı durumların medyada nasıl ele alındığından yola çıkarak, barışın önüne dikilen ve her birimizin çok iyi anladığı engellere işaret ediyorlar. Rejim değişiminden altı yıl sonra Sırbistan medyasının durumunu anlatan yazısında Zlata Kureş, son üç yılda Sırbistan medyasının, doğrulanmamış birçok büyük siyasi suçlama ve haberle dolup taşıdığını ifade ediyor. Yayımlanan gerçekdışı haberler hakkında dava açılmadığını ve iddiaların çoğu zaman ne doğrulandığını ne de yalanlandığını belirtiyor. Kureş, Sırbistan Haber İzleme Grubu'nun ülkenin büyük gazetelerine yönelik araştırmasının sonuçlarının ayda bir yayımlandığını belirterek, bu analizlerden, en temel medya etiği ilkelerinin büyük oranda ihlal edildiğinin anlaşıldığını söylüyor. Bu bölümdeki bütün metinlerde, barışçı bir dil ve çatışmalara ilişkin çözüm üretici bir yaklaşımın hâkim olduğu bağımsız bir medyanın önemine vurgu yapılıyor.

Toplumsal cinsiyet ve bağımsız medya konulu metinlerde SEMlac (*El Servicio de Noticias de la Mujer de Latinoamérica y el Caribe*), Uçan Süpürge, bianet, KAOS-GL ve Medya İzleme Grubu'ndan (MEDİZ) temsilciler, yaygın medyanın dışladığı, önyargılar ya da kalıp yargılarla temsil ettiği ve saygınlıklarını zedelediği kadınların, eşcinsellerin ve ötekileştirilmiş bütün grupların bağımsız medya deneyimlerini anlatıyorlar. Bu deneyim paylaşımı, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı yayıncılık mücadelesinin güçlüklerini ve kazanımlarını anlamamıza ışık tutuyor.

Forum metinlerine baktığımız zaman Türkiye alternatif medya deneyimlerinin aldığı risklerin ağırlığını görmemek mümkün değil. Gün TV, Radyo Ses, Demokrat Radyo, Özgür Radyo, Açık Radyo, KAOS-GL dergisi, *Agos*, *Evensel* ve *Ülkede Özgür Gündem* gazetelerinin temsilcileri deneyimlerini anlatırken

ne denli büyük bir baskı altında çalıştıklarını da etraflıca anlamamızı sağlıyorlar. Tutuklamalar, tartaklamalar, talanlar ve ölümlerle dolu bir tarihleri var. Yazılanları okurken Türkiye bağımsız medyasının –özellikle radyo ve televizyonlar dikkate alındığında– kısacık sayılabilecek tarihine ne kadar sancılı/acılı bir deneyimi sığdırdığını da yeniden fark ediyoruz. Yaygın medyanın yaptığından farklı bir şeyi denemek, elini taşın altına sokmak demek. Diğer ülkelerin bağımsız medya deneyimleri için de durumun çok farklı olmadığı anlaşılıyor. Fakat yine de bütün bu metinleri okuduğumuzda bize geçen duygu asla bezginlik ya da yılgınlık değil.⁶

Bugün için alternatif medyanın toplumsal itirazları ve dayanışmayı kimi zaman hiç de sistematik olmayan yollarla kısa sürede nasıl sistemli olarak hayata geçirdiğini görmek gerçekten etkileyici. Hrant Dink suikastının ardından bir-iki saat kadar kısa bir sürede yüzlerce kişi İstanbul'da Taksim'de, Ankara'da Güven Park'ta ve başka yerlerde bir araya gelerek cinayeti lanetlediler. Hrant oldular ve Hrant'la içlerinin bir yerinin ölüp gittiğini ilan ettiler. Bu tepki sadece SMS zincirleriyle ve e-gruplardan dalgalar halinde yayılan mesajlarla mümkün oldu. Malatya'da Zirve Yayınevi'nin üç çalışanı katledildiğinde, aynı güçle olamasa da benzer bir tepki benzer yollarla or-

6. Bu kadar eza ve cefadan sonra bu gücü nasıl bulduklarını anlamak için belki de bambaşka bir yerde ve başka bir bağlamda geçen şu konuşmadan hareket etmek gerekir: *Agos* gazetesi yazarı Markar Esayan (2007), Genelkurmay Başkanlığı ile görüşmek istediğini açıklayan Ermeni Patriği II. Mesrob ile yaptığı söyleşide ona, "Bir din adamı olarak risk alıyorsunuz. Elinizi taşın altına böyle kararlı ve sahici bir biçimde sokmanızın sebepleri nelerdir?" diye sorduğunda II. Mesrob şöyle yanıt veriyor: "Toplumumuzun geleceği söz konusu olduğunda herkes risk alabilmelidir. Toplum olmazsa, hiçbirimiz olmayız. Keşke toplumumuzu yöneten insanlarımız bunun farkına varıyor olsalardı. O zaman toplumumuzda daha fazla birlik ve beraberlik görebilirdik," diyor. Patrik, Türkiye'den göç etmelerin başlayıp başlamadığıyla ilgili bir soruya da, "Bizim başka vatanımız yok. Burası bizim ülkemiz. Her şeye rağmen biz bu ülkeyi seviyoruz. Bu ülkeye kendimizi bağlı hissediyoruz," diye yanıt veriyor. Aslında bu sözler bu kitapta okuyacağımız toplumsal dayanışma biçimlerinin ve alternatif medya deneyimlerinin birçok temsilcisinin başka bir biçimde, pratikleriyle söyledikleri sözler. Onlar ellerini taşın altına sokarak birlik ve beraberlik içinde olmayı seçiyorlar.

ganize edildi. Anafartalar Çarşısı saldırısından sonra da öyle. Bunlar umut verici demokratik tepkilerdi ve bu tepkiler toplumsal barış girişimlerinin ortak ifade/haberleşme kanalları aracılığıyla daha da güçlenebilir. Genelkurmay muhtırasının akabinde hızla kamuoyuna duyurulan aydın itirazları da bu kanallar üzerinden toplanmış ve yaygın medya tarafından göz ardı edilse de bağımsız medyanın pek çok örneği tarafından bu itirazın önemi ısrarla vurgulanmıştı.

Forum'a Berlin'den katılan *Taz* editörü Basha Mika'nın yazısında yer verilen bir cümle ile "söylenenleri" bağlamak istiyorum. "*Albert Camus'ya göre bağımsız basın hem iyi, hem kötü olabilir. Ama bağımsız olmayan basın sadece kötü olabilir.*"

Hasılı, panelleri ve grup tartışmalarıyla, duvarlar boyunca akıp duran kısa filmleri, belgeselleri, fotoğraf

raf sergileri, alternatif yayınlara tahsis edilmiş stantlarıyla, yemek sohbetleri, kahve araları, yağmur altındaki koşuşturmalarıyla, Cezayir Cafe ve Saki'deki kalabalık ve dost atmosferiyle, konserleriyle ve bildirgeleriyle İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu 2006 yılının iletişim etkinlikleri içinde bana kalırsa en umutlu, en ufuk açıcı ve en heyecan verici olanıydı. *Bianet*'in sevgili yüzleri Nadire, Ertuğrul, Baran, Ceren, Erhan, Fügen, Nilüfer, Leyla ve Tolga bu canlı atmosferi yaratabilmek için aylar boyunca uğraştılar. Buraya yazmakla bitiremeyeceğim pek çok BİA dostu da sözleriyle, düşünceleriyle, emekleriyle gönülden destek vermiş anladığım kadarıyla. Var olsunlar. Bu kitap da hem oradaki bütün tartışmaları hem de onların çabasını her zaman var etmek için...

Kaynakça

- Esayan, Markar (2007), "Mesrob II ile Söyleşi", *Agos*, 11 Haziran 2007.
 Hesmondhalgh, David (2002), *The Cultural Industries*, London: Sage.
 Korkut, Tolga (2006), "Dünyanın Bağımsız Medyası İstanbul'da", *bianet*, 26 Ekim 2006.

- Kürkçü, Ertuğrul (2006), "'Beşinci Güç' Bir Araya Geliyor", *bianet*, 30 Ekim 2006;
 Örer, Ayça (2006), "Bağımsız Medya Forumu Başlıyor", *bianet*, 3 Kasım 2006.
 Williams, Bernard (2006), *Hakikat ve Hakikatlilik: Soykütük Üzerine Bir İnceleme*, çev. Ertürk Demirel, İstanbul: Ayrıntı.

Açılış Konuşmaları

NADİRE MATER

Hoş Geldiniz

IPS İletişim Vakfı Başkanı ve Medya Özgürlüğü, Bağımsız Gazetecilik, İzleme ve Haber Ağı (BIA²) proje danışmanı. 1949'da Söke'de doğdu, Sosyal Hizmetler Akademisi'nde okudu, 10 yıl sosyal hizmet uzmanı olarak çalıştıktan sonra gazeteciliğe başladı. 27 yıldır gazeteci; hem yerel, hem ulusal hem de uluslararası medyada çalıştı, şimdi hepsini buluşturmaya çalışıyor. En çok insan hakları, çocuklar, kadınlar ve ifade özgürlüğüyle ilgili. Bir süre Sınır Tanımayan Gazeteciler Türkiye temsilciliği yaptı. 1984-1998 yıllarında askerlik hizmeti için Güneydoğu'da çatışma bölgesinde bulunan 42 gençle yaptığı söyleşilerden oluşan *Mehmedin Kitabı* 1999'da yayımlandı, yasaklandı, aklandı. İngilizce, Almanca, İtalyanca, Fince ve Yunancaya çevrildi.

Merhaba, hoş geldiniz, hoş geldik! Bugün burada "başka bir iletişim mümkün" diyenler "daha mümkün"ün yollarını konuşmak, paylaşmak ve bu yolda yürürken birlikte de olmanın imkânlarını aramak üzere buluştuk. Dolayısıyla başka bir hava da mümkündü! Kar herhalde en son tercihimizdi. Aslında son on yılda en çok hava nasıl olacak diye sorduk. Bizi, IPS İletişim Vakfı'nı buraya taşıyan on yıldan söz ediyorum. Türkiye'nin dört bir yanında yerel habercilerle birlikte oluşturduğumuz Bağımsız İletişim Ağı'na, yani BIA'ya giden yolda yerel medyayla gerçekleştirdiğimiz ilk görüşmelerden, "başka bir medya mümkün mü?" sorusuna hiç tereddütsüz "elbette" dediğimiz, daha iyi habercilik arayışı üzerinden düzenlediğimiz onlarca buluşmadan söz ediyorum. Kar ve yağmur yine de bizim buluşmalarımızı engelleyememişti, tıpkı bugünkü gibi.

Aslında gazetecilik bir bakıma da bir türlü rahat edememe, rahatsızlık duyma mesleği değil mi? Türkiye'de ya da başka yerde "rahatsız" bir gazeteciysen "bir şeyler yapmalı" dersin, demekle kalmaz bir şeyler yapmanın yollarını ararsın ve yaparsın mutlaka. Biz de çok hayal kurduk, çok proje yaptık. Burada da dünyanın "rahatsızları" olarak buluştuk. Her birimiz kasabalarımızda, şehirlerimizde yeni medyalar yarattık, yaratma yolundayız, üniversitelerde "peki nasıl?" sorusu üzerinden tartıştık, çalıştık, geleceğin habercileri gençler olarak bize dayatılan haberciliğe karşı çıktık. Ve okurlar olarak itiraz ettik. Birlikteyiz. Ne kadar heyecan verici!

Hoş geldiniz, hoş geldik.

Bundan tam on yıl önce Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin "rahatsızları" IPS İletişim Vakfı'na geldikleri anda, tam da "proje"lerden yorgun düştüğüm bir ana denk gelmiş besbelli ki, benden uzak ol-

sun havasına girdiğimi hatırlıyorum. Ne var ki Ertuğrul sanki ilk kez bir işe girişiyormuşçasına tüm heyecan ve enerjisiyle teklife atlayınca, daha ikinci toplantıda ben de kendimi olayın içinde buldum. İyi ki!

Hayatı tek merkezden aktaran yaygın medyanın, egemen medyanın dışındakilerle birlikte olacaktık. Başka bir medya mümkün mü diye sormayacak, evet mümkün diyecektik. Yollara düştük; bölge bölge yerel medyayla, yerel habercilerle toplantılar yapmaya başladık. O kadar kolay değildi elbette. Özellikle ifade özgürlüğünü kısıtlayan düzenlemelerden daha fazla canı yananlar ilk anda daha fazla ilgi gösterdi, ama mesela Antalya'da ise davetimize üç gazeteci icabet etti. Aslında neredeyse biz bile zor gittik toplantı yerine; şehri sel götürüyordu. O üç kişi halen bizimle. Manavgat'taki Radyo Venüs'ten Doğan Sönmez bugün de burada, başka bölgelerden ilk toplantılara katılan arkadaşlarımızdan da burada bizimle olanlar var. Bu iki gün içinde kendi hikâyelerini anlatacaklar. Tabii ki o günden bugüne çoğaldık, çoğalmaya devam ediyoruz.

Sessizlerin sesi dedik, üretim temelinde dayanışma dedik, görünmeyeni, gösterilmeyeni görünür kılmak dedik, ihmal edilenlerin sesi olmak dedik. Mersin, Samsun, Diyarbakır, Adana, Bursa, Siirt, Çanakkale, Muğla, İzmir'den, Türkiye'nin her bir yerinden gazetecilerle defalarca bir araya geldik. Birlikte ve tek tek politik ve etik olarak sorumlu habercilik yapmayı konuştuk, tartıştık. Artık 2006'da başlangıçta dediklerimizi Hak Haberciliği başlığında topluyor, bunu da hak odaklı, kadın odaklı, çocuk odaklı ve elbette ifade özgürlüğü odaklı habercilik olarak açıyoruz. Bugün bianet'te her gün üretilen haberler, habercilik eğitimi programları, habercilik kitapları, medya gözlem raporları, yerel medya için hazırlanan radyo programları başta olmak üzere daha ilk günden hayal ettiklerimizi, hatta edemediklerimizi de sadece yereldeki arkadaşlarımızla değil, dünyanın ve Türkiye'nin görmediğimiz köşelerinden yüzünü bilmediğimiz dostlarımızın da katkılarıyla gerçekleştirdiğimiz bir toplam görüyoruz.

Evet, dünyanın BIA'larıyla da beraberiz. Bağımsız medya yaratan ve yaratma yolundaki gazeteciler

ve aktivistler, bağımsız medya üzerine çalışan akademisyenler, başka türlü medya olmalı diyerek, okuduklarına, müfredata itiraz eden iletişim öğrencileri, yaygın medyanın emekçileri muhabirler buluştuk. Bogota, Tel Aviv, İzmir, Diyarbakır, Atina, Tiflis, Berlin, Venedik burada. Bu buluşma şart ve kaçınılmazdı. Gazeteciler, akademisyenler, iletişim öğrencileri, okurlar... teşekkürler hepinize...

Artık "başka bir iletişim mümkün mü?" sorusu yok, çünkü mümkün olduğunu biliyoruz. Buluşmamız Hak Haberciliği Ödül Töreniyle başlıyor. Yerel medya, yaygın medya ve Eskişehir Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden arkadaşlarımız Hak Haberciliğine örnek oluşturan haberleriyle ödülleri alacaklar. İlk sunumlar "başka bir iletişim mümkün"ü tartışıyor. Yeni küresel yaygın medya evreninin sınırları ve sorunlarını bir panelde tartışacağız. İkinci panelimizin konusu: Bağımsız medya evreni ve yaygın dışı medyanın gelişme olasılıkları.

İkinci günün yarısında iletişimciler ile iletişim öğrencileri "iletişim eğitimi- eleştirel mi, yerel mi" başlığıyla tartışacaklar. Programımızı toplumsal cinsiyet ve bağımsız medya, Türkiye'de yerel, bağımsız medya ve yurttaş gazeteciliği, barış için bağımsız medya başlıklı gruplardaki sunum ve tartışmalar izleyecek. Bu iki günde başka bir iletişim mümkün diyenler olarak paylaştığımız deneyimlerin yolculuğumuzu kolaylaştıracağını, umutlarımızı pekiştireceğini biliyorum, diliyorum.

Sonunda, İstanbul'dan Sema ve Lübnan'dan Umayma El-Halil'in şarkılarıyla birlikte Türkiye'ye ve dünyaya yaygın medya ve başka bir medya için eylem ve gözlem çağrılarımızı yapacağız.

Bu on yılda hayalleriyle, emekleriyle birlikte olduğumuz arkadaşlarımıza teşekkür ediyoruz. Bağımsız Medya Forumu'nu katkılarıyla mümkün kılan başta Avrupa Birliği olmak üzere UNICEF-Türkiye, İsveç İstanbul Başkonsolosluğu, Frederich Ebert Stiftung, Chrest Foundation, Küçük Eller, Metis Yayınları, Bilgi Üniversitesi, Düşünce Suçuna Karşı Girişim'e özel teşekkürler.

Yeniden, hoş geldiniz!

1943'te Redondela, İspanya'da doğdu. Bordeaux, Rabat ve Paris'te mühendislik eğitimi aldıktan sonra Paris EHESS'te sosyoloji çalıştı. Sinemaya ilgi duyan Ramonet, Roland Barthes ve Christian Metz'le yan yana okudu ve doktora tezini kültürün semiolojisi ve tarihi üzerine yaptı. Cahiers du Cinema dergisinde ve Liberation'da sinema eleştirileri yazdı. Ramonet, hem özgün ve uzun ömürlü bir bağımsız gazete olan Le Monde Diplomatique'in yayın yönetmeni, muhalif bir yazar; hem de finansal hareketlerin değerlendirilmesini savunmak üzere ortaya çıktıktan sonra önemli bir küreselleşme karşıtı harekete dönüşen ATTAC'ın ve Media Watch Global'in kurucularından. TeleSUR'un danışma kurulunda yer alan Ramonet, El Pais'e de aralıklarla yazıyor. Porto Alegre'de düzenlenen ilk Dünya Sosyal Forumu'nun da örgütleyicilerinden olan Ramonet, Denis Diderot Üniversitesi'nde (Paris VII) iletişim teorisi dersleri veriyor. Ignacio Ramonet'nin aralarında Türkçeye de çevrilen Medya'nın Zorbalığı ve Marcos: Onurlu İsyankâr'ın da bulunduğu yaklaşık yirmi kitabı var.

IGNACIO RAMONET

Günümüzde İletişim Dünyası*

Öncelikle Forum dolayısıyla bir araya gelen bütün dostlara merhaba demek istiyorum. Sağlık sorunları nedeniyle sizlerle birlikte olamadığım için üzüntümü iletmek istiyorum. Beni davet ettikleri için de Uluslararası Forum'un düzenleyicilerine teşekkür etmek isterim. Bugün İstanbul'da olamadığım için onlardan bir kez daha özür diliyorum.

Günümüzde iletişim karışık bir durum sergiliyor. Genelde bu durumla ilgili, özelde ise başında bulunduğum Le Monde Diplomatique gazetesiyle ilgili birkaç söz söylemek istiyorum.

Bugün yazılı basının genelinde ve iletişim dünyasında temel olarak internetin güçlü bir şekilde yükselişi ve bedava gazete gibi iki gelişmenin yol açtığı bir sorun yaşanıyor. Özellikle günlük bedava gazetelerin sayısının ve tirajının Avrupa'nın büyük kentlerinde ve başka ülkelerde hızla artması bu konunun önemini daha da artırdı.

İnternetin yükselişiyle ilgili şu söylenebilir: Hızlı ve yüksek hızlı bir internet aracılığıyla bugün bir kişinin evindeki bilgisayar ekranından her tür bilgiye ücretsiz olarak ulaşabilmesi, daha önce yazılı basın ürünlerini satın alan insanların bir bölümünün tüketim şeklini değiştirdi. Diğer yandan internet bugün başka yerde var olmayan, sadece internette varlık gösteren gazeteleri mümkün kılıyor. Ayrıca bu durum, sonuçta, fotoğraf veya video çekebilene bir cep telefonuna veya internete erişebildiği bir bilgisayara sahip olan herkesin gazeteci olabileceği fikrini doğuruyor.

Bu durum gazetecinin mesleğiyle ilgili bir çeşit karışıklığa yol açtı. Gazeteci kimdir? Sonuçta her ki-

* Bu metin, Uluslararası Bağımsız Medya Forumu'na rahatsızlığı nedeniyle katılmayan Le Monde Diplomatique gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ignacio Ramonet'nin foruma gönderdiği video mesajının tercümesidir.

şi, belirli bir süreç hakkında gazeteciler gibi bilgi ve analiz sağlayabildiği ve buna yeteneği olduğunu düşündüğü ölçüde bu soru yeniden gündeme geliyor.

Günümüzde gazetecilik mesleği kimlik bunalımı yaşıyor. Herkesin gazeteci olabildiği bir durumda gazeteciliğin tam bir tanımı yapılamıyor.

Son zamanlarda iletişim dünyasını sarsan ikinci yön veya olay ise yazılı basın oldu; özellikle de yazılı basın içinde bedava gazeteler. Günlük bedava gazeteler hızlı bir gelişme gösterdi. Örneğin bugün Fransa'da, en büyük üç günlük gazeteden ikisi günlük bedava gazeteler. Sonuç olarak şu an bedava gazeteler paralı olanlara göre daha geniş bir okur kitlesine ulaşabiliyorlar.

Bu durum soruna da yol açıyor, çünkü günlük gazeteler tıpkı internet gibi reklamı kendilerine doğru çekiyorlar. Bu nedenle, basının genel ekonomisi bundan zarar görüyor. Basın belki de tarihindeki en önemli krizini yaşıyor.

Ağır matbaa makineleri ve fabrikalardaki gibi son derece hiyerarşik çalışma düzeniyle sanayi dünyasının bir parçası olan yazılı basının kendisi, gelişmiş dünyayı vuran sanayisizleştirme dalgasının hedefi oldu.

Bu gelişmelere, iletişim dünyasında daha ziyade sayısal veya dijital devrim olarak adlandırdığımız gelişmelerden kaynaklanan başka gelişmeler de eklendi. Bunun sonucu olarak, bugün, metin, görüntü ve ses arasında bir fark kalmadı. Teknolojik açıdan da durum biraz böyle. Sonuç olarak iletişim içinde yer alıp birbirinden tamamen farklı olan dünyalar artık birleşiyorlar. Bugün işte aynı iktisadi ve sanayi grupları, temelde yazın, basın ve yayıncılık evrenine, bunun yanı sıra da ses, radyo ve müzik dünyasına ve fotoğraf, televizyon ve sinema alanında faaliyet gösteren görüntü dünyasına hâkim durumda.

Bununla birlikte gazetecilik, reklamcılık ve kitle sektörleri eriyor. Sonuç olarak bu durum, medya dünyasında hâkim olan ve küreselleşmenin çok önemli aktörleri durumundaki muazzam endüstriyel medya gruplarının varlık göstermesine yol açıyor.

Vakitsizlik nedeniyle bu kargaşalar bütününü hızlı şekilde ele almak durumundayım. Ancak gayet açık görülüyor ki, bugün iletişim, özellikle de bilgi ve

gazetecilik dünyası, meslekleri ve uygulamaları değiştirmekte olan gerçek bir fırtınanın tam ortasında bulunuyor.

Bütün bunların sonucu olarak, günümüzde habere gittikçe daha az güveniliyor. Bugün belirli sapsular yaşayan haber, aşınmayla ve diğer haber sistemleriyle baş etmek için, yönü belirsiz ve biraz da çılgın bir yarışta hızın, aniliğin, sansasyonelliğin ve eğlencenin etkisine giriyor.

Bu nedenle de yurttaşlar sanki haber güvenilirmezmiş gibi bir hisse kapılıyorlar. Edindiği bilgilerin iyi kalitede olmadığını düşünen toplumda da, bilgiye dair bir güvenilmezlik yayılmaya başladı. Oysa bu bir çelişki, çünkü bize ulaşan bilgilerin kalitesinin demokrasinin kalitesine bağlı olduğunu biliyoruz. İçinde bulunduğumuz demokrasilerde temel kuvvetlerden dördüncüsü olan medya, basın ve gazetecilik çöküyor ve görevini yerine getirmiyor. Günümüz demokrasilerinin durumunun iyi olmamasının bir nedeni de bizzat medyanın durumunun iyi olmasındandır.

Le Monde Diplomatique

Peki bu karışık ve hasarlı koşullarda *Le Monde Diplomatique* (LMD) gazetesinin durumu nedir ve gelişimini sürdürmeyi nasıl başarıyor?

1950'li yılların ortasında, bundan elli yıl kadar önce kurulan aylık LMD, uzunca bir süre, çok ciddi ve önemli bir yayın yapan günlük gazetelerden *Le Monde* gazetesine bağımlı kaldı. LMD, uluslararası politika alanında uzmanlaşarak varlık gösterdi.

Habercilik biraz önce sözünü ettiğimiz sıkıntıları yaşarken son yıllarda LMD de, kimlikleri açık, bir sordandan söz etmeye en ehil kişiler olduğunu düşündüğümüz, tüm dünyadan yazarlar, gazeteciler, uzmanlar ve akademisyenlerce yapılan geleneksel gazeteciliği korumak konusunda zorluk çekiyordu.

Sonuçta herkes, önerdiği inceleme veya çalışmanın kaliteli olması koşuluyla LMD'ye katkı yapabilir. Günümüz dünyasında baş gösteren sorunlara karşılık eleştirel bir bakış açısı ortaya koyan gazete, daha ziyade uzun yazılara yer veriyor. Gazetenin okurları, haberlerin en sonunda yer verilen bol sayı-

daki dipnot aracılığıyla, gerektiğinde, okumalarını başka gazetelerde çıkan yazılarla veya başka yerlerde yayımlanan kitap ve denemeleri okuyarak tamamlatabiliyorlar. Gazetenin izlediği bu yol, dogmatik bir bağlamın dayatılmasını engelliyor.

Düzenli ve ciddi bir gazete olan LMD, bütün bu özellikleri sayesinde kısa sürede satışını artırdı. Biraz önce sözünü ettiğimiz sorunlardan dolayı bayi satışları hafifçe düştüyse de, gazetenin Fransa'daki tirajı 300 bini geçti. Bununla birlikte gazetenin özellikle de Fransa dışındaki abone sayısı gittikçe artıyor. En ilginç durumsa, LMD'nin bugün dünyada 60 yayınının bulunmasıdır. Uluslararası basında LMD tek örnek. LMD dışında dünyada hiçbir gazetenin, 40 kadar yabancı dilden 60'dan fazla –şu anda tam olarak 62– yayını bulunmuyor. Gazetenin her ay dünyadaki tirajı 1,5 milyonu aşıyor. Dünyada, 1,5 milyon tiraj yapan ve bu kadar dilde yayın yapan çok az gazete vardır.

Dediğim gibi, şu anda LMD'nin Korece, İspanca, bütün Avrupa dillerinde, Arapça, İspanyolca, Latin Amerika dillerinde, İngilizce ve daha sayamacağım kadar çok dilde toplam 60 yayını var. Bu yayınların yarısı kâğıt üzerinden, diğer yarısı da internet üzerinden gerçekleşiyor. İnternet üzerinden Çince, Japonca ve Rusça yayın yapıyor. İnternet üzerinden yayın bize, fikirlerimizi çok geniş bir çevreye yayma olanağı veriyor.

Ancak çok sayıda yayınının bulunması, gazetenin yayımlacı ve emperyalist bir amaç taşıdığı anlamına gelmiyor. Bu zenginlik, temelde bize olan talebin bir sonucudur. Her ülkede, önerdiğimiz bakış açısını okurlarına sunmak istedikleri için ya LMD'yi halihazırda yayın yapan bir gazetenin eki olarak ya-

yımlamak isteyen veya LMD'yi belirli bir dilde yayımlamak isteyen ekipler var. Son olarak, bizzat kendim Güney Kore'ye giderek gazetenin Korece yayınına başlattım. İşin ticari ve sanayi riski ise, yerel pazarın bu bakış açısına ihtiyaç duyduğu konusunda bir iddiaya sahip olan ekibe ait.

LMD'nin alan kazanması, bu gelişimi değerlendirmemizi doğruluyor. Bugün, her halükârda geçmişe göre daha fazla bilgi var. Hatta, o kadar fazla bilgi var ki bu sonuçta haberin işlenmesi konusunda sorunlara bile yol açmaya başladı. Birçok insan, medya bu görevi üstlenmediği için bilgileri hiyerarşik olarak sınıflandıramıyor. Önemli bilgi hangisi, daha önemsiz olanı hangisi, önemli ve ciddi olan bilgiyi gizleyen yüzeysel bilgi hangisi? Önemli bilgilerin gizlendiği ya da bizi daima işgal eden önemsiz bilgi yığını tarafından üstünün örtüldüğü durumlarda demokratik sansür nasıl gelişti?

Bu durumda, her ülkede özellikle de en kültürlüler arasında yer alan ve sayıları gün geçtikçe artan kişiler, bilgi ve iletişim ortamlarında var olan bu muazzam kargaşaya düzen getirmek için kaliteli, sınıflandırılmış ve ciddi bilgiye yönelik bir talep geliştirdiler.

Kanımcı her yerden gelen işte bu yönde bir taleptir. Beş kıtada yayımlanan gazetelerimiz, bu bilgi bolluğu ve dezenformasyon yayan bu bilgi karşısında vatandaşların memnuniyetsizliklerine işaret ediyor. Bu talep bir bakıma, yaşananları memnuniyet ve mütevizlilikle karşılacak da, LMD'nin her koşulda, günümüzde var olan sorunlara kaliteli gazetecilik anlamında yanıtlar getirmeye çalıştığını kanıtlıyor.

Çok teşekkürler.

RAMESH JAURA

Yerel ve Küresel Gerçekleri Birleştirmek

Avrupa Birliği, Türkiye'yi, bu yirmi beş ülkelik kulübe tam üye olarak kabul edip etmemek konusunda bitip tükenmez bir tartışma içine girmişken, size şunu söylemekten mutluluk duyuyorum: Biz, Avrupa'daki Inter Press Servisi (IPS), Türkiye'deki meslektaşlarımızla çok yakın ilişkiler geliştirmiş durumdayız.

IPS İletişim Vakfı ve IPS Avrupa'nın –IPS International adına– partneri olduğu İstanbul Bağımsız Medya Forumu, iki örgüt arasında derinleşmekte ve güçlenmekte olan ilişkiyi somutlaştırmaktadır. Türkiye'nin her yerinden medya temsilcilerinin yüksek katılımı, Forum'un gündemine verilen etkileyici desteğin göstergesidir.

IPS İletişim Vakfı ve IPS, ortak vizyon ve değerlere sahiptir. IPS İletişim Vakfı son üç yıl içerisinde, BİA² adı verilen bir proje kapsamında Türkiye çapında, basın özgürlüğü ve bağımsız gazeteciliği denetlemek üzere bir ağ oluşturmuştur.

BİA², günlük olarak, hak temelli, insan hakları, çocuk hakları, cinsiyet ve azınlık konuları odaklı haberler üretmektedir.

IPS İletişim Vakfı, ifade özgürlüğü ihlallerini, medyanın ifade özgürlüğü ve mesleki etik kuralları çerçevesinde işleyişini, gazetelerin insan, kadın ve çocuk hakları konularını ne derece işlediklerini takip ve rapor eder. BİA²'nin hukuki destek masası da, yerel basına bedava danışmanlık ve rehberlik hizmeti vermeye devam etmektedir.

IPS İletişim Vakfı, yüksek gazetecilik standartlarını yakalamasına ve insan hakları, kadın ve çocuk konularıyla ilgili kaliteli haberler üretmesine yardımcı olmak amacıyla yerel medya için eğitim programları da düzenlemektedir.

Tüm bunlar, kurulduğu 1964 yılından beri Inter Press Servisi'nin çeşitli aktiviteleriyle uyum içindedir. IPS haber ajansı, sesini duyuramayan tüm kesimlerin sesi olmaktadır.

Sivil toplumun önde gelen haber ajansı olan IPS, gelişme odaklı ve Güney'den gelen bağımsız bir sestir.

Altındaki haberleri çıkarmak için küreselleşmeyi derinlemesine inceler. Ajansın amiral gemisi dünya servisi 150 ülkeyi kapsamaktadır. Haberler İngilizce ve İspanyolca olarak hazırlanmakta, seçilmiş bazı haberler Fransızca, Almanca, Fince, Hollandaca, İsveççe, Japonca, Portekizce, Tay dili, Mandarin, Nepalce ve bir Bantu dili olan Kiswahili'ye çevirilmektedir. Günde yaklaşık on bir bin iki yüz kelimelik haber yayını yapılmaktadır.

IPS'nin haberleri dünya ülkelerini geliştirmeye odaklıdır. Ancak küreselleşme ve onun etkileri kapsamında... Haberlerin başlıca konuları, ekonomi, politika, insan hakları, demokratikleşme, çevre ve gelişimden oluşmaktadır. Tüm IPS haberlerinde, cinsiyet perspektifini güçlendirmek, azınlıkların ve yeteri kadar temsil edilmeyen grupların sesini duyurmak öncelikli yayın politikalarıdır.

Tüm dünyadaki IPS muhabirleri, skandal ve sansasyonlara odaklanmak yerine, gelişmeleri bağlam-

sallaştırılmış şekilde sunar. Olayların altındaki hikâyeyi anlatır.

Bu özellikle önemlidir: Küreselleşmiş bir dünyada, ulusal ve küresel gerçekleri birbirinden yalıtılmak imkânsızdır. Profesyonel gazeteci, halkın geniş bir kesiminde, yerel ile küresel ve küresel ile yerel arasındaki yakın etkileşim hakkında farkındalık yaratmak göreviyle karşı karşıyadır.

Bu şarttır, çünkü insanların güvenliğine yönelik küresel boyutta birçok tehdit vardır. Bu tehditler, askeri güvenliğin tersine, insanların ihtiyaçlarına odaklanır.

Medya Forumu'nun İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde yapılıyor olması da çok büyük önem taşımaktadır. Sürekli olarak küçülen bir dünyada, üniversitelerin kritik bir rolü vardır: Gençleri, kendi fikirlerini üretebilmeleri için bilinçli bireyler haline getirmek. Bilinçli vatandaşlar, demokratik bir devletin veya her seviyede insanların katılımını sağlayan bir devletin belkemiğini oluşturur.

"Başka bir iletişim mümkün": Bu, Medya Forumu'nun ana sloganıdır. Kurulduklarından beri hem IPS İletişim Vakfı'nın hem de IPS'nin edindiği tecrübeler, başka bir iletişimin mümkün olduğu konusunda hiçbir şüpheye yer bırakmamaktadır.

1942'de Hindistan'da doğdu. IPS'nin Avrupa Bölge Yöneticisi olan Jaura, 39 yıllık gazetecilik kariyeri boyunca özellikle küresel iletişim ve kalkınma üzerine çalıştı. İki dönem Alman Yabancı Basın Birliği'nin (VAP) başkanlığını yaptı. Jaura IPS'nin Almanya'da çıkardığı aylık *Communicate Worldwide* dergisinin ve *The Global South* internet dergisinin yönetmenliğini yürütüyor. 1983'te kurucuları arasında bulunduğu Kuzey ve Güney arasında iletişim ve işbirliğini artırmak için çalışan Global Cooperation Council (GCC Forum) bugün BM'de temsil ediliyor. Jaura, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) ve BM Çölleşmeyle Mücadele Konvansiyonu (UNCCD) yönetim komitesine iletişim danışmanlığı yapıyor.

1. Oturum

YENİ KÜRESEL YAYGIN MEDYA EVRENİ: SINIRLAR VE SORUNLAR

KOLAYLAŞTIRICI: **SEVDA ALANKUŞ**

HIFZI TOPUZ

ANGELA CASTELLANOS

TUĞRUL ERYILMAZ

HIFZI TOPUZ

Medyada Alternatif Arayışlar ve Medya Gözlem Merkezleri

Bir zamanlar insanlar medyanın "dördüncü güç" olduğuna inanırlardı. Yani, medya yasa koyucu güçten, yargı gücünden ve yönetim gücünden sonra bağımsız bir güç olarak tanımlanırdı. Medyanın tam bir yansızlık içinde yürütme, yasama ve yargı organlarının, büyük sermayenin, partilerin, bankaların, holdinglerin, kiliselerin ve tarikatların baskısı altında kalmadan özgür yorumlar yapacağı sanılırdı.

Daha Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda insanlar düş kırıklığına uğradılar. Ama bunun yanı sıra gazetecilerin onurunu korumak amacıyla bazı girişimler oldu ve her ülkede gazeteciler bunun savaşını verdiler. Bu yüzden başlarına gelmedik bela kalmadı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise teknolojik gelişmelerin ışığında iletişim devrimi ile yaygın medya her yerde güçlendi, etkileri arttı ama inandırıcılığını da yitirdi. Böyle böyle bugünlere geldik.

Bugün dünyada bir milyar kişi internet kullanıyor. Cep telefonu kullananların sayısı iki milyarı geçti. Yani yeryüzünde yaşayan insanların üçte ikisi birbirleri ile cep telefonu ile iletişim kuruyor.

İnternette uzun yıllar İngilizcenin egemenliği vardı. Bugün İngilizcenin oranı üçte iki. Onu Çince, İspanyolca, Rusça, Fransızca, Portekizce ve Korece izliyor.

Globalleşme karşıtı örgütler ve kişiler, internet aracılığıyla haberleşiyorlar. Bu iletişimin konusu örgüt sorunlarıyla sınırlı değil, her türlü bilgilendirme ve tartışma bu kanalla yapılıyor, medyanın vermediği ya da yanlış yansıttığı konular gün ışığına çıkarılıyor. Amerika'da başkanlık seçiminde adaylar internete ağırlık verdiler.

1923 yılında İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Strasbourg Üniversitesi'nde devletler hukuku ve gazetecilik alanlarında yüksek lisans ve yine Strasbourg Hukuk Fakültesi'nde gazetecilik doktorası yaptı. 1947-58 yılları arasında *Akşam* gazetesinde önce istihbarat şefi, sonra yazı işleri müdürü oldu. İstanbul Gazeteciler Sendikası'nın kurucuları arasında yer aldı ve başkanlığında bulundu. Paris'te UNESCO Genel Merkezi'nde Özgür Haber Dolaşımı şefi olarak çalıştı (1959-1983). Uluslararası gazetecilik örgütleri arasında mesleki işbirliği, basın ahlakı, gazetecilik eğitimi ve gazetecilerin korunması projelerini yönetti. Afrika ülkelerinde, Hindistan'da, Filipinler'de gazetecilik eğitimi seminerleri düzenledi. Kara Afrika'da kırsal basın projesini oluşturdu. 1962 yılında Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin, o zamanki adıyla Basın-Yayın Yüksek Okulu'nun kuruluşu için ilk projeleri hazırladı. TRT'de Radyolardan Sorumlu Genel Müdür Yardımcılığı'nda bulundu. 1986'da halen başkanlığını sürdürdüğü İletişim Araştırmaları Derneği'ni (İLAD) kurdu. *Vatan*, *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazeteleriyle çeşitli dergilerde diziler ve inceleme yazıları yazdı. Anadolu Üniversitesi, Galatasaray ve İstanbul üniversiteleri iletişim fakültelerinde basın, radyo-televizyon tarihi, uluslararası iletişim ve siyasal iletişim dersleri verdi. Topuz'un yayımlanmış çok sayıda kitabı bulunuyor.

İletişim araştırmacısı Manuel Castells'e göre Güney Kore'de, Filipinler'de, Ukrayna'da, Tayland'da, Nepal'de, Ekvator'da, Fransa'da ve İspanya'da düzenlenen gösterilerde ve başkaldırılarda internetin çok etkili olduğu saptandı.

Cep telefonları da güçlü bir protesto aracı olarak kullanılıyor.

İtalya'nın Bologna kentinde kurulan Orfeo TV gibi başka yerlerde de sokak televizyonları ve radyoları kuruldu. Paris'te Zalea TV, Barselona'da Occupen las Ondas, Buenos Aires'te TV Piquetera gibi kanallar alternatif medyanın örneklerini oluşturdu.

İnternet ve cep telefonu kullananlar kendi aralarında Kişisel Kitle İletişim Şebekeleri'ni yaratıyorlar.

Bunun örnekleri SMS, blog,¹ *Skype* gibi internet şebekeleri, *Peer-to-peer* (postadan postaya) denen sistemle de dijital bilgiler kolayca iletiliyor.

2006 yılının Ocak ayında dünyada 26 milyon blog vardı, bu sayı altı ay sonra 37 milyona ulaştı. Dünyada her saniyede bir blog kuruluyor. Yani günde 50 bin, yılda 30 milyon. Blog sayısı altı ayda ikiye katlanıyor. Son yıllarda Türkçe yayın yapan bloglar da oluşturuldu. Bunların yanı sıra Wikipedia, Ekşi Sözlük gibi siteler de kuruldu.

Yani alternatif iletişim şebekeleri baş döndürücü bir hızla geliyor ve klasik iletişim araçlarına rakip oluyorlar.

Son yıllarda birçok ülkede medya gözlem dernekleri kuruldu. Bunların değişik adları var: Haberlerin Çarpıtılmasına Karşı Vatandaşlar Derneği, Gazeteciler-Vatandaşlık Derneği, Haber Tartışma Programları... İnternette de gençler bunlara benzer siteler oluşturdu.

Bu tür derneklerin ve sitelerin kurulmasının başlıca nedeni şunlardı:

1. Devlet baskısı

Çünkü yaygın medyanın, yani gazetelerin, radyoların ve televizyonların bazı haberleri ya hiç vermemeleri ya da yanlış yansıtmaları gerginlik yaratır. Bunun her ülkede sayısız örnekleri görüldü. Bazı insanlar kaçırıldı, öldürüldü, evleri yağmalandı, yakıldı. Hükümet ya da güvenlik yetkilileri, gizli haber alma örgütleri bunların duyulmasını istemediler. Med-

ya çeşitli baskılar altında kaldı. Gazeteler, dergiler, radyolar, televizyonlar bunlardan hiç söz edemediler. Latin Amerika ülkelerinde özellikle Şili'de, Guatemala'da, Kolombiya'da, Venezüella'da, Arjantin'de, Bolivya'da; Asya'da özellikle Pakistan'da, Tayland'da, Filipinler'de, Arap ülkelerinde, Ortadoğu'da ve bizde bunun sayısız örneği görüldü. Gazeteciler bu olayları duyuramadılar.

Afganistan'daki ve Irak'taki savaş haberleri hep sansürden geçirildi. İnsanlar bu olayları ya hiç öğrenemediler ya da çok geç öğrendiler. Bu savaşlar sırasında Amerikan medyası özellikle Fox News tam bir propaganda aracı oldu.

2004 yılı ortalarında yapılan bir araştırma Amerikalıların yüzde 40'ının Saddam Hüseyin ile El Kaid'e'nin birlikte çalıştıklarına ve Irak'ın elinde kitle imha silahlarının bulunduğu inandıklarını gösteriyordu. Oysa bunun gerçek olmadığı 2003 yılında kanıtlanmıştı. Demek ki Bush'un dümen suyunda giden medya halkı yalanlarla öyle bir uyutmuştu ki gerçekleri duyurmak hiç de kolay değildi.

Washington Post ve *New York Times* gibi gazeteler her gün Irak'taki kimyasal imha silahlarından, bakteri savaşlarından, gizli atom bombası üretildiğinden söz ettiler; hiçbirinin aslı çıkmadı. Onlara göre Amerikalılar ve ortakları Bağdat'ta alkışlarla, çiçeklerle karşılanacaklar, bütün halk bayram edecekti. Hiç de öyle olmadı. Irak toprakları Amerikan askerlerine mezar oldu. Amerika'ya cesetler taşındı. Yüz binlerce Iraklı kadın ve çocuk öldürüldü, kentler bombalandı, bütün Irak yangın yerine döndü ve halk direnişe geçti, yer yerinden oynadı. Medya uzun süre bunu gizlemeye çalıştı, ama gerçekler yavaş yavaş su yüzüne çıkınca Amerikan hükümetinin propagandasını yapan gazeteler, radyolar, televizyonlar ve gazeteciler suçlarını itiraf edip halktan özür dilemeye kalktılar.

Lübnan'da da buna benzer olaylar yaşandı.

Bu muymdu demokratik medya?

1. Blog teknik bilgi gerektirmeden, insanların kendi istedikleri şeyleri, istedikleri biçimde yazarak oluşturdukları sitelere deniyor.

2. Patronların özel çıkarları

Bazı haberlerin yaygın medyada yer almamasının ikinci büyük nedeni, medya patronlarının çıkarlarıdır. Patronlar kendi holdinglerinin çıkarlarına zarar verebilecek haberlerden çekinirler.

Örneğin Fransa'nın en büyük medya patronlarından, uçak ve silah sanayi sahiplerinden biri olan Serge Dassault şöyle diyordu: "Ben gazetemde bütün işletmelerimin en iyi biçimde değerlendirilmesini isterim. Bazı haberler yarardan çok zarar getirebilir. Böyle bir durum ülkemizin ticari ve endüstriyel çıkarlarını da tehlikeye sürükler."

Amerika'da *International Herald Tribune*'ün müdürü Walter Wells'e göre de yayıncılıkta bir karar alınacağı zaman, bunun yayınevi ortaklarının borsadaki hisseleri üzerindeki etkilerini hesaplamak gerekir. Gazete müdürleri hisse sahiplerinden sürekli talimat alırlar. Eskiden böyle değildi.

3. Reklam verenlerin baskısı

Medyanın yayın politikasına yön veren üçüncü büyük etken reklam gelirleridir. Medya yöneticileri bunu asla göz ardı edemezler.

Bunların yanı sıra insanlar şu olaylara da tepki gösterdiler:

4. Medyada yoğunlaşmalar

5. Haberlerin kirlenmesi (*prostitution*)

6. Finans pazarları kültürü

7. Reklam kirlenmesi (*pollution de l'espace public*)

8. Enformasyonun magazin içinde yok olması

Ülkelere egemen medya ise bu protestoları görmezden geliyordu. Medya yöneticilerine göre kötülük başka yerlerde aranmalıydı. Onların amacı egemenliklerini geliştirmek, haber verme ve tartışma tekelini ellerinde bulundurmaktı.

Liberal sağcı çevreler bu gidişi iyimserlikle izleyerek, "Pazarlar önerir, politikacılar da gereğini yapar" demekle yetiniyorlardı. Solcu çevreler ise bu gelişmeler karşısında güçsüz kalıyorlar ve medyada seslerini duyuracak olanaklar aramaktan başka şey yapamıyorlardı.

Bu durum medyadaki kötülüklerle karşı olanları

eyleme sürükledi ve örgütlenmeler başladı. Amaçları haberleşme ve kültür mekanizmasının nasıl kötü işlediğini geniş çevrelere duyurmak, medya düzenine karşı çıkmak ve alternatifler üretmekti.

Yani bir yanda medyanın durumunu savunanlar ve düzenden yana olanlar yer alıyordu, öte yanda da medyayı eleştirenler ve yeni alternatifler üretenler.

Medyaya egemen olanlar kendilerini dördüncü güç olarak görüyor ve yöneticiler üzerinde baskılar yaratabiliyorlardı. Ama onlara karşı olanlar ve özellikle globalleşme karşıtları da görüşlerini ve eleştirilerini duyurmaya başladılar, örgütlendiler ve internette siteler kurdular. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransız basınında büyük saygınlığı olan *Le Monde*'un kurucusu Hubert Beuve-Mery bir zamanlar "Olaylar kutsaldır, düşünce de özgürdür" demişti. Ama gazetecilerin son yirmi-otuz yıldır izledikleri politika bu olmadı. Olaylar saptırıldı, medya kutsallığını ve inandırıcılığını yitirdi. Medya patronları iktidarla ve holding patronlarıyla tam bir işbirliğine giriştiler ve oportünist bir politika izlediler. Bunalım bunlardan kaynaklandı.

Le Monde Diplomatique'in yayın müdürü Ignacio Ramonet bu konuda şöyle diyor: "Haber almak üretici bir iştir. Çaba gösterilmeden olmaz. Bu iş gerçek bir entelektüel seferberliği gerektirir. Demokrasilerde vatandaş zamanının, parasının ve dikkatinin bir bölümünü buna ayırır. Enformasyon çağdaş eğlencenin bir parçası sayılamaz. Eğlence furyasının bir parçası değildir. Habercilik eleştirel bir meslektir. Amacı vatandaşları oluşturmaktır."

Gazeteci yapacağı görevin bilincinde olmalı ve medyadaki kötülükleri önlemek için davranışa geçmelidir.

Peki medya ve gazeteci bu görevlerini yaparken ne tür tepkiler alırlar?

Politikacılar genelde neoliberal bir anlayış içinde medyanın işlerine karışmak istemezler. Fransız gazeteci Yves Agnes'in belirttiği gibi herkes özgürdür. Tilki de özgürdür, tavuklar da. Tilki kendi özgürlüğü içinde tavukları yer, özgür tavuklar da tilkiye yem olurlar. Güçlerde ve olanaklarda eşitlik olmayınca, salt özgürlük tavukların özgürlüğüdür.

Fransa'da politikacılar medyadan ürker, medya-

ya ters düşerlerse seslerini duyuramazlar. Sosyalist Parti sözcüsü Julien Dray böyle bir duruma düştüğü için Birinci Kanal'ın ve ona bağlı haber kanalı LCI'nin ekranları kendisine yasak edilmişti. Medyanın desteği olmadan politikacılar seslerini duyuramadıkları için bu konularda çok hassas davranırlar.

Körü körüne iktidar ya da holding yanlısı medya savaşı hiçbir yerde kolay değildir. Medya gözlem merkezleri işte bu yüzden kurulmuştur.

Gazeteci yazar Zeynep Atikkan birkaç hafta önce çıkan *Amerikan Cinneti* adlı kitabında, Amerikan medyasının Afganistan ve Irak savaşındaki suskunluğu ve işbirlikçiliği üzerine sayısız örnek veriyor. Kitapta George Orwell'dan ve Harold Pinter'dan alıntılar yer alıyor.

Orwell şöyle demiş: "Özgür toplumlarda sansürün dehası resmi yasak olmaksızın hoş gitmeyen düşünceleri susturabilmesi ve rahatsız edici gerçekleri karanlıkta tutabilmesidir."

Harold Pinter da şunları yazmış: "Irak'ın işgali bir eşkiyalıktır, uluslararası hukuk düzenini hiçe sayan bir devlet terörüdür. İşgal arka arkaya yalanlarla medyayı ve halkı aldatarak düzenlenen keyfi bir askerî harekettir."

Pennsylvania Üniversitesi'nin düzenlediği bir panelde bir İngiliz akademisyen şöyle demiş: "Dünyada olup bitenlere sadece CNN penceresinden bakmayın, internete girin. Savaş haberlerini bir de *Guardian*'dan okuyun. Dünyanın Amerika'ya nasıl baktığını göreceksiniz. Sorgulamayı öğrenin."

Zeynep Atikkan da şöyle diyor: "Normal zamanlarda bile Amerikan halkının izlediği TV dizilerinin ana teması cinayet odaklı değil miydi? Kendisini bildiğinden beri iflah olmaz bir saldırı endişesi ile yaşayan bir toplumdur bu. Soğuk savaş döneminde bodrumlara sığınaklar yapan, konserveler depolayan, her an bir mantar bulut görme korkusuyla yaşayan Amerikan toplumu kısa bir aradan sonra yeniden *Pearl Harbor* benzeri bir dehşetle karşı karşıya geldi."

Medya Amerikan halkını işte böyle eğitti.

Bazı araştırmacılar pembe habercilik yapmaktan laçkalaşmış, sanal dünyalara yolculuk ederken gerçekle irtibatını kesmiş Amerikan medyasının 11 Eylül'de gazetecilikle buluştuğunu söylüyorlar. Katri-

na Fırtınası'yla da öteki Amerika'yla tanışmış ve yüzleşmiştir. Amerikalılar yıllardır kararlı bir unutkanlıkla görmezden geldikleri ırkçılığın, yoksulluğun, dışlanmışlığın varlığını anlamışlar ve habercilik yeniden hız kazanmıştır.

Bir köşe yazarı da şöyle demiş: "İnsan seks ve yatak odası dedikoduları yazmak zorunda kalınca kendisiyle övünemiyor. Eve dönünce çocuğumla paylaşacağım konular değil bunlar. Şimdi oğlum bana Afganistan hakkında sorular yöneltiyor. Yaptığım işlerle onur duyuyorum."

Bazı gözlemciler göre Irak Savaşı medya tarihinin dönüm noktasıdır. Savaşın iletişim senaryosundaki başlığı *embedded*, iliştilenmiş gazetecilik olmuştur. Üç bin gazeteci savaşı izlemek için yönetime başvurmuş, bunların beş yüzü iliştilenmiş gazeteci olarak askeri birliklerin koruması altında gazetecilik yapmıştır. Daha önceden de Savunma Bakanlığı medya kuruluşlarıyla bağlantı kurarak önleyici savaşın iletişim senaryosunu hazırlamıştır. Vietnam'da yapılan yanlışların bir daha olmaması için haberler daha sıkı kontrol altında tutulmuştur. Artık medyanın işlevi olayları doğru yansıtmak değil, savaşın kazanılmasına katkıda bulunmaktır.

1945'te Ulusal Basın Federasyonu Başkanı Albert Bayet, "Gazeteciliğin amacı doğru haber vermek, düşünceleri savunmak, insanlığın ilerlemesine hizmet etmektir" demişti. Bugün artık kamusal TV ve radyolara bile ticari görüşler egemen oluyor. Kamusal yayıncılık tarihe karıştı. Kamusal TV'ler reytinge göre program düzenliyorlar. İlgi çekmeyen, eğlendirmeyen, heyecan uyandırmayan eğitici, öğretici kültür programları, politik görüşlere ağırlık veren programlar ekranlarda yer alamıyor. Her kanalda magazin, seks ve sosyete haberlerinin, ünlü mankenlerin, popüler şarkıcıların, yarışmaların, futbol maçlarının ağırlığı var.

Öte yandan da gazeteciler güvencelerini yitirdiler, işten atılmalar çoğaldı, kadrosuz çalışan gazeteci sayısı yükseldi. Örneğin Fransa'da yazı başına ücret alanların oranı 1980'de %9,8 iken, bu oran 2005'te %20'ye çıktı. Gazeteciler hiçbir güvenceleri olmadan çalışmaya başladılar. Bizde de medyada zaman zaman büyük tasfiyeler oldu, yüzlerce gazeteci işten

atıldı. Bunların arasında Zeynep Oral, Zeynep Atikkan, Umur Talu gibi ünlü köşe yazarları da vardı. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin çıkardığı *Bizim Gazete* birçoğuna kucak açtı, bazıları da meslek değiştirmek zorunda kaldılar.

Enformasyon herhangi bir ekonomi dalının bir sektörü durumuna geldi. Ücretsiz çalıştırılan stajyerlerin sayısı arttı, gazeteci sendikalarına karşı baskılar kuruldu, bazı işyerlerinde sendika üyeliği yasaklandı. Uzun, öğretici, eğitici röportajlar, incelemeler, araştırma yazıları tarihe karıştı. Medya gözlem merkezleri işte bu koşullar altında kuruldu.

Ignacio Ramonet 2003 Ekim'inde çıkan bir yazısında şöyle diyordu:

"Kitlesele medya ile globalleşme birbirleriyle sıkı sıkıya bağlıdır. Büyük medyadan meslek ahlak kurallarına uymayı ve gerçeklere saygı göstermeyi istemek gerekir. Gazeteci büyük işletmelerin ve patronların çıkarları doğrultusunda değil, kendi çıkarları doğrultusunda yazı yazmalıdır."

Globalleşmenin zorladığı yeni ideolojik savaşta medya bir savaş silahı olarak kullanılmaktadır.

Bir Yunan filozofu Antik Çağ'da dünyanın dört unsurdan oluştuğunu söylemişti: hava, su, toprak ve ateş. Global dünyamızda buna bir beşincisi eklenmiştir: Enformasyon.

Ama bugün enformasyon beynimizi zehirler, kafamıza bizim olmayan düşünceleri sokar. İşte bunun için bir enformasyon ekolojisi yaratmak gerekir. Denizlerin katı atıklardan temizlenmesi gibi enformasyon da yalanlardan arındırmanın zamanı gelmiştir. Biyolojik gıda ürünleri gibi biyolojik haberler üretilmelidir. Vatandaşlar büyük medyanın gerçekleri yansıtması için seferber olmalıdır. Gerçeğin araştırılması doğru haberlere dayanır. Büyük medya patronları kendi çıkarlarını kamusal çıkarlar diye yutturmaya çalışırlar. Ama işyerlerinin çıkarı hiçbir zaman vatandaşların haklarının üstüne yükselemez.

Yaygın medyadaki bozukluk yalnız bir etik sorunu değildir. Bu kokuşmuşluğun nedeni uluslararası ekonomik düzensizliklere, sömürgecilik anlayışına, globalleşmeye dayanır.

Uluslararası düzeyde bu dengesizliklere ve yalancılığa tepki olarak, otuz yıllık dostum Roberto Sa-

vio, 1960'lı yıllarda Latin Amerika'da IPS ajansını kurarak alternatif iletişimin en güzel örneklerinden birini oluşturdu. Bianet de IPS'nin desteğiyle kuruldu.

Birkaç yıl önce yitirdiğimiz ünlü sosyolog Pierre Bourdieu'ye göre iletişimde en korkunç olan şey heyecan verici ve olağanüstü haberlerin araştırılmasıdır. Eskiden bu gibi haberlere spor basını ve cinayet haberlerini yazan gazeteler ağırlık verirdi, şimdi bütün medya bunlara yöneliyor.

Bizde de öyle değil mi? Alın *Hürriyet*'i, *Milliyet*'i, *Sabah*'ı, *Tercüman*'ı, *Posta*'yı... birinci sayfalar her gün heyecan verici haberlerle, cinayetlerle, seks skandallarıyla, ünlülerin cinsel ilişkileri, seks rezaletleri, sevişmeleri, aldatmaları, töre cinayetleri ve yolsuzluk haberleriyle dolu. Manşetlerde, sür başlıklarda pabuç kadar harflerle bunlar veriliyor. Eskiden bu tür haberler ciddi gazetelerin hiçbirinde yer almazdı. Bunlar meslek ahlakına aykırı sayılırdı. Şimdi kim dinliyor meslek kurallarını?

Şemdinli olaylarında, İsmailağa Camisi'ndeki linç olayında, Diyarbakır'da patlayan termos olayında, Araplara satılmak istenen arsa olaylarında, usulsüz yapılanmalarda, kaçak inşaatlarda, Danıştay olayında, Irak ve Lübnan'a saldırılarda izleyici ve okur ne ölçüde doğru bilgiye ulaşabilmiştir?

Televizyonlar da öyle değil mi? CNN, NTV, TRT gibi birkaç kanalın dışında bütün kanallar heyecan ve seks ticaretinde birbirleriyle yarışıyorlar. Kamusal televizyonlar, yani TRT de onlarla reyting yarışına giriyor. Ne oldu bizim kutsal kamusal TV anlayışımıza?

Biz yıllar boyu UNESCO'da uluslararası etik kurallarının saptanması ve onlara saygı gösterilmesi için savaştık. Yenik düştük. Savaşı global magazinciler kazandı. Bizim projeleri torpillediler. Artık UNESCO'da "Medyada Ahlak Kuralları" yer almıyor.

Fransa'da politikacılar ancak magazin programlarının içinde, bazen de show programlarında seslerini duyurabiliyorlar. Kamusal yayın organları da bu havaya uyuyorlar. Halka gerçekleri gösterebilecek kitlelerin kültürünü geliştirecek programların, belgesellerin oranı gittikçe azalıyor. Bu feci bir gidiş. Fransa'da *Merhum Kamusal TV* diye kitaplar yayımlanıyor.

Ama okur, izleyici ve dinleyici de uyumuyor artık. Bu gidişe dur demek için insanlar örgütleniyor. Bunların ilki Acrimed (*Action-Critique-Médias*) adı verilen dernek. 1995'te kurulan bu dernek araştırmacılar, üniversite öğretim üyelerinden, okur ve izleyici temsilcilerinden oluşuyor. İnternet üzerinden yayın yapıyorlar. Amaç bağımsız eleştirileri halka duyurmak. Medya düzenine, medya kirlenmesine, medyadaki yoğunlaşmalara, enformasyonun ve kültürün finans pazarlarında fahişe gibi kullanılmasına karşı çıkmak.

Fransa'da Acrimed'den sonra kurulan ikinci önemli merkez Uluslararası Medya Rasathanesi (*Observatoire International des Médias*) oldu. Böyle bir merkezin kurulması, ilk olarak Ocak 2002'de Porto Alegre'de globalleşmeye karşı toplanan Sosyal Forum'da önerilmişti. Merkez bu önerinin ışığında bir yıl sonra, 23 Ocak 2003'te kuruldu. Kurucular medyanın sermaye ve iktidar karşısında görevlerini yerine getirerek bir karşıt güç oluşturamamış olmasından ve neoliberal globalleşmenin maşası durumuna gelmesinden yakınıyorlardı. Amaç büyük medyadaki üçkâğıtçılıklara, yalanlara ve zehirleme kampanyalarına karşı toplumu korumaktı. Ekonomik iktidarın ve ideolojik egemenliğin büyük medyadaki etkinliğinin üzerine gidilmeli, haberler kamu malı gibi savunulmalı ve vatandaşın doğruları öğrenme hakkına saygı duyulmalıydı.

Bu ilk medya rasathanesini 24 Eylül 2003'te kurulan Fransız Medya Rasathanesi (*Observatoire Français des Médias*) izledi. Bu merkezin kurucuları günümüzde sansürün biçim değiştirdiğini, medyanın kitlelere yalnız kendilerinin seçtiği haberleri yansıttığını, parasal ve ekolojik skandalların gizlendiğini ve bu konularda büyük bir sessizliğin yaratıldığını vurguladılar. Sansürün bugün "kendi kendine sansür" biçiminde uygulandığını ve gazetecilerin hep bulanık koşullarda çalıştıklarını belirttiler.

Bu merkezlerin üç çeşit kurucu üyesi vardır:

- Meslekten gazeteciler ya da deneyimli yazarlar
- Üniversite öğretim üyeleri ve araştırmacılar
- Medya izleyicileri ve okurlar

Fransa'da yukarıda sözünü ettiğim kuruluşlardan sonra *Association Contre la Désinformation, Désintox, Alliance Citoyenne des Journalistes, Clemi* gibi başka kurumlar da oluşturuldu. Gençler de internete birçok medya eleştiri sitesi kurdular.

"Birileri kalkıp da basın ahlak konseyleri varken böyle gözlem merkezlerine ne gerek var?" diyebilir. Gerek vardır, çünkü birçok yerde ahlak konseylerinin üyeleri değişik kesimlerden gelmişlerdir, içlerinde patron temsilcileri de vardır ve her zaman objektif olmayabilirler. Onların amacı gazetecilerin basın ahlak yasalarına uygun davranıp davranmadıklarını denetlemektir. Okurun başvurusu üzerine olaya el koyarlar, medyanın atladığı, yanlış yansıttığı ya da abarttığı haberler doğrudan ilgi alanlarına girmez. Gözlem merkezleri ise medyanın ne ölçüde tarafsız ve dürüst olduğunu gözlemleyen bir kuruluştur. O iş başkadır bu iş başka.

Medya ombudsmanlarının ya da medyatörlerinin işi başkadır. Onlar medyaya yönelik eleştirilerin ve başvurularını inceler, görüş belirtirler, aylıklarını çalıştıkları medyadan alırlar, patronlarına karşı ne ölçüde bağımsız olacakları tartışmalı bir konudur.

Medya gözlem merkezleri ise yeni bir yaklaşımın, yeni bir anlayışın ürünüdür ve bu tasarı her yerde gelişmektedir.

İşte bu nedenlerle İletişim Araştırmaları Derneği (İLAD) bu konunun üzerine eğilmiş ve yönetim kurulu Eylül başındaki son toplantısında böyle bir merkezin kurulması için hazırlıklara girişmiştir. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Galatasaray, Marmara, Kocaeli, Kıbrıs Lefke İletişim Fakülteleri ve Doğu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi bu girişimi çok sıcak karşılamıştır. En az on iletişim fakültesinin, bazı gazeteci ve yazar derneklerinin de projeye katılması beklenmektedir.

Bu konunun tartışılması için tasarıya ilgi gösteren bütün kuruluşların katılımıyla önümüzdeki günlerde bir forum düzenlenecektir. Amaç en kısa zamanda bu projeyi gerçekleştirmek ve global iletişimin kokuşmuşluğuna çareler aramaktır.

Angela Castellanos'un uzmanlık alanları gazetecilik, iletişim ve kalkınma üzerinedir. Muhabir, editör, danışman ve yönetici olarak özellikle ifade özgürlüğü ve kadın hakları üzerine deneyim edindi. Bogota, Kolombiya Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra Fransız Basın ve İletişim Bilimleri Enstitüsü'nde çalışmalarını sürdürdü. ORBICOM ve Kalkınma'da Kadın Hakları Birliği'nin (AWID) üyesi. Kadın hakları ve toplumsal cinsiyet odaklı bir haber ajansı olan Servicio Especial de la Mujer Latino-americana, IPS, Women's eNews Press Service, Women's Feature Service ve INFOSUD haber ajanslarına çalıştı; IFJ ve birçok başka uluslararası kuruma iletişim danışmanlığı yaptı. Kolombiya Üniversitesi'nde iletişim dersleri de veren Castellanos'un yayımlanmış birçok kitabı ve makalesi var.

ANGELA CASTELLANOS

Yaygın Medya ve Kadınlar: "Basında Kadının Sesi"

Bağımsız medyanın en temel ilkelerinden biri de, ana görüşü temsil eden medyada hiç görünmeyen veya yeterli şekilde temsil edilmeyen grupların seslerini duyurmaktır. 2005 yılında, Dünya Hıristiyan İletişim Derneği'nin "Küresel Medya İzleme Projesi" dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlardan "haberlerde hemen hemen hiç bahsedilmediğini" gösterdi. On yıl önce bu konudaki ilk araştırma, haberlerin ezici bir çoğunlukla erkekler tarafından hazırlandığını ortaya çıkarmıştı: haber işindeki insanların sadece yüzde 17'si kadındı. Ancak geçen yılki araştırmaya göre, "cinsiyet dengesini gözetin" yani "kadın ve erkeklere eşit şekilde ağırlık veren, veya genelde saklı kalan cinsiyet boyutunu öne çıkaran haberler" de bulmak mümkün.

Cinsiyet dengesini gözetin haber servislerinin tabii ki bu olumlu araştırma sonuçlarına katkısı oldu. Bu haber servislerinden biri de, 1978 yılında Birleşmiş Milletler Kadın On Yılı çerçevesinde kurulan Kadın Yazıları Servisi'dir (Women's Feature Service - WFS). Bu haber servisi ve Latin Amerika'daki kolu SEMLA (Servicio Especial de la Mujer Latinoamericana), UNESCO, UNFPA ve IPS (Inter Press Service) tarafından ana görüşü temsil eden medyayı etkilemek amacıyla kurulmuştu.

1970'lerin başında Birleşmiş Milletler, South-South (Güney-Güney) işbirliğini teşvik etti. Bu proje, uluslararası bir haber ağı olarak tasarlanmıştı ve Güney'den Güney'e bilgi akışı sağlanacaktı. Haberler Güney'den çıkıyordu, IPS tarafından serbest gazeteci olarak işe alınmış kadın gazeteciler tarafından yazılıyordu; projeyi denetleyen ve işleten IPS ağı üzerinden Güney'e ulaştırılıyordu.

Bu yaklaşıma uygun olarak, WFS, genel merkezini Yeni Delhi'de kurdu ve San Jose, Kosta Rika'da da

bir İspanyol Masası oluşturdu. Projenin ömrü boyunca, WFS, yılda 300 inceleme yazısı üreten, çoğunluğu Asya ve Latin Amerika ülkelerinden toplam 60 kadın gazetecinin oluşturduğu ağı bir araya getirdi.

Projenin bir başka kuralı ise, kadınlar tarafından geliştirilecekti. Bunun nedeni sadece amacına uygun olması değil, kadın gazetecilerin daha iyi haber hazırladığı gerçeği: kadınlarla ilgili daha az basmakalıp yargı ve kadın kaynaklara daha hassas bir yaklaşım.

Bu kriterler sonucunda, ana görüşü temsil eden medyada da kadınların sesi duyulmaya başladı. Dahası proje, cinsiyet perspektifi gözetilen gazeteciler için tetikleyici oldu. Birçok muhabir, cinsiyet açısından dengeli haberleri teşvik etmeye ve bu konuda çalışmaya devam etti. Benim gibi birkaçı ise, cinsiyetle ilgili projeler için iletişim danışmanı oldu.

WFS, 1991 yılında bağımsız bir kurum haline geldi. O zamandan itibaren, haber servisi yönetimi tamamen kadınların eline geçti. Bununla birlikte, haber servisi, kadınların medya sektöründe ve özellikle de uluslararası basın ajanslarında üst düzey yönetici olmasını engelleyen "cam tavanı" kırmış oldu.

Proje süresince haberler, çoğunlukla telex bağlantısı üzerinden gönderildi. Daha sonraları radyo haberleri de hazırlandı. Haber makaleleri dışında, SEMLA, *Mujeres* (Kadınlar) adında üç ayda bir çıkan ve o dönem içerisinde konuyla alakalı Latin Amerika haberlerinden oluşan bir dergi yayımlıyordu.

Kadınlarla ilgili konularda ve özellikle de üreme sağlığı ve kadınların ekonomik gelişmeye katkısı gibi konularda haberler yapmaya başladık. Bu, o zamanlar teşvik edilmekte olan Gelişmekte Olan Kadınlar'ın (WID) yaklaşımını yansıtıyordu.

Gelişmenin, hem kadınları hem erkekleri bütünüyle içine alan bir süreç olduğu varsayımıyla hareket eden WID yaklaşımı, kadınların daha aktif katılımının sağlanabileceği ve fırsatlara daha fazla erişiminin geliştirilebileceği kilit alanları ve bunun nasıl yapılabileceğini tanımlamak için çaba gösterdi.

1980'lerin ortalarında WID yaklaşımı, "cinsiyet eşitliği yaklaşımı"na dönüşmüştü. Bu yaklaşım, kadınların tüm sektörlerde var olduğunu, ancak geliş-

melerden eşit şekilde yararlanamadıklarını ve eşit fırsatlara sahip olmadıklarını kabul ediyordu. Bu nedenle, "cinsiyet eşitliği yaklaşımı," kadınların kaynaklara ve fırsatlara eşit erişimini engelleyen faktörleri aşmak amacıyla çözümler üretmek için, cinsiyet analizine dayalı yeni bir metodoloji önerdi.

Bu yaklaşımla birlikte, haber servisi, bu tarz engelleri konu eden ve farklı alanlarda kadınların bulunduğu noktayı gösteren haberlerin sayısını artırdı.

1995'te Pekin'de yapılan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilen Pekin Eylem Platformu, kadınların medyaya katılımının, erişiminin ve kadınların medyada dengeli ve basmakalıp yargılardan uzak betimlenmesinin önemini altını çizdi.

Bunun kabul edilmesinden sonra WFS ve SEMLA, bu platformun esaslarını uygulamak için çaba sarf etti. Ancak bu amaca ulaşabilmek için yapılan analiz haberlerinin, ana görüşü temsil eden medyada yer alması gerekiyordu. Proje süresince, haber servisi, IPS ajansı tarafından pazarlandı ve yazılan haberler Avrupa, Asya, Latin Amerika ve hatta Afrika'nın yazılı basınında yer aldı. Bu abonelerin bazıları, WFS'nin bağımsızlık kazanmasından sonra da bu servisi almaya devam etti. Ama diğerleri, özellikle de Latin Amerikalı müşteriler, sınırlı bütçelerini geleneksel haber ajanslarına yatırmayı tercih eden yazı işleri yöneticilerinin ilgisizliği nedeniyle –ve biraz da– eski aboneleri tutacak ve yenilerini bulacak pazarlama uzmanlarının yokluğundan dolayı kaybedildi. Daha sonraları, internetin yaygınlaşması, bedava ve serbest bilginin muazzam akışıyla pazarlama, bağımsız medya için büyük bir mücadele haline geldi.

1998 yılında SEMLA'nın WFS'den ayrılışı tamamlandı ve SEMLA, kadınlarla ilgili konulara adanmış bir dernek haline geldi. SEMLA, *Servicio Especial de Mujer* (SEM-Kadınlar Üzerine Özel Servis) adıyla, kadınlarla ilgili konularda uzmanlaşmış bir haber servisi işletmeye devam etti. Bu serviste de aynı yazı işleri kriterleri uygulandı ve Latin Amerikalı gazetecilerin bazıları bu servis için çalışmaya devam etti.

Ancak 2003 yılında SEMLA maddi sıkıntılarla karşılaştı ve Kadınlar Üzerine Özel Servis faaliyetlerine son verdi. Bu arada WFS İngilizce olarak faaliyetlerini devam ettirdi ve Asya ile ilgili konulara odaklandı.

2005 yılında Küba ve Peru'dan bir grup eski gazeteci, kapanmış olan İspanyol servisini, SEMlac adı altında yeniden faaliyete geçirmek için çabalarını birleştirdiler. Hollanda merkezli sivil toplum kuruluşu HIVOS, profesyonel ve bağımsız gazetecilik açısından değeri ve cinsiyet eşitliğine katkılarından dolayı, SEMlac'a maddi destek sağladı.

Ocak 2006'da SEMlac (El Servicio de Noticias de la Mujer de Latinoamérica y el Caribe), Latin Amerika ve Karayipler'de ana görüşü savunan medyada cinsiyet açısından daha dengeli haberleri teşvik etmek amacıyla alternatif bir haber servisi olarak faaliyetlerine başladı. Haberler, kamu politikalarını cinsiyet açısından etkilemek için bölgedeki siyaset yapıcılara ve cinsiyetle ilgili konularda çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarıyla akademik araştırmacılara da dağıtılıyor.

Şu anda SEMlac'ın merkezi Havana'da bulunuyor ve yazı işleri masasının bir bölümü de Lima'da. Çoğunluğu SEMLA'nın eski muhabiri olan toplam on dört kadın muhabirin oluşturduğu ağ sayesinde, on ülkeden haberler veriyor. Ayda kırk kadar araştırma ve inceleme yazısı üretiyor. Bunlar haftalık elektronik bültenlerle dağıtılıyor. Haberler çoğunlukla, cinsiyete dayalı şiddet, "kadınlaşmış fakirlik," HIV-AIDS, insan hakları, iletişim, cinsellik ve üreme hakları odaklı.

SEMLac'ın merkezi ayrıca, kadınlara karşı şiddeti konu eden aylık bir bülten, cinsiyet ve iletişimi ele alan üç aylık bir bülten çıkarıyor. Bir de, kendi web sitesi var: www.redsem lac.net.

Araştırmacı gazeteciliğe bağlı bir haber servisi olarak, SEMlac, kendi muhabirleri arasından seçtiği kişilere ödül veriyor. Bu yolla, uzun vadeli yazılara fon sağlıyor.

SEMLac, cinsiyet perspektifi yaklaşımının yanı sıra, katılımcı bir yaklaşımı da savunuyor. İnternet üzerinden veya kişisel görüşmelerle, muhabirler, içerik ve kurumsal strateji konularında karar verme sürecine aktif olarak katılıyor. Aslında SEMlac, görünürlüğü artırmak için bu yeni safhada hâlâ pazarlama stratejilerini, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını tanımlıyor.

SEMLac ve WFS, cinsiyet konularında dengeli gazeteciliği teşvik etmek ve gerçekleştirmek amacıyla planlanmış stratejilerdir. Ancak dünyanın her yerinde daha çok haber kanalına ihtiyacımız var. Aksi halde Medya İzleme Projesi araştırmasının işaret ettiği gibi, "birçok haber, en iyi ihtimalle cinsiyet körü olmaya devam edecek. En kötü ihtimalle de cinsiyet konusunda önyargılı olmaya..."

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdikten sonra çalışmalarını bir süre İngiltere'de sürdürdü. SBF'de yüksek lisans yaptı. Gazeteciliğe TRT Haber Merkezi'nde başladı. Bir süre Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu'nda iletişim dersleri verdi. 1981'de üniversiteden ayrıldıktan sonra İstanbul'da *Haftalık, Nokta, Yeni Gündem* ve *Sokak* dergileriyle *Cumhuriyet* ve *Radikal* gazetelerinde çalıştı. Halen *Radikal* Ek Yayınlar Yönetmeni ve *Milliyet Sanat* dergisi Genel Yayın Yönetmeni olarak çalışıyor; Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde gazetecilik dersleri veriyor.

TUĞRUL ERYILMAZ

Yaygın Medyada Ne Yapılabilir?

İletişim eğitimi alan ve iletişim kuramları okumaya başlayan her öğrenci bilir; bu konuda kafa patlatmış Althusser, Gramsci, Van Dijk, Stuart Hall, Chomsky gibi çok saygın düşünürlerin oluşturduğu ekol ve akımlar üç aşağı beş yukarı şunu söyler (ki bu görüşü, Hall'e atfen Yasemin İnceoğlu'ndan aldığımı hemen belirtmeliyim): Medya toplumdaki tahakküm ilişkileri içinde inşa edilen, yeniden ve yeniden üretilerek pazara sunulan temsil pratikleri aracılığıyla iktidar ilişkilerini ve uygulamalarını meşrulaştırır. Kısaca medyanın görevi var olanı pekiştirmektir. Peki o zaman ne yapacağız? Gazeteciliğin evrensel kuralları denen şey bir yanılsama mıdır? Biz kendini solcu, özgürlükçü diye tanımlayan yüzlerce gazeteci aslında yalnızca birer *corporate journo*s yani "holding-teci" miyiz? Siyasal sistemin bekçilik rolünün medyaya verildiği, protestocuların haksızlığını ve hükümetin haklılığını vurgulamaktan başka işe yaramayan bir gazetecilik anlayışının hegemonyasını sürdürdüğü bir ortamda gazetecilik yapmak yanlış mıdır?

Özetle "iletişim fakülteleri medyaya düşman yetiştiriyor" iddiasında bulunan Ertuğrul Özkök gibi etkili gazetecilere karşı, "hem iletişim kuramlarının eleştirel bakışını öğrenciye aktaran, hem de iyi gazeteci nasıl olunur?" diye ders veren iletişim hocaları akıllarını mı kaçırdılar ya da bile bile akıntıya karşı kürek mi çekiyorlar? Neyse... Daha yüzlerce soru sorulabilir ama bunu tartışma kısmına bırakıp başta genç arkadaşlarım olmak üzere, gazetecilik mesleğini icra etmekte olanların içini biraz ferahlatmaya çalışacağım. Bunu yaparken de tam otuz bir yıllık mesleki birikimimi kullanmanın yanında iletişim kuramcılarının görüşlerinden de yararlanacağım.

Konuşacaklarımız yalnızca Türkiye'nin sorunu değil global bir sorun olsa da biz haddimizi bilerek

vurgularımızı Türkiye üzerine yapmaya çalışacağız. "Yaygın medyayı içinden dönüştürmeye çalışmak" belki biraz fazla iddialı bir ifade olabilir, ama "bu sistem içinde dahi kamu yararını gözeterek gazetecilik yapılabilir" görüşünü savunacağım. Bunu yapmaya çalışırken yine alanın babalarından Theodor Adorno'nun görüşlerine başvuracağım.

Theodor Adorno'nun "aşkın eleştiri" ve "içkin eleştiri" kavramlarından yararlanmaya çalışacağım. Bu konu üzerine düşünürken, Adorno'nun "Kültür Eleştirisi ve Toplum" yazısı ile bu yazıya bir sunuş yazmış olan Orhan Koçak'tan çok geniş biçimde yararlandım. Gazeteci eğer kendine ve düşündüğü nesneye (medyaya) sadık kalmak istiyorsa, ulaştığı sentezlere nihai bir sentez olarak bakmamalıdır. Bu sentezleri sürekli reddetmeli ve çelişkilerden güç almalıdır. İçkin eleştiri kültürel ve düşünsel ürünleri kendi kıstaslarıyla değerlendirmektir. Aşkın eleştiri ise bu ürünün tarihsel ve toplumsal belirleyicilerini kurcalamak anlamına gelir. Şimdi içkin eleştiride şöyle bir tehlike var: Tarihin izlerini –ki burada medya üzerindeki tarihi ve toplumsal izleri kastediyorum– gözden kaçırabilir. Aşkın eleştiri ise kültürel nesne ve biçimlerin görece özerkliğini reddetme eğilimindedir. Açıklamasını tamamen piyasa, sermaye ve devlet aygıtları üzerinden kurar. Kısacası gelecekteki olası bir bütünsel özerkliği de reddeder. Bununla birlikte tabloyu bütünlüklü bir biçimde görmemizi sağlayan da "aşkın eleştiri"dir. Ne var ki eleştiri denen şey bu ikisiyle de mutlu değildir. Adorno'nun deyişiyle eleştiri bu ikiliyi birbirine karşı kullanmak zorundadır. Tek başına aşkın eleştiriye sınırsak biz gazetecilerin yapabileceği hiçbir şey yok demektir. Sistem zaten her şeyi belirlemiştir. Buna karşılık yalnızca "içkin eleştiri"yi kullanırsak gazetecinin mesleğini dürüstçe ve doğru biçimde icra etmek için neden kıvrım kıvrım kıvrandırdığını ve meslek adına neden çeşitli taktikler yürütmek zorunda kaldığını anlayamayız.

Gazetecinin görevi enformasyonu özgürlüğün bir aracı haline getirmektir. Tabii bunu bir süreç olarak algılamak gerekir. Belirli bir yerde ve belirli bir tarihte başarıyla uygulanan şey, başka bir yer ve tarihte

aynı sonucu veremeyebilir. Bence halen çok önemli ve aydınlatıcı bir kaynak olan Siebert, Peterson ve Schramm'ın ünlü "Dört Basın Teorisi" kitabının aksayan yanı da budur. Tamamen Batı'dan örneklerden yola çıkan kitap her ülkeye uyarlanıyor. Halbuki her ülkenin devletinin ceberrutluğu, siyasal parti sistemleri, ekonomik ve politik çıkar ilişkileri, sivil toplumun gelişimi ve diğer sosyal dinamikleri farklıdır ve her birinin ayrı ayrı dikkate alınması gerekir. Farklı ülkeleri bir yana bırakın, aynı ülke içinde bile medya tek bir felsefe ya da ideolojiyle şekillenmez. Türkiye'de eksikliği fena halde hissedilen şey budur; Türkiye'ye özgü durum ve koşulları tanımlamaya yardımcı olacak ampirik araştırmalara gerek var.

Şimdi karşınızda üç gazete var. Üçü de aynı yaygın grubunun çıkardığı gazeteler. Aynı tarihi taşıyorlar. Beyrut'ta kıyametler kopuyor. Ama iki gazetenin ilk sayfasında konuya ilişkin tek cümle geçmiyorken üçüncüde haber manşetten verilmiş. Patronsa aynı patron, holdingse aynı holding. Burada farkı yaratmanın, en azından o gün, o gazetelerde çalışan gazeteciler olduğu fikrindeyim. Hani kocaman kuramlar ve de ideolojik jargonlar (aşkın eleştiri) karşısında kaale alınmayan bireyler olarak gazeteciler (içkin eleştiri). Burada bence temel fark, aynı sistem içinde çalışan gazetecilerin bireysel olarak yarattığı farktır. Aynı sistem içinde bile kimi gazeteciler kamuya ya da okura onun istediğini varsaydığı şeyi verirken, kimi hayatını anlamlandırmak için, okura, kamuya ihtiyacı olan şeyi verir. Bu aynı sistem içinde farklı gazetecilik anlayışının, pratiklerinin bir sonucudur.

İçeriden çalışmak

İstedığınız kadar alternatif/bağımsız medya yanlısı olabilirsiniz, ancak yaygın medya bünyesinde çalışıp orada bir değişiklik yaratmaya çabalamanın da çok önemli olduğunu anlamak gerekir. Güçlü gazeteciler ve gazeteci sendikaları ya da dernekler gibi oluşumlar bu değişikliği yaratmak yönünde baskı uygulayabilir. İçeriden çalışanları bekleyen en büyük tehlike ise sistemin bir parçası haline gelmektir.

Dışarıdan eleştiri yaparken çok daha sert olmak mümkün; kimi medya eleştirmenlerinin yaptığı

ya da bazı internet sitelerinde ve kişisel web sayfalarında görüldüğü gibi. Ama burada da tribünlere oynamak ve hiç etkili olamamak tehlikesi var.

Eğer gazetecinin, editörün amacı ifade özgürlüğüne sahip çıkmak, güçsüzün sesini duyurmak ve onların sesi olmaksızın, bunu beceremediği kadar geniş bir alana ve olabildiğince fazla insana yaymaya çalışmalıdır. Yalnızca uzmanlara dayanarak bu iş becerilemez, interaktif olmaya çalışmak yani işin içine bir miktar yurttaş gazeteciliği katmayı da denemek gerekir. Bireysel aktivistlerin veya bağımsız eleştirmenlerin rolü elbette önemlidir ama yaygın ve kolektif bir meydan okumayı hedeflemek de bir o kadar önem taşımaktadır. Gazeteciliği yalnızca uzmanlara, bilirkişilere dayanarak sürdürmek doğru bir tercih değildir.

"Nasıl bir farklılık yaratılabilir?" diye sorarsanız, cevabım hem sorunları sıralamak hem de bir çıkış yolunu işaret etmek olur.

- Yararlanılan haber kaynaklarını geniş tutarak, belli çıkar grubu ya da kişilere mahkûm olmamak.
- Haber kaynaklarının hangisinin öncelikli olacağına karar vermek. Sözelimi bir mitingle ilgili haber yaparken, önceliği protestoculara vererek yazılan bir haberle, önceliği güvenlik güçlerine vererek yazılan bir haber çok farklı olabilir.
- Haber kaynağıyla etik bir ilişki kurmak.
- "Haber değeri" olarak anılan gazetecilik kriterini sorgulamak. Yani iyi bir haberin ne olduğu konusundaki egemen iklime aykırı fikirlere sahip olmaktan çekinmemek. Sözelimi aktivistleri birincil kaynak olarak kullanmak (vicdani retçi Mehmet Tarhan *Radikal İki*'de kişisel tanıklığını yazabilmişti).
- Reklam sektörünün medyadaki ağırlığını denge-

lemek için kavga vermek – ki bugün için Türkiye'deki en büyük tehlikelerden biri buradaki dengesizliktir.

- Örgütlenmek, sendikalaşma mücadelesi vermek. Bu gazetecinin özgürleşmesi yolunda çok önemli bir adımdır.

Özetle söylenirse, yaygın medya kuruluşlarının kâr etme arzusunun fikir ve ifade özgürlüğünü geriye atmaması için yaygın medya çalışanlarının mücadelesi şarttır. Bireysel değişim mücadelesi toplumsal değişim için çok önem taşır. O yüzden bu değişim işine en yakınımızdaki arkadaşlarımızla başlamak ve daha sonra bunu gazeteci meslektaşlarımızla birlikte yapmayı denemek hiç de kötü bir yöntem olmayabilir.

Son söz olarak şunu söylemek gerek. Bütün gazeteciler holdingteci (*corporate journo*s) deyip işin içinden çıkarsak hem inanılmaz bir şekilde yığılılık, umutsuzluk yaratmış oluruz ki bu gerçekten "holdingteci"lerin ekmeğine yağ sürer, köpeksiz köyde değneksiz dolaşırlar. Bundan da öte *The Guardian*'ın Naomi Klein'ına, *Independent*'in Robert Fisk'ine, Türkiye'nin öldürülmüş gazetecilerine ve en son Rusya'da muhalif olduğu için öldürülen *Novaya Gazeta*'nın Anna Politkovskaya'sına çok haksızlık etmiş oluruz.

Aranızda yığın bir meslektaşım veya meslektaş adayım varsa hemen bir DVD'sini alıp George Clooney'in çektiği Amerikalı gazeteci Edward R. Murrow'un *Good Night and Good Luck*'ını (İyi Geceler ve İyi Şanslar) bu gece izlemelerini öneririm.

Son sözüm şu olsun ve alternatif ya da yaygın tüm meslektaşlarıma gitsin: "Gazetecinin görevi yaralanmış olanı rahatlatmak, rahat olanı yaralamaktır" (J. Lawrence-Robert Lee, "Maymun Davası").

Hallin, Daniel C. ve Paolo Mancini (2004), *Comparing Media Systems*, Cambridge University Pres.
 Harcup, Tony (2005), Journalism in Alternative and Mainstream Media, *Journalism Studies*, volume 6, number 3.
 Martin, Brian (1998), *Information Liberation*, Londra: Freedom Press.

Kaynakça

Adorno, Theodor W. (2004), *Edebiyat Yazıları*, çev. Orhan Koçak, Sabir Yücesoy, İstanbul: Metis.
 Atton, Chris (2002), "Radical Journalism and the Mainstream Media", *Journalism Studies*, volume 3, number 4.

2. Oturum

BAĞIMSIZ MEDYA EVRENİ VE YAYGIN DIŞI MEDYANIN GELİŞME OLASILIKLARI

KOLAYLAŞTIRICI: ROBERTO SAVIO

JOHN D. H. DOWNING

ÖMER MADRA

ERTUĞRUL KÜRKÇÜ

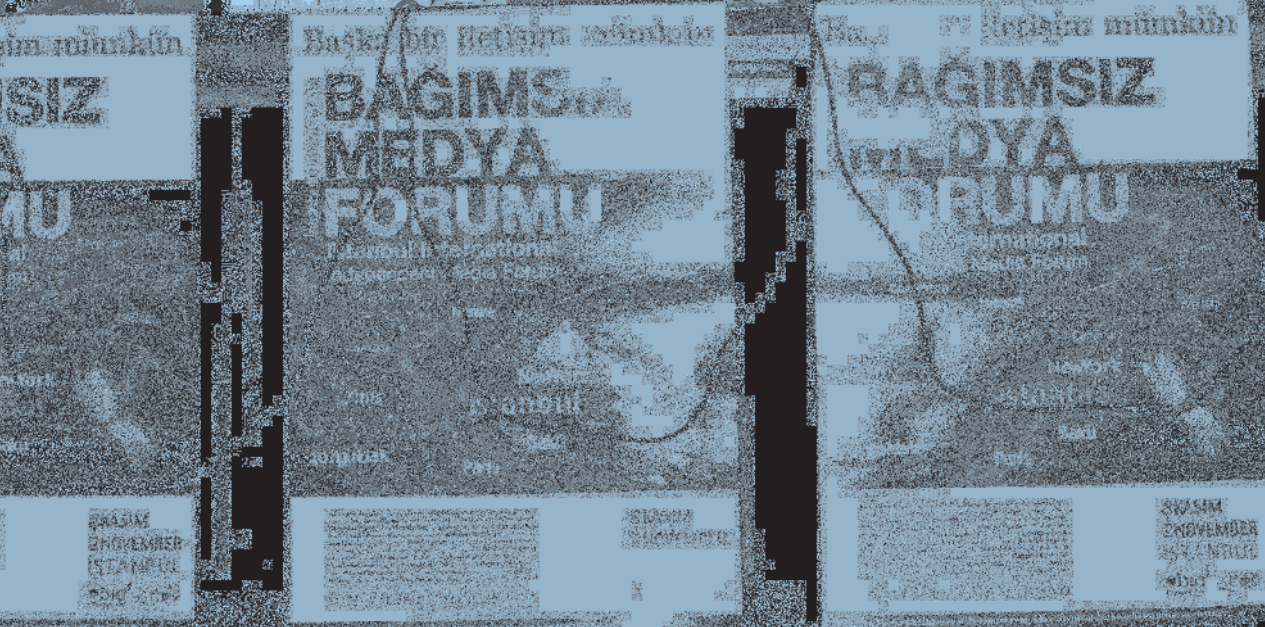
MUSTAFA KARA

ORSOLA CASAGRANDE

SONGÜL ÖZBAKIR

BASCHA MIKA

HÜSEYİN AYKOL

ROBERTO SAVIO

Başka Bir Dünya Yalnızca Başka Bir Haberle Mümkün Olacak

Bu yazı bazı akademik veya teknik amaçları gerçekleştirmek ya da somut öneriler sunmak için değil, haber ve iletişim hakkında geniş ve katılımcı bir tartışma başlatmak, mümkün olduğunca çok insanı bu tartışmaya teşvik etmek amacıyla yazıldı. Bu temaların önemi ile bunlara ilişkin uluslararası tartışmanın seviyesi arasında, herkesçe bilinen bir oransızlık mevcuttur. Bu konudaki tartışmayı güçlendirmek, sosyal ve politik hareketlerin somut olaylarıyla birleştirmek gerekiyor.

Bugünkü asıl tehlike, savaşın ve terörün neden olduğu yeni durumun, haber ve haberin toplumsal önemine dair henüz başlamakta olan bu küresel tartışmanın üstünü örtüyor olmasıdır.

Bu sektörde çalıştığım kırk yıl boyunca, tartışmaların farklı dalgalarında hem tanık hem de aktör oldum. Birinci dalga, gazetecilerin ve editörlerin, sözü edilen büyük tartışmaya ve bütün dünyaya Yeni Ekonomik Düzen hakkında kişisel bakış açısından katkıda bulunduğu, bilginin geleneksel çerçevesinde ortaya çıktı. Denilebilir ki, Yeni Uluslararası Enformasyon Düzeni ile birlikte bu, küresel bir tartışmanın habercisi ve başlangıcı oldu. Bu verimli dalga, uluslararası tartışmanın genel krizinin ve küreselleşmenin hâkim ve tek olan "ideolojisinin" yükselişinin sonucunda oluştu.

İkincisi, internet gibi yeni teknolojilerin kullanılması vasıtasıyla iletişim dünyasına girenler arasından köklendi. Bir de Porto Alegre'de olduğu gibi katılıma davet eden üçüncü dalga vardır ki bunun verimliliği, uygarlığımızın ve kültürel geleceğimizin yararına kullanılması şartına bağlıdır. İkinci ve üçüncü dalga birbirleriyle çok bağlantılı olsalar da farklı so-

Uluslararası alanda tanınmış bir iletişim uzmanı olan Savio, aralarında IPS, kadınlar için kadınların haber yaptığı Women's Feature Service ve Latin Amerika haber ajansı ALASEI'nin de olduğu birçok projenin kurucuları arasında yer aldı. Şu anda IPS'nin fahri başkanlığını yapıyor. Roma'da doğan Savio Parma'da ekonomi okuduktan sonra kalkınma ekonomisi, sanat tarihi ve hukuk üzerine yükseköğrenim gördü. *Il Popolo* gazetesinde ve ulusal televizyon RAI'de çalıştı; televizyon belgeselleri ve ikisi Venedik ve Cannes'da gösterilen beş film çekti. UNDP, UNEP gibi Birleşmiş Milletler ajanslarına, kalkınma ve iletişim üzerine çalışan birçok sivil toplum kuruluşunun yanı sıra ILO'ya, WFP'ye iletişim danışmanlığı yaptı. Kuruluşundan beri Dünya Sosyal Forumu'nun Uluslararası Komite üyesi olan Roberto Savio, yurttaşların doğru habere ulaşma hakkını savunan Media Watch International ve uluslararası ilişkiler üzerine günlük değerlendirmeler yayınlayan Othernews'in kurucularından.

ular ortaya koyarlar. Yeni teknolojileri politik ve kültürel amaçlara hizmet için kullananların oranı hâlâ çok yüksek değildir. Bilinen odur ki, yeni teknolojilerin kullanım biçimleri hem politik hem de sosyal olayları ciddi bir biçimde etkilemektedir.

11 Eylül terörist saldırıları ve bunun sonuçları, medya aracılığıyla ve canlı olarak izlendi. Suçu işleyenler, dünyada büyük iz bırakan bir haber içeriğinin de sahibi oldular. Orada sadece iki kule değil, bu kulelerin yıkılışının tekrar tekrar gösterilmesiyle binlerce kule yıkıldı.

Diğer meslektaşlar, her alandaki küreselleşme eğilimleri ve yerel haber boşluğu hakkında önemli fikirler ortaya koyacaklar. Politik ve kültürel olaylarda yeni teknolojilerin kullanımı konusunu tartışacaklar. Benim yazım ise, her iki olayı da daha genel bir vizyon içinde vurgulamaya yöneliktir.

Sanırım ilk olarak haber ve iletişim arasındaki farkı, bu biraz yapay bir ayrım olmasına rağmen, öne sürdüğüm üç tarihsel evreye göre saptamak yararlı olur. Haberin ve iletişimin diğer birçok sosyal ve ekonomik sektörle ilgisi olduğunu da unutmamak gerekir. Örneğin kültürel küreselleşmeyi haberin ve iletişimin küreselleşmesinden bağımsız biçimde değerlendirmek imkânsız olmasa da zordur. Bu temalar etrafında, bu tartışmaya önemli bir katkı sunulabilir.

Haberin yeni konsepti

Sanırım ilk olarak yeniden tanımlanması gereken şey "haber" in kullanımınıdır. Haber, Uluslararası Yeni Enformasyon Düzeni (*The New Order of Information-NOI*) hakkındaki ilk tartışmanın yapıldığı yıllardan bu yana çok değişti. Haber ve bilgi toplumu, "haber" in geleneksel konseptine değil, onun aktüel değişimine değişiyor.

Değişim teknolojik değil, derinlemesine toplumsal ve kültürel. Bu haberi ticari bir mala dönüştüren büyük değişimdir. Endüstriyel, ticari, teknik, eğlendirici, bilimsel, kültürel ve eğitici her ilerlemede haber vardır. Eğer "olası başka bir dünya" için mücadele eden bizler, bu değişimin sorumluluğunu almazsak, tartışmanın ve oyunun dışında kalırız. Ve en

kötüsü de, ne tartışmanın boyutlarını ne de üzerinde geliştiği alanı idrak edebiliriz.

Bundan dolayı, "Başka bir dünya, sadece haber dünyasındaki savaşı koruma yeteneğine sahip olduğumuz zaman mümkün olacaktır" ve onu iletişimle birleştirmek istersek... Gerçekte iletişim, haberi (onun) aracılığıyla aktardığımız bir mekanizmadır.

Tarihin büyük "merkezleştirme"si

İletişim ağlarının sayısal anlamdaki merkezleşmesinden sıkça bahsediliyor ve hatta bazı rakamlar veriliyor. *Software* örneğinde olduğu gibi, bazı kilit sektörlerde, uygulama bakımından sadece tek bir şirkete bağlı olduğumuzu hatırlatmakta yarar var. Akla gelebilecek en büyük tekel;

- İnternette sörf yapmak için, en iyi olasılıkla bir ya da iki şirkete bağlıyız.
- Kurumsal kullanıcılar için iki ya da üç global şirket var.
- Arama motorları için de durum aynıdır.

Fakat bundan önce içeriklerin merkezleştirilmesinden, geleneksel haber şirketlerinin haber ağında oluşturduğu düğümlerden ve bunların internetle olan ilgilerinden söz etmek gerekir. Haber toplumu ve onun karmaşık ağ dokusunun tüm hareketi, insani deneyimler hakkında bir ağ örerek, tüm deneyimleri pazarlama temeline dayanıyor.

Küreselleşmenin köktenci taraftarlarının ideolojik projesinde, insan ilişkilerinin ticareti kesin olarak teklif edilmektedir. Küresel çeşitlilik bu projede fonksiyoneldir. Bunun için, kültürel değerleri muhafaza etmek ve sağlamlaştırmak için, ticaretinden sakınmak için, "başka bir dünya mümkündür!" diyerek, zengin bir kültürel çeşitlilik adına tüm gücümüzle mücadele etmek çok önemlidir.

Küreselleşmiş aktüel dünyada, kültürel alan her gün biraz daha, büyük global şirketlerin ticari pazarı haline geliyor. Baskıcı denemeler var. Kültür endüstrisi –1930'lu yıllarda Alman sosyologlar Theodor Adorno ve Max Horkheimer tarafından tavsiye edilmiş bir terim– dünya ekonomisinde en hızlı büyüyen sektördür. Sinema, televizyon, radyo, discografik

endüstri, global turizm, eğlence merkezleri, şehirler ve tema parkları, moda, mutfak, profesyonel sporlar ve oyunlar, bahisler, bütün bunlar, devasa bir şekilde büyüyen ve merkezleşen bir ticari girişimin parçasıdır.

Terörizme karşı başlatılan bu savaş, "çeşitliliğe" ve "değişikliğe" karşı bir savaşa dönüşüyor.

Yirminci yüzyılda, büyük şirketler basit atom üreticileriyken: petrol, elektrik ve elektroteknik, kimya, otomotiv ya da siderürji şirketleri ya da ticari zincirleriyken, yirmi birinci yüzyılın büyük konsorsiyumları, haber, iletişim ve kültür şirketleri yani global medyatik pazarda güç sahibi olan şirketler olacaklar.

"Birleşik Devletler'in üstünlüğü, silah endüstrisindeki devasa durumuna değil, dünyayla ilgili haberlere ve eğlencenin süper potansiyeline dayanıyor" ve bunu da ihtilalci herhangi bir topluluk değil, *Vanity Fair*¹ söylüyor.

Bu sadece güney ülkelerinin sorunu değil, global bir temadır. Biz insanlar yetmiş asırlık tarihten fazla zamanda en mükemmel dereceye ulaştık: Özgürlük; ve özgürlüğü tehlikeye sokmayı haklı çıkarmak teknolojik ilerleme ya da ekonomik ve maddi zenginlik fırsatı yok.

Tarihçi, kitle iletişim araçları araştırmacısı ve *Washington Post* editörü Ben Bagdikian şöyle diyor:

Tarihte sosyal panoramaya nüfuz etmek için şirket yoğunlaşmalarının gücüyle karşılaştırılabilecek hiçbir şey yoktur. Eski ve yeni teknolojilerin kullanılması vasıtasıyla, olayların mübadelesinin, ittifakların ve bütün projelerin ve diğer işbirliği türlerinin içinden geçerek, bu bir avuç dev, gerçekten, iletişim yeni bir kartelinden başka bir şey olmayan durumu yarattılar. Oyunun içinde olan sadece, konvansiyonel endüstriyel ticaret eşyalarının (buzdolapları ya da giysi) ürün indeksleri gibi finansal bir istatistik değildir. Oyunda olan, bütün erkekleri, kadınları ya da çocukları... ülkenin politik gündemini değiştirmek için, Birleşik Devletler her yeni kuşağını sosyalleştirmek için, imgelerle ve kontrollü sözcüklerle sarmak için güce sahip olmalıdır. Bu gücün birçok açıdan, okulların, dinin, babaların ya da hükümetin kendi gücünden daha büyük bir etki yaratma kapasitesi olduğu farz edilir.²

Eğer SIC (*Standard Industry Classification Codes*) tarafından desteklenmiş bu uygarlaştırıcı büyük değişiklikleri apaçık kabul edersek, cevap bekleyen şu soruyu kendimize sormalıyız.

Yeni bir aydınlanma çağına, yeni bir Rönesans'a doğru mu yoksa başka bir patikadan sosyal ve kültürel dağılma çağına doğru mu gidiyoruz?

Juan Somavia'nın, 70'li yıllarda, Latin Amerika Ulusaşırı Çalışmalar Enstitüsü kurulduğu zaman yazdığı gibi, haber sektörünün önemi (henüz iletişim hakkında konuşmuyor) ne ekonomik boyuttan ne de çok küçük olan işgücünden kaynaklanıyor. Bu sektör otomobillerin stop lambaları gibidir: Marjinal fakat ana parça, çünkü ulusaşırı sistemin yolunu aydınlatıyor.

Bugün dünyada dolaşan her şey, saf haberin dışında, büyük bir haber içeriğine sahiptir. Böylece tartışma ve eleştiri radikal bir şekilde değişiyor. Günümüzde bilgi, arabanın MOTORU gibidir.

İletişim, insanlık tarihinde ekonomik olarak ilk kez görülebilen, tamamiyle farklı perspektifler açıyor. Aşağı sınıf vatandaşlar, bilgilendirici ve iletişimsel olayların güncel imkânlarından hiçbir zaman yararlanamadılar. İnsan, bu gelişmeler çerçevesinde, diğer iki gelenekçi, devlet ve özel sektörle birlikte üçüncü aktör olabilir. Bu sivil toplum için günümüzün büyük meydan okumasıdır.

Haber ve iletişim insanlık tarihinde her zaman var olmuştur. Fakat haber, ekonomik gelişime paralel bir büyüme gösterirken, iletişim yerel kişilerarası bir düzeye geldi. Köylerde haberleri ve tebliğleri okuyan tellaldan, gazetelere geçildi.

Times, 19. yüzyılın ortalarında, Britanya İmparatorluğu'nun en parlak döneminde, bugün olduğundan daha edebiydi ve Londra'daki sağlamlığa dayalı yaklaşımı paylaşmasına rağmen, dünyada keşiflere en açık gazeteydi. Sözdâğarcılığı 17.000 sözcüğü kapsıyordu. Oysa günümüzde *Times*, 5.000'den fazla sözcük kullanmıyor. Bu çağın diğer Avrupa gazeteleri, kültürel yalınlıklarıyla ve günümüzdeki gibi

1. *The Power Center*, 1995: 271.
2. Ben H. Bagdikian, *The New Media Monopoly*, Beacon Press, 1997: IX.

profesyonel yazı tarzıyla benzeşen kısaltmaları kullanmaksızın çok iyi bir şekilde yazılmalarıyla dikkat çekiyordu. Kendi gazetelerinde problemsiz bir biçimde yazan Churchill ya da Hemingway, günümüz basınında çok zor kabul görürdü.

Haber araçları önemli ticari şirketlere dönüşür ve seçkinlikten uzaklaşarak kitleselleşirken, işlevleri ve karakteristik özellikleri de radikal bir biçimde değişti. Bu fenomen, kitlesel göçlerin bir kültür potası oluşturması gereken, dünyanın sahipsiz ve zulüm görmüşlerini kendi vatandaşlarına dönüştürerek kapsaması beklenen yeni bir millet sözüne ve ideale bağlılık içinde, ortak bir kimliğe zorlandığı Birleşik Devletler'de oluştu.

Birleşik Devletler vatandaşlığını elde etmek için göç edenler, kökenlerini, tarihlerini ve önceki kimliklerini unutacaklarına, yeni birer insana dönüşeceklerine söz veriyorlar. Kitle iletişim araçları bu ideolojik dönüşümün bir anahtarıdır.

Birleşik Devletler'de pazardaki başarıya yol gösteren bir deontoloji ve aktüel gazeteciliğin profesyonel kriterleri gelişmektedir. Mümkün olan en iyi ürünü değil, en iyi satışı hedefliyorlar. Orson Welles'in *Yurttaş Kane* gibi ölümsüzleştirdiği basının ünlü ismi Randolph Hearst, Küba ile, potanın retorığının mümkün kıldığı bir savaş başlattı. Böylece geçtiğimiz yüzyılda, haber araçlarının patronu olan ailelerin başına talih kuşu konmuş oldu.

Norveçli Johan Galtung, "başarılı haber" için onun ticari değerini açıkça gösteren bir değerler ölçüğü buldu. Etkileyici, olağandışı, fevkalade haberler, alışılmış bir habere göre çok kolay bir şekilde geçiyor. Tanınan insanlar, tanınmayanlardan daha önemli. Halka yakın olan, uzak olandan daha çok okura sahip. Basit olan her şey, zor olandan daha iyi okunuyor.

"Başarılı haber" in değerlerini anlamak için Galtung'un bütün ölçüğünü gözden geçirmeye gerek yok. Bunlar her genç gazetecilik öğrencisinin kafasına eski bir hikâye olan, "bir adamı ısırın bir köpek haber değildir ama bir köpeği ısırın adam bir haberdir" ile sokuluyor. Bu mantıklı ve makul gibi görünebilir, fakat bu, ulusal bağımsızlık ve globalleşme çağında, ulusal konular hakkındaki haberin sokaktaki

efsanevi insanın vicdan kazanması için tamamıyla uygunsuz olacağını gösteriyor.

George W. Bush'un, olağandışı bir konu haline dönüşenler dışında, gelişmekte olan Güney devletlerinin herhangi bir başkanına göre en önemli haber öznesi olduğu anlamına geliyor. Çünkü, sanayileşen dünya onları, Saddam Hüseyin ya da Kaddafi örneğinde olduğu gibi, tek kişilik tehlike yaratan bireyler olarak görüyor.

Büyük güç merkezlerinden uzak olan ülkelerin sadece doğal felaketler ve savaşlar gibi olağandışı olaylarda haber olabileceği anlamına geliyor. Haberinin münferit olayları ısrarla vurgulaması, Porto Alegre tartışmalarındaki merkezi soruları anlamaya izin vermemesi ve gelişmeleri açıklamaya ayrıcalık tanımaması anlamına geliyor.

Daha gelişmiş toplumlarda, haber araçlarının çokluğu analitik odaklanmalara da izin veriyor. Fakat bu, bilmeyenin daha az anladığı ve bilenin anlamasının geliştiği bir merkezileşme çerçevesinde meydana geliyor.

Haber ve kültürel-politik tartışmanın fakirliği

New York Times, *Washington Post* ya da *Los Angeles Times* gibi belirli gazetelerin, politik ve kültürel dergilerin Birleşik Devletler ölçeğindeki okurları, toplam okurun yüzde 10'unu geçmiyor.

Durum her Avrupa ülkesinde çok değişse de Avrupa'daki medya için de bu oran yüzde 20'yi aşmıyor. Küresel ölçekte, enformasyon sisteminin yetersizliği, Kuzey-Güney kutupsallığını şiddetlendiriyor.

Uruguay ya da Malezya gazetelerinin okurları, sözelimi Finlandiya ile ilgili olarak skandalların ve felaketlerin dışında bir habere ne kadar ulaşabiliyor? Finlandiya devlet başkanını kimse tanımıyor. Talihsiz İtalya Başbakanı Berlusconi (ülkesinin en zengin adamı olmasından dolayı zaten iyi bir haber kaynağı), İslamın ikinci sınıf bir uygarlık düzeyi olduğunu beyan ettiği zaman manşetleri birinci sıradan işgal ediyor. Bu konuda en azından şu söylenebilir; bu sıradışı bir deklarasyondur ve "başarılı haber" gereksinimini karşıladığı da inkâr edilemez.

Sahiplerinin sayısı hâlâ fazla olmasına rağmen,

haber araçlarının sayısı azalıyor. Birleşmelerle maksimum kâr hedefleniyor ve hizmetlerin merkezileşmesiyle harcamalar düşüyor. Haberinin sahipleriyle (Time-Warner gibi) iletişim sistemlerinin sahipleri (America On Line gibi) birleştiği zaman ekonomik ve finansal sisteme entegrasyonları da artıyor.

Her yıl gazete okurlarının sayısının, dünya genelinde 1,7 (oranında) azaldığı hesaplanıyor. Gerçek şu ki, internet kullanıcılarının sadece %17'si gazete satın alıyor. Ben bunun, her geçen gün daha da büyüyen kuşaklararası gedikten kaynaklanabileceğine ikna oluyorum. Günümüz gençleri ilgilendikleri konulara dair haberlere gazetelerde değil internette rastlıyor ve toplamında her yıl %1,5 oranında bir azalma hesaplanan bu araçlar merkezileşirken, sahiplerinin sayısının (Amerikan sahnesine bakınız) eskisine göre arttığı anlaşılıyor.

Bir gazetenin satış oranı başarısının ölçütüdür demek kolaydır, fakat bu kriter, gazetecilik tarzlarını son otuz ya da kırk yıldır çok sansasyonel bir yola sürüklüyor.

Bu olgu, televizyon ve radyo istasyonlarının programcılığında daha açık bir şekilde göze çarpmaktadır. Özel kanallar haberleşme özgürlüğünün güvencesi olarak yüceltildiler ve her defasında daha fazla kişiye ulaştılar, fakat kalite düzeyleri hemen hemen her zaman daha aşağı oldu.

Haber özgürlüğü hakkındaki tartışmalar, çok az kişinin telafi edebildiği tehlikeli bir sahteciliği de kapsıyor: Bu özgürlük mülkiyet özgürlüğüyle özdeşleştirilebilir ve devletin yetkisini mümkün olduğunca sınırlandırma gücünün bir parçasıdır.

Antidemokratik hükümetlerin, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, haber ve kitle iletişim araçlarını, propoganda ve hâkimiyet aracı gibi kullanma eğiliminde oldukları kesindir. Fakat aynı zamanda, bu araçların sanayileşmiş ve demokratik ülkelerde bilgilendirmenin ve kültürel gelişmenin araçları oldukları da kesindir. BBC ve diğer Avrupalı örneklerde olduğu gibi.

Fakat aynı zamanda kendimize şu soruyu sormalıyız: Haberinin ve dünyayı ilgilendiren politik ve kültürel tartışmanın genel fakirleşmesinde, yeni tehditleri, yeni problemleri ve yeni gerçekleri kabul

ederek ilahi bir şey gibi sunulan bir pazarın saldırısı karşısında geri çekilme konusunda, alternatif güçlerin bir sorumluluğu oluşmuyor mu? Burada nostaljiye sığınamayız, alternatifler ve yeni yollar yaratmak, inşa etmek zorundayız.

...

Bu bağlamda, haber araçlarının başlıca gelirinin satış değil reklama bağlı olduğunu unutmuyoruz. Bir fikir sahibi olmak için, güncel eğilimler devam ettiği takdirde, yedi yıl içinde reklama yapılan harcamaların eğitime yapılan yatırımdan fazla olacağına dikkat çekmeliyiz.

Reklam ve eğitim mesajları arasındaki farkı hatırlatmaya gerek var mı? Bugün sanayileşmiş ülkelerde bedava dağıtılan gazeteler ortaya çıktı ve bunların ücretleri reklamcılık tarafından karşılanıyor. Gelecekte bedava ve büyük yerel gazetelerin ve bazı büyük ulusal gazetelerin olması mümkündür, böylece ortadaki boşluk dolacaktır.

Savaşın, sosyal ve global ruhlu devletlerin yarattığı kriz, böylece bütün ekonomik mekanizma, pazarın canlandırılmasına ve yeni tüketim ihtiyaçlarının üretilmesine dayanıyor. Eğer bu durum herhangi bir sebepten tersine dönerse her şey su yüzüne çıkar. Neoliberaler her ne pahasına olursa olsun Keynes taraftarlarına dönüşürler. Başkan Bush'un, Kongre'de, ekonominin bütün sektörlerine mali yardım amaçlı fon isteklerini görmek yetti. Pazarın mutlak liberalizmini kaba bir şekilde sonlandırdı.

Reklam-haber-tüketim arasındaki bu denklem, küreselleşmenin hayati bir denklemidir. Ve sivil toplumun çok büyük bir güçle harekete geçirmesi gereken şey, tüketicilerin birliğidir. Sorumlu tüketim, "mümkün olan başka bir dünya"nın anahtarıdır. Bu konu hakkında az konuşuyoruz ya da çok az konuşuyoruz. Tüketici yurttaşlar tartışmanın başrol oyuncularını olmalıdır.

Bu bizi, enformasyon sisteminin yapısal limitlerini göz önünde bulundurmaya yönlendiriyor. Yukarıdan aşağıya doğru, dikey bir sistem deneniyor. Haber, gazeteci olarak adlandırılan sınırlandırılmış, bu görevi icra etmeleri için –neredeyse tekel şartlarını

da– sıklıkla kanun tarafından korunan bir grup insan tarafından yayımlanıyor. Onların mesajları değişik yollarla mümkün olduğu kadar çok alıcıya ulaşıyor.

Katılım kapasitesi ve alıcıların cevabı çok sınırlandırılmıştır: öyle sınırlıdır ki, yayın yönetmenine mektup yazmak, bir gazetenin satın alınmasını durdurmak ya da başka vericiye yönelmek. İzleyici ölçümleri enformasyon içeriğini sorgulamıyor, sadece pazar bölgelerinde, halkın tercihlerini belirleyen birysel gerekçeleri araştırıyor.

Bu yukarıdan aşağıya yapılanmış sistem güç ve hâkimiyet amacıyla çok olumsuz bir şekilde kullanıldı. Demokratik olmayan ya da sınırlı bir katılıma dayanan hükümetler, enformasyon ve haber araçlarını kontrol ediyorlar. Bu araçlar sık sık politik ve ekonomik çıkar gruplarının çıkarlarının ifade aracına dönüşüyor. Kuzey-Güney ilişkilerinde, enformasyon sistemi aynı zamanda hâkimiyeti sağlamlaştırıyor. Bu durum ulusaşırı ajansların hâkimiyetinde basitçe görülmektedir. Bunların üçü, Associated Press, Reuters ve Agence France Press, uluslararası haber akışının %70'inden fazlasını dağıtıyor (dördüncü büyük ajans, sektördeki katı rekabetten dolayı hemen hemen kaybolmaya yüz tutmuş United Press International'dır). Yine de haber özgürlüğüyle ilişkili mitoloji hâlâ çok güçlüdür.

Associated Press, kazancının %94'ünü karşılayan iç pazar, yani haber özgürlüğünün devletin elemesinden geçmesini destekleyen Birleşik Devletler sayesinde ayakta kalıyor. AP'nin uluslararası ağı Birleşik Devletler'in taleplerini tatmin etmeyi hedefliyor ve kazancın sadece %6'sına katkıda bulunuyor.

Bu modeli aşmaya çalışan herhangi bir deneme, basit bir gerçekle karşılaşacaktır: Kendi haberini diğer ülkelere satmayı çok zor kılan kültürel niteliklere bağlı olarak, –ulusal ajansı hemen hemen yalnızca iç pazardaki kâr tarafından yönlendirilen Japonya hariç– hiçbir ülke eşdeğer güçte ulusal bir pazara sahip değildir.

Daha sonra, devlet müdahalesi olmadan, pazarda başarı elde etmek için, Batı modelini savunan Reuters geliyor. Fakat bütçesinin neredeyse %20'si karşılanıyor ve kârlarının sadece %4'ü gazetecilikle ilgili aktivitelerden geliyor. Tahsil edilen paranın bü-

yüklüğü mali durum ve borsa bilgilerinin diğer firmalara satışında ortaya çıkıyor. Onun modeli de taklit edilemeyeceğe benziyor. Reuters, bu sektörde tekeleli hemen hemen ele geçirmiştir.

Son olarak, haber sistemi hakkındaki tartışmalarda önceki ikisinden sonra gelen, bütçesinin %60'ından fazlasını Fransız hükümetinin ödediği Agence France Press geliyor. Bu, gelişen dünyanın taklit etmesi gereken model midir? Afrika'nın, Asya'nın ve Güney Amerika'nın devlet desteği alan ve pazarda kâr elde edemedikleri için profesyonel olmamakla suçlanan, hemen hemen bütün ajansları, bunun tersini savundular.

Fakat, İspanyol EFE, İtalyan ANSA ve Alman DPA, ulusal pazarları, küresel bir ağı finanse etmek için yeterli büyüklüğe sahip olmadıkları halde, devletle sözleşmeleri olması sayesinde uluslararası mevcudiyete sahiptirler.

Bu envanterde, yeni global haber kanallarını, global televizyonun bir araya getirilmiş büyük zincirlerini göz önüne almamız gerekiyor.

Bütün bu özlü/kısa tarihsel gezinin bizim tartışmamızla görüldüğünden daha çok ilgisi vardır. Porto Alegre'ye katılacak olanların büyük bir çoğunluğu, Güney'in 70'li yıllarda uluslararası haber sistemini demokratikleştirmek için büyük bir güç sarf ettiğini bilmiyor.

Her şey 1955'te, "bağlantısızlar" grubunun, Bandung'da "*Conferencia de Solidaridad Afro-Asiática*" toplantısında ilk kez bir araya geldikleri zaman başladı. 1961'de temeller atıldı ve 77'liler grubu tarafından 1964'te yaratıldı: Gelişmekte olan ülkeleri Birleşmiş Milletler örgütünün çerçevesinde topladı ve bugün 138 katılımcısı olduğundan söz ediliyor.

Bandung dışında, daha dengeli bir ulusal haber sistemi olasılığı konuşulmaya başlandı. 1973'te, bir Haber Havuzunda, üye devletlerin birçoğunda oluşmaya başlayan ajansların eklenmesi fikri ortaya atıldı.

Gelişmekte olan hemen hemen her ülke, özel haber ve kültür politikalarıyla, haber ajanslarının, radyo ve televizyon vericilerinin oluşturulması çabasına katıldılar. Amaç, haber ve iletişimde uluslararası yeni bir düzen kurmaktır. 1964'te ve bu ilerleme

çerçevesinde aynı anda, bağlantısız ve Üçüncü Dünya'nın profesyonel sesiymiş gibi, bu yeni düzeni harekete geçirmeye gayret eden Inter Press Service'in temelleri oluşturuldu. IPS kavramsal tartışmanın başrol oyuncusudur ve global tartışmayı yeni bir (ekonomik, sosyal, bilgilendirici) düzene terfi ettiriyor.

Bu ulusal ajansların hemen hemen hepsi kayboldu ve onların yokluğu, küreselleşmenin ulusal kimlik ve mekânlarda yol açtığı tahribattan daha çok hissedilmeye başladı. ALAI'deki arkadaşlar, bu soru çerçevesinde tartışmaya bir katkıda bulunacaklar, böylece ben burada bu çok önemli kısmı geçebilirim.

Fakat burada yeni bir analiz aşaması açılıyor: Yeni Bir Haber Düzeni hakkındaki tartışma yürütülürken, yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi de isteniyor.

"İletişim" terimi çok karışık bir biçimde kullanılıyor. Fransızlar, gerçekte sadece haber araçları olan gazetelerden, radyo ve televizyon vericilerinden söz ederken "sosyal iletişim araçları" ifadesini kullanmakla yanlış anlamaları artırdılar.

Gerçekte internet'in ve diğer yeni teknolojilerin gelişmesiyle, 1980'li yılların sonundan itibaren kitle iletişim araçları çağından söz edilebilir. Bu zamana kadar sadece haberden bahsedebiliyorduk ve eğer iletişimden bahsedecek olursak, bu, yerel bölgelerle sınırlandırılmış mekanizma ve olgulardan söz etmek için olurdu.

APC'li arkadaşlar, yeni iletişim teknolojileri temasını ve bunun toplumda bıraktığı izi geliştirecekler, ben burada sadece haber ve iletişim arasındaki yapısal farkları ortaya koymak istiyorum. İletişim, son derece yatay bir etkileşimken (dışarı veren aynı zamanda içeri alan ya da karşılıklı olarak değişen) ve değerleri ticari mantığa dayanmıyorken, haber, daha önce gördüğümüz gibi, dikey özelliklere ve esas itibarıyla ticari değerlere ve içeriklere sahiptir.

On binlerce kadın interneti yatay bir iletişim sürecine katılmak ve kendini ifade etmek için kullanıyor. Elde ettikleri değerler, katılımı, tarafsızlığı, şeffaflığı ve dayanışmayı özendiren, sivil toplumun değerleridir. Bu değerler, aynı zamanda internet aracılığıyla bir araya toplanan on binlerce insanı, çevreyi, insan haklarını ya da dayanışmacı bir küreselleşme-

yi savunmak için harekete geçiriyor. İnternet olmadan, Porto Alegre mümkün olamazdı.

Porto Alegre'deki tartışmanın ince ince yazılmış tarihsel çerçevesini özetlemek için, haber ve iletişime dair kavrayışın bu çok kısa zaman içinde gerçekleşen radikal değişimini dikkatle incelemeliyiz.

Bandung zaman olarak çok uzak değil, demografik veriler çerçevesinde bakıldığında zaman iki kuşağın bile geçmediği söylenebilir.

1955 tartışması, sadece haberden bahsediyordu. Birleşik Devletler haber özgürlüğü ve objektif haber hakkındaki mitolojileri savunarak, araçların özel ve ticari mülkiyetleri için mücadelede liderlik ediyordu.

Komünikasyon teknolojisi (gerçekte telekomünikasyon), devletin elindeki tehdit edici bir unsur olarak görülüyordu. Tıpkı George Orwell'in romanı 1984'teki yönetici Hermano Mayor'un (bugünkü kötü tercüme yüzünden Gran Hermano diye adlandırılıyor) her vatandaşın özel hayatına müdahale etmesindeki gibi.

Günümüzde Bill Gates'in gücü, Başkan Bush'un gücünden daha korkutucudur, en azından haber alanında. Pazar, vatandaşların hayatına devletten daha çok, sınırsızca müdahale ediyor. Haber ve iletişim hakkındaki uluslararası tartışma bırakıldı; özgürlük ve haber düşmanı gibi saldırıya açık bir temasından dolayı hiçbir devlet bu konuyu yeniden açmaya cesaret edemiyor.

Uluslararası Yeni Enformasyon Düzeni (NOI) kavramı, Ronald Reagan ve Margaret Thatcher'ın iktidara gelmeleriyle UNESCO tarafından resmi bir biçimde reddedildi. NOI, gelişmekte olan ülkelerin daha katılımcı, dengeli bir üretim ve mübadele sistemiyle uluslararası yeni bir ekonomik düzen kurma çağrılarının uzantısıydı.

Güney, endüstriyel üretiminin en azından %20'siyle dünya ekonomisine katılmak istiyordu. NOI, dünya haberinin %93'ünü kontrol eden ulusaşırı ajansların içinde olduğu bir dünyada, daha dengeli bir haber akışının çağrısıydı.

Ulusal gelişmede ilerlemek için kilit unsurmuş gibi her ülkenin kendine ait özel bir haber ve iletişim politikası olduğu düşünülüyordu.

Bu dönem, haberin uluslararası akışının tamamıyla dengesiz, bölünmüş ve ulusal perspektiflerden uzaklaştırılmış olduğunu gösteren iletişim araştırmacıları için görkemli bir dönem oldu.

Günümüzde ise hemen hemen hiçbir ülke ulusal bir haber ve iletişim politikası kurmak için ciddi çaba sarf etmiyor. Ulusal kimlikten bahsetmek moda değil. Uluslararası topluluk, pazarın bütünleşmesi ve dolayısıyla kimliklerin türdeşleşmesi etrafında merkezileşti. Haber toplumu, ulusal ve bölgesel stratejilerin parçası olmak için, zorunlu olarak, pazarın inisiyatifine bırakıldı.

Washington mutabakatı olarak adlandırılan şey, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası tarafından teşvik edilen yapısal uzlaşma politikasına dayanıyor. Ekonomik neoliberalizmin bütün stratejileri, ulusal birleşmeye değil ama uluslararası yatırımların başarısına yön veriyor.

Haber toplumu da bu uzlaşma politikalarının içinde, kadem sırasına uygun olarak yerini aldı. Şimdi telekomünikasyon şirketlerinin özelleştirilmesinin ve daha genel olarak "birleşme" çağrısının içinde geçiyor.

"Gelişme" konsepti de küreselleşmenin yeni paradigması öyle gerektirdiği için demode oldu. Teoride, bu iki olgunun birbiriyle çelişmesi için bir sebep yok ama pratikte uzlaşmıyorlar, çünkü zıt değerlere sahip sistemleri temsil ediyorlar.

İlerleme paradigması demokratik değerlere dayanan bir arzuydu ve bu değerler esas itibarıyla, tarafsızlık, sosyal adalet, katılım, dayanışma ve demokrasiydi. Neoliberal küreselleşme, başka değerlerin taşıyıcısıdır: yeterlilik, rekabet, belki şeffaflık (hükümetlerden talep edilen) ve serbest pazar.

Serbest pazar bir mekanizma değil, bir değerdir.

Eski değerlerin yenileriyle birleştirilebileceği de hiçbir zaman derinlemesine tartışılmadı.

Neoliberal küreselleşmenin paradigmasının teorileri başlangıçta zaferci ve kurucu bir tarz benimzediler. Yatırımlar üzerindeki çoktarafli anlaşmanın başarısızlığı ve Seattle patlamasının ardından daha ihtiyatlı oldular.

Seçkinlerin, Sanayi İhtilalinin kârlarının yeniden dağıtımını tartışmayı uygun görmelerinde olduğu gi-

bi, bugün sosyal değerlere ve küreselleşmenin daha hakkaniyetli bir gelişme şekline dair bir tartışmaya hevesli olmak mümkün.

Bu tartışmanın meydana gelmesi için Marx ve Engels gibi isimlerin var olmaları gerekiyordu. On binlerce erkek ve kadın, hayatlarını çalışanların sendikalaşma hakları için, diğer ifade ve katılım araçlarına ulaşmak için kaybettiler. Dilerim tarih bir daha tekerrür etmez ve sadece adil olduğu için değil, aynı zamanda uluslararası birlik için savunulabilir tek yolu oluşturduğu için, dayanışma içinde küreselleşme kavramının (neoliberal küreselleşmenin zıttı) kabulü, bu kadar kurban vermeyi gerektirmez.

İkiz Kuleler'e ve Pentagon'a yapılan saldırılar tartışmaya yeni bir boyut kazandı. Birleşik Devletler'e özgü tek kutuplu gücün sınırları hiç olmadığı kadar açıktı. Şu anda ise eski bir olgunun yeni ve daha açık bir etabındayız: politik amaçlar için haber sisteminin manipülasyonu. Amerikan hükümetinin *Voice Of America*'dan, Usame Bin Ladin'in bir rapor-tajını yayımlamasını istemesi şüphesiz önemlidir, çünkü muhaliflere mahal vermemek gerekir. Daha sonra ise, medyanın düşmanın beyanatını hiçbir zaman yayımlaması isteği, McCarthy yıllarına dönüşü sağladı. Arap El Cezire televizyon istasyonunu Bin Ladin'le bağdaştıran ve profesyonellikten uzak olan büyük kampanyadan sonra, Birleşik Devletler'in tüm liderlerinin şu anda bu kanalda özel röportajlara sırayla çıkmaları oldukça trajiktir ve yeni yeni, haber özgürlüğünün değil, gazetecilerin özgürlüğünün söz konusu olduğu büyük bir sorun ortaya çıkıyor; bir gazetecinin Bush'un saldırılardan sonra neden derhal Washington'a dönmediğini ve neden hemen hemen bir günü boşa harcadığını sorma cesaretini gösterdiği zaman çok şiddetli bir terör kampanyası oldu. Gazeteciler, genellikle böyle durumlarda başlarını öne eğiyorlar ve bir daha kaldırmak için fırtınanın durulmasını bekliyorlar.

Tek kutuplu dünya, uluslararası dengelerin yokluğunu içeriyor fakat onun gizlenemez adaletsizliği terörizm mahsulünün tuzu biberi oluyor. Afganlara birçok bomba yağdırabilmek için beraberinde atılan az miktarda yiyecek, bunun vicdanını oluşturmaya başlıyor.

Bu tartışmanın sonuçlarının, daha iyi bir dünyanın gerekli olduğuna vicdanımızı zorladığına ikna oldum. Bu alanda, bir kez daha görülüyor ki, iletişimin haberdan çok daha farklı bir yönü vardır.

Haber araçları, akılsız bir Avrupa ve solgun bir Japonya ile Bush ve Blair efendilerin etkinliklerine konsantre oldukları sırada, internet kolektif bir biçimde düşünmek ve savaşın daha ötesine bakmak isteyen insanların mesajlarıyla doluyor.

Geçen yüzyılın son on yılı, NOI hakkındaki bir tartışmayla geçti ve bugün hükümetler tarafından değil pazar tarafından oluşturulan başka yeni bir haber ve iletişim düzeninin dikilişine tanık oluyoruz. Bu yeni ve deklare edilmemiş düzen, küreselleşmenin dünyasındaki her şeyde olduğu gibi, ekonomik değerlerinden dolayı onaylanıyor.

Time-Warner ve America On Line'ın (AOL) birleşmesinin o zamana kadar ayrı olan şeyleri birleştirdiğini bir kez daha hatırlatmak istiyoruz.

AOL gelenekçi, tarafsız yayınlanan içeriklerle yabancı telekomünikasyonların dünyasını temsil ediyordu. Londra ve Manchester arasında telgraf kullanılmaya başladığı zaman, *Times* şöyle bir şiir yayınladı: "Hattın bir ucundan öbür ucuna mesaj ulaştı / Ne daha iyi / ne daha kötü / Tam olarak aynı."

AOL'un Time-Warner'la birleşmesi mesajı ve hattı sadece tek bir şey yaptı. Fakat ne tür mesaj? Ulusaşırı kültür sisteminin mesajı, Birleşik Devletler'den doğan küreselleşmiş mekanizmaların sesi, farklı gerçeklerin ve kültürlerin sesi değil.

Birleşmenin mantığı, daha iyi bir üretim değil, harcamaları azaltmak ve kazancı maksimuma çıkartmaktı. Bu, imalat dünyasından çok spekülasyon dünyasından gelen bir mantıktı. Yeni Ekonominin özelliklerinden biri, üretken yatırımlara göre, mali yatırımlarla çok daha fazla ve hızlı kazanç elde edildiğini deklare etmekte. Bu, dünyanın en zengin adamlarının sayıca artması ve bugün fabrika, fidanlık ya da dış ticaret şirketlerinin sahipliğini bırakarak, Yeni Potansiyel Ekonomi'nin şirketlerine sahip olmalarına neden olan mantıktır.

İtalya'da, "Punto Com" Tiscali şirketi, spekülasyon balonlarının patlaması sayesinde, yüzyıllık Fiat'tan bile daha fazla değere sahip oldu. Doğru za-

manda, Tiscali'nin hissedarları, Haiti'dekine denk bir zenginlik elde ettiler. Microsoft'un pazar değeri, İspanya'nın brüt iç üretimiyle eşit dereceye geldi. Büyük ulusaşırı şirketlerin yöneticileri, Wall Street krizine rağmen, şirketlerinin değerlerinden bağımsız olarak, kazançlarını artırdılar.

Yetiştirilmekte olan bu yeni düzende dikkat etmemiz gereken bir konu var: İnsanoğlu nerede? UNESCO'daki Kuzey hükümetleri tarafından desteklenen büyük haber araçlarının sahipleri ve Güney'in hükümetleri arasındaki tartışmada ben yoktum.

Fakat sahnede önemli bir yenilik var: insanlar.

Sivil toplum, bu sefer, yeni düzenin bir parçasıdır. Şebekeleri ittifaklar ve politik olaylar işletiyor, ulusal ve uluslararası ajanslar da büyüyen bir ağırlığa sahip oldu. İnternet ve yeni teknolojiler olmadan bu mümkün olamazdı.

Şüphesiz internet erişim ve gelişim eşitsizliği yüzünden, insanlığın yarısına ulaşamıyor. Fakat yeni teknolojiler ilk defa, yüz binlerce insanın iletişimdeki baskısına izin veriyor. Bu baskın hâlâ çok farklı. Afrika, Avrupa'daki internet kullanıcılarının %27,79'una karşılık, internet kullanıcılarının %0,76'sına sahip. Ortadoğu %0,59'unu ve Latin Amerika, Birleşik Devletler, Kanada ve Japonya'nın %41,05'ine karşılık, %4,04'ünü kapsıyor. Bu, 130 milyon çocuktan, toplamda %21'i, okula gitmiyor ve dünyada bugün, 2 milyon insana elektrik ulaşmıyor. Gezegendeki 6 milyon yaşayandan %33'üne elektrik hiç ulaşmıyor ve diğer %33'üne sadece ara sıra ulaşmıyor. Son olarak, dünya nüfusunun %12'sini barındıran Afrika, dünyada var olan telefon hatlarının sadece %2'sine sahip. New York şehrindekilerden bile az...

Daha önce sözü edilen tüm kısıtlamalara rağmen internetin gelmesi, her şekilde, tüm sivil toplum örgütlerinin ilk etapta, internete girmeyi denemeleri anlamına geliyor.

1995'te Pekin'de Dördüncü Dünya Kadın Konferansı olduğunda, konferanstaki Afrikalı kadınlar, diğer bölgelerdeki kardeşleriyle büyük bir mücadeleye katıldılar ve az zamanda konferansı ele geçirmeyi başardılar. Başka bir deyişle internet, basit bir dille söylemek gerekirse, her şekilde toplumda aktif olmak isteyenlerin aracı haline geldi.

Bu insanlar, bu ikisi arasındaki ilişkiyi unutmamak gerekse de, haberin bozulan dünyasından çok iletişim dünyasına aittir. Onlar, dayanışma içindeki bir küreselleşme isteyen kişilerdir ve ulusal kimliklerin yerel kültürlere, iletişim politikalarının UNESCO'nun müzakeresinin eski çerçevesine üstün gelmesinin önemine inanıyorlar.

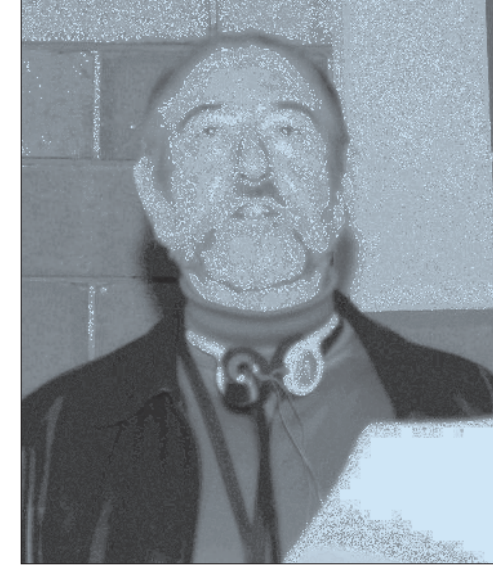
Bu insanlar, sanayileşmiş dünya ve fakir ülkelerde yaşayan insanların eşit katılımıyla, çevresel sorunları, insan haklarıyla ilgili sorunları, ticaretteki tarz ve tarafsızlıkla ilgili sorunları küreselleştirerek Kuzey-Güney bölünmesinin geniş bir biçimde üstesinden geldi.

İnsanlar her defasında biraz daha faal oluyor ve değişime şiddetli arzu duyanların temsilcileri gibi, yasallığı kaybetme tehlikesi yaratan politik kuruluş-

ları terk ederek, kendi özel katılım sistemlerini tasarlıyorlar.

Bandung'dan internete kadar, haber ve iletişim için yapılan mücadelelerin anafikrinin, insanın değeriyle ilgili olduğunu düşünüyorum. Sözü dünün tanıklarına ve bugünün aktörlerine vermeliyiz. Günümüzde, kendisini esas olarak yeni teknolojilerin etkisini araştırmaya adanmış iletişim araştırmacıları, daha iyi bir dünya için mücadele edenler arasındaki iletişim esasına dayanan bir teklif hazırlamak için halkla ittifaklarını yenilemeliler.

Porto Alegre'nin davet mektubunda dendiği gibi, daha iyi bir dünya mümkün ve bunun anahtarlarından biri de demokratik, katılımcı, içerik ve kimlik çeşitliliği bakımından zengin, fakat ortak değerlere dayanan bir iletişimdir.

Southern Illinois Üniversitesi'nde uluslararası iletişim profesörü. Aynı zamanda yurttaş gazeteciliği ve alternatif medyanın güçlenmesini hedefleyen 48 ülkeden 500 akademisyen ve aktivisti bir araya getiren OurMedia'nın kurucusu. İngiltere'de doğan ve doktorasını London School of Economics'ten alan Downing'in akademik ilgisi kültür ve iletişim, küreselleşme, alternatif medya ve sosyal hareketler, 1917 sonrası Rus medyası, Üçüncü Dünya politik sineması, medya ve ırkçılık üzerine yoğunlaşıyor. Bu konular hakkında yaklaşık on kitabı ve birçok makalesi bulunan Downing, *Gazette*, *Discourse and Society*, *Javnost* gibi dergilerin de danışma kurulunda yer alıyor.

JOHN D. H. DOWNING

Bağımsız Toplumsal Hareket Medyası: Kazanımlar ve Konumlar

Giriş: Bazı tanımlar

Sunumuma, "demokrasi" ve "toplumsal hareket medyası" terimlerini tanımlamaya yardımcı olacak bazı yorumlarla başlamak istiyorum. Daha sonra da, alternatif, bağımsız ve *grassroots** medyaya ilgili beş temel gözlemimden bahsedeceğim. Ve sunumu, küresel Indymedia ağıyla ilgili bir tartışmayla sonlandıracağım.

Demokrasi, birden fazla anlamı olan bir kelimedir. Demokrasi kavramı, trajik bir şekilde, son zamanlarda, demokrasinin bir numaralı ihracatı –özellikle de Irak'a– olduğunu savunan Amerika Birleşik Devletleri yönetimi ve iş dünyası tarafından lekelenmiş ve lekelenmeye de devam ediyor. Bölgede, öngörülebilir bir geleceğe kadar askeri varlıklarını sürdürmelerini sağlayacak bir iç savaş çıkardılar. Şimdi de, iç savaş devam ettiği sürece bölgeden ayrılmanın hem sorumsuzluk, hem de ABD yönetiminin asil davası için orada hayatını kaybetmiş olan Amerikan askerlerine karşı haksızlık olacağını öne sürüyorlar.

Amerikalı olduğum için, şunu en baştan söylemek zorunda hissediyorum kendimi: Demokrasinin anlamı her ne olursa olsun, bence bu olamaz. Demokrasi ihraç edilemez, çünkü yalnızca Amerika'ya özgü bir değer değildir ve doğrusu, halkın bu kadar küçük bir bölümünün oy kullandığı ve sadece iki büyük partinin iktidar için yarıştığı Amerika'daki versiy-

* *Grassroots* sözcüğünü Türkçede en iyi ifade edecek bir sözcükle karşılamanın çok güç olması nedeniyle bu sözcük kitapta İngilizce olarak bırakıldı. Sözcük, anlam olarak tabandan gelen, halktan köklenen ve halka yakın gibi bir karşılığa sahiptir. *Grassroots media*'nin Türkçede "halka yakın medya" olarak kullanıldığı durumlara rastlanılmıştır. –e.n.

yonu en az diğer versiyonları kadar defoludur.

Benim oyum, yirmi yıl önce Benjamin Barber'in (1984), saygıdeğer J. Edgar Hoover, Dick Cheney ve Kenan Evren'in içinde dans etmek isteyecekleri "güçlü (otoriter) devlet" kavramına karşı ortaya attığı "güçlü demokrasi" kavramıdır. Resmi demokratik prosedürler, güçlü, yani halkın ihtiyaçlarına cevap verebilen bir demokrasiyi olanaklı kılmakta sadece bir yere kadar başarılı olabilir. Her zaman için bir şekilde defolu olsalar da, demokratik prosedürlerin önemini asla küçümsemiyorum. Yönetim, üzerinde mutabık kalınmış belli kurallarla yürümelidir. Ama, geleneksel siyasi partilerdeki bozulma ve birçok ülkede işçi sendikalarının sayısının azalması, bize toplumsal hareketleri, yapıcı değişikliğin bir aracı olarak ve sadece bir slogandan ibaret olmayan işleyen bir demokrasinin ifadesi olarak, her zamankinden daha fazla işaret ediyor.

Biz tabii ki gerçek bir dünyada, derinlemesine kusurlu bir dünyada yaşıyoruz. Toplumsal hareketlerin büyüğü hiçbir tarafı yoktur. Gelişimleri de otomatik değildir. Nazizm bir toplumsal hareket olarak başladı. İran'daki rejimin 1979 yılından beri benimsemiş olduğu İslamın gerici versiyonu da toplumsal bir hareket olarak başladı. Şu anda ABD'nin bazı yerlerinde kayıtdışı işçileri tüm haklardan mahrum etmeyi savunan hareketler var; sadece eyalet yasaları değil. Bununla beraber Burma'dan Bolivya'ya, İran'dan İsrail'e, küresel toplumsal adalet hareketleri, çevreci hareketler, feminist hareketler, işçi hareketleri, sivil haklar ve insan haklarını savunan hareketler –zayıf veya güçlü– demokratik küresel bir güce en yakın olan şeylerdir. Evet, aralarında ayrılıklar var, düzensizlik ve yenilgi var. Burası Dünya, Merkür değil. Ama aradığımız demokrasinin taşlaşmış resmi versiyonu değil, gerçekten var olan bir demokrasi ise, toplumsal hareketler dışında nereye bakabiliriz bilmiyoruz.

Doğal olarak geleneksel siyasi partiler, işçi sendikaları, yerel ve ulusal hükümet, uluslararası oluşumlar ve diğer organizasyonlar içinde, hareket odaklı gruplar veya şahıslar vardır. Bu gruplar veya kişilerin yardımı dokunabilir, hatta hayati önemde bir rol oynayabilirler. *Manicheist** bir iyi-kötü pozisi-

yonundan bahsetmiyorum. Ancak ilerici toplumsal hareketlerin bağımsız enerjisi ve girişimciliği konunun özünü meydana getirir (bu, gerici toplumsal hareketler için de aynıdır).

Toplumsal hareketler aşırı derecede karmaşık fenomenlerdir ve toplumsal hareketler üzerine geniş bir araştırma literatürü vardır. Ancak bu raporda bunlara değinecek kadar yerim yok.¹

Var olan çalışmama (Downing, 2001) paralel olarak, toplumsal hareket medyasını çok daha basit şekilde tanımlayabilirim: Bunun için "genişleyen" bir tanımım var. Duvar yazıları, danslar, siyasi fıkralar, sokak tiyatroları, popüler şarkılar gibi en basit ya da en ucuz tekniklerden başlayarak, video ve internet gibi teknolojik olarak komplike formatları kapsayan bir tanım. Başka bir deyişle, "medya"yı, sadece basın-yayın ve sinemaya indirgeyen bir tanımlama veya sanat ve medya arasında yapay bir ayırım hiç bana göre değil.²

Medyayı kategorize etmek için kullanılacak en iyi terimin hangisi olduğu, içinde bulunulan siyasi duruma veya siyasi ana göre değişebilir. İstanbul'daki bu forumun yapıldığı anda, "Bağımsız Medya" terimi, en uygun terim olarak görüldü ve kullanıldı. Bu terimi şu anda ABD'de kullanmak daha zor olurdu, çünkü orada Fox News gibi büyük kapitalist medya şirketleri kendilerini "bağımsız" olarak adlandırıyorlar. "Bağımsız" tanımı, sadece, sahiplerinin hükümet olmadığı anlamına geliyor (ancak Amerikan hükümetinin Irak'taki savaşını gönüllü olarak desteklemekten mutluluk duyuyorlar). "Toplum

* İyi ve kötünün ayrı ayrı var olduğunu savunan ve aralarında kesin bir ayırım yapan dinsel inanç. –ç.n.

1. Medya ve toplumsal hareketlerle ilgili analizlerimle ilgilenenlere, küresel anti-*aperteid* hareketlerinde medya konulu yazımı öneririm. "Global Activist Media and Civil Society: The Anti-Apartheid Movement, Falun Gong, and Hindutva." (Downing, 2005).

2. 2000'den bu yana toplumsal hareket medyası üzerine yapılan araştırma literatürü hızla genişliyor. Aşağıda belirtilen diğer kaynaklar yanında, örneğin bkz. Gumucio Dagron, 2001; Granjon, 2001; Atton, 2001 & 2005; Meikle, 2002; Couldry ve Curran, 2003; Opel ve Pompper, 2003; Geerts ve diğ., 2004; Vitelli ve Rodríguez Esperón, 2004; O'Connor, 2004; Van De Donk ve diğ., 2004; De Jong ve diğ., 2005; Rennie, 2006.

medyası" Batı Avrupa'da popüler bir terim. Ancak "toplum" kelimesinin belirsizliği ve de anlam itibarıyla sıklıkla, "birbirine ahenk içinde yaşayan, sıcak, sınıfsal veya cinsiyet ayırımı içermeyen insanlar topluluğu"nu çağrıştırmaya bazı sorunlar yaratıyor. Burada "toplumsal hareket medyası" tanımını analitik bir tanım olarak kullanıyorum. – Türkiye'de medyadaki sansüre ve medyanın ticari hâkimiyetine karşı yürütülen siyasi mücadelede kullanılan bir terim olarak değil. Başka bir deyişle, bağımsız medyanın sosyal ve siyasi matrisi.

Bağımsız/toplumsal hareket medyası üzerine beş gözlem

Şimdi, güçlü demokrasilerin bir unsuru olarak güçlü bir medya yaratmak için seçeneklerimizin ne olduğunu anlamaya çalışırken karşı karşıya kaldığımız bazı konular üzerine yorum yapacağım – lütfen dikkat edin, "demokrasiler" diyorum; yani çoğul olarak! Sırasıyla bu konular şunlardır: (a) ana görüşü temsil eden medyayı düzeltmek için başlatılan hareketler ve toplumsal hareket medyası arasındaki ilişki; (b) enformasyon ve hayal gücü arasındaki ilişki; (c) internet ve cep telefonu kullanarak harekete geçirme taktikleri ve toplumsal hareket medyası arasındaki ilişki; (d) bilim ve teknolojiyi sevdirmenin merkeziliyeti; ve (e) ölçek konusu.

(a) *Medya reformu ve hareket medyası*: Amacı medya sektöründeki bazı uygulamaları ve bazı hükümet politikalarını denetlemek ve mümkünse değiştirmek olan, yerel aktivizme verilen isimdir bu. Tayvan, Tayland ve Filipinler gibi bazı ülkelerde de benzeri hareketler görülmektedir. Bu tarz aktivizmin önde gelen mücadeleleri arasında, genelde, medya sahipleri tarafından empoze edilmiş kısıtlamalar ve çarpıtmalar nedeniyle mesleklerine yabancılaşmış deneyimli gazeteciler vardır.

Amerika'daki ilk ulusal medya reformu konferansı, 2004 yılında Madison'daki Wisconsin Üniversitesi'nde yapıldı. Konferansa bin sekiz yüz kişi katıldı. İkincisi, Mayıs 2005'te Missouri St. Louis'de yapıldı ve buna iki binin üzerinde insan katıldı. Üçüncüsünün ise, 2007 yılının Ocak ayı ortalarında

Tennessee Memphis'te yapılması planlanıyor. Buna daha fazla insanın katılması bekleniyor.³

Bu hareketin gücü, bir bakıma, 2003 yılında Philadelphia'daki Federal Yüksek Mahkeme'nin 3. Dairesi'nin "Prometheus" Kararı'ndan⁴ gelmektedir. 1998 yılında kurulan Prometheus Radyo Projesi, şehirdeki küçük bir FM radyo aktivist örgütüydü. Bu örgüt, kendisini, medya iletişimini tüm topluluklar için elde edilebilir ve erişilebilir yapmaya adanmıştı. Bu bağlamda, bu örgüt, medya sahipliğinin belli kişi ve şirketlerde yoğunlaşması eğilimine de kuşkuyla yaklaşıyordu. 2003 yılında Federal İletişim Komisyonu (FCC), medya sahipliğindeki yoğunlaşma üzerindeki kısıtlamaları biraz daha gevşetince, Medya Erişim Projesi (bir diğer kâr amaçlı olmayan oluşum) tarafından desteklenen Proje, Komisyon'un kararını temyiz etti. Komisyon'un beş üyesinden iki tanesi de bu karara tamamen karşıydı ve bu konunun Amerika'da açıkça tartışılmasını sağlamak için Özgür Basın (*Free Press*) grubu da dahil olmak üzere, *grassroots* gruplarla yakın bir çalışma içine girdi. Kısıtlamaların gevşetilmesine karşı büyük bir enerji sarf edildi, konu internet üzerinden halka duyuruldu ve lobi faaliyetleri yapıldı. Bazı Kongre üyeleri de konuya eğildi.

Mahkeme, en azından belli esaslarda, FCC çoğunluğunun aleyhine karar verdi. Davanın nasıl sonuçlanacağı henüz belli değil, çünkü FCC çoğunluğu, kararın Washington DC Yüksek Mahkemesi tarafından yeniden gözden geçirilmesi için uğraşılıyor. Buradan çıkacak kararın kendi lehine olacağını düşünüyor. Yine de bu örnek, medya reformu konusunun, toplumun ilgisini bu boyutta çektiği ilk örnektir. Mahkemede elde edilen kazanım da, hiç şüphesiz, medya reformu aktivistlerini kısa vadede çok cesaretlendirdi.

Medya reformu hareketi, medya sahipliğindeki yoğunlaşma konusunun yanı sıra, internetteki ilerlemenin bir sonraki aşamasına ilişkin olan, internet

3. Bu konferanslarla ilgili daha fazla bilgi için, bkz.; www.freepress.net/conference/

4. <http://www.ca3.uscourts.gov/staymotion/033388p.pdf#search=%22prometheus%20decision%22>

altyapısının tarafsızlığı (*network neutrality*) konularından telif haklarına ve entelektüel mülkiyet konularından gözetim ve mahremiyet konularına kadar, bir dizi konuyla ilgileniyor. Bu hareketin ayrıntılı bir tarihi, hiç şüphe yok ki, halihazırda yazılmaktadır bile. Eminim her taraftan gönderilen halkla ilişkiler bildirileri epey bir fırtına yaratmıştır. Bu noktaya, Reagan yönetimi dönemindeki FCC'nin ilk iletişim sektörünü serbestleştirme kararının üzerinden ancak 20 sene geçtikten sonra gelebildik. Ancak bu harekette, hatırı sayılır enerji ve üstelik de, jenerasyonlararası enerji vardır. Anıtsal bir öneme sahip 1996 Telekomünikasyon Kanunu'nu yeniden çıkarmak için çok arzulu olan çeşitli çıkar gruplarını düşünürsek, bu kritik öneme sahip bir an. Bu alanda yeni bir yasa çıkarmanın sürekli bir faaliyet olması muhtemeldir. Amerikan iş dünyasının, küresel iletişim politikaları üzerindeki orantısız ağırlığı göz önünde bulundurulduğunda, dünyanın geri kalanı için de kritik öneme sahiptir.

Bu tür bir hareket ve toplumsal hareket medyası arasındaki ilişki, bazen, manasız biçimde birbirini reddetme şeklindedir. Bazı ana görüş medyası reformcularına göre, toplumsal hareket medyası enerjisi gerçek hareketin olduğu yerden sapıyor. Ve ana görüş medyası için de aynı şeyi düşünen toplumsal hareket medyası aktivistleri bulmak çok kolay olacaktır.

Yanıt olarak, iki şeyin dikkate alınması gerektiğinde ısrarlıyım. Birincisi, medya sahnesi, ister ana görüşü temsil eden medya olsun, ister alternatif medya, pratikte, hiçbir zaman, onu geliştirmeye yönelik çeşitli seviyelerdeki girişimleri bertaraf etmeyi göze alacak kadar aydınlık ve cesaret verici olmamıştır. Her iki tür baskı ve aktivizm de geçerli ve değerlidir. İkisi, bir arada, daha ısrarcı ve medyayı iyi tanıyan bir toplum yaratmaya hizmet eder. Özellikle Almanya'da güçlü olan, ama başka ülkelerde de var olan medya okuryazarlık hareketi, bu yöndeki bir başka önemli itme gücüdür.

İkinci olarak, iki kamp için de standart tehlikeler olduğunu anımsamak önemlidir. Ana görüşü temsil eden medya reformcuları, var olan kamu hizmeti sektörü medyasını korumak veya genişletmek için

fazla enerji harcarlar ve bununla birlikte, cesaretsizliğe ve ticari hayata doğru kaydıklarını fark edememe riskini alırlar (bu özellikle ABD'de PBS'in ve BBC'nin durumlarında görülmektedir). Buna karşılık, toplumsal hareket medyası aktivistleri, benzer düşüncelere sahip bir azınlık olmakla tatmin olma ve dolayısıyla boş zamanı olan büyük vatandaş gruplarını aralarına dahil etmeme riskini alırlar (gönüllülerin enerjilerine bel bağladıkları için bu önemli bir risktir). Sonu olmayan toplantılarda tartışılmaya daha uygun olsa da değinmek istiyorum. Polletta (2002), Amerikan sivil haklar hareketi, Amerikan kadın hareketi ve ABD'deki topluluk düzenini incelediği çalışmasında, halktan gelen demokrasi hareketinin dikkat çekecek derecede etkili olduğunu gösterdi.

Geriyeye kalan dört başlık hızlı şekilde ele alınabilir.

(b) *Enformasyon ve hayal gücü*: Medya okuryazarlığı da dahil, tüm bu hareketlerdeki enerji, genelde aktivistlerin, ana görüşü temsil eden haber servisleri ve uygulandığı şekliyle gazeteciliğin zavallılığı karşısında duydukları sinir bozukluğundan gelmektedir. Maalesef bu, genelde toplumsal hareket medyasında bir "karşı-enformasyon" felsefesine yol açıyor. Bu felsefede, siyasi çıkmaza çözüm, ana görüşü temsil eden medyanın aldatmacaları ve hatalarına karşı "doğru" enformasyonu almak olarak tanımlanıyor. Bu tarz bir medya aktivizmi her ne kadar değerli, hatta, gerekli olsa da, önceliklerini yanlış bilgi veren etmenlerden aldığı için, aşırı derecede tepkisel olmanın yanı sıra, herkesin siyasi aktivizme girişmek için gerçeği öğrenmeyi bekleyen bir "haber tiryakisi" olduğunu varsayar. Bu sadece bir fantaziden ibaret değildir, kültürün yaratıcı ve hissi boyutlarını göz ardı eder ve bizi, muhakeme eden, hissedilen ve hayal eden insanlar yerine, birer muhakeme makinesi haline getirir.

(c) *Harekete geçmek, internet ve hareket medyası*: İnternet iletişim seçeneklerinin harekete geçirme potansiyeli üzerine son 3-4 yıldır, bir bakıma Howard Rheingold'un *Smart Mobs'u* (2002) ile başlayan ve Yochai Benkler'in *The Wealth of Networks'ü* (2006) ile devam eden, hatırı sayılır yorum yazıları yazılmıştır. Move-On'un 2002 yılı sonunda Irak'taki

savaşa karşı harekete geçirmekteki başarısı ve ondan önce, 2000 yılında ABD Başkanlık seçimlerinde Demokrat Parti'den başkan adayı Howard Dean'in göz kamaştırıcı üstünlüğü, bazılarına göre artık radikal bir şekilde yeni bir döneme girmiş olduğumuzun göstergesiydi.

Benim fikrimce, bu sadece kısmen doğru. Sözü ettiğim her iki kampanya da şaşırtıcı derecede çabuk sonuçlar verdi. Ancak bu sonuçlar aynı zamanda şaşırtıcı derecede geçiciydi. İnternet üzerinden dilekçe imzalamak çok kolay. Ancak bir anda ortaya çıkan mantarların öğle güneşine dayanması pek olası değildir. *Listserv* veya cep telefonları, veya 35 milyon ya da 60 milyon *blogger*, toplumsal hareket medyasının düzenli işleyişini ve yüz yüze ilişkileri demode yapamadı.

(d) *Bilim ve teknolojinin halka sevdirmesi*: Eczacılıktan gübrelere, böcek ilaçlarından petrole, genetik mühendisliğinden bilgisayar dünyasına, halkın, teknolojik konularla ilgili kolay sindirilebilir, güvenilir açıklamalara ve önerilere şu an, her zamankinden daha çok ihtiyacı var. Ana görüşü temsil eden medya kadar –*The Economist* ve *The Christian Science Monitor* istisnalar dışı– hareket medyasının büyük bölümünün başarısızlığa uğraması da önemli ölçüde bununla ilgilidir. Bazı çevreci hareket medyası da istisna teşkil ediyor. Ama bu konuların, bizim belli politikaları değerlendirebilmemizde tartışılmaz bir önemi vardır. Ancak çoğu zaman, entelektüel olarak elimiz kolumuz bağlı kalıyoruz – ve bir kez daha söylüyorum: Tartışma konusunu sağlıklı şekilde aktarabilmemiz için yaratıcı metodlara acil olarak ihtiyaç vardır.

(e) Ve son olarak, *ölçeklendirme ve zaman dilimi*: Toplumsal hareket medyasıyla ilgili söylenegelelen şeylerden biri de, kısa ömürlü olduğu ve dar bir çerçevede kaldığı için, yani küçük ölçekli olduğu için anlamsız olduğudur. Bu sarsakça bir kavramsal hatadır ve ancak TimeWarner veya Disney gibi büyük medya yapılarının sosyal bir rol oynayabileceğini varsayar. Buna karşı en açık örnek şudur: Toplumsal hareket medyası genellikle söz konusu hareketin odağı için kritik öneme sahiptir. Bu medyanın izleyici ve okurları, kanepeden kalkmayan tembellerden

değil, enerjik aktivistlerden oluşmaktadır; radikal şekilde farklı bir toplumsal formasyon.

Clemencia Rodríguez'in fevkalade kitabı, *Fissures in the Mediascape'e* (2001) dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Bu kitapta Rodríguez'in araştırmaları yer alıyor. Bu araştırmalardan birinde, Bogota'nın fakir mahallelerinden bir grup kadın kullanılıyor. Bu kadın grubu, yerel bir video projesi geliştiriyorlar ve bunu yaparken de kendi yetenekleriyle ilgili, Amartya Sen'in (1999) bu kelimeye yüklediği anlamla, büyük bir farkındalık geliştiriyorlar. Video teknolojisini başarıyla kullanabildiklerini gördükçe, "saf" Kastilya İspanyolcası olmasa da aksan ve lehçelerinin "işe yaradığını" fark ettikçe, hayatlarının ve tecrübelerinin filme kaydedilip civar semtlerde gösterilerek onaylandığını gördükçe, kendi kendilerinin değerini anlıyor ve kendilerine güvenmeye başlıyorlar. Kolombiya'nın bütününe yayın yapmayı bir yana bırakan, Bogota'nın bile bütününe yayın yapmayı hiçbir zaman talep etmiyorlar. Onların amacı yereldi ve o şartlar altında tamamıyla meşruydü. Dahası, bu kadınlardan bazıları, bu tecrübenin kendilerinde yarattığı güçle toplum aktivisti oldular.

Başka bir deyişle, toplumsal hareket medyasının kazanımlarını, az sayıdaki izleyicisine veya kısa ömrüne göre değerlendirmek, nanoteknolojiyi boyutlarına göre değerlendirip başarısız olduğu sonucuna varmaya benzer. Araştırma sorusu yanlış şekilde oluşturuldu. Ölçek ve zaman dilimi konuları, toplumsal hareket medyası hakkında mantıklı araştırmalar yapabilmek için hayati öneme sahiptir. Yerel olması, küçük ölçekli olması ve kısa süreli olması, anlamsız olduğu anlamına gelmez. Eski Sovyet Rusya'daki, Ukrayna'daki, Polonya'daki ve eski Sovyetler Birliği'nin başka yerlerindeki *Samizdat* ve *Magnitizdat* medya; ABD'de ve başka ülkelerde köleliğin kaldırılmasından yana olan medya, buna sadece birkaç örnektir.

Indymedia ağı, 1999-2006⁵

Sunumumu, en ilginç bağımsız medya oluşumlarından biri olan küresel Indymedia ağının kökeninden ve gelişiminden bahsederek bitirmek istiyorum.

1999 yılının sonlarında Seattle'daki Dünya Ticaret Örgütü (WTO) toplantısı sırasında yapılan gösterilerde, birçok tür radikal medya çok büyük bir rol oynamıştı. Aylar öncesinden protestolar için zemin hazırladılar, protestocular arasında iletişim kurdular, gösteriler sırasında ve sonrasında gerçekleşen olayları dünyaya duyurmak için büyük medya şirketlerini atlattılar ve olaylardan sonra da konuların uluslararası alanda tartışılmasını kolaylaştırdılar. Protestolar sırasında ve sonraki yıl içerisinde, siyasi aktivitenin kalbinde –ama "merkezinde" değil, çünkü bu ifade aslında olmayan bir merkezi yönü ima ediyor– Seattle'ın Bağımsız Medya Merkezi vardı. Nisan 2000'de Washington'daki Dünya Bankası toplantısında, Kasım 2000'de Prag'daki IMF ve Dünya Bankası toplantısında, 2001'de Cenova'daki G8 toplantısında (*samizdat.net et complices* 2002) ve güçlülerin, kendi siyasi önceliklerini ilerletmek için toplandıkları diğer yerlerde, yapılan gösterilerde, Bağımsız Medya Merkezleri dinamik, orijinal ve mücadeleci medyatik (*contestatory mediatic*) takımıydılar olarak ortaya çıktılar.

Seattle protestoları öncesindeki süreçte küçük ölçekli radikal medya muazzam bir önem taşıdı.⁶ Muhalif hareketler, ana görüşü temsil eden medyaya, sanki yoktan var olmuşlar gibi gelmiştir. Ancak hazırlıklar, civar otellerden 1000 oda ayıran Amerikalı çelik işçilerinin, şemsiye grup Vatandaşların Ticaret Kampanyası'na (*Citizens' Trade Campaign*) yazılan 700 uluslararası örgütün, çiftçilerin, kilisenin, çevreci ve barış örgütlerinin oraya akınından çok önce başlamıştı.

Aslında gerçek dönüm noktası, iki yıl önce, Nisan 1998'de, Kanada'daki protestolar nedeniyle Çok Taraflı Yatırım Anlaşması'nın (*Multilateral Agreement on Investment: MAI*) buzdolabına kaldırılması olayıydı. MAI planlama dokümanları, birçok Kanada'nın ve diğer ülkelerdeki insanların, hayati ekonomik, kültürel ve siyasi konular uğruna ulusal ege-

menliğe zarar vermek olarak gördüğü, küresel neoliberal politikanın başlıca örneği idi. Bundan çıkarılmamız gereken önemli sonuç, anti-teknoloji olarak adlandırabileceğimiz bir sonuçtur: İnternet potansiyeli, karşılaşmaya hazırlanmak için sayısız başka araçlar kullanarak da uzun ve zorlu bir çalışma yapmış olan aktivistler tarafından kullanılmıştır. Yani bu gösterileri doğuran, yaratan internet olmadı.

Aynı şekilde, ana görüş medyası aktivistlerinin, internet kullanımına yaptıkları vurgu, kullandıkları diğer en basit iletişim tekniklerini gizledi. Mesela Bağımsız Medya Merkezi'nin örgütsel kayıtları (*Blueprint* 2000), medya aktivizmini tetiklemek için ihtiyaç duyulan pratik iletişim tekniklerini listelerken, yazı tahtalarının merkezin fiziksel alanındaki yeri dolduramaz fonksiyonunun altını çiziyor! Aynı şekilde, Bağımsız Medya Merkezleri'nin geleceği ve bilgilerin daha geniş şekilde yayılması konularındaki müteakip tartışmalarda, teknolojiyle barışık olmayan insanlar için bilgilerin fiziksel olarak, kâğıt üzerinde dağıtılmasını savunan sesler duyuldu. Gerçekten, bugün, bazı Bağımsız Medya Merkezleri, haftalık veya aylık gazeteler çıkarmaktadırlar.

Ancak Seattle sokaklarındaki bağımsız medya aktivistlerinin Bağımsız Medya Merkezi'ne kattıkları ses ve görüntü teknolojisi, kaydedilen ses ve görüntü malzemesinin daha sonra belgesel haline getirilebilmesi olanağı,⁷ tam anlamıyla bir ihtilaldir. Bu ses ve görüntü malzemesini, olaylarla aynı anda internet üzerinden yayınlamak, gerçeği aktarmakta eşit derecede etkili bir dijital teknoloji kullanımıydı. Ancak en önemli faktörlerin altını çizmekte fayda var: Yeterli tonere sahip olmak, fazla yüklenmekten bo-

5. Burada Indymedia ile ilgili önceki çalışmalarımdan yararlandım (Downing 2002; 2003a, b, c).

6. Bu hazırlık aşamasının değerli bir açıklaması için bakınız Kidd (2003).

7. *Showdown In Seattle* (Indymedia, 2000) ve *This Is What Democracy Looks Like* (Big Noise Productions, 2000) gibi. Bu belgeseller ABD ve Kanada'nın dört bir yanını dolaştı. Avrupa'da ve İngiltere konuşulan diğer ülkelerde de geniş ölçüde izlendi. Paper Tiger TV'nin Nisan 2000'de Washington'daki protestolar üzerine hazırladığı belgesel *Breaking The Bank* ve Prag protestoları üzerine Belçika Bağımsız Medya Merkezi'nin *The Autumn of Praha* adlı belgeseli de diğer iki örnektir.

zulabileceklerini göz önünde bulundurarak yeterli fotokopi makinesi bulundurmak, birden fazla faks makinesine sahip olmak, en uygun cep telefonu tarifini bulmak, yeterli sürede bir DSL hattı almak, kayıt yapmak için uygun ortam sağlayabilecek bir mekâna sahip olmak, ses ve video dosyalarını kaydetmekte tecrübeli insanlar çalıştırmak, fotoğrafın her dem taze dinamizmi, yeterli şebeke kartına sahip olmak: Bu faktörler hayati olarak tanımlanıyordu.

Seattle protestolarını haberleştirirken, sokaklarda ve hareketin tam ortasında, dört yüzün üzerinde kameramanın, röportajcının, fotoğrafçının ve yazarın varlığının yarattığı etki olağanüstüydü. Bu, polis hattının arkasında güvenli bir şekilde duran, kameraları bizim gözlerimiz gibi, protestoculara polislerle birlikte bakan, ve haber formatları önceden işverenleri ve genel rutinleri tarafından belirlenmiş olan ana görüş medyası profesyonellerinden çok farklıydı.⁸ Aktivistlerin haber yapma maliyetlerindeki çarpıcı farklılık (ödenekli profesyonel ekiplere kıyasla) ve coğrafi, yani fiziksel olarak daha avantajlı bir konumda olmaları, fotoğraflarıyla, ses kayıtlarıyla ve yazılı haberleriyle, protestocuları şiddete başvuran, yıkıcı ve cahil olarak karakterize eden ana görüş medyasının haberlerine meydan okumalarını sağladı.

Seattle'dan sonraki yedi yıl içinde Bağımsız Medya Merkezleri mantar gibi çoğaldı. Eylül 2006'dan itibaren tüm dünyada 150 kadar Bağımsız Medya Merkezi vardı. Bu Bağımsız Medya Merkezlerinin büyük çoğunluğu "Batı"dadır. Örneğin ABD'de 62, Kanada'da 12, Avrupa'da 48, Avustralya ve Yeni Zelanda'da 7 Bağımsız Medya Merkezi var; ama Latin Amerika'da 17 ve Batı Asya da dahil olmak üzere, tüm Asya'da sadece 12, Afrika'da da 3 Bağımsız Medya Merkezi var. Bu toplam merkezlerin yüzde 25'ine tekabül ediyor. Bu rakam aslında daha yüksektir, çünkü en az iki merkez, Brezilya ve İtalya, birleşik merkezlerdir ve ülke çapında belli sayıda alt merkezleri vardır.

İlk 2-3 yılda kurulan birçok Bağımsız Medya Merkezi, Seattle'daki Bağımsız Medya Merkezi'nin kurulduğu gibi, protestocuların, bir ajans veya forumla birlikte, uluslararası politika-yapıcı şirketlere

karşı büyük yerel gösteriler hazırlaması aşamasında kuruldu. Sonrasında, bu Bağımsız Medya Merkezleri, global neoliberal stratejiler ve kararlar hakkında, işçilikle, insan haklarıyla ve çevre konularıyla ilgili yerel hareketler hakkında bir iletişim merkezi haline geldiler. Ancak zaman geçtikçe, birbiriyle bağlantılı olan yeni merkezler oluştu. Şu anda, prensipte, dünyanın tüm bu yerlerindeki global sosyal adalet mücadeleleri ve hareketlerinden –sadece hareketleri hakkında değil–, taze haberlere, fotoğraflara, ses ve video dosyalarına ulaşmak mümkündür. Egemen dil İngilizcedir, ancak İspanyolca, Fransızca, Portekizce ve birkaç başka dilde de bu materyaller bulunabilmektedir. Bazı merkezler rutin olarak materyallerini tercüme etmektedirler.

Dilin özgüllüğü Indymedia sürecinin önemli bir iletişimsel boyutudur. Diğer bir boyut ise, uluslararası ve yerelde (Downing 2003b), mesafe ve mekân dinamiğidir. Bazı yorumcular, internetin mesafeleri ortadan kaldırdığını, zamanı daralttığını ve mesafeleri yakınlaştırdığını söyler. Gerçekten de, yorumcular arasında Marshall McLuhan'ın dijital teknolojiye duyduğu ilginin yeniden canlanması, interneti, zaman ve mesafe kavramlarını değiştiren bir destek olarak tasarlamayı getiriyor. Ancak daha önce de belirttiğim gibi, birçok Indymedia merkezi dünya liderlerinin spesifik bir toplantısı kapsamında ortaya çıktı, ve sonrasında, aynı yerde yerel siyasi konular hakkındaki haber ve tartışmaları bir araya getiren bir iletişim merkezi olarak çalışmaya devam etti. Bu merkezlerin, dünyanın herhangi bir yerindeki diğer Indymedia merkezlerine bağlanıp onların yerel veya global haberlerini almak için birbiriyle bağlantılı imkânları var. Mekân, devlet gibi, eriyip yok olmuş değildir!

Daha önce Indymedia projesinden, neo-anarşist olarak bahsetmiştim. Benim anlayışıma göre, bu bir

8. Bu işverenlere ve onların rutinlerine yönelik bir yorumdur, ana akım gazetecilere yönelik kişisel bir saldırı değil. Bu gazetecilerin birçoğu, Seattle'daki Kings News'in Lisa Cohen'i gibi, buradaki analizimin genel bakış açısıyla özel bir duyduğulaşlık içinde olmayabilirlerse de her şeye rağmen, Seattle ana akım medyasının olayları haberleştirmesindeki hataları değerlendirmek ve yansıtmak için çok çalıştılar.

aşğılama değildir. Sosyalist anarşist siyasi miras, en az yüz elli yıllıktır ve Marksist sosyalist siyasi mirasta bulunmayan bazı güçlü yanları vardır (Downing, 2003c). Bunların hiçbiri, içinde bulunduğumuz zamanlarda dünyamızın kafasını karıştıran konulara tatmin edici yanıtlar sunamamaktadır. Ancak ikisi de, yaşadığımız ikilemlere kritik perspektifler katmaktadır. Anarşist geleneğe göre, Indymedia sürecinin en ilgi çeken deneylerinden biri, açık yayın ve gayriihtiyari karar vermenin belli türlerini gerçekleştirme girişimidir (Pickard 2006a; 2006b). Merkezlerin çoğunda, herhangi biri, çoğu zaman, kendi haberlerini veya başka haberlere yorum ve eleştirilerini ilan edebilir. Ve birçok Indymedia topluluklarında kararlar oybirliğiyle alınır.

Açıkcası bu iki prosedürün de önemli olumsuz yanları vardır. Bazı merkezler neo-nazi ilanlarla veya anlamsız ve kişisel olan ilanlarla dolmuştur. Ve oy birliğiyle karar alma süreci, çoğu çalışan insanın sahip olduğundan daha fazla zaman ve sabır gerektirir. İki durumda da, belli Indymedia merkezlerinde prosedürler değişikliğe uğramıştır. Örneğin merkezin temel amacına ters ilanları, ilgilenenlerin, veya hafif paranoyak olanların inceleyebileceği ayrı bir dosyaya atmak ve yasaklar getirmeden hoşnutsuzluğu belli etmenin yollarını bulmak gibi.

Indymedia ağı hakkındaki bu kısa tartışmayı, bahçedeki her şeyin çok güzel olduğunu ima ederek bitirmek istemiyorum. İnternet üzerinden yayımla-

nan *Lip* dergisine verdiği bir röportajda, Indymedia çalışmalarıyla uzun süredir ilişkisi olan bir yazar, ilanların hem teknik hem gazetecilik açısından kalitesizliğinden ve sokak protestolarının polis tarafından bastırılmasına duyulan obsesyonundan bahsetti (Whitney, 2005). Opel ve Templin (2005), Indymedia merkezlerinin gözetim endişelerinin ve sunucu faaliyetini takip etmemelerinin yersiz olduğunu, ve kullanıcıları için, neyin işe yarayıp neyin yaramadığını bilmenin çok önemli olduğunu savundular.

Her şeye rağmen, Indymedia ağının ABD'deki oluşumu ve işlevi –her ne kadar yalnızca ABD'de olmasa da– diğerlerinin yanında, sürükleyici bir örnektir, ama global ve neo-anarşist boyutları diğerlerinden fazla dikkat çekmesine neden olmaktadır – Yale Üniversitesi'nden Hukuk Profesörü Yochai Benkler, *The Wealth of Networks* adlı kitabında temkinli biçimde iyimser bir yargıya varmıştır (2006: 271):

"Dünyanın şu anki durumu ve bu konuda ne yapılması gerektiğiyle ilgili evrensel gözlemler ve fikirler üretmeye yönelik pazardışı, şahsi, elbirliğiyle yapılan çalışmaların öneminin arttığını görmekteyiz... Bu uygulamalar, söylemde başarısızlığa yer vermiyor: ne gözlemlerin bastırılmasına ne de ilginin emir veya parayla kontrol edilmesine."

Bu eğilim analizinde haklı olduğunu umalım. Ve kendimizi, bu eğilimi en enerjik, cesur ve düşünceli şekilde güçlendirmeye verelim.

Kaynakça

- Atton, Chris (2001), *Alternative Media*, London: Sage Publications Co.
 — (2005), *An Alternative Internet: Radical Media, Politics and Creativity*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
 Barber, Benjamin (1984), *Strong Democracy*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
 Benkler, Yochai (2006), *The Wealth of Networks: how social production transforms markets and freedom*, New Haven, CT: Yale University Press.
 Blueprint (2000), "How To Make An Independent Media

- Center – Blueprint Document," <http://process.indymedia.org/blueprint.html>
 Couldry, N. ve Curran, J. (haz.) (2003), *Contesting Media Power: Alternative Media in a Networked World*, Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
 De Jong, Wilma, Shaw, Martin and Stammers, Neil (haz.) (2005), *Global Activism, Global Media*, London: Pluto Press.
 Downing, John D. H. (2001), *Radical Media: rebellious communication and social movements*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
 — (2002), "Independent Media Centers: a multi-local,

- multi-media challenge to global neoliberalism," in Marc Raboy (haz.), *Global Media Policy in the New Millennium*, Luton, UK: Luton University Press, s. 215-232.
 — (2003a), "The IMC Movement beyond 'The West'," Andy Opel ve Donnalyn Pompper (haz.), *Representing Resistance: media, civil disobedience, and the global justice movement* içinde, Westport, CT: Praeger, s. 241-58.
 — (2003b), "The Indymedia phenomenon: space-place-democracy and the new Independent Media Centers," Montreal'de Nisan 2002'de Québec Üniversitesi'ndeki *BOGUES: Globalisme et Pluralisme* konferansında sunumu yapıldı: http://www.er.uqam.ca/nobel/gri-cis/even/bog2001/b2_pr_f.htm
 — (2003c), "The Independent Media Center movement and the anarchist socialist tradition," Nick Couldry ve James Curran (haz.), *Contesting Media Power* içinde, Lanham, MD: Rowman & Littlefield, s. 243-57.
 — (2004), "Empire, war and antiwar media," Mehdi Semati (haz.), *New Frontiers in International Communication Theory* içinde, Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
 — (2005), "Activist media, civil society and social movements," Wilma De Jong, Martin Shaw ve Neil Stammers (haz.), *Global Activism, Global Media* içinde, London: Pluto Press.
 Geerts, A., V. van Oeyen, and C. Villamayor (haz.) (2004), *La Práctica Inspira: La Radio Popular y Comunitaria Frente al Nuevo Siglo*, Quito: Asociacia: La Radio Popular y Comunitaria Frente al NuGranjon, Fabien (2001), *L'Internet Militant: Mouvement Social et Usage des Réseaux Télématiques*, Paris: Éditions Apogée.
 Gumucio Dagron, Alfonso (2001), *Making Waves*, New York: Rockefeller Foundation.
 Kidd, Dorothy (2003), "Become the Media: The Global IMC Network", A. Opel and D. Pompper (haz.), *Representing Resistance: Media, Civil Disobedience, and the Global Justice Movement* içinde, Westport, CT: Praeger, s. 224-40.
 Meikle, Graham (2002), *Future Active: Media Activism and*

- the Internet*, London: Routledge.
 O'Connor, Alan (haz.) (2004), *Community Radio in Bolivia: The Miners' Radio Stations*, Lewiston, Queenston, and Lampeter: The Edwin Mellen Press.
 Opel, Andy ve Donnalyn Pompper (haz.), (2004), *Representing Resistance: Media, Civil Disobedience, and the Global Justice Movement*, Westport, CT: Praeger.
 Opel, Andy ve Rich Templin (2005), "Is anybody reading this? Indymedia and internet traffic reports," *Transformations: online journal of region, culture and society*, http://transformations.cqu.edu.au/journal/issue_10/article_o8_print
 Pickard, Victor (2006a), "United yet autonomous:: Indymedia and the struggle to sustain a radical democratic network," *Media, Culture & Society* 28.3, 315-336.
 — (2006b), "Assessing the radical democracy of Indymedia: discursive, technical and institutional constructions," *Critical Studies in Media Communication* 23.1, 19-38.
 Polletta, Francesca (2002), *Freedom Is An Endless Meeting: democracy in American social movements*, Chicago: University of Chicago Press.
 Rennie, Ellie (2006), *Community Media: a general introduction*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
 Rheingold, Howard (2002), *Smart Mobs: the next revolution*, New York: Basic Books.
 Rodríguez, Clemencia (2001), *Fissures in the Mediascape: an international study of citizens' media*, Cresskill, NJ: Hampton Press.
 samizdat.net et complices (2002), *Gênes: multitudes en marche contre l'Empire*. Paris: Éditions Reflex.
 Sen, Amartya (1999), *Development as Freedom*, New York: Anchor Books.
 van de Donk, Wim, Loader, Brian, Nixon, Paul ve Rucht, Dieter (haz.), (2004), *Cyberprotest: New Media, Citizens and Social Movements*, London: Routledge.
 Whitney, Jennifer (2005), "What's the matter with Indymedia?" www.freepress.net/news/print.php?id=9386

ÖMER MADRA

Açık Radyo

"*Kâinatın tüm seslerine, renklerine ve titreşimlerine açık radyo!*"

Açık Radyo, 94.9, bu şiarla 11 yıldır Türkiye'de yayın yapıyor.

Kuruluş ve yapı olarak Açık Radyo:

13 Kasım 1995'te faaliyete geçen Açık Radyo, İstanbul ve çevresine yayın yapan "bölgesel" bir radyo istasyonu. Ayrıca 92 ortaklı bir anonim şirket; ama, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş. Üç aşağı-beş yukarı eşit pay sahibi 92 ortağı olan bir kolektif. Hissedarların her birinde "ortaklık belgesi" olarak, müteveffa ressam ve heykeltıraş Abidin Dino'nun birden yüze kadar numaralanmış "Tuğralar" serisi litografilerinden biri var. Belgenin arkasında şu ibare yer alıyor:

Özgür, bağımsız, demokratik, haysiyetli, duyarlı ve sıradışı bir radyo kurma projesine, 1995'te verdiğiniz desteğin Türkiye'de yeni projelere örnek olması dileğiyle...

Faaliyetlerinde kâr amacı gütmeyen bir şirket olan Açık Radyo hiçbir çıkar ve sermaye grubuna bağlı değil. Tabii devlete de. Ayrıca çoğulcu demokrasi, hukukun üstünlüğü, temel insan hak ve özgürlükleri dışında hiçbir "ideoloji"ye de bağlı değil. Dolayısıyla bağımsız. Hatta büyük para ve güç odaklarının sahipliği altında boğulan bir medya ortamında Türkiye'nin –ve belki de dünyanın– ender bağımsız yayın organlarından biri olduğu da söylenebilir.

Medyanın gitgide tekelleştiği, gitgide daha büyük bir "kitle imha silâhı"na döndüğü, "enformasyon"un zihinleri zehirlediği ürkütücü bir ortamda Açık Radyo'nun daima ortak akıl ve vicdanı temsil etmeye çalışan bir mecra olduğuna inanıyoruz biz. Açık Radyo'nun yayına geçmeden kaleme alınmış

manifestosunda "temiz hava" solumak istediğimizi söylerken, biraz da bunu kastetmiştik işte:

"...Radyo ne işe yarar?

'Zihin Tiyatrosu'nu kurmaya.

Zeki, duyarlı ve nazik insanları bir araya getirmeye.

100.000 kişilik sürekli bir parti yapmaya.

Olabilecek en direkt teması kurmaya.

'Sağlırlara Program' yapmaya.

Belli bir fikri ve kültürel yapısı olan insanların bir arada olacağı bir 'platform' sağlamaya.

Bu insanları demokratik, özgür ve kaliteli bir 'mecra'da bir araya getirmeye.

'Sağduyu'ya dayanan bir odaklaşmaya.

Kıscacası nefes alıp, vermeye. 'Temiz hava' solumaya.

Haysiyetli işler yapmak lazım..."

(Haziran 1995)

Rakamlarla Açık Radyo

On bir yılı aşan yayın hayatında işbu konuşmanın yapıldığı ana kadar Açık Radyo mikrofonlarından belki 100 milyon kelimelik söz uçtu ve uzaya karıştı; belki 500 bin şarkı bu kubbede baki kaldı; 3 milyon saniye sessizliğin sesi yankılandı; 750 programda 20 milletten yaklaşık sekiz yüz gönüllü programcı 96 bin küsur saat yayın yaptı; radyoya yurt çapında 24, ayrıca bir de uluslararası ödül kazandı; uluslararası ve ulusal medya da onu 4 binden fazla habere konu yaptı...

Bin bir meslek ve uzmanlık dalına "mensup" olan veya hiçbir uzmanlığı veya işi bulunmadığı halde dünyaya söyleyecek bir sözü, dinletecek bir müziği bulunan bu insanlar düşünce ve fikirlerini dinleyicilerle paylaştılar... 72 milletten 11 bin insanı radyonun küçük stüdyolarında konuk ettiler...

Açık Radyo'nun web mekânında (www.acikradio.com) 16 binden fazla yazı, inceleme, yorum, analiz, hikâye, oyun, çeviri ve karikatür yayımladılar...

Açık Radyocular "şarkılarını" da sosyal değişimin bir aracı olarak gördüler ve öyle çaldılar. Sadalarını, popüler eğlence müziği denen o dev açıklhava hapishanesinden çıkarıp toplumsal vicdan âlemine

ya da "paylaşılan cemaat duygusu"na dönmek için kullandılar.

Velhasıl, Açık Radyocular değerler, tanımlar ve kültürler alanını bir an terk etmediler: yanan ormanlarda, suları ısınan dünyada, ekonomik krizlerde, Bosna'da, Susurluk'ta, Manisa'da, Kosova'da, Bağdat'ta, Sıhhiye Meydanı'nda, Beyrut'ta, Sayda ve Sur'da, Porto Alegre'de, Evian'da ve Mumbai sokaklarında hep vardılar...

"Sürdürülebilir Bağımsızlık Modeli" olarak Dinleyici Destek Projesi

Dinleyici Destek Projesi bir bakıma Açık Radyo'nun "yaşam biçimi"dir; Açık Radyo'nun bağımsızlığının sürdürülebilir olmasını hedefler. Proje, 2004 yılının Mart ayında "Açık Radyo Dinleyicisini arıyor!" şiarıyla başladı. Amaç, kurucuların ve gönüllü programcıların kolektif çabasının, dinleyicinin katılımıyla tamamlanmasıydı. Yani, birkaç bin dinleyicinin her yıl tekrarlanan sürekli maddi katkısı –ve fikri katılımı– ile sürdürülebilir, kalıcı bir mecra olma hedefine ulaşmak.

Bu kapsamda dinleyiciler seçtikleri programın istedikleri bir saatine destek verebiliyorlar. Birden fazla program ya da aynı programın birden fazla saati de desteklenebiliyor. Dinleyiciler, isterlerse taksitlendirerek, kredi kartıyla telefonda veya "online", veya banka havalesiyle destek verebiliyorlar. Seçilen program yayınlandığında destekçisinin adı da programın başında ve sonunda anılıyor.

2004 yılında başlatılan Proje 2005 ve 2006 yıllarında da sürdürüldü. 2004 yılında, Açık Radyo'nun 2.250 destekçisi oldu ve Açık Radyo'nun yaklaşık iki buçuk aylık giderlerini karşıladı. 2005 yılında, 1.710 destekçisi oldu ve Açık Radyo'nun iki aylık giderleri karşılandı.

Açık Radyo dinleyicisinin radyosuna sahip çıktığı söylenebilir. 11-19 Mart 2006 tarihleri arasında özel bir yayımla üçüncü yılına giren proje bu anlamda sürdürülebilir bağımsızlık modelinin, yani "Hep Açık Radyo" nun mümkün olduğunun da bir kanıtı. Yıl sonu itibarıyla 2006 destekçi sayısının 2500'ü bulması, Açık Radyo'nun yaklaşık üç aylık giderlerini karşı-

laması bekleniyor.

Diğer yandan, her yıl konuklar ve özel programlarla Dinleyici Destek Projesi'nin duyurulduğu bir haftalık özel yayın gitgide geleneksel bir radyo şenliği kimliği kazanıyor.

Medya Bağımsızlığı ve Açık Radyo:

Açık Radyo 2006 yılı Mayıs-Eylül aylarında "Medya Konuşmaları" adlı proje kapsamında toplam 38 saatlik zengin bir program dizisi gerçekleştirdi. Türkiye'nin önde gelen yazar, gazeteci, gazete ve dergi yöneticisi, radyo ve televizyon yayıncısı, hukukçu, iletişimci, felsefeci, araştırmacı ve basın meslek temsilcilerinden 40 kişi, medya etiğinden reklamlara, bilgi edinme hakkından ombudsmanlık mekanizmasına, gazetecilik eğitiminden çevre gazeteciliği sorunlarına kadar medyanın çok çeşitli meseleleri üzerinde görüşlerini aktardılar.

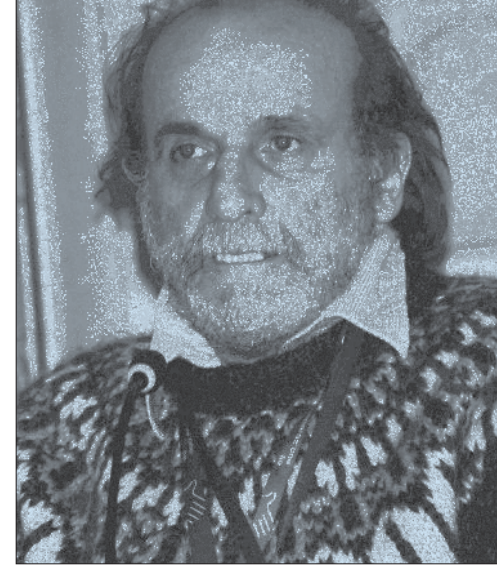
Ayrıca AC Nielsen uluslararası araştırma şirketi, Açık Radyo için kapsamlı bir "Medya Güven Araştırması" gerçekleştirdi. Türkiye'de medya ve kurumlarla güven ölçümleri konusunda herhalde beklenebilir

olan, ama yine de oldukça çarpıcı tespitleri içeren, biri nicel, biri de nitel olmak üzere iki araştırmadan oluşan bu çalışma, Açık Radyo'da birbirini izleyen iki "Medya Konuşmaları" programında tartışılıp sunuldu. Hollanda hükümetinin desteğiyle gerçekleştirilen "Medya Konuşmaları", kitap olarak 2007 başında yayımlanacak.

On İkinci Yılında Açık Radyo

Ana akım medya dışındaki bağımsız duruşuyla alternatif bir mecra sayılabilecek Açık Radyo, gerek kuruluş, yapı ve işleyişi, gerek sözel ve müzik programları ve gerekse internet üzerindeki yayınlarıyla:

- Dünyanın gidişatı konusunda bir bilgi ve duygu paylaşımında bulunma;
- Tartışma, etkileşme ve geleceğe ilişkin örgütlenmeye yönelik bir "forum" olma;
- Başka bir dünyanın mümkün ve zorunlu olduğunu gösterme... yolundaki çabasını on ikinci yayın yılını da azimle sürdürüyor.

İPS İletişim Vakfı Genel Sekreteri, BİA² Proje Koordinatörü. 1948'de doğdu. ODTÜ'de Mimarlık eğitimi gördü. 1986'dan bu yana yayıncılık ve habercilikle uğraşiyor. 1986-88'de *Britannica Ansiklopedisi*'nde çevirmenlik ve redaktörlük, İletişim yayınlarında *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*'nin proje müellifi ve yayın yönetmeni olarak çalıştı. 1992'de *Özgür Gündem* gazetesinin kuruluşuna yorumculuk, 1996'da *Evrensel* gazetesinin kuruluşuna dış haberler yönetmenliği yaparak katıldı. 1991-2000 arasında Inter Press Service Türkiye bürosunda önce görevli daha sonra free-lance muhabir olarak çalıştı. 1997'den bu yana İPS İletişim Vakfı'nın sürdürdüğü BİA ve BİA² projelerinin koordinatörlüğü yanı sıra bianet'te editöryal ve teknik sorumluluklar da üstleniyor ve yazılarıyla katkıda bulunuyor. Türkiye'de *Siyasi Gazete*, *Express* gibi birçok muhalif yayının yanı sıra *Middle East Report*, *Covert Action Quarterly*, *War & Peace Reporting* gibi uluslararası politik yayınlara da zaman zaman yazıyor.

ERTUĞRUL KÜRKÇÜ

Bir "Bağımsız Medya" Deneyimi Olarak bianet

"Bağımsız Medya" ile kavramsallaştırdığımız ve bu foruma da adını veren ilişkinin doğası üzerine birkaç söz ederek başlayalım.

Bu kavramsallaştırmanın –genel olarak medya ya da bir tekil yayın, bir radyo, gazete, televizyon, haber ajansı, internet sitesi ya da sayfasının içeriğiyle ilgili herhangi bir gösterge sunmadığından– niteliği medyanın mahiyetine dair bir şey söylemediği ileri sürülüyor: "Bağımsızlık kendi başına bir şey ifade etmez!"

Ya da bir semantik tartışma bağlamında, medyada bağımsızlığın imkânsız olduğu ileri sürülebilir: "Ne kadar bağımsız olunabilir ki, eninde sonunda o medya, kendisini var eden güce, kişiye, gruba bağımlıdır. Bağımsızlık aslında gerçekleşmeyecek olan bir iddiadır!"

"Bağımsız Medya" bilimsel açıdan kristal berraklığında bir tanımlama olamayabilir gerçekten de. Hatta semantik açıdan çelişkili bir tamlama olduğu da söylenebilir. Ancak bu foruma da adını verdiği göre "Bağımsız Medya" kavramsallaştırmasının bir değeri var. Bu görelî değeri, bence onun iletişim alanında süregiden "sınıf mücadelesi" bağlamında kazandığı anlamdan doğuyor, terminolojik dakikliğinden değil.

"Bağımsız Medya" bir programatik kavramsallaştırma aslında. Bilginin –enformasyon– yeniden üretebilmesi ve dağıtılmasının maddi ve manevi araçları üzerindeki ticarî egemenliğe karşı toplumsal yararî egemen kılmak için süregiden mücadelelerden doğan bir programatik kavramsallaştırma. Biz "bağımsız medya"yla medyanın sunduğu enformasyonun/içeriğin sermayeden ve devletten bağımsızlaşmasını; medya mülkiyeti ve kontrolünün top-

luma aktarılması hedefini dile getiriyoruz.

Yerine daha mükemmeli konuncaya kadar bu kavramsallaştırma, egemen iletişim ilişkilerine karşı birbirlerinden çok farklı ölçek, düzey, ortam ve içerikte, farklı ulusal, bölgesel ve yerel sınırlar içinde, farklı teknikler, teknolojiler kullanılarak süregiden medya özgürlüğü mücadelelerinin maddi zeminini ve programatik hedefini dile getirmeye devam edecek. Bu süreç ne kadar karmaşık, özneleri ne kadar "çoğul" olursa olsun tek bir terimle adlandırılabilir: "Bağımsız Medya". Bu kavram dile geldiği her yer ve zamanda, bize medya bağlamında bir sınıf mücadelesinin sürmekte olduğunu bildirecektir.

BİA/bianet

Bağımsız İletişim Ağı (BİA) projesi medya bağımsızlığı ve ifade/iletişim özgürlüğü mücadelesinde Türkiye'de son on yılda oluşan mevzilerden biri. Bu projenin koordinatörlüğünden edindiğim deneyimleri paylaşmak için aktarıp yorumlamaya ve bazı sonuçlar çıkarmaya çalışacağım.

Etkinliğimiz, Türkiye'de ve dünyada daha çok, internet üzerindeki haber sitemiz bianet.org dolayısıyla yaygın olarak biliniyor, görünüyor. Gerçi bianet BİA kapsamında yapılan onlarca etkinlikten sadece biri ama etkisi, sürekliliği, kalıcılığı dolayısıyla onun BİA'nın tacı olduğunu söylemek abartı sayılmaz. Gene de o "tac"ın, üzerinde yükseldiği bir baş ve gövde var. Bu baş ve gövdeyi meydana getirmek de bizim "bağımsız medya" mücadelesinde bir mevzi oluşturma çabamızın başlıca konuları arasındaydı, gerçekleştirmeleri çok zaman ve emek gerektirdi ve onlar olmaksızın bianet'in olamayacağı ölçüde BİA ile organik olarak bağlantılılar.

Gerçekten de BİA'yı tek bir sözcükle özetlememiz gerekse ona "süreç" demek en doğrusu olurdu. Çünkü BİA bizim deneyimizde hem ontolojik, hem felsefi düzlemde "tez" –egemen iletişim/üretim ilişkileri– ile "antitez" –iletişim/üretim araçlarının toplumsallaşması– arasındaki "geçiş"e denk düşüyor. BİA bitmiş bir şey, bir kurum, örgüt, şirket, dernek ya da bunlara benzer bir şey değil. Bir bakıma "vekaletle" yürütülen bir "yurttaş girişimi" diyebilirsi-

niz ona, bir bakıma başını habercilerin çektiği bir özgürlük uğraşı, bir entelektüel arayış zemini ya da baskıya karşı dayanışma alanı... Ancak bunların tümünü kesen bir ortak bölen var: İletişim ve bunun maddi gerçekleşme düzeyi: Üretim, haberlerin üretimi. BİA bu eksenler çevresinde dönen bir dizi etkinliğin ortak ifadesi, çatısı.

BİA'nın ortaya çıkışı Türkiye yaygın medyasının 1990'larda içine girmiş olduğu büyük çöküntü ile toplumsal muhalefetin gerçek haber kaynaklarına duyduğu ihtiyacın bir arada işlemeyle ilgili.

2000'lerin başındaki iki büyük mali krizin çırılçıplak açığa vurduğu gibi banka sermayesi/mali sermaye ile medya sermayesi arasındaki uğursuz evlilik, Türkiye medyası açısından son derece vahim sonuçlara yol açtı, medya bir dezenformasyon kaynağına dönüştü. Bu, seslerini yaygın medya ortamından duyuramayan toplum kesimlerini arayışa yöneltti.

Bu ortamda ayrı, bağımsız bir mecraya ihtiyaç olduğunu ilk düşünen ve 1996 yılında vakfımızın kapısını çalanlar bir bakıma Türkiye'nin "think tank"i diyebileceğimiz, çok sayıda araştırmacı grubu ve kişiyi barındıran, Türkiye'nin temel meselelerine kafa yoran meslek erbabının meslek örgütü, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin (TMMOB) yöneticileri oldu. TMMOB özellikle enerji krizi dolayısıyla vermek istediği mesajların duyulamadığından, bunların aktarılamadığından yakınıyor ve kendi yapıları üzerine oturan bir haber ajansı kurup kuramayacağını araştırmak istiyordu. "İletişim ve kalkınma alanındaki projeleri destekleme" amacıyla kurduğumuz IPS İletişim Vakfı, bu ajansın gerçekleşme imkânı olup olmadığını ortaya çıkartmak için altı aylık bir saha araştırması yürüttü. O yıllar, Türkiye'de özel radyoculuğun patladığı yıllardı, bölgelerde yürüttüğümüz tartışma ve araştırmalara yerel medya da ilgi gösterdi ve ortaya TMMOB'un da, bizim de, yerel medyanın da varsaydığından farklı bir sonuç çıktı:

Birincisi, bir haber ajansı olamazdı. Bu çok masraflı, merkezi bir aygıtı gerek gösteren, başka bir şeyde (bilim ve teknoloji) ihtisaslaşmış bir kuruluşun patronajı altında yönetilemeyecek olan bir işti.

Öte yandan bu kadar masraf ve zahmete girme-

den bu nispeten küçük yerel medya yapılarının kabiliyetlerini bir araya getirerek aynı amaca ulaşmanın mümkün olduğu, bu dayanışmadan pekâlâ bambaşka bir sinerji doğabileceği görüldü.

Yerel medyanın üretim temelinde dayanışmasını varsayan, herkesin kendi ürettiği ürünü bir ortak çanağa koyabileceği, ses, görüntü, metin paylaşabileceği, birbirleriyle rakip olmayacakları için, dayanışması kolay, üretimi kolay bir zemin oluşturmanın mümkün olduğu yargısına ortaklaşa varıldı. Bu işbirliğinin maddi temeli olarak da internet en uygun ortamdı. Doğrusu, 1996'da internet aslında elektronik posta haberleşmesinden daha fazla bir şey demek değildi.

Bu yerel medya araştırmasının sonuçları üzerinde 1997'de Ankara'da yerel medya temsilcileri, büyük çoğunluğu yerel radyo, gazete ve televizyonlarda muhabir, editör, haberci olarak çalışan radyocu, gazeteci ve televizyoncular, TMMOB, Türk Tabipleri Birliği (TTB), Türkiye'nin haber ortamının en esaslı tüketicileri ve küçük çaplı üreticileri ile Vakfımızın bir araya getirdiği yerli ve yabancı uzmanlardan oluşan 120 kişilik bir ulusal konferans topladı.

Bu konferansta oluşturulması öngörülen temel yapı, kimi zaman artan kimi zaman eksilen etkinlikleriyle yaklaşık on yıldır işlemeyi sürdürüyor:

- BİA Editoryal Masası, yerel radyo, gazete ve televizyonların BİA haber havuzuna geçtikleri haberlerin yanı sıra, İstanbul'daki haber merkezinin ve diğer BİA birimlerinin çalışmalarını bir araya getiriyor, bianet.org'un yayını sürdürüyor.

- BİA Hukuksal Destek Birimi, ulusal ve yerel basındaki hak ihlallerini izliyor, haberleştiriyor, üçer aylık ve yıllık raporlar üretiyor, hukuksal yardım istemlerine yanıt veriyor.

- BİA Program Üretim Merkezi (PÜM) esas olarak yerel radyoların kendi olanak ve kabiliyetleriyle üretmeyecekleri programlar üretiyor: "Kadının Penceresi", "Çocuk Radyosu" ve "Tarihte Bugün".

- BİA Yerel Medya Eğitim Programı, ağ üyesi yerel gazete, radyo ve televizyon çalışanlarının eğitimi aracılığıyla, Türkiye'deki uluslararası gazetecilik meslek ilkelerine saygılı gazetecilik/yayıcılık anlayışıyla davranan yerel medyanın nitelik olarak güç-

lendirilmesi için çaba gösteriyor. Programlar dolayısıyla elde edilen bilgileri "habercilik eğitimi" literatürüne sokan kitap dizileri yayımlıyor.

Özetle, bianet.org, BİA'nın tamamı değil, bizim habercilik etkinliğimizin görünen yüzü. Ancak deneyimiz bize, iletişim sürecinin yalnızca bir anının, haber üretiminin dönüştürülmesiyle yetinemeyeceğimizi, sürecin bütün bileşenleri bir arada dönüştürülmedikçe var olan habercilik pratiğine bir alternatif sunmanın mümkün olamayacağını gösteriyor.

İnternetin sunduğu olanaklar

Biz Bağımsız İletişim Ağı projesini kafamızda şekillendirmeye başladığımızda, 1996-1997'de, internet Türkiye'de ve bütün dünyada e-posta haberleşmesinden daha ötede bir medya kapasitesini ima ediyor değildi. 2000'de internet yayınına başladığımızda da web sayfamızı hâlâ az çok bir haber ajansının haberlerini sergilediği bir vitrin gibi görüyorduk, yani AA'nın sayfasından ya da Reuters'ın sayfasından yahut IPS'nin sayfasından çok farklı bir sayfa düşünmemiştik, çünkü web izleyicisi hâlâ çok küçük bir azınlıkta Türkiye'de. Bu ortamın imkânları konusunda da hem yeterli bilgi yoktu hem de maddi temel çok zayıftı. İnternet bağlantıları esas olarak alelade telefon hatları üzerinden gerçekleşiyordu. Sadece bir yıl içinde çok hızlı ilerlemeler sağlandı. 2001'de gördük ki internet yayıncılığına, internet gazeteciliğine özgü pek çok yeni enstrüman var ama değerlendirmiyoruz: Örneğin "hipertekst" özelliğini, yani metinlerin metinlere sonsuzca bağlanması olanağından yeterince yararlanmıyoruz. İkincisi, görüntü ve ses aktarımı konusunda yeterince iyi çalışmıyoruz ve ses aktarımı olanaklarını yeterince değerlendirmiyoruz. O yüzden ilk dönem, yani 2000-2001 arasındaki çalışmamız daha çok bu âlemin kendine özgü özelliklerini keşfetmek, bunlarla ilgili düşünmek, denemek, bunların karşılığını bulmaya çalışmak ve bizimle birlikte hareket edebilecek bir haberciler kitlesini yeniden eğitmekle geçti. Bu arada kendimiz de hakikaten çok ciddi bir eğitimden geçtik.

2000-2003 arasında, Türkiye'de hem internet yayıncılığında, hem internet kullanıcılığında, hem de

interneti haber almak maksadıyla kullananların sayısında çok büyük artışlar oldu. Geniş bant bağlantı imkânlarının çoğalması, işyerlerinde internete geçilmesi vb. bunda çok önemli bir rol oynadı.

Bizim gözlemlerimize göre bianet.org daha çok işyerleri ve okullarda, daha çok mesai saatleri içinde izleniyor. Bu açıdan internetin "çalışanların medyası", haber alma ortamı olduğunu söylemek mümkün.

İnternet kullanımının yaygınlaşmasının önemli sonuçlarından biri de "interaktivite" oldu. Öncelikle yurtdışında yaşayan öğrenciler ve akademi mensupları, daha sonra Türkiye'de söyleyecek sözü olan ve yaygın medyada kendilerine mecra bulamayan ya da yaygın medyayı kendi mecraları olarak görmeyen insanlar, okuru/izleyicisi oldukları bianet.org'a kendiliklerinden haber, yorum, bilgi, kaynak ulaştırma-ya başladılar.

Sabah haber toplantılarımız, nispeten fakir bir münüyle başlıyor, editörlerimiz kıt imkânlarıyla –biz haber satın almıyoruz, buna hem ayıracak kaynağımız yok hem de onların klişelerinden uzak durmak istiyoruz– kendi topladıkları haberleri ya da takip edecekleri konuları belirliyorlar. Ancak asıl gündem öğleden sonra/akşama doğru oluşuyor. O gündem için bizimle aynı masa etrafında toplanmayan ama gündemi kendi çevrelerinde yaşayan, hissedeni, birer yurttaş olarak, kendi konularını, kendi çevrelerini, kendi ilgilendikleri şeyleri düşünen, ifade etmek isteyenler, çoğu kez bizim editöryal önceliklerimizi ve kavrayışımızı da bildikleri için, o ölçülere göre kaleme aldıkları haber, yorum, gözlem, eleştiri ya da değinileri ulaştırıyorlar. Akşam olduğunda, daha önceden kim olduklarını hiç bilmediğimiz en az üç-dört kişiden haber, yazı, bilgi almış oluyoruz. Çoğu kez bizim başvurduğumuz uzmanlardan daha bilgece kaleme alınmış analizler ulaşabiliyor. Dolayısıyla biz hep şunu varsayıyoruz, biz içeride çalışan 5 editör, 1 muhabir, 2 yayından da sorumlu yönetici, yani toplam 8 kişi değiliz. Biz henüz sayısını bilemediğimiz bir âlemiz, o insanları bilmiyoruz ya da o gün bizimle hangisinin işbirliği yapacağını bilmiyoruz. Biz yurttaş-gazetecilerin medyasıyız.

Yurttaş haberciliği

İnternetin sağladığı erişim imkânlarıyla, teknik anlamda, bir bilgisayar ve bir geniş bant telefon bağlantısı olan herkes bir medya patronudur artık bu teknoloji temelinde. Gene de yapılan işin etkisi ya da şiddeti nereye ve ne kadar ulaştığıyla bağlantılı.

Bianet bu çerçevede daha kısa sürede daha çok etkiye sahip olmak isteyenlerin seçtiği bir mecra sunuyor. Eğer trafik analizleri bizi yanıltmıyorsa, bianet günde 30 bin gerçek kullanıcı tarafından izleniyor, bu bizim çapımızda bir yayın için hiç de azımsanmayacak bir rakam. Yaklaşık günlük ortalama 300 bin sayfa açılıyor, bunlar bizim için iyi, bir etki sayabileceğimiz rakamlar. Bir blogger'ın, günlükçünün bu kadar çok izleyicisi olmayabilir, ama günlükçülük dediğimiz her bir kişinin kendi düşüncelerini, kendi bilgilerini, kendi demek istedikleri her ne ise onu başkalarına, eğer öğrenmek istiyorlarsa, ifade edebileceği bir imkân doğmuş olması, internet yayıncılığı açısından çok önemli, aslında son derece geniş bir özel haber spektrumu oluşuyor anlamına gelir. Onları yansıtmak ya da onlardan yararlanmak sizin açınızdan geleneksel ve klasik haber kaynaklarından çok farklı, yeni bir âlemin açıldığı anlamına geliyor. Bu, her evde bir haber var, her evde bir haberci ya da her bilgisayarın başında bir haberci olabilir demektir ki bunlar arasındaki etkileşimin, sinerjinin henüz bütün sonuçlarını görebilmiş değiliz, tabii ki göreceğiz.

Özellikle ABD'nin Irak'ı istilası ve savaş sürecinde ABD yaygın medyasının dezenformasyonu, ABD yönetiminin himayesindeki *embedded* gazeteciliğin gözden gizlediği uranyum alaşımı mermiler bir blogger aracılığıyla dünyaya duyuruldu. Dahr Jamal adında bir Amerikalı yaygın medyadan sıkılıp Bağdat'a giderek *Iraq Despatches* (Irak Postası) diye bağımsız bir site kurdu... Örnekler çoğaltılabilir. Ancak blog gazetecilik açısından kaydihiyatla ya da Latince dendiği gibi *cum grano salis* ele alınması gereken bir şey. Bir blogger'ın yazdıklarının ne kadarının hayal ürünü, ne kadarının gerçek, ne kadarının doğrulanabilir olduğu, onu bağlayan bir mesleki kurallar bütünü, bir deontoloji olmadığından bir gü-

venceden yoksun. O yüzden bir sağlama mekanizmasının oluşturulması çok önemli.

Gene de BİA/bianet açısından bireysel katkılar son derece değerli oldu.

Yerel medya

Öte yandan bu proje içinde yeşerttiğimiz bir yerel medya ortamı var. Baştan beri biz yerel medyayı iki nedenle çok önemsedik. Birincisi, yerel medya her ne kadar yerel iktidar merkezleriyle şu ya da bu şekilde etkileşim içerisinde olsa da, mali iktisadi açıdan başka herhangi bir merkezi medya kuruluşunun olamayacağı kadar bağımsız. Yerel gazeteler çoğu kez bir matbaacının yan işi olarak sürüyor, 500 abone bulduktan sonra sürüp gidebilen gazetelerden söz ediyoruz. Yerel radyolar da yerel reklam gelirlerine dayanarak kendi masraflarıyla başa çıkabilen, dolayısıyla büyük bankalara borçları olmayan, olsa olsa ilçe esnafıyla borç alacak ilişkisi içinde bakkalına, manufakturacıya borcu olan, ama ondan da reklam alacağı olan yerel alışveriş içerisinde kuruluşlar. Dolayısıyla bağımsızlık potansiyelleri daha yüksek.

İkincisi, daha sahipler, yurttaşlarla bire bir temastalar. Yurttaş gazeteciliği açısından baktığımızda, kendi çevrelerinin dolaysız sözü durumundalar. Tabii ki bu dolaysızlık öte yandan yerel egemenlik söylemi içerisinde birden çok kırılmaya, bozulmaya uğruyor ama böyle bir potansiyel var. Dahası, Türkiye'de merkezin artık duymadığı ya da duymak istemediği haber ve bilgiler orada var. Örneğin biz 2000'de esnaf ayaklanması olacağını 1999 kışında biliyorduk – ben bizim açımızdan bunu hep projenin başarısının bir kanıtı gibi görürüm. Çünkü yerel medyayı izlediğinizde, yerel esnaf odalarının bilgileri önünüzdeki haber havuzunda toplandığında bir şeyin patlayacağını öngörebilirsiniz. Nitekim 1999 yıl sonu değerlendirmemizde ileri sürdüğümüz bu öngörü 2000'de gerçekleşti.

Bu merkez medyada istense de görünemeyen bir şey; çünkü o kaynaklarla artık ilgileri yok, oraya bakmıyorlar. Anadolu Ajansı'ndan gelen o tür haberler de genellikle ekonomi sayfalarında minicik bir haber olarak görünüp kayboluyor. Yaygın medya

açısından –bu Batı'nın yaygın medyası için de böyle– dünyanın Kuzey ya da Batı yarımküresi var. Türkiye her ne kadar bu yarımkürelere tam dahil değilse de Türkiye medyasına bakın, kendi güneyini asla görmez, Afrika'yı, Asya'yı, Ortadoğu'yu... Şimdi İran'da ciddi bir durum var da görmek zorunda kalıyoruz. Türkiye'de de Ankara, İstanbul, İzmir'in, yazları Bodrum ve Antalya'nın politika, iş, eğlence ve spor dünyası ilgi merkezinde. Büyük çoğunluğun yaşadığı küçük yerleşim birimleri, burada süregiden hayat ise, ancak tuhafık olduğu zaman söz konusu.

Dolayısıyla biz yerel medyayla ilgimizi hem projemizin bir ayağı olduğundan, onlar da projenin bir parçası olduklarından hem de yerel hakikate ulaşmak açısından çok önemsiyoruz. Yerel medyayla ne kadar çok eğitim ilişkisi kurarsak o kadar çok haber kaynağından yararlanabilir olduk.

Tabii eğitim programlarını sürdürebilmek buna ayrılabilir kaynakları bir hibe olarak sağlamış olamamızla ilgiliydi, yoksa bu kâr getirmeyen bir şey olduğu için, haberciliğe ticari olarak yaklaşan bir kuruluşun buna kaynak ayıracağını düşünmek imkânsız. Bu bize sonuçta, bu yayın ilkelerini gevşek de olsa benimseyen, kadınlı erkekli, Türkiye çapında yaklaşık bin kişiyle sürekli temas sağladı.

Bin kadar insanla habercilik eğitimi ilişkisi kurduk, bu ilişki dolayısıyla üniversitelerde ders veren akademisyenlerle de başka türden bir ilişki kurma imkânı oldu. Onlar sadece okula gazeteci olmaya gelmiş olanlarla değil, artık gazeteci olmuş ama bunun eğitimini görmemiş olanlarla bir eğitim ilişkisi kurdular. Dolayısıyla üniversite için başka türlü bir deneyim oldu, bizim için bir deneyim oldu ve bize esaslı bir haber kaynağı sağladı. O açıdan baktığımızda, bizim habercilik projemizin önemli ayaklarından bir tanesi de yerel habere özel ilgi göstermek ve yerel haberin değerlendirilmesini sağlamak. Ancak itiraf etmemiz gerekir ki, son zamanlarda bunda bir miktar düşüş oldu. Bunun nedenlerinden biri, yerel medyanın da artık kendisini web ortamında ifade edebilir olması. 1997'de yaptığımız ulusal konferansta yüz kişiden sadece ikisinin internetten haberi olmasına karşılık, şu an Kasım 2006'da temasta olduğumuz ve internette yayını olmayan bir tek gaze-

te, radyo ya da televizyon kalmadı. Onlar da, biz de haberlerimizi anında web ortamına koyduğumuz için bizimle ayrıca bir haberleşme grubundan haberleşmeye ihtiyaçları kalmadı. Ama birbirimizin haberlerinin farkındayız ve birbirimizden yararlanmayı hâlâ sürdürüyoruz.

Hak haberciliği

Bizim internet yayıncılığımızın/haberciliğimizin kendine özgü özelliklerinden biri de habere yaklaşımda hakları merkeze alıyor olmamız. Burada ayırt edici olan tavrımız hak mücadeleleri, hak mücadelesi verenler ve her bir tekil olayın hakkı yenenler için ifade ettiği anlam konusunda pozitif ayrımcılık yapmamız. Ezilenler ve dışlananların tarafını tutmamız!

Örneğin yerel seçimlerde, yerel seçim sonuçlarını vermekle ya da bunun politik toplumsal anlamını analiz etmekle yetinmiyoruz. Politikanın "ötekisi" olan kadınlara odaklanıyoruz. Kaç kadın aday vardı? Kaç kadın yerel yönetimlere girebildi? Kaç belediye başkanı olabildi? Biz başka hiç kimsenin yapmadığını yapan, politikaya dışlananların baktığı yerden bakan bir habercilik yapmak istiyoruz: kadınlar, Kürtler, Aleviler, farklı cinsel kimlikler, emekçiler, yoksullar, çiftçiler... Bunu biz istihdam politikamızda da yaşamayı seçiyoruz. Şu an bianet'te çalışanların kadın/erkek oranı yarı yarıya. Bu zaman zaman değişse de yüzde 30 kadın kotasını hep tutturmaya çalıştık. Bir pozisyon için iki aday varsa, nitelikleri eşit olduğunda kadın olanı seçmeye çalıştık. Dolayısıyla yaptığımız işi yaşamaya ve kendi yaklaşımımızı habere de yansıtmaya özen gösteriyoruz.

Bizim projemiz/haberciliğimiz kapsamında hak kuruluşları, haber kaynağı olarak çok önemli bir yer işgal ediyor. Dolayısıyla onlarla internet üzerinden haberleşme ve onların da kendilerini internette ya da başka ortamlarda ifade etmeleri için destekte bulunma işini önemsiyoruz. Bunların tümünün birlikte işlemeden doğan sinerji bize bugün, 1997 ya da 2000'de varsayamayacağımız kadar etkin bir görünürlük, işitilirlik sağladı.

İnternet yayıncılığı burada size bir avantaj sağlıyor. *Hürriyet* gazetesini okuyan biri okuduğu haberi

belki yanındakine anlatabilir. Ama insanlar bianet'te okudukları bir şeyi benimseyorsalarsa, bunu yüzlerce, binlerce kişiye gönderebilir, iletebilirler. Dolayısıyla internet haberciliğinin çoğaltan etki katsayısı çok yüksek. Örneğin günlük haber listemiz yerel radyolara ulaştığında onlar haberleri yeniden işleyebiliyor, iletebiliyor, haber zincirleme bir başka haber kaynağına iletilebiliyor. Bir web sitesinden ötekine ulaşıyor. Dahası internet haberciliği size küresel bir etki de sağlıyor. Bizim izleyicilerimizin beşte birine yakını yurtdışında. Bunların yarısı ABD'de, diğer yarısı Avrupa'da, bir bölümü de Avustralya'da yaşayan göçmen işçiler ya da siyasi sürgünler ya da orada öğrenim gören öğrenciler. Dolayısıyla biz yaptığımız yayının aynı anda dünyanın her yerinde Türkçe okuyan insanlar tarafından değerlendirildiğini ve bize katkıda bulunabileceğini biliyoruz. O açıdan hatalarımız da çok hızlı yüzümüze çarpıyor ve bunu hızlı düzeltebiliyoruz. İnternetteki yayıncılığın en önemli yanlarından bir tanesi, bir haberi ebediyen barındırmak zorunda olmayışımız.

Hızla hatayı giderebilirsiniz ve radyo, televizyon, gazete gibi sadece o an, o gün, o ay tüketilip bir kenara kaldırılmıyor, siz internet yayıncısı olarak geçmiş de temsil ediyorsunuz, bir arşivle beraber geliyorsunuz. Dolayısıyla hatalarınızı düzelterek arşivinizi de daima düzeltebilirsiniz. Ama öbür taraftan tabii hatalarınızın yayılım hızı da ötekilere oranla çok yüksek, o yüzden de daha yüksek bir sorumluluk gerektiriyor.

Kaynaklar ve kamu medyası

Başta dediğim gibi, biz yaptığımız işe daha çok "Bağımsız Medya" demeyi tercih ediyoruz. Bu bizim için medya alanında bir sınıf mücadelesini ifade ediyor. Yani devletten ve sermayeden bağımsızlaşma yönündeki bütün eğilimleri ifade eden bir kavram. Bu sınıf mücadelesinin varacağı yerin kamu mediasından başka bir şey olamayacağı apaçık. Eğer haberciliğin temeli ticari çıkar, bireysel kâr, piyasanın düzenleyiciliği değil, toplum yararı olacaksa, o zaman iletişimin mülkiyet temelinin köklü bir değişikliğe uğraması kaçınılmaz görünüyor.

Bu bugün kimi ülkelerde, bu arada Türkiye'de de var olan devlet mülkiyetinde, bürokrasinin denetiminde habere haklar ve özgürlükler değil, güvenlik açısından yaklaşan, tekçi devlet yayıncılığından farklı bir şeyi gerektiriyor.

Temel amacı her bir yurttaşın iletişim hakkının gerçekleşmesine hizmet etmek olan, yurttaşların bu haklarının gerçekleşmesine kamu fonlarını tahsis eden, personelin eğitiminden teknik altyapıya kadar her şeye sadece yurttaş olduğu için erişme hakkının bulunduğu bir iletişim düzeni bu.

Bağımsız Medya, bugün ile büyük dönüşüm arasında geçen zamanda piyasanın rolünü daraltmak, yurttaşların mediasının rolünü artırmak için girişilmiş çabalar toplamı demek.

İletişim piyasanın tekelci egemenliği altında olduğu sürece, bağımsız medyanın politik ve toplumsal bir dönüşüm olmaksızın yaygın medyanın yerini alabileceğinden söz etmek gerçek güçleri hesaba katmayan boş bir heves olarak kalmaya mahkûmdur. Ancak sosyal politika talepleriyle, iletişimin demokratizasyonu, ifade özgürlüğünün genişletilmesiyle, katılım olanaklarının artırılmasıyla, yurttaşların mediasına kamu fonları aktarılmasıyla, devletin iletişim olanaklarının yurttaşların demokratik denetimine açılmasıyla iletişimi ticari medyanın hâkimiyetinden, piyasa basıncından nispeten özerkleştirilebilirsiniz.

Bu süreçte hiç azımsayamayacağımız bir şey, kâr amacı gözetmeyen habercilik etkinliğine kaynak yaratma konusu ve sorunu. Biz kendimizce internet-

te bir haber kanalıyız. Dokuz yıldır çalışıyoruz. Dönüp baktığımız zaman geldiğimiz yerden şikâyetçi değiliz; fakat bu yer o kadar güçlüklerle geline bir yer ki... On yıl sonunda hâlâ kasamızda hiçbir birikimimiz yok. Maddi kaynağımızı ticaretten, alışverişten değil kamu yararına yerel ya da uluslararası bağış fonlarından elde ediyoruz: İnsan hakları ve demokrasinin geliştirilmesi için açılmış programlara proje sunuyoruz ve oradan kaynak alıyoruz; bunları projelerin programları kapsamında harcıyoruz.

2000-2003 ve 2003-2006 arasında iki ayrı programdan Avrupa Birliği'nin MEDA ve İnsan Hakları ve Demokrasi Programı'ndan hibe aldık. Proje bütçemizin yüzde 80'ini bu kaynaklardan karşıladık, yüzde 20'sini de bireysel bağışlardan, küçük ölçekli hibelerden kendimiz bulduk.

Şimdi gerçekleştirdiğimiz bu forumun harcamaları da bu proje bütçesinden karşılanıyor. Proje bitince ne olacak?

Gelecek on yıl için büyük bir güvenle bir öngöründe bulunamıyoruz. Ama bu forum da bunun için toplandı zaten. Dünyanın her yerinden gelerek, çabalarını bizimkilerle birleştiren meslektaşlarımız ve mücadele arkadaşlarımızdan öğrenmeyi umuyoruz. Dahası kaynaklarımızı ve çabalarımızı birleştirmeyi ve iletişim piyasasının gücüne karşı yurttaşların gücünü seferber edebilmek için yeni bir itilim kazanmayı. Şimdiye değin dinlediklerimizden Dünya Sosyal Forumu'nun "başka dünya mümkün" yaklaşımını kendi olduğumuz yerden bir adım ileri götürebileceğimizi görüyoruz: "Başka bir iletişim mümkün!"

BİA² ve bianet hakkında

BİA² projesinin bütün işlerinin kotarıldığı merkez bürosunda çalışanlar (*önden arkaya, soldan sağa*): Ertuğrul Kürkçü, proje koordinatörü; Emine Özcan, muhabir; Baran Gündoğdu, idari işler; Leyla İşbilir, sekreteryası; Tolga Korkut, insan hakları editörü; Erol Önderoğlu, ifade özgürlüğü editörü; Erhan Üstündağ, koordinatör yardımcısı; Kemal Özmen, çocuk hakları editörü; Nadire Mater, proje danışmanı; Serdal Akkaya, webmaster.

Kısaca BİA² diye adlandırdığımız "Medya Özgürlüğü ve Bağımsız Gazetecilik İzleme ve Haber Ağı Projesi"nin amacı "yeni bir iletişim"i mümkün kılmak için kamusal alanın dönüştürülmesine katkıda bulunmak.

BİA², IPS İletim Vakfı'nın 2000-2003 arasında yürüttüğü (Bağımsız İletişim Ağı) projesinin kazanımları üzerinde gerçekleşiyor. İletişim sürecinin bütün öğelerini hep birlikte dönüştürmeyi hedefliyor. Bir yandan "okuru/izleyici"yi "doğru bilgi edinmenin ve bilgiye erişmenin değeri konusunda aydın-

latmak" için çaba gösterirken öte yandan kamu otoritesinin "ifade özgürlüğünün sınırlarını genişletmek" iddiasını denetlemeyi ve "hak ihlallerini izleme"yi önüne koyuyor.

Kamu yönetimine katılımı artırmak için "yerel medyayı çoksesliliği desteklemesi için güçlendirme"ye çaba gösteriyor, öte yandan da yerel medyayı –ve yaygın medyayı– da "insan, kadın ve çocuk haklarını daha sık ve daha nitelikli bir biçimde ele almaya özendirmeye" çaba gösteriyor. Gazetecilik ve habercilik standartlarını ve mesleki etik anlayışını yerleştirmek ve geliştirmek için çaba gösterirken iletişim eğitimcilerini habercilerin dünyasına taşıyor ve habercilik pratiği kadar habercilerin eğitimi pratiğini de dönüştürüyor. 17 Kasım 2003'te uygulamaya başlanan, 36 ay süreli, kâr amacı gütmeyen projenin masraflarının yüzde 80'i Avrupa Birliği'nin İnsan Hakları ve Demokrasi İnisiyatifi (EIHDR) Programı'ndan sağlanan hibeyle karşılanıyor.

Başka bir habercilik mümkün: www.bianet.org

BİA² habercilik etkinliğini internetteki haber sitesi bianet.org ile gerçekleştiriyor. Kasım 2000'den bu yana yayınına sürdüren bianet, özellikle "Kadın Hakları", "İnsan Hakları", "İfade Özgürlüğü" ve "Çocuk Hakları" alanlarına odaklanan bir habercilik pratiği yürütüyor. Bianet'te Türkiye ve dünyanın gündemine insan hakları, toplumsal cinsiyet, çocuklar, ifade özgürlüğü, azınlıklar ve ihmal edilen toplulukları merkeze alarak bakan ana haber sayfasının yanı sıra üç alt-site daha yayınlanıyor. Bianet haberciliği Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin "2004 Türkiye Gazetecilik Başarı Ödülleri"nin internet dalında "övgüye değer" bulundu. Aynı yıl Şehir Plancıları Odası'nın "Kent Planlama Basın Ödülü"nü de kazandı.

Medyada haklar & medyanın hakları

BİA² projesinin başlıca işlevlerinden biri izleme. Medyanın hakları kapsama ve haberleşmesini izleyerek habercileri haklara duyarlı, toplum yararını esas alan sorumlu gazeteciliğe özendirmeye çaba gösteriyor. Bu bağlamda, ifade özgürlüğü ihlalleri izlemelerinin değerlendirildiği üç aylık raporlar, medya işleyişinin ifade özgürlüğü ve meslek etiğine uygunluk açısından izlendiği raporlar, medyanın insan, kadın ve çocuk haklarına verdiği önem ve değer izlendiği raporlar hazırlanıyor ve yerel medyaya ücretsiz hukuksal danışmanlık desteği sağlanıyor.

Haberi ve habercileri yeniden düşünmek

BİA² projesi boyunca yerel radyo, gazete ve televizyon habercilerinin yanı sıra daha çok ifade özgürlüğü davalarıyla ilgilenen hukukçularla, etkinlik ve düşüncelerine yerel ve yaygın medyada gerektiğince yer bulamayan hak savunucuları da eğitim ve alıştı-

ma programlarına, seminer ve konferanslara katılma fırsatı buldu. Üç yıl boyunca düzenlenen seminerlere 62 ilden sekiz yüze yakın yerel medya çalışanı, 120 sivil toplum örgütü temsilcisi ve 60 avukat katıldı.

Çocuklar ve kadınlar için radyo

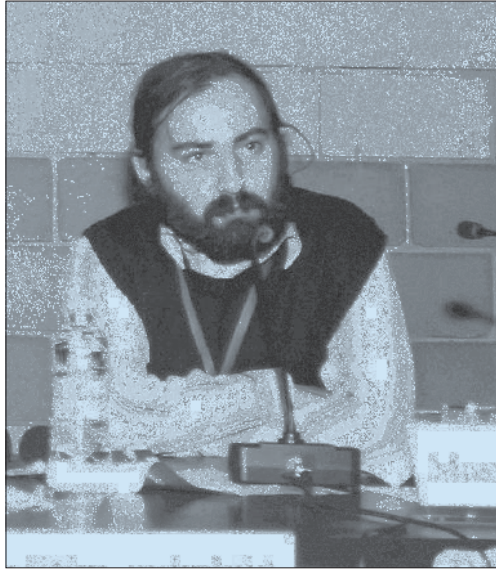
BİA² projesi kapsamında yerel radyoların insan, kadın ve çocuk haklarının anlaşılması ve yaygınlaşmasına katkıda bulunmaları amacıyla 32 haftalık üç aylık program üretilerek ücretsiz olarak 125 radyoya gönderildi. Bütün programlar yerel radyoların yerel müzik ve seslerle zenginleştirmelerine el verecek şekilde tasarlandı.

Başka bir iletişime doğru...

BİA² projesi İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu'yla birlikte sona eriyor. Bianet.org işlemeye devam edecek. IPS İletişim Vakfı, başka bir iletişimin, farklı bir gazetecilik pratiğinin mümkün olduğunu göstermeye ve bunu hayata geçirmek için yeni yollar aramaya devam edecek. BİA²'yi BİA³ ve BİA⁴'e erdirmek için herkesin desteğine ihtiyaç var.

Proje Danışma Kurulu

Cumhur Kılıçcıoğlu (*Siirt Mücadele* gazetesi), Coşkun Efendioğlu (*Milas Önder* gazetesi), Fikret İlkiz (Hukukçu, İstanbul), Füsun Erdoğan (Özgür Radyo, İstanbul), Filiz Koçali (Gazeteci, İstanbul), İpek Çalışlar (Gazeteci, İstanbul), Kahraman Eroğlu (Sosyal Hizmet Uzmanı, İstanbul), Meral Danış Beştaş (Hukukçu, Diyarbakır), Doç. Dr. Sevdâ Alankuş (Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kıbrıs), Turgay Olcayto (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti), Yavuz Önen (Türkiye İnsan Hakları Vakfı).

1975 yılında Samsun'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Samsun'da tamamladıktan sonra, Marmara İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Sinema Bölümü'nden mezun oldu. 1995 yılında *Evrensel* gazetesinin kuruluşunda yer aldı ve o günden bugüne; Yurt Haberleri Müdürü, Haber Müdürü, Editör gibi görevleri üstlenerek gazetecilik yaşamını sürdürdü. Halen, *Günlük Evrensel* gazetesini Kültür Servisi ve Kitap Eki Editörü olarak görev yapıyor. Tiyatro ve edebiyat başta olmak üzere çeşitli konularda yazı, makale ve eleştirileri *Günlük Evrensel* gazetesini ve *Evrensel Kültür* dergisinde yayımlanıyor.

MUSTAFA KARA

Evrensel Gazetesi

Evrensel gazetesi, 7 Haziran 1995'te emeğin ve işçi sınıfının dışlanmak istendiği bir ortamda yayın hayatına başlayan; bugüne dek üç kez isim değiştirmek zorunda kalarak yayını sürdürülen bir günlük gazete. Haftada bir pazar eki, on beş günde bir gençlik ve kent ekleri ve ayda bir kitap ekini okurlarına sunuyor. Avrupa'da da günlük olarak yayımlanıyor ve oradaki baskısında ayrıca Almanca özel sayfalara da yer veriyor.

"Bağımsız Medya Forumu"nda *Evrensel*'i anlatırken; "bağımsız" sözcüğünü de tartışmakta fayda var. "*Evrensel* bağımsız bir gazete midir?" Belki buradan başlamak en doğrusu. Çünkü on iki yıla yaklaşan tarihimizde belki de en fazla eleştiriyi bu noktada aldık. Özellikle ilk yıllarımızda "angaje olmak"la, "bir fikrin gazetesi" olmakla, "grup gazetesi" olmakla sık sık eleştirildik.

Devlet ise çok daha ağır biçimde gazetemizi hedefine koydu. *Evrensel* defalarca toplatıldı, yargılandı, kapatma dahil pek çok cezaya çarptırıldı, üç kez isim değiştirdi, *Evrensel* muhabiri Metin Göktepe gözaltında işkence edilerek öldürüldü. Gazetenin ülkenin bir bölgesine girişi yasaklandı, vs. vs... Tüm bunları "baskı gören" gazete portresi çizmek için değil, gazetemiz *Evrensel*'e, iktidarın genel yaklaşımını ortaya koymak için anlatıyorum.

Öncelikle belirtmek lazım; biz *Evrensel* gazetesi olarak; "bağımsızlık" deyince, "iktidardan bağımsızlığı" anlıyoruz. "İktidar" sözcüğüyle, iktidardaki sınıfı ve onun her türlü kurum ve aracını kastediyorum.

İktidarın medya için biçimlediği ana çizginin dışında tanımladık hep kendimizi. Sermaye gruplarından bağımsızlık, devletin gizli-açık örgütlenmelerinden bağımsızlık, sermayenin uluslararası yönelimleri ve hedeflerinden bağımsızlık...

Bu tür bağları ve aidiyetleri reddetmek, yeni bağ ve aidiyetlerin de kabulü anlamına geliyor kuşkusuz. Kurulduğumuz ilk gün ilan ettiğimiz yaklaşım; *Evrensel*'in işçilere ve halka aidiyet dışında hiçbir aidiyeti tanımayacağıydı. Haberciliğimizin temelini de bu aidiyet oluşturdu. İşçilerden, özgürlüklerden, insan haklarından ve halkların kardeşliğinden yana bir habercilik...

Nasıl ki modern gazeteciliğin tarihi burjuvazinin aristokrasiye karşı verdiği mücadeleye dayanıyorsa, o mücadelenin ihtiyaçları tarafından biçimlendirilmişse, bizim gazeteciliğimiz de işçi sınıfının burjuvaziye karşı verdiği mücadeleyle biçimlenen bir yapıya sahip. *Evrensel* işçilerin, emekçilerin burjuvaziye karşı verdiği mücadelenin bir ürünüdür, bir araçtır...

Burjuvazinin yükseliş çağında modern bir araç olarak pek çok önemli işlev taşıyan gazetecilik, bugün burjuva anlamda bitmiştir. Hafta sonu yüz sayfayı bulan gazetelerden birini incelemek bile bugün içinde bulunulan durumu gözler önüne seriyor. Bunu aynı zamanda artık gelenekselleşmiş habercilik kalıpları açısından da söylüyorum. Olayın sadece görünen yüzünü yazan; "5 N 1 K" ile formüle edilmiş haberciliğin pek çok nedenle tükendiği noktadayız. "5 N 1 K"nın yanına "neden-sonuç ilişkisi"ni koymayan; "haber" yapılan "olay"dan çok değil birkaç saat önce yaşananları, sermayenin attığı adımların olay üzerindeki etkisini ve daha pek çok etmeni gözetmeyen bir habercilik artık ihtiyaçlara yanıt vermiyor, işlevini yerine getiremiyor.

Basit bir örnek vereyim; İş Yasası'nın değişmesi tartışmaları üç-dört yıl gündemimizi meşgul etti. Pek çok gazete bu konuda haberlere, yorumlara yer verdi. *Evrensel* ise, en başından bu yana haberleriyle bu yasaya karşı açık bir mücadele yürüttü, mücadele yürüten emekçilerin yanında oldu. İki hafta önce hazırladığımız "meslek hastalıkları" konulu pazar ekimizde ise bu yasanın sonuçlarını gösterdik. Türkiye'nin anlı şanlı fabrikalarında yaşanan hayatlar vardı bu haberlerde. Görüştüğümüz uzmanlar, akademisyenler ve bu fabrikalarda 16 saati bulan mesailerle ciddi hastalıklara yakalanmış işçiler, aynı gerçeğe işaret ettiler: Esnek çalışma. Üstelik, yoğun ça-

lışma temposu ve olumsuz iş koşullarının hasta ettiği işçilerin anında kapı önüne konulduğu gerçeğini de haberleştirdik.

Örneği uzun tutuyorum, ama pek çok yönüyle anlamlıdır. İlki, bir gazetenin daha yasa çıkmadan sonuçlarını gösteren aydınlatıcı işlevi... İkincisi, Ford gibi büyük sermaye gruplarıyla ciddi ekonomik ilişkisi bulunan medya kuruluşlarının bu haberi yayımlayamayacağı gerçeği... Üçüncüsü, haberciliğin "olay"la takılı kalan açmazını aşarak, varması gereken noktaya dair ciddi ipuçları içermesi. Dördüncü ve sonuncusu ise, artık bırakın bu konuda haber yapmayı, bunu dert edecek gazeteleri bulmanın olanaksızlığı...

Bir başka örnek işçilerin yoğun olarak yaşadığı ilçe Tuzla'dan... Gazetelerin "tersanecilikte dünya devi olduk" yayınları yaptığı bir dönemde, Tuzla Tersaneleri'ndeki işçilere dair haberleri verecek bir gazeteyle olan ihtiyaç, *Evrensel*'i on iki yıldır var eden nedenlerin başında gelir. Haberciliğimize dair benzer örnekleri, Türkiye'de yaşanan savaş için, kıskırtılan milliyetçilik rüzgârları için, kültür-sanat alanındaki gericileştirme çabaları için de vermek mümkün...

Biz daha yola çıkarken, gazeteciliği salt profesyonellerin uğraşı olmaktan çıkaracak, halka mal edebilecek bir gazete olacağımızı ilan etmiştik. Gazetemizin örgütlenmesinden dağıtımına, haberlerinden mektuplarına geniş bir okur-gönüllü çabasıyla yayımlandığını belirtmem lazım.

Bugün "yurttaş gazeteciliği" olarak formüle edilen yaklaşımın bir benzerini, "işçilerin gazetesi" olarak *Evrensel* yıllardır hayata geçiriyor, ilerletmeye çalışıyor. Farklı bölgelerden işçilerin bir haberleşme aracı olarak da okur mektuplarımıza, okurlarımızın gönderdiği haberlere büyük önem veriyoruz. Her okurumuzu muhabirimiz sayıyoruz; bu anlamda Türkiye'de en geniş muhabir ağına sahip gazetelerden biri olduğumuzu biliyoruz. Yoksa, zaten biraz önce sözünü ettiğim Ford ya da tersane haberlerine ulaşmamız mümkün olamazdı. Haber ağıımız, örneğin Tuzla Tersaneleri'nde yaşanan bir iş kazasının 15 dakika içinde haber merkezimize ulaşacağı bir yayınlığa erişmiştir.

Bu bizim en büyük avantajımız, dezavantajımız ise tekellerin dünyasında kendi başına ayakta durmaya çalışan bir gazete olmak. Devletin muhtelif baskılarını, (ki bunların kapatma ve bir bölgede yasaklanmanın getirdiği ağır ekonomik karşılıkları da var), özellikle de son dönemde yoğunlaşan para cezalarını bir yana bırakırsak, Türkiye'de böyle bir gazeteyi dağıtabilmek bile başlı başına bir sorun.

Dağıtım tekeli, her yönüyle sermaye gazetelerinin ihtiyaçlarına göre şekillenmiş ve bu durum işimizi hiç kolaylaştırmıyor. Şimdilik kendi dağıtım ağıımızı kurmanın uzağında olsak da; dağıtım sorununu okurlarımızın gönüllü çabalarıyla fabrika önlerinde, yoksul mahallelerde gerçekleştirdiğimiz satışlarla aşmaya çalışıyoruz.

Bu kısa süre içinde anlatmaya çalıştığım *Evrensel*'in, on ikinci yaşını sürdürürken bir anlamda, emeğin haberciliğini üstlenen bir okul olma yolunda ilerlediğidir. *Evrensel*'in gazetesinin profesyonel çalışanlarının yanı sıra bütün işçileri, emekçileri, okurla-

rı kapsayan yayın sürecinin, gazetecilik açısından önemli bir deneyim olduğunu özellikle vurgulamak istiyorum.

Oturumun başlığı "Bağımsız Medya Evreni ve Yaygın Dışı Medyanın Gelişme Olasılıkları" olunca, bir ihtiyacı da tespit etmekte fayda var. Türkiye'de artık televizyon gibi daha yaygın araçların da hayalini kurmak gerekiyor. "Hayal" diyorum, çünkü biz *Evrensel* için yola çıktığımızda da "Hayal bu!", "Bir aydan fazla yaşamaz" gibi sözlere muhatap olmak zorunda kalmıştık.

Evrensel'in başardığını, emeğe ve halka yaslanan, onların emeğiyle var olan bir televizyon kanalı da başarabilir. Türkiye'nin emekçilerinin, aydınlarının, ilericilerinin bu "hayal"i de gerçeğe dönüştüreceğine kuşku yok. Bir dahaki Bağımsız Medya Forumu'nda bu masada Türkiye'den bir televizyonun temsilcisini de görmek dileğiyle...

Tüm katılımcılara teşekkür ederim.

1968'de Venedik'te doğdu. 1990'dan bu yana günlük gazete *Il Manifesto*'da çalışıyor. 90'ların başında gazetesinin Kuzey İrlanda muhabiri olan Casagrande, İrlanda bağımsızlık sorunu üzerine birçok makalenin yanı sıra Sinn Fein lideri Gerry Adams ve Ronan Bennett ile Joseph O'Connor gibi yazarların kitaplarını da çevirdi. Göçmen sorunu ve edebiyatı üzerine de çalışmaları olan gazeteci özellikle Britanya'daki maden işçilerinin mücadelesi üzerine yazılar kaleme aldı. Bir süre de gazetesinin Londra muhabirliğini yürüten Casagrande halen Venedik'te yaşıyor ve Balkanlar, Türkiye ve Avrupa Birliği üzerine çalışıyor. Birçok kere Türkiye'yi ziyaret etmiş ve özellikle Kürt sorunu üzerine makaleler yazmış olan Casagrande'nin *European Muslims. An interview with Tariq Ramadan* (Avrupalı Müslümanlar. Tarık Ramazan'la Bir Söyleşi) başlıklı bir kitabı var.

ORSOLA CASAGRANDE

Il Manifesto

Öncelikle forum organizatörlerine beni davet ettikleri için teşekkür etmek istiyorum. Ertuğrul ve Nadiye'ye, çok değerli çalışmaları için de ayrıca en içten teşekkürlerimi iletiyorum. Sözlerime başlarken, Türkiye'deki bütün gazetecilere de teşekkür ediyorum. Olağan karşılımlarına rağmen, bu ülkede işlerini yapabilmek, olayları haberleştirmek, bize neler olduğunu aktarabilmek için her gün nasıl zorluklarla karşılaştıklarını hep aklımızda tutmamız gerekiyor. Karşılaştıkları baskıları, kötü muameleyi, tacizleri ve şiddeti her zaman hatırlamamız gerekiyor. Sadece işlerini doğru yaptıkları için hapse atılabiliyorlar. Türkiye'de gazeteci olmak, seçebileceğiniz en kolay iş değil sanıyorum. Bu nedenle, sanırım onlara teşekkür ederken bana katılacak ve yaptıkları iş için Türkiye'deki arkadaşlarımıza övgülerinizi sunmakta tereddüt etmeyeceksiniz.

Sürekli savaşların olduğu bir zamanda yaşadığımız için bağımsız ve doğru bilgi kritik bir öneme sahip. Doğru bilgi her zaman önemliydi. Ama sanıyorum şu anda, dünyanın gidişatında bile fark yaratabilecek kadar önemli hale geldi. Afganistan ve Irak'taki savaşlar sırasında, sık sık "iliştirilmiş" (*embedded*) bilgi aldık; ki bu da ordu generallerinin "iliştirilmiş" gazetecileri beslemesi şeklinde gerçekleşiyor. Sanırım daha önce hiç bu derecede kontrol altına alınmış bir bilgi akışına şahit olmamıştık. Ve bu yalnızca insanların bilgi alma özgürlüğüne bir saldırı değil, bir "medeniyetler çatışması" olduğu konusundaki yanlış algılamayı da destekleyen bir durum. Hiçbir şey gerçeklerden daha değerli değildir. Bunun gibi forum ve toplantıların çok önemli olduğuna ve dünyanın diğer yerlerinde de tekrarlanması gerektiğine inanıyorum. Ağlar oluşturmamız, dünyanın farklı yerlerinde kendi kaynaklarımızı yaratmamız da bence çok önemli ve bu da sadece, bağımsız

medya, gazeteciler, gazeteler ve televizyonlar arasında bir ağ oluşturmakla mümkün. Günümüzün yeni iletişim teknolojileri büyük imkânlar sunuyor ve bu teknolojilere erişim de çok kolay. Bu da bağımsız medya olarak bize güç veren bir şey, çünkü bir olayın gerçekleşmesinden sadece saniyeler sonra haberini yayımlayabiliyoruz. Olayları birinci ağızdan aktarabiliyoruz. Bir haber ne kadar çok ve çabuk yayılırsa, onu gizli tutmak isteyenlerin o haberi manipüle etmesi veya sansürlemesi de o kadar zorlaşır.

Size kısaca *Il Manifesto*'dan bahsedeceğim. *Il Manifesto*, İtalya'da yayımlanan günlük ulusal bir gazete. Günlük yaklaşık seksen bin tiraja sahip. Otuz beş yıl önce, bir grup komünist parti militanı ve parti lideri tarafından kuruldu. Gazeteyi kuran komünist parti militanları ve liderleri 1969 yılında, 1968 dönemiyle ilgili ve özellikle de 1968 "Prag baharı" olaylarıyla ilgili fikir ayrılıklarından dolayı partiden atılmışlardı.

Gazete bir kooperatif. Bu da demek oluyor ki, gazeteciler ve gazetenin çalışanları aynı zamanda gazetenin sahipleri. Şu anda 120 kişiyiz. Kooperatif olmak aynı zamanda sadece kendi gücümüzle ayakta durmamız demek. Sol görüşlü bir gazete olduğumuz için fazla reklam almıyoruz. Bu nedenle ağırlıklı olarak satış gelirleriyle ayakta duruyoruz. Bu bir bakıma bağımsızlığın bedeli. Ve ödemeye değer bir bedel. Haber atlatmaya dayalı gazetecilik yapmıyoruz. Olayları analiz etmeye çalışıyoruz. Dolaşım farklı yerleri ve hikâyeleri anlatmaya çalışıyoruz. Bunu yaparken de emeğe, işçiye, işçi haklarına, dış siyasete, sosyal konulara, insan haklarına, kadınlara, göçe ve tabii ki, kültüre özel önem veriyoruz. Başka bir deyişle, araştırmalar yaparak, bir yeri tüm yönleriyle anlatmaya çalışıyoruz. Suistimali kınıyoruz ve olumlu olmaya çalışıyoruz. Yani, gazeteyi okurların da kullanabileceği bir araç olarak kullanıyoruz.

Bağımsız olmak, neredeyse sürekli istikrarsız bir mali durumda yaşamak demek. Geçen yaz bir kampanya yaparak okurların gazeteye maddi olarak yardımcı olmasını istedik. Geçmişte okurlarımıza hisse satışı yapmıştık. Şu anda okurlar gazetenin adının (logo olarak *Il Manifesto*'nun) yüzde 40'ına sahip. Bu defa yaz boyunca ülkeyi dolaşarak toplantılar

yaptık ve gazete için para topladık. Hepimizin aynı maaşı aldığını da eklemeliyim. Sürekli olarak tasarımı ve stilimizi değiştiriyoruz, çünkü yeni iletişim tarzları denemenin önemli olduğuna inanıyoruz. Örneğin bizim için şekiller, resimler, fotoğraflar kullanmak çok önemli ve bunlar gazetede çok önemli bir yer tutuyor. Normalde ilk sayfa neredeyse tamamen tek başına o günkü ana haberi (tabii, bizce o günün ana haberini) anlatabilen bir fotoğrafa ayrılmış oluyor. Manşetler de çok önemlidir: bazen iyi bir manşet bütün bir haberden bile daha güçlüdür.

Biz İtalya'daki tek bağımsız medya organı değiliz. Ancak biz, bağımsız gazeteciliğin öncüleriyiz diyebilirim. Bağımsız medyanın en önemli örneği, 2001 yılında Cenova'daki G8 zirvesinden sonra ortaya çıktı. Cenova'da G8 için uzun ve ilginç bir hazırlık süreci yaşandı. Örneğin sosyal amaçlı radyo kanallarını, yani herhangi bir siyasi partiye ait olmayan tüm "hareket" kanallarını bağlayan bir radyo ağı kuruldu. Bu radyo ağı, *Il Manifesto*, *Carta* (*Il Manifesto*'nun devamı sayılabilecek haftalık bir dergi) ve birkaç görece küçük gazetenin yanı sıra faaliyet gösterdi. G8'den önceki altı ay boyunca, G8 sırasında, sonrasında (maalesef hepinizin bildiği gibi zirve tam bir trajediye dönüştü ve küçük Carlo Giuliani polis tarafından öldürülürken, yüzlerce kişi tutuklandı ve işkence gördü) ve bugün hâlâ bu radyo ağı günlük olarak konu hakkında halka bilgi veriyor.

Şu anda İtalya'da *Il Manifesto*'nun yanı sıra başka bağımsız medya organları da faaliyet gösteriyor. "Hareket" radyoları bence önemli. Özellikle İtalya'nın kuzeydoğusunda global bir proje yürütülüyor. Radyo Sherwood sosyal amaçlı bir radyonun devamı niteliğinde. Uydu üzerinden yayın yapan bir televizyon kanalı da kurdular. Bu da tüm dünyaya yayın yapmak konusunda büyük bir adım.

Başka tecrübelerimiz de var. Mesela UNINOMADE, yani göçebe üniversitesi. Biz gazete olarak bu gezgin üniversitenin kurucularındanız. Bir grup öğretmen, okutman, profesör, öğrenci ve çalışan "metropol" gibi konularda seminerler ve tartışma toplantıları düzenliyorlar. Şu anda Venedik'te, Mimarlık Biennialiyle işbirliği halinde, metropol, metropolün dönüşümü, uyumsuzlukları ve kalabalığı üzerine üç

aşamalı bir seminer düzenledik. Başlangıç noktası ise şehirlerimizin ve banliyölerin nasıl değiştiğine dair gözlemler.

Bir şey daha ekleyerek sunumumu bitirmek istiyorum. Diğer birçok ülkede olduğu gibi İtalya'da da siyasi krizler üzerine büyük tartışmalar yaşanıyor. Bir bakıma, yeni iletişim şekilleri, siyasi partileri şüphesiz etkileyen bu krize bir cevap teşkil edebilir. Ama mesela İtalya'da şu anda şahit olduğumuz mücadeleler de bize bazı mesajlar veriyor. Mesela İtalya'nın kuzeyinde, Torino yakınlarındaki Val Susa'daki insanların, aslında olmayan şeyleri taşımak üzere faaliyete sokulan hızlı trene karşı verdikleri mücadele. Veya yurttaşların Venedik'teki inanılmaz derecedeki pahalı (ve onu yapanlar dışında kimseye bir fayda getirmeyecek olan) baraj projesi Mose'ye karşı başlattıkları hareket; veya Venedik'in yanında, Vicenza'da, yöreyi, Amerika'nın Ortadoğu'daki bir sonraki operasyonunda en önemli askeri bölge haline getirecek olan ikinci bir Amerikan askeri üssü inşa edilmesine karşı verilen mücadele. İnsanların bu

mücadeleleri tek bir ana talepten doğuyor: İnsanlar karar verme sürecinin bir parçası olamamaktan bıkmış durumdadır. Toprakları, ülkelerinin yönetimi, hayatları ve gelecekleri konusunda karar verebilmek, fikirlerini söyleyebilmek, son karara katkıda bulunabilmek istiyorlar. Bu nedenle örneğin tüm vatandaş komiteleri çok bilinçli, tartıştıkları konular hakkında çalışmış ve araştırma yapmış durumdadır. Temsiliyet hakkında güçlü bir talep var. Vicenza'daki insanlar sadece, "bu bölgede bir Amerikan askeri üssü daha istemiyoruz, başka bir yerde kurun," demiyor. Aslında İtalyan hükümetinin savaş politikasını sorguluyorlar. Hükümetten savaş stratejilerini değiştirmesini istiyorlar. Bu küresel çatışmanın bir parçası olmak istemiyorlar, ki bu da beni en başta değiştirdiğim noktaya geri getiriyor. Bağımsız medya olarak bizim için ve insanlar için söz konusu olan, karar verebilme olasılığıdır. İnsanlara bağımsız, tarafsız, ırkçı olmayan bilgi vermek, bence, geleceğimizi kendi ellerimize alma sürecinin başlangıcıdır.

1970 yılında Malatya'da doğdu. 1986 yılında girdiği Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Bölümünden 1990 yılında mezun oldu. Ankara'da Çankaya Belediyesi Toplum Merkezi'nde, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'nda sosyal hizmet uzmanı olarak çalıştı. Bu süreler içinde Tüm Bel-Sen ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası-SES'te çeşitli düzeylerde görev aldı. 1996 yılında SES genel merkez yöneticisi iken tutuklandı. Bir yıl Ulucanlar kapalı cezaevinde kaldı. Ardından SES genel merkezinde sendika uzmanı olarak çalıştı. *Dayanışma* gazetesinde üç yıl gazeteci olarak görev yaptıktan sonra Özgür Radyo'da çalışmaya başladı. Halen Özgür Radyo'da çalışmalarını yürütüyor.

SONGÜL ÖZBAKIR

Özgür Radyo

Özgür Radyo'dan hepinize merhaba...

Bugün burada size Özgür Radyo'nun genel yayın koordinatörü Füsün Erdoğan seslenecekti. Çok istemesine rağmen bu görevini yerine getiremiyor. Çünkü muhalif bir medyanın yöneticisi olmanın bedelini ağır bir biçimde, tutuklu olmakla ödüyor. O nedenle bu kürsüden size, hem onun adına konuşuyor olmanın sorumluluğuyla hem de muhalif bir basın kuruluşunun çalışanı olmanın yükümlülüğüyle sesleniyorum. Muhalif olmanın bedelini sadece radyomuzun yayın koordinatörünün tutuklu olmasıyla ödemiyoruz, şu an haber müdürümüz ve bir çalışmamız da tecrit koşullarında tutuklu bulunuyor.

Bu nedendir ki size bu oturumun konusu olan "Bağımsız medya evreni ve yaygın dışı medyanın gelişme olasılıkları" konusundaki görüş ve önerilerimizden çok; muhalif bir medya kuruluşu olarak yüze kaldığımız güçlüklerden, sorunlardan söz edeceğim. Bunun aynı zamanda muhalif medyanın gelişmesinin önündeki engellerden biri olduğunu düşündüğümüz için de bu kürsüden dile getirmek istedim.

Yaşadığımız sorunları anlatmaya başlamadan önce size on bir yıllık deneyimimizden söz etmek istiyorum. Çünkü hem İstanbul gibi bir metropolde tekeli medyanın radyoları arasında kendine yer bulmuş, hem de ciddi ekonomik sıkıntılar içinde yayın yaşamını on bir yıl sürdürübilme becerisini gösterebilmiş ve bugünlere gelebilmiş bir radyo olarak deneyimimizi sizinle paylaşmayı uygun bulduk.

1995 yılında yayın yaşamımıza başladık. Yayın yaşamımıza başlarken "müzik kutusu olmayacağız" dedik. Tekelci medyanın çokseslilik diye dayattığı tek tip gürlüğü arasında sesi boğulan işçilerin, emekçilerin, gençlerin, emekçi kadınların, ezilen halkların sesi olacağımızı söyledik. Programlarımız, haberle-

rimizle toplumun ezilen kesimlerinin sorun ve taleplerini dile getirmeye çalıştık; sorunlarının çözümünde halkı bilinçlendirme çabası içinde olduk. Hem işten atılan işçilerin çalışma haklarının savunulduğu bir kürsü olduk, hem de ücretsiz bilimsel eğitim hakkı için mücadele eden üniversite öğrencilerinin. Hem anadilde eğitim hakkı, kültürel haklar, eşitlik, özgürlük, kardeşlik isteyen Kürtlerin hem de çalışma ve insanca yaşam koşulları sağlanmasını isteyen özürülülerin sesi olduk. Hem düşünce ve ifade özgürlüğünü savunduğu için yargılanan aydınlar, sanatçılar hem de cinsel tercihlerinden dolayı tacize uğrayanlar için özgürlük istedik mikrofonlarımızdan. Cezaevlerindeki siyasi tutuklulardan ev işi yapan kadınlara, tekstil atölyesindeki emekçiden esnafa kadar geniş bir dinleyici profiline sahibiz.

İstanbul'da yayın yapıyoruz, ancak hem ülke sınırları içindeki hem de uluslararası alandaki gelişmeleri radyomuzdan duyuruyoruz. Saat başı yayınlanan haberlerimizle, kitap okuma programlarımız, kültür-sanat programlarımız, toplumun değişik kesimlerini konuk ettiğimiz, "kadın, çocuk, işçi, gençlik, çevre, spor, sağlık" konularında yaptığımız programlarımızla muhalifiz, mevcut olana alternatifiz. Sermayeden, devletten bağımsız yayın yapıyoruz. Ancak muhalif olmamızın, alternatif olmamızın sorumluluğu olarak tarafız. Haksızlığa uğrayandan, ezilenden, yok sayılandan, insanlık dışı bir yaşama mahkûm edilenden yanayız. Herkes için eşit, özgür, kardeşçe bir dünya istiyoruz. Muhalefetimiz bu sistemdir, alternatifimiz eşitlikçi bir toplumdur. Bu nedenle bu tekeli medyanın satır arasında dahi vermek istemediği gelişmeler, haberler bizim manşetlerimizde yer alır; çünkü onların görmediğini görür, yazmadığını yazarız. Müzik kutusu değil, ancak bu topraklarda yaşayan değişik halkların olduğu kadar, dünyanın dört bir yanından halkların kültürünün ürünü olan müziklerden oluşturduğumuz geniş müzik arşivimizle dinleyicilerimize müzik yayını yapıyoruz. Halkların kültürünü bu biçimde taşıyoruz, yaşıyoruz.

Çok geniş bir haber ağına sahibiz. Yayın politikamız bize hem ülke sınırları içinden hem de dünyanın birçok bölgesinden haber akışını sağlayabiliyor. Bu

yayın politikasına sahip bir radyo olarak bunun bedelini de ödüyoruz.

On bir yıllık yayın yaşamımızın 3 yıl 10 ayını kapalı geçirdik. Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından radyomuza verilen kapatma cezaları mizah programlarına konu olacak biçimde: Bir kapatma cezasını piyasada satılan bir albümdaki şarkıyı çaldığımız için aldık, birini de günlük bir gazetede yer alan haberi okuduğumuzdan. Bizim için kapatılma gerekçesi olan şarkıyı söyleyen sanatçıya ya da haberi yazan gazeteye herhangi bir ceza verilmiş değil. Diğer kapatılma cezaları da bunlara benzer nedenlerden verildi. Davalarımızı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşıdık ve birini kazandık. Türkiye tazminatı mahkûm oldu, diğerleri ise sürüyor. RTÜK tarafından verilen kapatma cezasının son kurbanı Anadolu'nun Sesi radyosu oldu. Anadolu'nun Sesi radyosuna bir ay kapatma cezası verildi.

Bu örnekleri veriyorum çünkü alternatif olmanın, bağımsız olmanın, muhalif olmanın bedelleridir bunlar ve biz ağır biçimde ödüyoruz. Son olarak 8 Eylül 2006 tarihinde genel yayın koordinatörümüz Füsün Erdoğan sokaktan gözaltına alınarak tutuklandı. Ardından 21 Eylül tarihinde radyomuza İstanbul Terörle Mücadele Şubesi ekipleri tarafından baskın düzenlendi ve yayın araçlarımızın hepsine; bilgisayarlar, fotoğraf makineleri, kayıt cihazları ve arşivlerimize el konuldu. RTÜK kararı olmadan yayını kesildi, 7,5 saat süren arama tamamlandığında büromuz talan edilmişti. Bu baskında haber müdürümüz Halil Dinç ve reklam servisimizde görevli arkadaşımız Sinan Gerçek gözaltına alınarak tutuklandı.

Aynı dönemde yine alternatif medyadan *Atılım* gazetesi, *Dayanışma* gazetesi, bir kültür-sanat dergisi olan *Sanat ve Hayat* dergisinin büroları da basıldı, çalışanları gözaltına alınarak tutuklandı. Ve bizim de maruz kaldığımız bu uygulamalara gerekçe olarak yeni çıkarılan "Terörle Mücadele Yasası" dayanak gösterildi. Bu baskınlar ve gözaltılar tesadüf değil elbette, yasa çıkmadan önce radyomuzda bu yasanın çıkması durumunda mevcut sisteme muhalif herkesin mağdur duruma düşeceğini anlatmıştık ve bu yönde programlar yapmıştık. Bu yasanın çıkarılmasını engellemeye muhaliflerin gücü yetmedi ve

yasa çıktı. Yasa öncelikle de en çok muhalefet edenleri vurdu. Bu yasa muhalif herkesi terörist, muhalefet edenlerin çalışmasını da terör faaliyeti olarak nitelendiriyor. İşte uygulamadaki yüzü; bizim yaşadıklarımız...

Alternatif medyanın, yerel medyanın gelişme olasılıklarını tartışıyoruz. Muhalif medyanın gelişebilmesinin olanaklarını tartışıyoruz. Çok açık ki muhalif olanların karşısında iki ciddi engel duruyor. Birincisi ekonomik, ikincisi ise siyasi.

Sermayeden bağımsız medyanın kendi ekonomik olanaklarını yaratması gerekiyor. Bizim ekonomik gelirlerimiz reklam ve tanıtım gelirleridir. Ancak muhalif olan bir radyoya reklam ve tanıtım vermenin bir bedeli olduğu için bu gelirleri de oldukça sınırlı. Bu nedenle muhalif medyanın bu açıdan birbirini nasıl destekleyebileceğini tartışması gerekiyor.

İkinci ciddi engel, siyasi. Muhalif olmanın, alternatif olmanın bedelleri vardır elbette. İşte şimdi bizim ödediğimiz gibi ağır bedeller ödemekle yüz yüze kalırız. Bunun karşısında da yapılabilecekler var, çaresiz değiliz. Bizim de muhalefet cephesini güçlendirmemiz gerekiyor, dayanışma içinde olmamız gerekiyor.

Bu iki engelin ortadan kalktığı koşullarda alternatif ve muhalif olmanın gereği de kalmayacaktır zaten. O nedenle muhalif olma, alternatif olma iddiasında olanların hem ekonomik açıdan hem de siyasi açıdan güçlü bir ortaklığı, desteği, dayanışmayı örmesi gerekiyor. Bizim Özgür Radyo olarak şu an bu forumdan istediğimiz şey tam da budur. 11 yıllık yayın yaşamımızda yüz yüze kaldığımız ekonomik, siyasi, insan gücü eksikliği konularındaki sorunlarımızı aşarak bugünlere geldik. Şimdi sizin de desteğinize ihtiyacımız var. Öncelikle keyfi biçimde, gerekçesi dahi açıklanmayan nedenlerle tutuklu bulunan arkadaşlarımızın özgürlüklerine kavuşmaları için bu ülkenin resmi kurumları üzerinde, hükümet üzerinde baskı oluşturmanız, yaşadığımız sorunlara kendi yayın organlarınızda yer vermenizdir istediğimiz. Arkadaşlarımızı ziyaret etmeniz, mektup göndererek dayanışma içerisinde olduğunuzu bildirmeniz de ilk elden önereceğimiz arasındadır... Burada çok sayıda deneyime sahip değişik ülkelerden konukların önerileriyle yapılabilecekler çoğaltılacaktır.

İstiyoruz ki emekçileri, bu yaşamı yaratanları, burjuva medyanın, sahibinin sesi olan medyanın gültüsüne mahkûm etmeyelim...

BASCHA MIKA

Die Tageszeitung (Taz)

Bascha Mika 1954'te Polonya'da doğdu, çocukken Federal Almanya'ya gitti. Alman dili ve edebiyatı, felsefe ve etnoloji okudu. Üniversite yıllarında serbest muhabir olarak gazeteciliğe başladı. 1988'de katıldığı *Die Tageszeitung*'da önce editör, daha sonra muhabir olarak çalıştı. Haziran 1998'den bu yana aynı yayının genel yayın yönetmenliğini sürdürüyor. Mika'nın *Alice Schwarzer-A Critical Biography* başlıklı yayımlanmış bir kitabı var. 2003'ten bu yana Berlin-Brandenburg Medya Düzenleme Kurulu üyesi ve iki senedir Potsdam-Babelsberg'deki elektronik medya okulunun (EMS) yönetim kurulunda yer alıyor. Universität der Künste Berlin'de de kültürel gazetecilik dersleri veriyor.

Bağımsızlıktan söz etmek kolaydır. Fakat herkes kendisini bağımsız addetmeyi sevdiği için, biraz şüpheci olmak da gerekir. Sözde bağımsız fikirli insanlara karşı ve bu tanımı başlıklarında kullanan bazı gazetelere karşı şüpheci olmak gerekir.

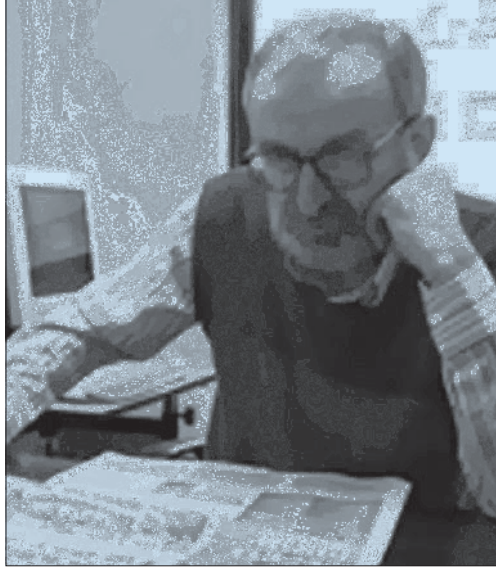
Bağımsızlığın her gün, günlük hayatta ve pratikte ispatlanması gerekir. Bağımsızlık, *Die Tageszeitung* (Taz) için hayati bir gerekliliktir. Varoluş nedendir. Yaklaşık otuz yıl önce, kurulma aşamasında bile, kimse "bir başka gazete" arayışı içinde değildi. İhtiyaç duyulan, bağımsız, korkusuz bir sestir. İçeride ve dışarıda, kendisini basının bağımsızlığına adanmış, bu anlayıştan taviz vermeyen ve böyle bir tutumun sonuçlarına katlanmaya hazır bir gazete...

O günden beri çok fazla şey değişti mi? Aslında tam tersine. Bir fark varsa, o da, gazetenin bağımsızlığının şimdi her zamankinden daha fazla tehdit altında olduğudur. Almanya'da şu anda hâlâ yüzlerce bölgesel ve yerel gazete, avuç dolusu ulusal günlük gazete olduğu doğru. Bu görünüşteki çeşitlilik rahatsız edici gerçeği gizlemektedir – bunların birçoğu, az sayıdaki büyük yayınevine veya medya şirketine aittir. İlk bakışta renkli ve çeşitli gibi görünen şey, aslında teksemlilik ve uymacılığı saklamaktadır. Alman vatandaşlarının üçte ikisi sadece bir bölgesel gazeteye ulaşabiliyor. Kendi kendilerine karar verme özgürlüğü mü? Neredeyse imkânsız.

Bugünlerde medya sektörünün bağımsızlığına karşı bir tehditle daha karşı karşıyayız: sürekli para kazanmaya odaklanmışlık. Bir gazete ne kadar çok kâr yapmak isterse, reklam gelirine o kadar çok bağımlı olur. Eğer bir gazete reklamcılık çıkarlarına hizmet etmeye odaklanırsa, ticari anlayış uğruna o çok değerli şeyi, basın özgürlüğünü feda etme tehlikesiyle karşı karşıya kalır.

İçeride ve dışarıda basın özgürlüğü sonsuz bir şekilde birbiriyle bağlantılıdır. *Taz* eğer ticari bağımsızlığa sahip olmasaydı, bunca yıldır kimliğini asla muhafaza edemezdi. Ve gazete ne kadar değişmiş olursa olsun, bu manada, güven verecek kadar eski kafalıdır.

Albert Camus'ya göre bağımsız basın hem iyi, hem kötü olabilir. Ama bağımsız olmayan basın sadece kötü olabilir. Bağımsızlık ve basın özgürlüğü – *Taz*'ın savundukları bunlardır. Okurlarının ve ortaklarının da yardımıyla, her gün kendisini biraz daha kanıtlıyor.

35 yıldır gazetecilikle uğraşiyor. 1980 öncesi kurulan Türkiye Yazarlar Sendikası'nın ilk üyelerinden. 1970'li yıllarda çeşitli dergiler yayımladı; yayınevi yönetti, çeviri ve telif eserleri yayımlandı. 1990 yılının başında ise *Halk Gerçeği* ve *Yeni Ülke* isimli haftalık haber dergileriyle başlayan "Özgür Basın Geleneği"nin kurucuları arasında yer aldı. Halen *Ülkede Özgür Gündem* gazetesinin yayın yönetmenliğini yürütüyor.

HÜSEYİN AYKOL

Özgür Gündem ve Sonrası...

Osmanlı'yı da hesaba katarsak, Türkiye basının en geç ortaya çıktığı, geliştiği ülkelerin başında geliyor maalesef. Ancak kapladığı ve kullandığı iletişim kanalları yüzünden artık "medya" olarak adlandırmak durumunda kaldığımız basın yayın organlarının gelişimi ülkemizde son yıllarda baş döndürücü bir hıza erişti. Dünyanın kullandığı en son teknolojileri kullanıyor; adeta onlardan daha hızlı bir şekilde medya tekellerine sahip oluyoruz.

Böylesine baş döndürücü bir sürecin yaşandığı medyanın son yirmi yılında bizler de mucizevi bir yol kat ettik. Bizim kısaca "Özgür Basın Geleneği" dediğimiz gazete deneyimimiz on sekiz yıldır sürüyor ve ben çıkarılan tüm gazetelerde düzeyi ve yeri değişik olsa da, hep yönetici olarak yer aldım. Anlatacağlarım ilgi çekecektir sanırım.

Otuz beş yıldır bu sektörün içindeyim. 1980 öncesi kurulan Türkiye Yazarlar Sendikası'nın ilk üyelerinden biriydim. 1970'li yıllarda dergi yayımladım; yayınevi yönettim, çeviri ve telif eserlerim yayımlandı. 1990 yılının başında ise *Halk Gerçeği* ve *Yeni Ülke* isimli haftalık haber dergileriyle başlayan "Özgür Basın Geleneği"nin kurucuları arasında yer aldım.

Bugüne kadar yayımladığımız *Halk Gerçeği* (1990), *Yeni Ülke* (1991), *Özgür Gündem* (1993), *Özgür Ülke* (1994), *Yeni Politika* (1995), *Özgür Yaşam* (1995), *Demokrasi* (1996), *Ülkede Gündem* (1997), *Özgür Bakış* (1999), *Yeni Gündem* (2000), *Yedinci Gündem* (2001), *Yeniden Özgür Gündem* (2003) ve *Ülkede Özgür Gündem* (2004) gazete ya da dergileri, geleneksel basın alanında adeta bir buzkıran gibi çalıştı ve sürekli var olma kavgası verdi.

Gazetelerimiz Kürt sorunuyla ilgili gelişmeleri, Türkiye'de haber yapabilmek üzere çıktı. Kürt kelimesine bile tahammül edilemeyen bir ortamda yaptığımız habercilik, gerçekten ölümcül bir saldırı al-

tında önce yaşatılmak, sonra da geliştirilmek zorunda kaldı. Otuza yakın gazeteci, dağıtımçı arkadaşımızı yitirdik. Onlarca arkadaşımız hapselere atıldı. Daha fazlası, yüzlerce arkadaşımız hapis cezasından kurtulmak amacıyla Avrupa'ya sürgüne gitmek zorunda kaldı.

Müthiş ileri bir teknolojiye ve devletin ideolojik argümanına sahip bir medya evreni içinde, genellikle adeta düşman bir ülkenin ajanları olarak görüldük. Kürt sorununun barışçıl çözümüne inanan kimi demokrat Türklerin desteğini almış olsak da, çoğunlukla kendi başımıza kaldık. Hazır yetişmiş gazeteci arkadaşlarla pek çalışmadık. Hem onların haklı olarak istediği maaşları verecek mali gücümüz yoktu, hem de çalışanlarının can güvenliği bile olmayan bir mecraydık.

O nedenle kendi muhabirimizi, kendi editörümüzü, hatta yazarımızı kendimiz yetiştirdik. Türkçe öğrendi önce muhabirlerimiz, sonra da haber yazmasını... Ardından kelle koltukta haberler için sokağa çıktılar. Bugüne kadar bizim gazetelerden gelip geçen insanların üç bini bulduğu tahmin ediliyor. Bunların bir kısmı halen Avrupa'daki Kürt medyasında –sürgünde– çalışırken, bizim dışımızdaki yaygın medyada da hatırı sayılı sayıda bizden gitmiş gazeteci bulunuyor.

Bugün Türkiye'de Kürtlerin varlığı kabul ediliyorsa, bunu sadece bizim sağladığımızı söylemek elbette abes olacaktır. Dünyadaki ve ülkemizdeki politik gelişmeler bizi de bugünlere getirdi. Ancak biz de var olmak için az bedel ödemedik! Dahası, bizim çıkardığımız gazeteler, Türkiye medyasında yeni bir mecranın açılmasına vesile oldu. *Yeni Yüzyıl*, *Yeni Binyıl*, *Radikal*, hatta ayrı kulvarda olsa da kısa süren bir *Aydınlık* gazetesi denemesinin ardından önce *Evrinsel* ve sonra da *Birgün*'ün yayımlanması bizden sonradır; yani böyle bir ihtiyacın varlığının anlaşılması üzerinedir.

Bulunduğu yer itibarıyla yeterince reklam alamayan gazetelerimizin tek dayanak noktası okurları oldu. Saldırıları, hukuksal engellemeler (toplatma ve davalar) yüzünden sık sık kapanmak zorunda kalan gazetelerimizi, başka patron ve yazı işleri müdürleriyle açabildiysek, bunun yegâne nedeni gazetenin en az kendisi kadar militan olan okurlarıdır. İktidarların çok istemesine rağmen tamamen yok edilemediyse, bunun nedeni belki de militan gazeteci arkadaşlarımızdan çok inatçı okurlarımızdır. İki gazete arasında okurlarımızın başka gazetelere rağbet etmediğini gözlemledik. Bizim gazetelerin yerini kimse dolduramadı ya da doldurmak istemiyor. O yüzden hep var olacağız galiba...

3. Oturum

İLETİŞİM EĞİTİMİ: ELEŞTİREL Mİ, ANA AKIM MI?

KOLAYLAŞTIRICI: ESRA ARSAN

ÖZDEN CANKAYA

LILA PIETERS

AYŞE GÖKÇE SUSAM

SELMA ARSLANTAŞ

ÖZGE DOĞAN

ESRA ARSAN

Medya Eğitiminde Alternatif Müfredat Gerek

Bağımsız İletişim Ağı tarafından düzenlenen "İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu", sadece yaygın medyanın eleştirisiyle kalmayıp alternatif eylem planlarının da dile getirildiği bir alan olması açısından çok önemliydi. Benim de kolaylaştırıcı olarak görev aldığım "İletişim Eğitimi: Eleştirel mi, Ana Akım mı?" başlıklı panel ise belki de bu alternatif arayışında en can alıcı tartışmaların yaşanabileceği platformdu.

Öncelikle neden alternatif bir medya eğitimine ihtiyacımız var; bu konuda birkaç düşünce: Bugün alternatif medya kavramına farklı anlamlar yüklenmekte. Genellikle konvansiyonel olmayan, radikal ve solcu bir medya geliyor aklı. Bu bakış açısı medyada üretilen içeriğin yaygın medyadan farklı kılınması esasına dayanıyor. Çünkü ticarileşme, küreselleşme, tekelleşme eğilimleri kaçınılmaz olarak medyada üretilen içeriği olumsuz etkiliyor. Medyada şiddetin, sosyal adaletsizliklerin, cins, ırk konularının ve siyasal iletişim süreçlerinin sunumu arızalı. Bu konular medyada hep güç / kâr temelinde sömürülüyor, egemenden yana bir söylem / çerçevelemeyle yansıtılıyor. Bu arızalı içerik üretim sürecinin tüm aşamaları, mevcut iletişim eğitiminde, Marksist medya teorisiyle (ekonomi politik) kültürel çalışmalar ekolünü de baz alan eleştirel bir medya sosyolojisiyle aktarılabilir öğrencilere.

Bunun yanında, bir de mecra olarak alternatif medya anlayışı var. Yani alternatif içeriğin yanında, bu içeriği kitlelere ulaştırmak için kullanılan medyanın da farklılaşması düşüncesi. İnternetin teknolojik imkânlarıyla medya sahipliğini farklılaştırdığı bir ortamda, acaba alternatif/bağımsız bir hareket nasıl yaratılabilir? YouTube gibi sıradan bireyin aktif katkı

1966 yılında İstanbul'da doğdu. 1987'de Marmara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu'nu bitirdi. 1984'te aktif gazeteciliğe başladı. 1984-95 yılları arasında, sırasıyla *Hürriyet*, *Milliyet*, *Tempo* ve *Aktüel* gibi yazılı basın organlarında ve ATV haber merkezinde muhabir olarak çalıştı. 1995 yılında ABD'ye giderek University of Central Florida'dan "American studies" alanında yüksek lisans sertifikası aldı. Döndükten sonra çeşitli vakıf ve kuruluşlar için medya danışmanlığı, serbest gazetecilik yaptı. 1997'de Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sinema-TV anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. *Bir Gazetecinin Ölümü: Metin Göktepe* konulu belgesel film teziyle 1999'da yüksek lisans diplomasını aldı. 1998 yılından beri İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışıyor ve gazetecilik dersleri veriyor. AB ve gazetecilik üzerine doktorasını 2006'da tamamladı. 2001-2002 akademik yılını, Reuters Vakfı'nın her yıl sınırlı sayıda gazeteciye verdiği "Journalism Fellowship" programıyla İngiltere Oxford Üniversitesi'nde geçirdi ve bu program için "Türk Haberci Medyasında 'Öteki'nin Sunumu: İslamcılar ve Kürtler" başlıklı araştırmayı hazırladı. Arsan, bir kız çocuk annesi.

lımıyla yaratılan medya içeriklerinin tüm dünyada etkinlik kazandığı, blogların pıtrak gibi çoğaldığı bir medya ortamında alternatif bir iletişimi düşünmek çok daha kolay değil mi artık?

Aslında panelin düzenleyicisi olan bianet, her iki anlamda da alternatif olma özelliğini taşıması açısından önemli bir örnek teşkil ediyor. Bir yandan demokratik, özgür düşünceye hizmet eden bağımsız/alternatif içerik üretimini destekleyerek, diğer yandan yerel/ulusal medya reformu için çalışarak düşünce/eylem üreten bir yapı bianet. Hepsinden önemlisi, kendi maddi olanakları yanında Prof. Sevdâ Alankuş ve bir grup akademisyenin de desteğiyle farklı bir medya eğitimi müfredatı hazırlayıp yerel medyada eğitim programları düzenleyerek, kitaplar yayımlayarak bu anlamda çok başarılı bir sınav vermiş durumda.

Alternatif iletişim eğitimi denildiğinde de, tıpkı bianet'in yerel medya eğitimlerinde olduğu gibi, medyanın sadece bilgilendirme/eğlendirme işlevi yanında, eylem geliştirme/örgütlenme işlevini de düşünmek ve yeni bir medya hareketi yaratabilmek için ülke çapında yeni bir medya müfredatı oluşturmayı anlamak gerekir diye düşünüyorum. Mevcut medya eğitimi beğenmiyorsak, eksikleri olduğunu düşünüyorsak ve toplumca bir değişime ihtiyaç duyuyorsak, o zaman medya eğitimi de daha ileriye taşımak için medya eğitimi reformuna ihtiyacımız var demektir.

Doğrusunu isterseniz, "İletişim Eğitimi: Eleştirel mi, Ana Akım mı?" başlıklı panel başlamadan önce daha çok bu konuların masaya yatırılacağı, yeni eylem planlarının temellerinin atılacağı bir tartışma ortamı bekliyordum. Lakin, biz iletişim eğitimcileri de, öğrenciler de yaygın medyaya alternatif oluşturacak görüşlerimizi kalabalık kitlelere sunarken ne yazık ki eski alışkanlıklarımızdan kurtulamıyoruz ve hep aynı noktada debelenip duruyoruz.

Tartışmalar temelde "iletişim eğitiminde teori mi, pratik mi?" ekseninde, eski ve yıpranmış bir alanda yoğunlaşıyor. Eğitimciler, "Biz yaygın medyaya pratisyen yetiştirmiyoruz, medyayı doğru okuyan ve analiz eden bireyler yetiştirmeye çalışıyoruz," derken, öğrenciler de kaçınılmaz olarak bu konuda teo-

ri geliştirmiş sosyal bilimcileri arkalarına alarak yaygın medyayı topa tutuyor ya da yaygın medya pratisyenlerinin zayıflıklarıyla dalga geçiyorlar.

Oysaki medya eğitimini daha ileriye taşımak istiyorsak, yaygın medyaya karşı eleştireliliğimizi arkamıza alıp, "peki ama farklı ne yapılabilir?" sorusunu sormamız gerekir, diye düşünüyorum. Bugün yeni teknolojileri kullanarak geniş kitlelere ulaşan ve demokratikleşme, düşünce özgürlüğü bağlamında güzel işler çıkaran ciddi bir genç eylemciliğinin yayılmakta olduğu malumunuz. O halde, acaba iletişim öğrencileri hâlâ Ertuğrul Özkök'le dalga geçmek yerine, neden kendi alternatif medyalarını yaratıp yeni eylem planları geliştirmekle uğraşmıyorlar acaba? Yoksa, var olanın eleştirisi, olması gerektiği düşünüleni yaratmaktan daha mı kolay geliyor? Evet, iletişim fakülteleri yaygın medyaya eleman yetiştirmesin, ama allah aşkına binlerce medya eleştirmenine de gerek yok bu ülkede. Neden mesela genç iletişim öğrencileri okulda edindikleri teorik altyapı ve analitik bakışlarıyla ulusal medya reformunu veya dönüşümünü gerçekleştirmek için bir eylem koalisyonu kuruyorlar? Neden medya eğitimi daha ileri düzeye taşımak için kendi "alternatif iletişim fakültesi müfredatı" önerilerini sunmuyorlar?

Açıkçası böylesi bir tartışma ortamında özellikle genç arkadaşarımdan beklentilerim bu yöneydi. Yeni bir medya hareketini körükleyecek güç ve enerjinin eğitimcilerden çok gençlerde olduğunu düşünüyorum. Bu anlamda, benim yönettiğim panelde konuşan Robert Ferguson'un söylediklerini çok önemsiyorum. Ne diyordu Ferguson: "Mesele bağımsız ya da muhalif olmakla ilgili değil, o dünyayı anlamakla ilgili... İnsanlar kendi kendilerine düşünmeye başlamalıdır. Eleştirel özerkliğe sahipseniz, bunu medya eğitimiyle geliştirirsiniz. Ben bunu daha da ileri götürüp 'eleştirel dayanışma' diyorum."

Sanırım bianet'çilerin "başka bir medya için başka bir eğitim" başlığını seçerken düşündükleri de işte bu "eleştirel dayanışmadan" çıkabilecek yeni eylem planlarına, aksiyon temelli potansiyel hareketlere yönelik bir beyin fırtınası yaratmaktı. Ancak hepimiz yaygın medyanın veya mevcut iletişim eğitiminin eksikleri ve eleştirisiyle o kadar meşgul olduğ ki,

"farklı ne yapabiliriz?" sorusuna cevap aramaya fırsat bulamadık. Neyse ki yine aynı forum kapsamında tam da hayalini kurduğum hedefe kilitlenmiş bir başka hareketin doğduğu müjdesi geldi: Öğrenciler başka bir medya için örgütleniyordu. Bizim panelin ardından bir araya gelen öğrenciler, alternatif pro-

jeleri incelemek, paylaşmak ve bunlardan hareketle yeni, daha geniş kapsamlı projeler üzerinde çalışmak konusunda sorumluluk almaya hazır olduklarını açıkladılar. Bu eylem planı da günün en sevindirici olayı oldu kuşkusuz. Gelişmeleri merakla bekliyorum.

1946'da doğdu. 1968'de İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1970-1981 yıllarında TRT'de prodüktör ve program denetim uzmanı olarak çalıştı. 1982 yılından bu yana üniversite öğretim üyesi olarak bilgi, birikim ve deneyimlerini iletişimci olmayı seçen gençlerle paylaşıyor. Cankaya'nın *Türk Televizyonunun Program Yapısı (1968-1985)*, *Dünden Bugüne Radyo Televizyon, İstanbul Radyosu Anılar, Yaşantılar* (ortak çalışma) adlı kitapları ve kitle iletişim alanında birçok çalışması var. Halen Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı ve Radyo-Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Başkanı olarak çalışmalarını sürdürüyor. Ayrıca yayınlanmış çok sayıda radyo programlarının yanı sıra, yazarlığını yaptığı televizyon programları ve film senaryoları bulunuyor.

ÖZDEN CANKAYA

Türkiye'de İletişim Eğitimi ve Sorunları

Türkiye'de medya sektörü ile iletişim fakülteleri arasındaki ilişkinin geçmişi, 1940'lı yıllara uzanmaktadır. 1947 yılında, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı'nı yürüten Sedat Simavi, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne, üniversitede gazetecilik eğitimi yapmanın zorunlu hale geldiğini yazılı olarak belirtir. Simavi'ye göre, bu eğitimin müfredatı hem kuramsal hem de uygulamaya yönelik dersleri kapsamalıdır. Aynı yıllarda, 30 Ağustos 1948 tarihli *Ulus* gazetesinde ise Server Bedii adıyla yazan Peyami Safa, gazetecilik enstitüsü kurulmasıyla ilgili görüşleri cevaplarırken, böyle bir enstitüde bir dakikadan fazla sürmeyen tek bir ders verilebileceğini ve şunları söylemenin yeterli olacağını belirtmektedir: "Gençler, gazeteciliğin tek enstitüsü, bir gazetenin kendisidir. Bir gazetede çalışmaya bakınız. Burada boşuna vakit kaybetmeyiniz" (Gürkan-İrvan, 2003: 358).

Bu karşıt görüşlü tartışmalar sürerken, 1948'de İstanbul'da, Şehzadebaşı'nda, "İstanbul Gazetecilik Okulu" adıyla, orta dereceli bir eğitim kurumu açılmıştı. 1966-1967'de eğitime başlayan "İstanbul Özel Gazetecilik Okulu" 1971'de devletleştirilerek İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ne "İstanbul Gazetecilik Yüksekokulu" adıyla bağlanmış, 1973 yılında da öğretim süresi dört yıla çıkarılmıştır.¹ Daha sonra basın-yayın yüksekokullarının sayıları hızla artmış ve 3 Temmuz 1992'de *Resmî Gazete*'de yayımlanan yasayla bu kurumlar "İletişim Fakülteleri" haline gelmiştir. İletişim fakülteleri adını alan bu eğitim kurumlarının sayıları her yıl biraz daha artarken, yapılan eğitimle ilgili tartışmalar hâlâ sürmektedir.

1. www.marmara.edu.tr.

Bugün Türkiye'de ve Kuzey Kıbrıs'ta; Akdeniz, Anadolu, Ankara, Atatürk, Bahçeşehir, Başkent, Beykent, Bilgi, Doğu Akdeniz, Ege, Erciyes, Fırat, Galatasaray, Gazi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İzmir Ekonomi, Kadir Has, Karadeniz Teknik, Kocaeli, Kültür, Lefke Avrupa, Maltepe, Marmara, Mersin, Selçuk, Uluslararası Kıbrıs ve Yeditepe üniversitelerinde ve ayrıca Bişkek'te Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi'nde iletişim fakülteleri ya da iletişimle ilgili bölümler bulunmaktadır. İletişim fakültesi sayısı yirmi dokuzdur. Bu sayısal artış, gerek iletişim fakültesi öğrencilerinin sektördeki konumunu gerek bu fakültelerin iletişim eğitimine ilişkin değişik görüş ve düşüncelerini de tartışma platformuna taşımaktadır.

İletişim eğitiminin niteliği, özellikleri ve beklentiler

İletişim eğitimi disiplinlerarası bir alandır. İletişim fakültelerinde öğretim gören öğrenciler, hem kuramsal hem de uygulamalı eğitim almaktadır. Teknolojinin sürekli değiştiği ve sektörün yapısının da temel değişiklikler geçirdiği bir ortamda, eğitimden beklentiler de farklılık göstermektedir.

Bu nedenle ülkemizde, devlet üniversiteleri ve vakıf üniversitelerindeki iletişim fakültelerinin ya da güzel sanatlar ve tasarım fakülteleri içindeki iletişimle ilgili birimlerin iletişim eğitimine ilişkin farklı görüş ve yaklaşımları vardır.

İletişim fakülteleri, tekelleşen medya sektörünün izleyici okur sayılarını artırıcı bir yayın/yayım gerçekleştirecek nitelikte insan gücü yetiştirilmesini bekleyen anlayışıyla kamu hizmeti yayıncılığının sorumluluklarını yerine getirebilecek insan gücü yetiştirme anlayışı arasında eğitimlerini gerçekleştirme sorunuyla karşı karşıyadır. Popüler gazetecilerin ve popüler gazetecilik anlayışının prim yaptığı bir ortamda, gazeteciliği bir kamu hizmeti olarak görmek ve bu niteliğe ağırlık vermek, temel bir tercihtir.

İletişim eğitiminin amacı ne olmalıdır sorusu çetleli biçimlerde yanıtlanmaktadır. Bu sorular şöyle sıralanabilir:

- İletişim fakültesi mezunları, kuramsal bilgiyle donatılmış, medya ürünlerine eleştirel açıdan bakabilen, toplumu medya ürünlerinin nasıl algılanması gerektiği konusunda uyarıcı, algılarını yeniden biçimlendiren kişiler mi olmalıdır?
- Teknik bilgi ile donatılmış iletişim sektöründe belirli görevleri yerine getirebilecek elemanlar mı olmalıdır?

İletişim eğitimi gerçekleştirenler, iletişim alanına bakışları, siyasal duruşları, bilimsel birikimleri ve deneyimleri açısından farklı yaklaşımları benimseyebilmektedir. Bu nedenle de iletişim fakültelerindeki ders programları bakış ve anlayış farklılıklarına göre biçimlenir.

İletişim fakülteleri, yalnızca medya sektörünün ve piyasanın isteklerini karşılayan mesleki bilgi ve becerileri üretmek ve aktarmakla sınırlı kalmamalıdır. Üniversite eğitiminin meslek eğitiminden öte hedeflere sahip olması gereklidir. Üniversitelerin teknolojik kullanıma elverişli bilgi üretme ve aktarmanın dışında görevleri vardır. Bunlar, "yazılı olmayan mesleki standart erdemlerini" geliştirmek, "toplumun kültürel geleneğini aktarmak, yorumlamak ve geliştirmek" ve "öğrencilerin politik aydınlanması"nı sağlamaktır (Dağtaş, 2003: 143). Bu yaklaşımla bakıldığında, iletişim fakültelerindeki ders programlarının oluşturulmasının, sanıldığı kadar kolay olmadığı açıktır.

Türkiye'deki iletişim fakültelerindeki genel eğilim, fakülte eğitiminin ilk iki yılında genel formasyona yönelik "temel kültür" dersleri, iletişim ve kitle iletişimini konu olan "kuram ve kavramsal" dersler okutmaktır. Son iki yılda ise öğrencilerin okudukları bölümlere göre mesleki ve uygulamalı dersler ağırlık kazanmaktadır. Son iki yılda kuramsal derslerin varlığı sürse de, uygulama çalışmalarının ve mesleki derslerin ağırlık kazandığı gözlemlenmektedir. Türkiye'de eğitim veren iletişim fakültelerinde genellikle üç bölüm bulunmaktadır: Gazetecilik, Halkla İlişkiler, Reklamcılık ve Televizyon-Sinema. Sosyoloji, psikoloji, ekonomi, hukuk, felsefe, antropoloji, siyaset bilimi vb. dersler "genel formasyona" yönelik derslerdir. İletişim kuramları, medyanın ekonomi politikası, kültürel çalışmalar, medya etiği, iletişim

sosyolojisi, popüler kültür ve toplumbilimde araştırma yöntemleri gibi dersler de "iletişim kuram ve kavramları"na yönelik derslerdir. Uygulamaya yönelik mesleki dersler ise haber toplama ve yazma teknikleri, masaüstü yayıncılık, web tasarım, internet gazeteciliği, basın fotoğrafçılığı, belgesel sinema, kurgu, halkla ilişkiler kampanyaları, reklam metin yazarlığı gibi derslerdir.

İletişim fakültelerinde ders programlarının nasıl olması gerektiği medya sektörü ve üniversite tarafından farklı bakış açılarıyla tartışılırken, öğrenciler de kendi beklentilerini buldukları konum çerçevesinde değerlendirirler. 2000 yılında yapılan Birinci İletişim Kongresi'nde, Anadolu Üniversitesi'nden üç öğretim üyesinin sundukları "İyi Bir İletişim Eğitimi Nasıl Olmalıdır?" başlıklı çalışmada, iletişim fakültesinden mezun olan öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%81,3) uygulamaya yönelik derslerin daha çok olması gerektiğini belirttiği ifade edilmiştir. Çalışmada soruları yanıtlayan mezunlar, fakültede aldıkları eğitimin iş bulmalarında yararlı olduğu görüşündedirler. Ancak fakülteedeki eğitimin genel olarak yeterliliği ve bu eğitimin iş yaşamındaki amaçları gerçekleştirmekteki yeterliliği konusunda olumlu görüş bildirenlerin oranı yalnızca %60 civarındadır. Aynı çalışmada mezunlar, İngilizce eğitime de biraz daha fazla ağırlık verilmesini istemektedirler.

1999'da bir başka çalışma Ege Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir. Stajdan dönen öğrenciler üzerinde uygulanan bu çalışmada, öğrencilerin %42'si iletişim eğitimini yetersiz bulmuş, %39'u bu yetersizliğe katılmamıştır.

Bu çalışmada öğrenciler birinci sınıftan başlayarak uygulamalı dersler istemektedirler (%90). Bu oran, öğrencilerin eğitimleri sonunda bir meslek edinme amacını göstermektedir.

Son on beş yılda çok hızlı yaşanan teknolojik gelişmeler, enformasyon toplumuna geçiş, bilişim teknolojilerini ve altyapı yetersizliklerini de beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte toplumda etkisini sürdüren geleneksel kültürel yapı, değer ve normlar dizgesiyle benimsenmiş rol kalıpları, öğrencilerin ve yetişkinlerin iletişim eğitiminden beklentileriyle çatışmaktadır.

Uzmanlaşma eğilimlerinin artması, iletişim eğitimini farklı disiplinler arasında bir köprü olmaktan uzaklaştırmaktadır. Türkiye'de gelişmeler, iletişim alanını, eleştirel bakışın savunduğu şekilde disiplinlerarası bir yöne değil de, iletişimin ana konusu ve uğraşının iletişim teknolojileri ve bunların uygulamaları olduğu yönünde bir düşünce ve anlayışı benimsemeye zorlamıştır. Böyle bir değişim ve gelişim ise iletişim fakültelerini, içi boşaltılmış meslek okulları olmaya yöneltir. Oysa iletişim eğitiminin amacı, iletişim dünyasına, toplumu ve dünyayı sorgulayan, nitelikli, kültürlü, önce kârı değil insanı temel alacak biçimde iletişimciler yetiştirmektir.

İletişim eğitiminin eğitim politikalarından kaynaklanan sorunları

Genel olarak iletişim fakültelerine, öğrenimin niteliğini olumsuz etkileyecek kadar çok sayıda öğrenci alınmaktadır. Öğrencilerin gerek kuramsal, gerekse uygulamalı dersleri olması gerektiği biçimde izleyebilmeleri için belli ve makul bir sayıyı aşmamaları gerekmektedir. Hükümetlerin daha çok sayıdaki öğrenciyi üniversiteye yerleştirme politikaları nedeniyle iletişim eğitimi veren fakültelelere, olması gereken çok üstünde öğrenci kabul edilmekte ve bu durum da eğitimin niteliğini düşürmektedir.

İletişim fakültelerinin birçoğunda uygulama açısından altyapı yetersizlikleri vardır. Öğrenciler internet gazeteciliği uygulamaları yapmadan gazetecilik bölümünü, bir kameraya dokunmadan radyo-televizyon ve sinema bölümünü bitirmektedirler. Eğitimlerini tamamlayan öğrenciler sektörün beklentilerini karşılayamamaktadırlar. Medya sektörünün iletişimci tanımı ile üniversitelerin tanımının farklılıkları, iletişim fakültesi mezunlarının durumunu biraz daha zorlaştırmaktadır.

İletişim fakültelerinde yetenek sınavı

İletişim fakültelerine alınacak öğrencilerin yetenek sınavından da geçirilmesi tartışılan konular arasındadır. ÖSYM sınavının, her alanda olduğu gibi bu alanda da, öğrencileri merkezi sistemle yerleştirme-

si çoğunlukla belirsizliklere yol açmaktadır. İletişim alanında çalışacak olanların ayrıca yetenek sınavından geçirilmesinin yararlı olduğu görüşü de savunulmaktadır.

Staj konusu

İletişim fakültelerinde öğrenci sayısının çokluğu, staj olanağının sınırlı sayıda öğrenciyi sağlanmasına neden olmaktadır. Staj, eğitim dönemleri dışında, öğrenci için öğrendiklerini uygulama olanağı sağlamaktadır. Bu konuda da, medya sektörüne görev düşmektedir.

İletişim öğrencisinin iş bulma kaygısı

İletişim fakültelerinde okuyan öğrenciler, daha ilk yıllardan başlayarak, sektörde iş bulma kaygısı taşımaktadırlar. Bu konuda haksız da değillerdir. Bu nedenle staj yeri bulabilenler, buldukları yerde, ileride çalışabilme umuduyla stajlarını sürdürmek istemektedirler. Stajyer konumunda, aylarca ve yıllarca hiçbir ücret almadan ya da asgari ücretin altında çalışan birçok iletişim fakültesi öğrencisi ve mezunu bulunmaktadır.

İletişim fakülteleri mezunlarının sektörde iş bulmaları ayrı ve başlı başına bir sorun olmasının yanında, başka alanlarda da iş bulma olanakları yoktur. Temel bir eğitim almalarına karşın, öğretmen, kaymakam ya da müfettiş olamamaktadırlar.

İletişim fakültesi mezunları ve medya sektöründe çalışmak

Her yıl medya sektörünün ihtiyacından çok fazla sayıda mezun veren iletişim fakülteleri, medya sektörüne köleler yetiştirmektedir. Önce gönüllü stajyer olarak sektöre giren iletişim öğrencileri, düşük ücretlerle, çoğu zaman da hiç ücret ödenmeden çalıştırılmakta, kadroya alınma umuduyla, "uzatmalı stajyer" olarak yıllarını geçirmektedirler. Hak aramaları pek mümkün olamamaktadır, çünkü arkalarından gelen binlerce gönüllü stajyerler ordusu vardır. İletişim fakültesi mezunlarının kaleme aldığı *Köşesiz*

Gazeteciler Yazıyor (2005) adlı derleme kitaptaki gerçek yaşamdan alınmış, iletişim fakültesi mezunu gazetecilerin anlattıkları sorunlar, içinde buldukları durumu en gerçekçi biçimde belgelemektedir. Bu kitapta mezunların dile getirdiği bazı çarpıcı açıklamaları paylaşmak isterim:

Ahmet: 1991'de okulun 2. sınıf öğrencisi olduğumda logosunun altında (...) yazan (...) 'in stajyerlerinden biri olmuştum. Gazeteci ağabey ve ablamın arasına katıldığım için ayaklarım yere basmıyordu. Gerçi para ödemediler ama, madem gazetecilik eğitimi alıyorum o halde bu işi yapmalıyım diyordum kendi kendime. Para alamamamın sıkıntısı manevi olarak bu teselliyle çözülmüyordu ama maddi sıkıntının çözümü biraz yorucuydu. Karnımı doyurmak için gece yarısı biten mesleki işimden sonra, sabaha kadar ya tekstil atölyelerinde gömlek, tişört paketliyor ya da hamallık benzeri bir işte çalışıyordum. Gazeteden maaş almadan geçirdiğim 11 ayın sonunda, hiçbir alacağım olmadığına dair bir kâğıt imzalatılarak kovduğumda moralim çok bozulmuştu.

Arzu: Dönem dönem sigortamızın yapıldığının söylenmesine rağmen, aylarca sigortasız çalıştırılmamız, çalıştığım işyerinde patronun sekreterinin 212 kadrosunda yer alması ve basın kartı almasını sineye çekmek. Ben ve benim gibi muhabir arkadaşlar 1475 sigorta kadrosuna bile zor alınırken, o kişilerin basın kartı sahibi olması insanın içini buruyor ve tüm inancını yitiriyor. Ben gazeteciyim diyemiyorum, çünkü bunu söyleyen o kadar çok insan var ki, ben gazeteci olamam diye düşünüyorum.

Gürkan: İnsafsız, insanı limon gibi sıkkan yalnızca ve yalnızca çıkarların birbirleriyle savaştığı bir dünyanın (medyanın) içine girdiğim ilk gün Kafka'yı daha iyi anladım. Okul yılları çok da bir şey anlatmamıştı. Evet hamamböceğiydim ben...

Yıllarca okudum, hatta gazeteciliğin fakültesini bile bitirdim. Yıllarca *Sabah*, *Akşam*, *Hürriyet*, *ATV*, *TGRT* ve daha birçok dergi, gazete ve televizyon programında muhabirlik yaptım. 10 yıl çalıştım. Basın kartı alabilmek için Basın Kanunu'na tabi olamadım bir türlü. Sigortam yapılmadı. Sigortam yapıldı,

primim yatırılmadı. 2 yıllık sigortayı ancak 10 yılda tamamlayabildik. Medya plazalarının tanıtım kartlarıyla yetindik.

Neslihan: Kavafis'in "Yeni bir ülke bulamazsın, başka bir deniz bulamazsın / Bu şehir arkandan gelecektir, / Aynı evde kır düşecek saçlarına" dizelerini sık sık hatırlayacaksın. Bu sektörden çıkamayacağını kabul edeceksin. Bunu kabullendikten sonra, artık hiçbir şey rahatsız etmeyecek seni. Yabancılaşacaksın belki her şeye, işine, etrafında yaşananlara. Daha az tepki göstereceksin aksiliklere, haksızlıklara... Ya da sevinçlerin de dozunda olacak, "Hayat" diyeceksin. Bu meslek de böyle olgunlaştırarak seni.

Timur: Gazeteye staj yapmak için gelen gençlere artık pek çok gazetecinin öğüdü, yol yakinken geri dönmesi, başka iş bulması oluyor. Çünkü geçen yıllara baktığımda hiçbir güvencesi ve geleceği yok. Muhabirin, gazetenin haberlerini oluşturan kişi olmasına karşın, kendisini değersiz hissetmesi sağlanır. İşten ilk atılacak kişi muhabirdir. Ben çalışmaya başladığımda (...) gazetesinde 30 kişilik bir servistik. Ancak bugün 8 kişiyiz. Arkadaşlarımızın hepsi tek tek işten atıldı. İşten atılıp yıllarca iş bulamadıkları için yuvalarını dağıtıp, ailelerinin evlerine geri

dönen evli arkadaşlarım oldu. Arkadaşlar arasındaki sohbetlerin ana konusu her zaman parasızlıktır. Kira ödenemez, karın doyurulamaz.

Sonuç

İletişim eğitimindeki sorunlar önce bilimsel, sonra da iletişim politikaları açısından değerlendirilmelidir. İletişim fakültelerindeki öğrencilerin, kâr amacıyla hareket eden büyük ve güçlü şirketlerde istihdama yönelik eğitilmeleri temelde siyasal bir tercihtir. Ancak üniversitelerin amacı, kamu çıkarlarını ön plana alan bir iletişim eğitimini benimsemek olmalıdır. Bu iki çok farklı eğilimin medya sektörünün kamusal bir hizmet yaptığının bilincinde olarak, üniversitelerle aralarında siyasal ve ekonomik bağlar kurarak uzlaştırılması olasıdır. Bunun başarılması, uzun vadeli sonuçlar açısından bir gerekliliktir.

İletişim sektöründe, modern üretim sürecinin gerektirdiği örgütlenme ve kalite arayışı, nitelikli bir iletişim eğitimine dayanmalıdır. İletişim fakülteleri ile sektör arasında sağlıklı bir işbirliği kurulmalıdır. Üniversitelerin bilgi ve birikimleriyle sektörün sorunlarına yol gösterici olması, sektörün de iletişim eğitimine duyarlılık gösterip eğitim uygulamalarına katkıda bulunması sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Cankaya Özden ve Aykut Aykanat (2005), *Köşesiz Gazeteciler Yazıyor*, Bağımsız, İstanbul.
- Dağtaş, Erdal (2003), "Gazetecilik Eğitimi Kuram ve Uygulama İkilemi", *İletişim*, Bahar, Ankara, s. 143-200.
- Gürkan, Nilgün ve Süleyman İrvan (2000), "İletişim Eğitimi Nereden Nereye", *İstanbul Ulusal İletişim Kongresi Bildirileri*, s. 354-365.

- Habermas, Jürgen (1992), *Rasyonel Bir Topluma Doğru*, çev. Ahmet Çiğdem, Vadi, Ankara.
- Özbek, Meral (1993), "İletişim Eğitimi Üzerine", *İLEF Yıllık*, 92, s. 307-327.
- Rakow, Lama F. (1993), "Curriculum is the Future", *Journal of Communication*, 43 (4).
- Tokgöz, Oya (2003), "Türkiye'de İletişim Eğitimi": Elli Yıllık Bir Geçmişin Değerlendirilmesi", *Kültür ve İletişim*, 6/1, s. 9-32.

UNICEF-Türkiye Program koordinatörü. Hukuk ve iktisat öğrenimi gördü. London School of Economics'de sosyal politika alanında yüksek lisans yaptı. 1994'ten bu yana UNICEF'te çalışıyor. İki çocuk annesi, Kanadalı.

LILA PIETERS

İletişim Eğitimi: Yeni Araçlar Eklemek / Hak Odaklı Bakış / Çocuk Hakları

Çocuk tanımı: 18 yaşın altındaki her birey çocuk olarak kabul edilir.

Medya, çocuklar ve uluslararası hukuk

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) medyanın çocukların hayatı üzerindeki rolüne vurgu yapar ve çocukların ifade özgürlüğünü (Madde 13) ve özel hayatının gizliliğini (Madde 16) güvence altına alır. ÇHS, çocukların olabilecek en geniş çerçevede bilgiye ulaşabilmesini sağlamak için hükümetleri sorumluluk altına sokar (Madde 17).

Sözleşmenin 34 ve 36. maddeleri, hükümetlerin çocukları pornografi de dahil her türlü istismardan korumakla sorumlu olduklarını vurgular.

- Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 29 No'lu sözleşmesi (Madde 11),
- Avrupa Konseyi'nin Çocuklar için Avrupa Stratejisi (1996) üzerine 1286 sayılı tavsiye kararı,
- Avrupa Konseyi'nin Çocukların ve Genç Yetişkinlerin Fahşeliği, Ticareti, Cinsel İstismarı, Pornografi hakkında R(91)11 No'lu tavsiye kararı,
- Avrupa Konseyi'nin Ceza Hukuku ve Usulü çerçevesinde Mağdurun Yeri üzerine R(85)11 sayılı tavsiye kararı.

Medya ilkeleri

Medya ilkeleri çocukların özel hayatına saygı gösterilmesini ve açıkça kamu yararı bulunmadığı süreçte kimliklerinin açıklanmamasını öngörür. Ayrıca, çocuklara kendi görüşlerini açıklayabilmeleri için medyada yer açılmasını, yayından önce elde edilen bilgilerin doğrulanması yükümlülüğünü ve yapılacak haberin sonuçlarını ve çocuklara gelebilecek zararını

en aza indirilmesini gözetmeyi içerir.

Medya ilkeleri, bunların yanı sıra, çocuklara zarar verebilecek cinsel içerikli, şiddet içeren ya da mağdur odaklı programcılıktan veya bu tip görüntülerin kullanılmasından kaçınılması gerektiğini de söyler.

Haberde klişelerden ve sansasyonel bir yaklaşımdan uzak durmak gerekir.

Çocuk ve medya

Kitle medyasının herkesin hayatındaki rolü artıyor. Türkiye'de çocuklar yılda ortalama bin 56 saatlerini okulda geçirirken bin 576 saatlerini televizyon karşısında geçiriyor.

Medya ve çocuk açısında bakıldığında çocukların hakları şöyle özetlenebilir: Çocukların medyaya erişim hakkı, çocukların medya okur-yazarlığına ve medya eğitimine erişim hakkı, çocukların medyada katılım hakkı, çocukların medyadan zarar görmeme ve şiddet içerikli yayınlardan korunma hakkı, medyanın çocuk haklarını koruma ve geliştirmede oynadığı rol.

Gazetecilerin bilmesi gerekenler

Medya çocuk haklarını bilmeli. Ayrıca bu alandaki yasal düzenlemeleri ve sözleşmeleri gözetmeli. Gazetecilik etiğine uygun davranmalı. Çocuklarla röportaj yaparken izlenecek ilkeleri öğrenmeli. Bunun yanı sıra, çocukların fotoğrafını çekmek ve çocuk fotoğraflarını kullanmak üzerine oluşturulmuş ilkeleri de hayata geçirmeli.

Gazeteciler çocukların katılımı ve medya okur-yazarlığı konusunda duyarlı olmalı; çocukların diline de aşına olmalı.

Sorunlar

Çocuklar, medya için yakıcı öneme sahip bir konu başlığı değil. Medya gün geçtikçe artan derecede ticari bir ortamda çalışıyor. Çocuklar medyada mağdur, suçlu ya da yetişkinlerin yanında yer alan "şirin" nesnelere olarak gösteriliyor. Çocukların kimlikleri yok sayılıyor; "gerçek" ile "medya gerçeği" yer değiştiriyor.

Medyanın rolü

Medya toplumsal duyarlılık yaratmak ve toplumu harekete geçirmekte önemli bir role sahip. Kamu yararının korunması işlevini de yükleniyor. Çocuk haklarının, çocuk imgesinin ve çocukların geleceğine ilişkin olasılıkların gelişmesinde medya da rol oynayabilir. Gazetecilerin yararlanması için oluşturulmuş ÇHS üzerine eğitim araçları birçok dile çevrilmiş durumda.

Etik ilkeler

Çocuklarla ilgili etik bir yayıncılık yapmakla ilgili oluşturulmuş ilkeler şöyle:

Çocukların hakları ve onurları her koşulda gözetilmeli ve korunmalı.

Her çocuğun özel hayatını gizli tutma hakkına özel önem gösterilmeli.

Çocuğun yüksek yararı, çocuk haklarının yaygınlaştırılması da dahil her şeyin üzerinde tutulmalı.

Yapılacak bir röportajın, çocuğun durumu üzerindeki siyasi, sosyal ve kültürel sonuçları açısından önceden düşünülmesi ve araştırma yapılmalı.

Kimliğin değiştirildiği, bulanıklaştırıldığı halde bile, çocuğu riske atacak her türlü durumdan kaçınmak bir haberi yayınlamaktan önde tutulmalı.

Çocuklar medyadan ne istiyor

Medya "sokak çocukları" terimini kullanmayı bırakmalı. Medya, sokakta yaşayan ya da çalıştırılan çocukları veya onların durumunu acınacak şekilde yansıtarak abartmamalı. Televizyonda daha az şiddet olmalı. Medya çocuk haklarını savunan kampanyaları desteklemeli. Sokaklardaki tüm suç eylemlerinden çocuklar sorumlu tutulmamalı.

Beklentilerimiz

Her şeyden önce çocuk dostu bir medya istiyoruz. Çocukların ve gençlerin hayatında medyanın daha olumlu bir rol oynamasını bekliyoruz. Çocukların medya içeriğinin üretiminde tüketici ve katılımcı olarak yer almasını istiyoruz. Medyanın öğretirken eğlendirmesini (*edutainment*), politika oluşumunda taraf olarak yer almasını bekliyoruz.

1981 İzmir doğumlu. Galatasaray Üniversitesi Radyo Televizyon Sinema Bölümü'nü bitirdikten sonra aynı üniversitede Siyaset Bilimi Yüksek Lisansı yaptı. Haydi Kızlar Okula, Baba Beni Okula Gönder gibi kız çocuklarının okullandırılması ile ilgili kampanyaları masaya yatırdığı tezinde temel olarak toplumsal cinsiyet, milliyetçilik, Garbiyatçılık ve gönüllülük gibi konular üzerine çalıştı. Akademik kariyere devam etmek, doktora yapmak istiyor ancak asıl gönlünde yatan, bu çalışmalardan biriktirdikleriyle güncel yazılar yazmak, gazetecilik yapmak. Bu sevdada, bía'da staj yaptığı dönemden ona yadigârdır.

AYŞE GÖKÇE SUSAM

Özgürleşme Süreci Olarak Eğitimden Ne Anlıyoruz?

Bugün burada "başka bir medya"nın imkânlarını ve bu bağlamda "başka bir iletişim eğitimi"ni tartışırken, çok daha temel bir yerden konuya girmenin, ilk olarak başka bir eğitimi tartışmanın, yani bir "disipline etme süreci" olarak değil bir özgürleşme süreci olarak eğitimin olanaklarından söz açmanın önemli olacağını düşünüyoruz.

Foucault, Gramsci, Althusser gibi birçok önemli kuramcı, eğitimi, bedenleri kontrol mekanizması olarak, egemen sınıfın hegemonyasını güçlendirme aracı olarak ya da devletin ideolojik aygıtlarından biri olarak teorize etmişlerdir.

Sınıflı toplum, ataerkil toplum gibi yapılar var olduğu sürece eğitim, bu var olan iktidar ilişkilerini egemen grupların çıkarları doğrultusunda yeniden üretmenin bir aracı olarak da işlev görecektir kaçınılmaz olarak.

Ancak eğitimin bu işleyiş içinde edindiği olumsuz, baskıcı karakterini bertaraf etmeye yönelik çabalar da her zaman var olmuştur. Bunlar çoğu zaman topyekûn toplumsal bir değişimi öngörmeseler ve bu açıdan eleştirilse de önemli deneyimlerdir. Eğitime eleştirel bir perspektiften bakanlar arasında ilk aklıma gelenlerden birkaçı Neil Postman, Paulo Freire, Ivan Illich gibi isimler.

Bir özgürleşme süreci olarak eğitim dendiğinde, çok farklı yorumlar, arzular, ütopyalar akla gelebilir. Bu nedenle biz bu tanımı kullanırken neyi kastediyoruz, bunu biraz açmaya gerek var sanırım... Burada sözünü ettiğimiz "kişinin kendi kendini gerçekleştirmesi" gibi soyut, tarihsel (toplumsal, mekânsal) bağlamı olmayan özgürleşme tanımlarından çok, örneğin kişinin yaşadığı toplumsal yapıdaki iç içe geçmiş, çokkatmanlı iktidar ilişkilerini görebilmesidir.

Bu ilişkiler içinde kendini konumlandırabilmesidir. Belki daha da önemlisi bu ilişkileri ve kendi konumunu sürekli olarak sorgulayabilmesidir.

Başka bir ifadeyle anlatmayı denersek, militarist, erkek egemen, kapitalist, milliyetçi söylemlerin hâkim olduğu bir toplumda, kadının ve erkeğin kendilerine biçilen –namus taşıyıcılığı, annelik, askerlik, iyi vatandaşlık, tüketicilik gibi– roller karşısında eleştirel bir mesafe alabilmesidir burada kastettiğimiz. Bu eleştirel mesafe, özgürleşme ve yaşamı dönüştürme gücü için önemli bir önkoşuldur.

Söz ettiğimiz özgürleşme sürecinde, eğitim, tam da bu noktada önem kazanır. Çünkü eğitim, kişileri bu sorgulama için gerekli eleştirel entelektüel becerilerle donatma kapasitesine sahiptir. Dün Ragıp Duran'ın bahsettiği medya okuryazarlığı dersini de böyle bir örnek olarak görebiliriz sanıyorum. Ve özellikle sosyal bilimlerin, felsefenin, edebiyatın muhalif akımlarının da bize kazandıracığı bu tür bir donanımdır.

İletişim eğitimi hangi açılardan böyle bir bakış açısını hayata geçirme olanakları sunar?

Eğitimi özgürleşme sürecinin bir parçası olarak düşündüğümüzde, iletişimin bu anlamda, diğer birçok alana kıyasla daha fazla imkân sunmaya açık olduğunu da düşünüyorum. Bunun nedenlerinden biri, iletişimin disiplinlerarası bir alan olması. Bu, iletişime, birçok farklı disiplinin birçok farklı sorunsalını, yöntemini kullanma olanağı tanıyor.

Ben de bir iletişim fakültesi mezunu olarak, birbirinden çok farklı dersler alma olanağına sahip oldum, bundan çok yararlandığımı da düşünüyorum, ama aynı zamanda sosyal bilimlerin alanındaki herhangi bir disiplinin kazandırabileceği teorik birikimden, derinlemesine analiz becerisinden yoksun kaldığımı da hissediyorum.

Özgürleşme süreci olarak eğitimden söz ederken eleştirel, muhalif bir duruşun anlamını vurgula-

miştık. İletişim eğitiminin sosyal bilimlerle bağının kuvvetli tutulmasının bu eleştirel, derinlikli bakışı kurmada çok önemli olduğuna inanıyorum.

Çünkü iletişim alanında, çok daha geniş kitleler için, her gün, yeniden bilgi üretecek öğrenciler yetiştiriliyor. Aslında bu konum, iletişim alanına, dolayısıyla iletişim eğitimine daha hayati bir değer, daha fazla mücadele ve müdahale gücü kazandırıyor.

Tuğrul Eryılmaz'ın konuşmasında dikkat çektiği bireysel sorumlulukla ilgili noktayı iletişim eğitimi bağlamında ben de bir kez daha vurgulama gereği hissediyorum. Var olan eğitim içeriklerini, yöntemlerini, kurumlarını ya da çok daha geniş bir çerçevede "geç-kapitalist sistemi" ve Türkiye'deki tezahürünü çok haklı gerekçelere dayanarak pek çok farklı açıdan eleştiresek de, bu eleştireliliğin daha küçük çaplı, hatta bireysel çabaları görünmez kılmaması, atıllaştırılmaması gerektiği fikrini önemsiyorum.

Bu nedenle, bugün burada, iletişim eğitimi bağlamında, yapabileceklerimizin sınırlarını genişletmeye çalışmak, yeni hareket alanları yaratma imkânları üzerine düşünmek için toplanmış olmamız benim için çok kıymetli.

Dünkü tartışmada belirtildiği gibi, aslında sistem dediğimiz, istisnasız tutarlı şekilde işleyen, mutlak, bütünlüklü bir yapı değil. Onun belirleyiciliğine bu denli vurgu yapıp karşısında kendimizi küçücük, iktidarsız hissetmek, aslında onun gücünün mutlaklığını bir kez daha onaylayıp ona dev aynası tutmak anlamına da geliyor. Buna karşı, egemenlerin meşruiyetlerini sürekli tartışmaya açarak, sorgulayarak asıl tehdidi oluşturabilir, iktidarın sınırlarını zorlayabiliriz.

Bu dönüşümü şekillendirme hedefini önümüze koyduğumuzda da "bir özgürleşme süreci olarak eğitimin" ne demek olabileceğine kafa yormanın, bizlere ufuk açacak sağlam bir başlangıç olduğuna inanıyorum.

Selma Arslantaş ve Özge Doğan Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğrencilerdir.

SELMA ARSLANTAŞ, ÖZGE DOĞAN

Uğursuz Evliliğin Çocukları: İletişim Eğitiminin İkilemlerini Aşmak

Türkiye'nin iletişim alanıyla doğrudan ilgili ilk akademik kurumu olarak 1965 yılında kurulan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne bağlı Basın-Yayın Yüksekokulu'nun (BYYO) ve diğer gazetecilik okullarının kuruluş gerekçesinin ardında, Lazarsfeld geleneği çerçevesinde, sadece medya personelinin yetiştirilmesine duyulan ihtiyaç yatar. O döneme baktığımızda BYYO'nun kuruluşu sırasında basının verdiği destek, bu okulların varoluş amacını ortaya koyuyor aslında.

1980'lerle birlikte medyada yaşanan dönüşüm ve dolayısıyla gazetecilik pratiklerinin değişimi Türkiye'deki gazetecilik eğitiminde de farklı arayışları ve bakışları beraberinde getirdi. Basın-yayın yüksekokulları gerek kuruluşları sırasında tercih ettikleri eğitim politikaları gerekse de öğretim kadrolaşması ve yönetim süreci sonucu verdikleri eğitim açısından farklılıklar gösteriyordu (Özbek, 1992: 307-8). Yüksekokul olarak kurulan gazetecilik okulları 3 Temmuz 1992'de yayımlanan *Resmi Gazete* ile iletişim fakülteleri haline gelmiş olsalar da bu farklılıkların neden olduğu kimlik bunalımı bugün de varlığını sürdürüyor. Bu dönüşüm, muhakkak ki öğrencilerin fakülte diplomasına sahip olmaları, kurumların bütçe ve kadro açısından rahatlamaları gibi birçok olumlu özelliği de beraberinde getirdi; ancak iletişim fakültelerine geçiş o dönemde işsizlik sorununa çare olsa da bugün medyada yaşanan istihdam sorunu açısından çok da anlam taşımıyor. Sayıları günden güne artan iletişim fakülteleri her yıl yaklaşık üç bin mezun vermekte ve bu mezunların pek az bir kısmı iş bulabilmekte. Dolayısıyla bu durum, niceliğin niteliğin önüne geçtiğini ortaya koyuyor ve yaşanan

kimlik bunalımını gittikçe derinleştiriyor. Bu derinliği artıran en büyük etken ise medyada iletişim fakültesi mezunlarının yanı sıra diğer alanlardan mezun öğrencilerin de istihdam edilmesi.

İletişim fakültelerinde yaşanan kimlik bunalımı, sektörün ihtiyaçları ile mezun profili arasındaki açının gittikçe büyümesi, bu açının iletişim fakültelerinde oluşturduğu panik etkisinin mezun profiline ve üniversiter yapıya olumsuz etkileri ve bunlar gibi birçok sorun beraberinde şu soruyu gündeme getiriyor: Gazetecilik okullarının mezun profili nasıl olmalı?

Kuramsal-pratik eğitim ikilemi

Yeni enformasyon teknolojilerinde ve 1980 sonrası medya sektöründe yaşanan dönüşüm, piyasanın teknik personel ve meslek adamı taleplerini hızla artırırken; iletişim eğitiminin de hangi yönde ağırlık kazanması gerektiğine ilişkin belirleyici rol oynadı.

Bu dönüşümle birlikte gazeteciler, akademisyenler hatta öğrenciler arasında şöyle bir soru(n) açığa çıktı: İletişim fakülteleri mesleki/pratik eğitim mi yoksa kuramsal eğitim mi vermeliler? Bu soru zihinlerde her ne kadar kendine sağlam bir yer bulsa da cevabı muğlaklığını korumaya devam ediyor. Bu soru, bir diğer kilit soruyu da beraberinde taşıyor: Gazeteci kim olmalı? Dolayısıyla gazetecilik eğitiminin profilini belirlemeden önce gazetecinin kim olması gerektiğine karar vermek gerekiyor. Aslında bugün iletişim eğitiminin açmazlarından biri de fakültelerin neredeyse sadece bu soruda kilitlenip kalmış olmalarıdır.

Yapı itibarıyla basit görünse de bu sorunun cevabı oldukça karmaşık ve bir o kadar da önemli bir özellik taşıyor. İyi bir gazeteci hangi özelliklere sahip olmalı? Teknik bilgilerle donatılmış bir kimliği mi olmalı gazetecinin, yoksa daha kuramsal bir donanıma mı sahip olmalı? Ya da iyi bir gazetecinin her iki nitelikteki bilgilere sahip olması mümkün değil mi? Gazeteci adaylarını salt teknik bilgilerle donatan bir okulun meslek okulu olmanın ötesine geçip geçemeyeceği, üniversitelerin içinde yer aldıkları toplumun yeniden inşası sırasında işlevsel olan, yani pi-

yasanın taleplerini karşılayan mesleki bilgi ve becerileri üretmek ve aktarmakla sınırlı kalabilmelerinin mümkün olup olamayacağı ve bunlar gibi birçok soru bugün gazetecilik okullarının niteliği tartışılırken hepimizin aklını kurcalıyor.

Meslek eğitimi olarak görülen derslerin uzmanlaşmaya yönelik olarak verilmesi kuramsal olarak verilen derslerin de önemini yitirmesini beraberinde getirdi. Peki, terazinin illaki bir yönü ağır basmak zorunda mı? Yani kuramsal ve teknik bilgi ayrımı yapmak doğru mu? İletişim eğitimi, içinde yaşadığımız toplumda var olan iletişim tarzlarının çok yönlü bilgisinin yanında, bu tarzlara eleştirel bakabilecek bir bakış açısını da oluşturmaya yönelik bir misyon taşımadığı sürece yarım kalmaz mı?

İletişim alanına dair çizdiğimiz çerçevenin içinde "teknik" kavramını düşündüğümüzde görüyoruz ki teknik bilgiler öyle tek başlarına kullanılabilirler değil. Örneğin bir gazetenin mizanpajını ya da bir programın kurgusunu yapabilmek için teknik bilgilerin ötesinde bu işlemleri anlamlı kılacak olan, gazetecinin habere bakış açısı, tavrı ve haber dilidir. Tabii ki, bu ilişkiyi tersinden de kurmak gerekiyor. Yani kişinin bir televizyon programı yapabilmesi için iyi bir kameraman olmasına gerek yok; ancak kişinin kameranın sınırlarını, kurgu aşamasında görüntülerin sağlıklı kullanılabilmesi için hangi açının doğru olduğunu vs. bilmesi gerekir.

Dolayısıyla iletişim Stuart Hall'un ifade ettiği gibi bölgesel bir çalışma alanı olarak kavrandığında, eğitimdeki teknik ve kuram ikiliğini reddetmek daha anlamlı görünüyor. Bu çerçevede, teknik bilgiyle desteklenmiş, farklı disiplinlere ilişkin kuramsal bilgilere de ağırlık veren üçüncü bir eğitim modelinin geliştirilmesi gerektiğini söylemek çok yanlış olmasa gerek.

Gazeteci olabilmek için gazetecilik okullarından mezun olmak gerekli mi?

Bugün Türkiye'de medya sektörüne baktığımızda gördüğümüz tablo gazetecilik okullarının mezunları açısından çok da iç açıcı değil. Türkiye'de medya sektöründeki istihdam profili artık diğer alanlardan

mezun kişileri de içinde barındırıyor. Çünkü bugün iletişim fakültelerinin bir kısmı, medyanın istediği istihdam profilini karşılamaya çalışarak sadece meslek adamı yetiştiren okullar haline gelirken; diğer bir kısmı da sektöre karşı edindikleri tavır dolayısıyla kuramsal alanda sıkışıp kalmaktalar. Dolayısıyla bugün iletişim fakültelerinin eğitim profillerinin tek yönde ilerleyip diğer alanlara karşı kör hale gelmesi, sektördeki yöneticilerin buradan mezun olan öğrencileri değil de diğer alanlardan bakış açısı edinerek ve gazetecilik mesleğine dair kurslara giderek bu mesleğe yönelenleri tercih etmesini beraberinde getirdi. Dolayısıyla Ertuğrul Kürkçü'nün de deyimiyle, üniversiteler bugün medyayı takip hatta taklit ettikleri ve endüstri de sürekli uzmanlaştığı için, medya ile üniversite arasındaki "uğursuz evlilik", üniversiteyi öldüren ve dolayısıyla iletişim dünyasına da bir şekilde yansıyan bir hâl aldı.

Başka türlü bir gazetecilik mümkün mü?

Bu uğursuz evlilikten en çok etkilenenler, bu evliliğin çocukları yani iletişim fakültesi öğrencileri. Türkiye'de kimi fakülteler sektöre gazeteci yetiştirmeyi amaçladığı için bu fakültelerin öğrencileri mezun olur olmaz sektörde iş bulup barınabildiklerinden dolayı bu yapının zedelendiğinin dahi farkında değil. Diğer yanda ise sektöre karşı eleştirel tavrıyla bilinen fakültelerin öğrencileri iş bulsalar da birçoğu sektörde barınma konusunda sıkıntı çekiyor. Bu ay-

Kaynakça

İnal, Ayşe (1996), *Haber Okumak*, Temuçin, İstanbul.
Mutlu, Erol (1991), "Kitle İletişim Kuramları ve Türkiye'de Basın-Yayın Eğitimi", *Şevket Evliyagil'e Armağan*, AÜ BYYO, Ankara, s. 119-42.

rım, özellikle Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi ile Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi arasında kendini daha net gösteriyor. Yani Ankara Üniversitesi'nin öğrencileri akademinin hantallığını bire bir yaşarken; Anadolu Üniversitesi'nin öğrencileri ise gerçek anlamda üreten, eleştiren, tavrı olan bir üniversiter sistemden görece uzaklar. Öyle ya da böyle, her iki ekolün öğrencileri kendi fakültelerinin medyaya yakınlığı ya da uzaklığı nedeniyle olumsuz bir şekilde etkileniyorlar. Dolayısıyla bugün Türkiye'de gazetecilik okulları sektör tarafından iki şekilde nitelendiriliyor: Medyaya düşman yetiştirenler, yani daha kuram ağırlıklı eğitim veren ve eleştirel bir kimliği olan fakülteler ve medyaya dost yetiştirenler, yani sektöre gazeteci yetiştiren, eleştirellikten yoksun ve ağırlıklı olarak mesleki derslerin verildiği fakülteler. Bu durum ister istemez akıllara şu soruyu getiriyor: Türkiye'de teknik bilgiyle desteklenmiş, kuramsal eğitime de ağırlık veren ve öğrencilerine bakış açısı kazandırabilen bir eğitim sistemi, yani pratik bilgi ile kuramsal bilgiyi ortak bir paydada buluşturabilen bir sistem olsaydı başka türlü bir gazetecilik mümkün olur muydu?

Bütün bunların yanı sıra bugün iletişim alanının koruma altında olan bir alan olamaması da bu "uğursuz evliliğin" daha şiddetli bir hale dönüşmesini beraberinde getiriyor. Dolayısıyla bugün bu evlilik kendine çekidüzen vermedikçe iletişim fakültelerinin geleceği pek parlak görünmüyor.

— (1995), "İletişim Çalışmaları Alanına Aykırı Bir Bakış: Bir Üst İletişim Olarak İletişim Çalışmaları", *İLEF Yıllık*, 1994-1995, s. 165-80.
Özbek, Meral (1993), "İletişim Eğitimi Üzerine", *İLEF Yıllık* 1992-1993, s. 307-27.

1. Grup Tartışması

TOPLUMSAL CİNSİYET VE BAĞIMSIZ MEDYA

KOLAYLAŞTIRICI: İPEK ÇALIŞLAR

NADİRE MATER

UĞUR YÜKSEL

HÜLYA UĞUR TANRIÖVER

SELEN DOĞAN

NADİRE MATER**Kadın Odaklı Habercilik
ve bianet**

IPS İletişim Vakfı Başkanı ve Medya Özgürlüğü, Bağımsız Gazetecilik, İzleme ve Haber Ağı (BİA²) proje danışmanı. 1949'da Söke'de doğdu, Sosyal Hizmetler Akademisi'nde okudu, 10 yıl sosyal hizmet uzmanı olarak çalıştıktan sonra gazeteciliğe başladı. 27 yıldır gazeteci; hem yerel, hem ulusal hem de uluslararası medyada çalıştı, şimdi hepsini buluşturmaya çalışıyor. En çok insan hakları, çocuklar, kadınlar ve ifade özgürlüğüyle ilgili. Bir süre Sınır Tanımayan Gazeteciler Türkiye temsilciliği yaptı. 1984-1998 yıllarında askerlik hizmeti için Güneydoğu'da çatışma bölgesinde bulunan 42 gençle yaptığı söyleşilerden oluşan *Mehmedin Kitabı* 1999'da yayımlandı, yasaklandı, akladı. İngilizce, Almanca, İtalyanca, Fince ve Yunancaya çevrildi.

Bağımsız İletişim Ağı (BİA) projesine başlarken, "Ses sizsiniz" demiş ve yerel medyayla "üretim temelinde dayanışma" yoluyla da hep birlikte görünmeyeni göstermeyi, "ihmal edilenleri" –ki onlar medya haberlerine özne ve konu olanlardan daha çoklar– "merkez"e koymayı amaçlamıştık. Dolayısıyla kadınlar, çocuklar, azınlıklar, yoksullar, çevreciler, engelliler yaşadıkları hak ihlalleri, bu doğrultuda verdikleri mücadeleleriyle ve hayatın bütünü içindeki yerleriyle bianet haber sitesinin konusu olacaktı.

Oldu da, olmaya da devam ediyor... Üstelik 2003'te kısaca BİA² diye adlandırdığımız Medya Özgürlüğü, Bağımsız Gazetecilik İzleme ve Haber Ağı projesinde artık "Hak Haberciliği" başlığı altında kadınlar, çocuklar, genel olarak haklar ve ifade özgürlüğü kaçınılmaz olarak asıl odaklarımız haline geldi.

"Toplumsal cinsiyet ve bağımsız medya" başlıklı bu grup tartışmasında da bianet haberciliğinde özellikle son üç yılda ifadesini bulan kadın odaklı habercilik deneyimini özetlemeye çalışacağım. Kadın örgütleri temsilcileri, kadın odaklı habercilik yapan arkadaşlar ve KAOS-GL'den gelen arkadaşların, tek tek bu alanla ilgili sözü, eleştirisi ve önerisi olanların katkılarıyla bianet'in daha da zenginleşeceğine inanıyorum. Bu elbette "kadın odaklı habercilik" anlayışının yaygınlaşması için de önemli bir kapı aralıyor.

"Kadın odaklı habercilik" kavram olarak yeni hem Türkiye için hem dünya için. Aslında habercilik, etik ve politik sorumluluk çerçevesinde yapılmadıkça, yeni altbaşlıklara ayrılmak durumunda kalıyor. Oysa habercilik haberciliktir bence. Dolayısıyla yurttaş gazeteciliği, barış gazeteciliği, hak haberciliği, çocuk odaklı habercilik ve kadın odaklı/toplumsal

cinsiyet odaklı habercilik gibi başlıklar/alanlar aslında medyadaki "sorun alanları" nı da işaret ediyor.

Ne demek istiyorum? Gazetelerde/radyolarda, televizyonlarda her gün "hayatın esası kabul edilen" alanlarda yani politikada, ekonomide, hatta magazinde fotoğraflarıyla, sesleriyle, görüntüleriyle erkekler konuşuyor. Kadına bu "ciddiyet dünyası"nda "mağdur", "kurban", "vitrin malzemesi", "namus taşıyıcılığı" ve "acayıplık" gibi roller düşüyor; bu roller medyada yeniden yeniden üretiliyor. Kadınlar, dünyanın bütününden kopukmuşçasına, "iyi eş", "iyi anne", "güzellik", "alışveriş" gibi konuların tartışıldığı "kadın sayfaları"na, kadın ve magazin eklerine, televizyonlarda sabah ve öğleden sonraki programlara sıkıştırılmaya çalışılıyor. Derin araştırmalara gerek yok; gazetelerde, radyolarda, televizyonlarda sadece ilk sıralarda, birinci sayfalarda yer alan haber ve fotoğraflara bakmak durumu görmek için yeterli.

Yine de bu alanda yaptığımız çalışmayı kısaca örneklemek istiyorum. BİA² 2004-2005 yıllarında, 12 günlük gazeteyi bir yıl boyunca her gün taradı ve toplam haber sayısı içindeki kadın, çocuk ve insan hakları ile ifade özgürlüğüyle ilgili haberleri ayırttırdı, saydı ve bu haberlerin toplam haberlere göre oranlarını belirtti.

Bir yılda 12 gazetede yayımlanan 493.103 haberden 3453'ü kadınlarla ilgili haberlerden oluşuyor, yani bütün haberleri içindeki oranı binde 7... *Özgür Gündem* yüzde 2,9 ile birinci sırada yer alırken, *Zaman* gazetesi yüzde 0,27 ile kadınlarla ilgili en az haber veren gazete oldu. Kalanlar da, çok verenden az verene doğru *Birgün*, *G. Evrensel*, *Hürriyet*, *Vatan*, *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Radikal*, *Akşam*, *Sabah*, *Yeni Şafak* şeklinde sıraya girdi.

Biz bu haberleri sadece işaretledik, saydık, oranladık, kupürleri kestik, dosyaladık. Yani bu haberlerle ilgili içerik analizi yapmadık. İçerikleri bir yana, sadece bu veriler bile bize durumun vahametini göstermeye yetiyor. Dolayısıyla, biz muhabirlerin, editörlerin yapması gereken daha çok iş olduğunu tekrarlamak zorundayız. Bu çalışmayla ilgili ayrıntılara www.bianet.org adresinden ulaşılabilir.

Bu sayısal verilerin ortaya koyduğu "erkek tab-

lo" hangi ortamda ve hangi anlayışla şekilleniyor? Dünyada ve Türkiye'de habercilerin yüzde 30-40 kadarı kadınlardan, yüzde 60-70'i erkeklerden oluşuyor. Dünyada gündelik haber üreten medyada yayın politikalarını belirleyenler yüzde 3 kadın, yüzde 97 erkek. Türkiye'de ise günlük gazetelerde genel yayın yönetmeni kadın yok, dokuz üyeli Radyo Televizyon Üst Kurulu'nda (RTÜK) tek kadın üye bulunuyor.

2005 Ağustos ayında altı gazetenin, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Zaman*, *Sabah*, *Vatan* ve *Yeni Şafak* gazetelerinin künyesinde yer alan 211 isimden 40'ı yani yüzde 18,95'i kadınlardan, yüzde 81,05'i erkeklerden oluşuyordu. Hiç de fena gibi görünmüyorsa da kadınların payına daha çok reklam ve magazin bölümleri sorumluluklarının düştüğü görülüyor. Aydın Doğan'ın dört kızının olması da tabii ortalamayı ve görünümü etkiliyor.

Özetle konusu, öznesi, kaynağı, dili, görüntüsü ve karar vericileriyle çoğunluğu erkeklerden oluşan, haberde kadını görünmez kılan, kadınların üretim sürecinde temsili bakımından sorunlu bir medya ortamı içindeyiz. Dahası, kadın için ayrıca bir ek çıkarıldığını hatırlarsak tüketicinin de esasen erkek olduğunun öngörüldüğünü söylemek pek yanlış olmayacak.

Kadın odaklı habercilik öncelikle bu ortamı bütününle tersine çevirmek anlamına geliyor. Patatesin kilosu da, savaş da, deprem de, seçimler de, Nikaragua da, Avrupa Birliği de, Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri ilişkileri de, küreselleşme de kadınları en az erkekler kadar ilgilendiriyor. Yani kadın odaklı habercilik derken, kadını hayatın bütün alanlarında haber yaparken merkeze almak, kadınlar lehine politikalar oluşturmak ve hayatı dönüştürmekten söz ediyoruz. Bu habercilik anlayışının yeniden kadından yana bir bakışla, kadını güçlendirecek, görünür kılacak, kadın sözünü aktaracak bir şekilde düşünülmesi, görülmesi, kurulması ve oluşturulması anlamına geliyor. Yani kadın haklarında farkındalık yaratmak, kadınlara yönelik ihlalleri izlemek, medyanın yaptığı kadına yönelik hak ihlallerinden daha öte, daha kapsamlı bir habercilikten söz ediyoruz.

Bu, aslında hiçbir zaman tarafsız olmadığı halde sürekli "objektif" olmanın kaçınılmazlığını tekrarla-

yan yaygın medyanın dışında bir model olarak bianet'in tarafsızlığını da açıkça gösteriyor. Bianet, haklardan ve elbette kadından yana taraf.

Biz bianet'te, BİA² döneminde, yani son üç yıldır her alanın sorumlusu bir editör arkadaşımızla çalıştık, çalışıyoruz. Bu, kadın, çocuk, insan hakları ve ifade özgürlüğü sorumlularının kendi alanlarına "takması" gibi bir kolaylık sağlıyor, yine de alanlar arasında geçişkenlik olduğu notuyla.

Peki biz bianet'te kadın odaklı haberciliği nasıl yapıyoruz? Diyoruz ki ilkin kendimizde toplumsal cinsiyet temelli farkındalık yaratmalıyız, ki bu başlayan ve bir yerlerde biten bir süreç değil, sürüyor, sürmeli... Bu yaklaşım daha ilk başta klasik haber sürecini altüst ediyor.

Her sabah haber masamızda toplandığımızda öncelikle Türkiye'de ve dünyada günün gelişmelerini ve kendi gündemimizi tartışıp yapılacak haberleri belirlerken kadın odaklı bir bakış bizi yönlendiriyor. Her gün kadınlara değen konularda en az iki ya da üç haber hazırlamaya çalışıyoruz. Kadının "mağdur", "vitrin" rolüyle bianet'te görünmemesine özellikle dikkat ediyor, kadınların sadece sorunları ve maruz kaldıkları ihlalleri değil, mücadele, başarı, görüş, eleştiri ve değerlendirmelerinin günlük haberlerde yer almasını öngörüyoruz. Yaygın medyanın kadına yönelik ihlalleri haberleştirirken bile yeni bir ihlalin öznesi olma durumlarını, ne yazık ki az değil, konu ediyor, eleştiriyoruz.

Sözgelimi bütçe görüşmeleri sırasında bütçeyi "toplumsal cinsiyet gözetken bütçe" (*gender budgetting*) perspektifinden irdeliyoruz. Herhangi bir konuda üniversiteden, kanaat önderlerinden ya da sokaktaki insandan görüş alacaksa önce kadınlar aklımıza geliyor, fotoğraf kullanacaksa kadının görünürlüğüne dikkat ediyoruz.

Aslında, "kadın odaklı" bakış sadece habercilikte değil, haberin üretildiği ortamdaki toplumsal cinsiyet temelli temsili de gerekli kılıyor. Ki bu sadece Türkiye'de değil bütün dünyada, diğer alanlarda olduğu gibi medyada da halen çözümlenememiş bir sorun. Yani kadınlar karar mekanizmalarına doğru yürürken bir cam tavana çarpıyor, durduruluyorlar. Bianet'te biz bunu çok önemsiyoruz, dolayısıyla ka-

dın temsilini yüzde 50'nin altına düşürmemeye çalışıyor, iş için başvurduklarında aynı düzeyde iki başvurudan kadını erkeğe tercih ediyoruz. Haksızlık etmemek için "kadın odaklı habercilik" anlayışının erkek arkadaşlarımızda da hayli benimsendiğini hemen belirtiyim.

Her gün bianet'i değerlendirirken, hem birbirimize hem de kendimize sorular soruyoruz:

- Haberde kadınların ve erkeklerin, kız ve oğlan çocukların temsilinde yeterince adil ve dengeli davran-dım mı?
- Neyin haberini yapıyorum?
- Haberi hangi yaklaşımla, perspektifle yapıyorum?
- Habere hangi gözlemlerle bakıyorum?
- Hangi klişeleri yeniden ürettim?
- Kullandığım dil ve haberi yazış tarzımla toplumda kadın-erkek eşitliğini geliştirici mi oldum yoksa geleneksel yargıları yeniden mi ürettim?

Günlük haber üretim süreci telaşında değilsek de sık aralarla haberciliğimizi tartışıyoruz, yine kendimize sorular soruyoruz.

- Haber kaynaklarımızda kadın/erkek dengesi ne durumda?
- En çok kadınlar hakkında mı, erkekler hakkında mı yazıyoruz?
- Daha çok kimlerle ilgili olumlu haberler yapıyoruz?
- Daha çok kimlerle ilgili olumsuz haberler yapıyoruz?
- Fotoğraf kullanımında durum ne?

Biz özellikle son üç yılda, bianet haberciliğinde kadın odaklı bir bakışı da yerleştirme çabasıyla yetinemedik. 2005 Eylül, Ekim ve Kasım aylarında Batman, Ordu, Eskişehir, Çanakkale, Adana ve İzmir merkezlerinde 47 il ve ilçeden 135 erkek ve 113 kadın gazetecinin katıldığı "kadın odaklı habercilik" eğitim programları düzenledik. Dokuz kadın hakları savunucusu, aktivist, avukat, akademisyen ve gazetecinin sunumlarıyla atölye çalışmaları tarzında gerçekleşen buluşmalardaki tartışmalar bize, "kadın odaklı habercilik" anlayışı üzerine farkındalık yaratmanın önemini gösterdi. Çoğu erkek, azı kadın gazetecilerden gelen direnç hayli yol göstericiydi. Şimdi yerel

medyada "kadın odaklı habercilik" örneklerini gördükçe seviniyoruz elbette. Yaygın medya çalışanları için de benzeri eğitim buluşmalarının yapılacağı günler yakın olsun diyelim burada.

Bu yerel medya buluşmaları bize bir de kitap kazandı. IPS İletişim Vakfı Hak Haberciliği Dizisi'nde *İnsan Hakları Haberciliği*, *Çocuk Odaklı Habercilik* kitaplarının yanı sıra *Kadın Odaklı Habercilik* kitabı

çıktı. Aslında, biz IPS İletişim Vakfı olarak kadın odaklı bakış çabasına –adını koymadan– medyanın erkek dilini değiştirmesi gerekliliği anlayışıyla 2000 yılında *Cins Bakışı Sözlüğü* ile başlamıştık.

Kadın odaklı habercilik, Türkiye'nin 23 iletişim fakültesinin gazetecilik bölümleri için de önemli. Biz diyoruz ki, hazır kitabı da var, artık müfredata da girsin, dersi de olsun.

1978'de Nazilli'de dünyaya geldi. Uçan Süpürge'de web sayfası ve *Uçan Haber Kadın* dergisi yayın yönetmenliği yanında Uçan Süpürge Kadın Filmleri Festivali'nde basın koordinatörü olarak çalıştı. Son bir yıldır *KAOS-GL* adlı eşcinsel dergisinin genel yayın yönetmenliğini yapıyor.

UĞUR YÜKSEL

KAOS-GL Dergisi: Çocukların Erişebileceği Yerlerden Uzak Tutunuz!

KAOS-GL dergisinin Yaz 2006 tarihli "Pornografi" sayısı matbaadan geldiği gün toplatıldı. Ankara 12. Sulh Ceza Mahkemesi'nin verdiği toplatma ve el koyma kararına göre, dergide yer alan bazı yazıların içeriği ve görsel malzemesi "genel ahlaka aykırı" bulunmuştu.

Bugünlerde ise *KAOS-GL*, Ankara Cumhuriyet Basın Savcısı Nadi Türkaslan tarafından Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde aleyhine açılan davayla uğraşılıyor. Derginin Yazı İşleri Müdürü Umur Güner adına, TCK'nın 226/2 ve 54. maddeleri uyarınca 3 yıla kadar hapis cezası istenen davada Türkaslan, dergide kullanılan Taner Ceylan imzalı *Taner Taner* adlı resmin "bilirkişi incelemesini dahi gerektirmeyecek ölçüde müstehcen" olduğunu belirtiyor ve bu fotoğrafların sanat eseri olarak kabul edilemeyeceğini söylüyor. Türkaslan bununla da kalmıyor, ahlak ve sanat bilgesi olarak, "eşcinsel pornografisi içeren resmin yer aldığı derginin çocukların bile rahatlıkla ulaşabileceği yerlerde korumasız biçimde satılmasıyla, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasa hükümlerince güvence altına alınan basın özgürlüğü kapsamının dışına çıkıldığı" nı da belirterek özgürlüğün ne demek olduğunu hatırlatıyor bize!

Bu, *KAOS-GL* dergisinin karşı karşıya kaldığı ilk "engel" değil kuşkusuz. Geçtiğimiz sene dernek olmak için yaptığı başvuru yine "genel ahlaka aykırı" engeliyle karşılaşan *KAOS-GL* dergisi, 2000 yılında Başbakanlık Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu'nca "muzır" bulunarak poşete tıklılmıştı.

Türkiye'nin ilk ve tek eşcinsel yayını olan *KAOS-GL* dergisi "bağımsız" olma özelliğini 1994'ten beri tüm maddi ve ahlaki engellere rağmen sürdürüyor.

İlk birkaç yıl fotokopiyle çoğaltılan dergi, dili ve duruşuyla Türkiye'deki hiçbir yayına benzemedi. Haliyle, sorunları da benzersiz oldu! Bağımsız olmak heteroseksist anlayışın bütün kuralları ve yargılarına karşı durabilmek demekti. Gerek kullandığı görsel malzeme gerekse yorumlar bunun için yaratıldı. Her sayısında farklı kalemlere yer verdi dergi. Her yaştan ve sosyal kesimden insanların kalemi dokundu dergiye. Çok sık eleştirildi; ahlakçı bulanlar da oldu, "ahlaksız" diye yerin dibine batıranlar da... Türkiye'de hiçbir örneği yokken böyle bir yayının bağımsızlık çabası çok az görüldü.

Derginin satış rakamları elbette komik. Türkiye'de eşcinsellerin az olması değil bunun nedeni. Derginin hem dağıtım sorunu yaşamaması hem de büyük şehirlerde bile "açık" olmayan okurların dergiyi satın alırkenki çileleri! Bütün bunlara rağmen KAOS-GL pek çok düşü gerçek kıldı. Anadolu'nun pek çok yerinden eşcinselin eline ulaştı. Dünyada bir tek ben varım duygusunu kırdı, eşcinsellerin cinsellikten ibaret olduğuna dair bilgileri hasara uğrattı. Türkiye'li eşcinsellerin görünürlüğü kazanmasında çok büyük bir rol oynadı.

KAOS-GL pek çok alanda olduğu gibi eşcinsellere dair yargıların bozuma uğratılmasında da çok önemli bir isim oldu. Bütün bunları hep bağımsız kalarak yaptı. Yaygın medyanın kocaman plazalarına karşı, ama zaman zaman da onların içine sızarak yaptı bunu. Bağımsız olduğunu söyleyen ama cinsiyetçi ve ahlakçılığıyla yaygın medyadan daha bağımlı olan medya organlarının içinde yaptı.

Çocukların erişemeyecekleri yere konulması söylenen KAOS-GL dergisi, benim eşcinselliğin bir tercih olmadığını öğrenip kimliğe dönüştürmemde, öğretilmiş şeylerle kurulan hayatımı yıkıp kendi seçtiğim hayatı kurmamda, sesime, bedenime kavuşmamda ve bugünkü beni yaratmamda çok önemli bir rol oynadı. Şimdi sıra küçük ya da büyük kentlerde yaşayan, dünyada bir başına olduğunu sanan çocuklara ulaşmakta. Bunu yapacak olan tek araç da KAOS-GL. Bunun için önemli işte bu dergi: Bir insanın hayatını değiştirebildiği için. Bağımsız medyanın görmesi gereken şey de bu değil mi? Öğretilenleri yıkıp yeni bir dünya kurabilmek için var olmak!

1955, İstanbul doğumlu. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra yükseköğretim ve lisansüstü çalışmalarını, Fransa'da siyasal bilim, siyaset sosyolojisi ve sosyoloji dalında yaptı. Daha sonra Türkiye'ye dönerek basın-yayın ve araştırma alanlarında özel sektörde çalıştı. 1996'dan bu yana Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğretim üyesi. Başta Michel Foucault, Pierre Bourdieu, Cornelius Castoriadis gibi pek çok önemli Fransız düşünürünü Türkçeye ilk kez kazandıran Tanrıöver'in özellikle sosyal bilim alanında olan, bazıları da edebiyat alanına giren yaklaşık yirmi kitap ve birçok makale çevirisi vardır. Ayrıca bilimsel çalışmalarına ilişkin dört kitabı ve çok sayıda makalesi yayımlanmıştır.

HÜLYA UĞUR TANRIÖVER

"Medyada Kadın Hakları İhlallerine Son!": MEDİZ

MEDİZ, Kadınların Medya İzleme grubudur. Medyada kadın hakları ihlallerine son vermek amacıyla, bu konu üzerine farklı bağlam ve ortamlarda düşünen ve çalışan bir grup kadın tarafından kuruldu. MEDİZ'in varlık amacı ve etkinlik alanları belirlendiğinde, ilk aşamada yirmi iki kadın kuruluşu bu girişime destek verdi.

Aslında MEDİZ üzerine ilk çalışmalarımız, yaklaşık bir yıl önce başladı. Bir yandan BİA-IPS Kadın Hakları Gazeteciliği eğitim programında birlikte çalıştığımız avukat arkadaşımız Hülya Gülbahar, öte yandan Filmmor Kadın Filmleri Festivali'ni ve Atölyemor kadın filmleri atölye çalışmasını yürüten arkadaşımız Melek Özman'ın ısrarlı çalışmalarıyla ilk görüşmelerimizi yaparak, öncelikle bir e-posta grubu oluşturduk. Amacımızı, planlarımızı bu gruba üye olan kadın ve kuruluşlarla paylaştık. Oluşum sürecimizin uzun sürmesinin nedeni, MEDİZ'i oluşturan tüm kadınların, bu girişimin yanı sıra yoğun bir tempoda kendi mesleklerinde, alanlarında ya da diğer girişimlerinde çalışıyor olmasıydı. Sonuç olarak belki biraz zaman geçti ama sonuçta, MEDİZ kurulmuş oldu.

MEDİZ'in amacını ve çalışma alanını şu şekilde özetlemek mümkün: "Ey medya kuruluşları! Gözümüz üzerinizde. Sizi izliyoruz. Kadınların haklarını ihlal ettiğiniz her durumda, bunu göreceğiz, uyaracak, teşhir edeceğiz."

Burada kullandığım "her durumda" deyimini önemlidir. Çünkü, medya kadınların haklarını birçok farklı ve bazıları da çok daha "örtülü/maskelenmiş" biçimde ihlal ediyor. Nitekim MEDİZ kuruluş bildirgesinde de bunu belirttik, doğrudan okuyarak altını

çizmek istiyorum.* *Medya kadınların insan haklarına yönelik ihlalleri çeşitli biçimlerde gerçekleştiriyor. Örneğin:*

1. *Kullandığı cinsiyetçi haber, sunum dili ve görsel malzeme ile: Çıplak kadın bedeninin erkek röntgenciliğine malzeme olarak kullanılması bu ihlal türünün en bariz örneğidir. Ama daha örtülü olan, dilde cinsiyetçi kalıpların kullanılmasıdır. "Bilimadamı", "işadamı" buna örnektir. Son dönemde oluşan bir kurula "akil adamlar kurulu" denmesi gibi.*

2. *Özel hayatı teşhir ederek/özel hayatın dokunulmazlığını ihlal ederek ve kadınların özgürlük alanını kısıtlayarak,*

3. *Tecavüze ya da cinsel suçlara ve şiddete maruz kalanları cinsiyetçi yargılar eşliğinde kendi kurduğu sanık sandalyesine çıkararak, tecavüz ya da şiddete maruz kalanın "ahlakını", "yaşam biçimini" sorgulamaya kalkışarak yani suçluyu ya da suçu değil, tam tersine suça maruz kalan kadını yargılayarak,*

4. *Kadınları ve kadınlara yönelik işlenen suçları magazinleştirerek ve bu suçları erotik, pornografik röntgenciliği besleyecek şekilde reyting /izlenilirlilik malzemesine dönüştürerek:* Bu durumun en bariz örneklerini, Gamze Özçelik'in tecavüz haberlerinde gördük.

5. *Haberlerde, yorumlarda kadınlara yer veremeyerek, hayatın tüm alanlarında yok sayarak;* bu durum, bizim basın söylem analizi çalışmalarımızda "kadınların simgesel olarak yok edilmesi" olarak adlandırdığımız olgudur ve genellikle en az dikkat çeken kadın hakları ihlallerindedir. Nitekim bazı gazeteler ya da televizyon kanalları/programları, örneğin kadın bedenini teşhir etmemekle övünürler, tıpkı İslami medya gibi. Ve bunu kadın hakları ihlali yapılmadığının kanıtı olarak gösterirler. Oysa durum

farklıdır: evet bu tür medyada belki çıplak kadın fotoğrafi yoktur, ama zaten kadın da yoktur! Aynı şey yaygın medyanın bazı sayfalarında da belirgindir: siyasette, ekonomide, finansta... kadınlara hiç yer veremeyerek, görünürlük ve varlık hakları ihlal edilmiş olur.

6. *Kadına yönelik şiddet ve cinsiyetçilik olduğunda kendi iç denetim ve eğitim mekanizmalarını hemen hiç işletmeyerek,*

7. *Değişik alanlara ve kadınlara dair konuları işlerken, kendi alanında yıllardır mücadele veren önemli bir bilgi ve deneyim birikimine sahip kadınları ve kadın örgütlerini muhatap almayarak, görüşlerine başvurmayarak;* bu da, kaynak ve uzman olarak kadınların dikkate alınmadığı anlamına gelmektedir. Bazı kişiler sadece "kadınları ilgilendiren konularda" kadın örgütlerine başvurmayı düşünmeye başlamışlardır. Ama bunun da ötesinde, toplumsal-siyasal yaşamın her alanında kadınların ve örgütlerinin birikiminden yararlanılması gerekmektedir. Yani örneğin hukuksal bir konuda, kadın hukukçulara danışılması gibi.

MEDİZ şu anda özgün bir kaynağa sahip olmadığından, ilk zamanlarda tamamen kapsayıcı olmayı (yani tüm TV kanalları, tüm basın ve radyolar, tüm internet sitelerinde yapılan hak ihlallerinin tamamının sayımını ve analizini yapmayı) hedeflememektedir. Daha çok örnek olaylar üzerinden giderek, uyarılarını yapma ve varlığını gösterme amacındadır. Ama kısa zamanda, gereken kaynaklar da bulunabilirse, daha kapsamlı çalışmalar yapabileceğimize inanıyoruz.

* İtalik yazılmış bölümler MEDİZ kuruluş bildirgesinden alınmıştır.

1975'te doğdu. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik bölümünü 1998'de bitirdi. Aynı yıl Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Diller Öğretim Merkezi'nin basın-yayın birimine editör olarak girdi. 2004'te üniversitedeki görevinden istifa etti ve Uçan Süpürge'de çalışmaya başladı. Uçan Süpürge'nin kadın haber sitesi, Uçan Haber adlı kadın dergisi ve yayımladığı kitapların editörü. 2003'ten beri faaliyette olan Yerel Kadın Muhabirler Ağı'nın editörlüğünü yapıyor, kadın gruplarına ve muhabirlere medya ve toplumsal cinsiyet eksenli eğitimler veriyor. Aynı zamanda, Uçan Süpürge'nin yürüttüğü diğer kadın projelerinde de görev alıyor. Selen Doğan'ın çeşitli dergi ve internet sitelerinde yayımlanmış çok sayıda yazısı ve röportajı var.

SELEN DOĞAN

Daha Çok "Tık", Daha Yüksek Tiraj, Daha Fazla Reyting İçin...

Medya kadının insan haklarını birkaç farklı yolla ihlal ediyor. Erkek egemen anlayışın çerçevesini çizdiği o cinsiyetçi resimde kadınlar "erkeklerin gözünden" yine "erkeklerle" sunuluyor; çoğunlukla da "arzu nesnesi" haline getirilip erkeklerin "gözünü gönlünü açması" sağlanıyor.

Medya kadın bedeni üzerinden cinsiyetçi bir söylem inşa ediyor. Cinsiyet ayrımcılığını pekiştiren ifadeler, yorumlar, görüntüler, alıntılar her gün gazetelerde, televizyonlarda karşımıza çıkıyor.

Medya, kadının insan hakları ihlalleri karnesindeki en kötü notu "geleneksel rollerde kadın temsili" dersinden alıyor. "İyi eş", "fedakâr anne", "becerikli ev kadını", "şahane aşçı"... Bütün bunlar medya metinlerinde kadın adlarının önüne getirilen sıfatlar oluyor. Tabii, söz konusu olan üçüncü sayfa haberleri ise bunlara "canavar anne", "aldatan eş", "sapık sevgili" de ekleniyor.

Kadının insan haklarını ihlal liginde liderliği kim selere kaptırmayan medya, aslında kadını "görmüyor". Bu da bir ihlal biçimi: Yok saymak, yok etmek. Dünyanın yarısını oluşturan kadınlar, medyada ancak mağdur veya "kurban" olduklarında, gazete sayfalarına kenar süsü yapıldıklarında, televizyonlarda cinsellikleriyle sunulduklarında görünüyorlar. Yani medyanın dili ve yaklaşımı kadını "yok" ediyor. Başarılarıyla, mücadeleleriyle, yükselen sesleri ve sözleriyle kadınların medyada görünebilmesi için ayrı bir "mücadele" gerekiyor.

İyi bir mağduriyet haberi ya da öznesi kadın olan "cinsel içerikli" bir haber, internette daha çok "tık", gazetede daha yüksek "tiraj", televizyonda daha fazla "reyting" anlamına geliyor. Cinselliğin ve ka-

dın bedeninin teşhiriyle kâr ediyor medya. "Kurban" olduğunun altını çize çize sunduğu kadınlar da medya kuruluşuna para kazandırıyor. Kısacası kadın, her durumda iştah kabartıyor! Mesela magazin programları, erkekler ile kadınlar arasındaki rol hiyerarşisinin, erkekliğin farklı görünümünün ve kadınların nasıl nesneleştirildiğinin, nasıl ikincilleştirildiğinin en iyi örneği.

Uçan Süpürge, web sitesi (www.ucansupurge.org) ve dergisi (*Uçan Haber*) ile kadın haberlerinin görünür olması için çaba sarf ediyor. Yalnızca görünür olmak yetmiyor; medyada yanlış ve yanlış kadın temsilinin değişmesi için kadınların tüm yaşamları ve yaptıkları işlerle görünmesi gerekiyor.

Uçan Süpürge 2003 yılında, yerelden başlayarak medyadaki bu dönüşümün gerçekleşmesine katkıda bulunmak için Yerel Kadın Muhabirler Ağı'nı kurdu. Yerel Kadın Muhabirler Ağı, alternatif bir kadın haber ağı örgütlenmesi olarak doğdu. Kadın-erkek eşitliğine inanan, toplumsal cinsiyet duyarlılığına sahip kadın muhabirler yetiştirmek ve onlar aracılığıyla yereldeki kadın gündeminden haberdar olmak için kuruldu. Amacı kadınların taleplerini ve önceliklerini yerel gündemden ulusal gündeme taşıyarak kadınlar için iletişim ağı oluşturmak, halihazırda kadınlar hakkında çıkan yerel haberlerin tek kaynağı olan ana akım medyaya olan bağımlılığı yıkmak ve etkin bir alternatif kadın medya grubu yaratmaktır. Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki yerel kadın sivil toplum örgütlerinin ve kadınların bilgi toplumunda kendilerine yer edinmelerini sağlamak, daha adil, demokratik ve eşitlikçi bir toplum için çeşitli bilgi teknolojilerinin kullanımını sağlamak da öncelikli amaçları arasındadır.

Yerel kadın muhabirlerimiz, ana akım medyanın –ve hatta yerel medyanın da– görmezden geldiği kadın haberlerini gündeme taşıırken habere kadın bakış açısıyla yaklaşıyorlar. Yerel gündemdeki gelişmeleri kadın bakışıyla haberleştiriyor, kadınların gündeminin de kamuoyunca takip edilmesine aracılık ediyorlar. Kadın muhabirlerin haberlerinde şiddetten girişimcilğe, yerel siyasetten aile içi ilişkilere ve kadın örgütlerinin çalışmalarına kadar pek çok konu ele alınıyor. Bu haberler Uçan Süpürge'nin web sitesinde düzenli olarak yayınlanıyor.

Gerek yerel kadın muhabirler gerekse Uçan Süpürge Haber Merkezi'ndeki muhabirler, kadın haberciliği yaparken yaygın medyanın haber havuzundan da yararlanıyor. Ancak bu haberlerin büyük bir bölümünde cinsiyetçi dil kendini tekrar ediyor. Kullanılacak haberler kadın bakış açısıyla değerlendirilip bir anlamda yeniden yazılarak yayınlanabiliyor.

Medyanın kadın konusunda duyarlı ve sorumlu davranması için kadın örgütlerinin ve alternatif medya kuruluşlarının baskı gücü oluşturması çok önemli. Daha çok izlenmek için birbiriyle yarışan televizyon kanallarının, daha çok satmak için her yolu denemekte beis görmeyen gazetelerin karar mekanizmalarında daha çok kadının yer alması, medyayı "dönüştürmenin" ilk adımlarından biri. Ayrıca kadın örgütlerinin yaptıkları çalışmaları duyurmak için gazetecilerle bire bir iletişim halinde olmaları, medyadaki yanlış ve eksik kadın temsiline tepki göstererek kendi alternatiflerini yaratmaları da izlenecek yolların bazıları.

4. Oturum

TÜRKİYE'DE YEREL, BAĞIMSIZ MEDYA VE YURTTAŞ GAZETECİLİĞİ

KOLAYLAŞTIRICI: RAGIP DURAN

SEVDA ALANKUŞ
İNCİLAY CANGÖZ
COŞKUN EFENDİOĞLU
DOĞAN SÖNMEZ
CEMAL DOĞAN
NADİYE GÜRBÜZ
MEHMET CAN TOPRAK

SEVDA ALANKUŞ**Demokrasi ve "Başka-Medya" İlişkisi**

Türkiye'deki Yaygın Dışı Medya Ortamını Anlamak Üzere Teorik Bir Çerçeve

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden 1981'de mezun oldu. Siyasal Bilgiler ve Kamu Yönetimi'nden doktorasını Kıbrıslı Türk Elitlerin Siyasal Kültürü üzerine hazırladığı tezle aldı. Alankuş çalışmalarına Leeds Üniversitesi'nde Kültürel/Etnik Kimlikler üzerine devam etti. Ege ve Ankara üniversiteleri iletişim fakültelerinde 1982-1999 arasında öğretim üyesi olarak çalıştı. Medya İzleme, BIA'nın Yerel Medya Eğitimleri, İlk ve Orta öğretim Ders Kitaplarında İnsan Hakları gibi projelerde danışman, araştırmacı ve koordinatör olarak çalıştı. Doçentlik unvanını 1995'te İletişim Teorileri üzerine aldı. 1999'dan bu yana Doğu Akdeniz Üniversitesi, İletişim ve Medya Çalışmaları Fakültesi'nde öğretim üyesi ve halen fakültenin dekanlığını yürütüyor.

Küresel medya ortamının eşitsizler aleyhine işleyen halinin "siyah-beyaz" bir fotoğrafını vermek üzere bir belirlemeyle başlarsam; bir yanda her zamankinden daha vahşi biçimde dikey ve çapraz olarak tekelleşmiş ve tekseleşmiş yaygın medyayı görüyoruz. Diğer yanda ise şimdilik "başka/öteki-medya" olarak nitelermeyi tercih edeceğim, ancak ilgili teorik çalışmalarda "bağımsız medya", "radikal medya", "alternatif medya", "radikal alternatif medya", "topluluk medyası" veya "yurttaş medyası" gibi adlarla anılan karşı-küreselleşmenin, eşitsizliklere, ayrımcılıklara uğrayanların başka bir dünya arayışının aracı, temsilcisi, yatay olarak ve ağlar halinde serpilmeye çalışan medyayı. Ancak hemen eklemeliyim, küresel medya ortamı bu ikisinin arasında yer alan veya bunlardan herhangi birine rahatlıkla sığmayacak kadar melez nitelik taşıyan örnekler nedeniyle, kolayca bir yana "yaygın medyayı" ve diğer yana "başka-medya" koyarak anlayamayacağımız kadar ar renklerden oluşuyor. Yine de önemli olan şu, sonuçta mevcut medya düzeni içinde yoksulların, etnik, dinsel, cinsel, kültürel azınlık kimliklerinden ötürü ayrımcılığa uğrayanların değil, hegemonik çoğunlukların sesi daha çok duyuluyor, dolayısıyla da onların iktidarı yeniden üretiliyor.

Burada "başka bir iletişim mümkün" sloganıyla bulunduğumuza ve yaygın medyayla ilgili bir dert kurduğumuza göre, benim sunuşum söz konusu fotoğrafta "siyah tonlarla karşımıza çıkanlar" üzerine odaklanan, bunların niye önemli olduklarını ve im-

kânlarını vurgulayan, ek olarak bu genel fotoğrafın Türkiye karesi üzerine yoğunlaşarak, onu netleştir-meye çalışan bir sunuş olacak. Amacım ise artık baş-ka/öteki-medya ihmal edilerek anlaşılamayacak olan yeni küresel medya ortamının yeni bir demok-rasi anlayışı için sunduğu engelleri ve olanakları –Türkiye bağlamında– tartışmaya açmak.

Fazla iyimser bulunabilirim ama, iddiam şu: Öte-ki-medyanın önemi ve etkinliği giderek artıyor ve bu medya, kamu adına denetim rolü oynayacak "dör-düncü güç" olduğu iddia edilirken, kendisi için bir güç/iktidar merkezi haline gelen yaygın medyaya sırtını dayayan liberal demokrasi anlayışıyla yetin-meyip başka bir demokrasi arayışının peşinden gi-denler için olmazsa olmaz bir "beşinci gücü"¹ oluş-turuyor. Demek ki *başka bir demokrasi için başka bir iletişime ve başka bir medyaya gereksinim var*. An-cak benim buradaki sunuşumun odağını sadece kit-le iletişim araçlarının demokratikleşmesi sorunsalı oluşturacak, geniş anlamda iletişim ise siyasal/ka-musal yaşamın demokratikleşmesi tartışılırken ço-ğunlukla ihmal edilen çok önemli bir mesele olmak-la birlikte, dışarıda bırakılacak. Şimdi bu iddialarımı tartışmaya başlamadan önce, "yaygın medya dışın-da kalan medyanın önemi ve etkinliğinin artıyor ol-ması" ile ilgili olarak bazı belirlemelerde bulunmak, bunun göstergelerine dikkatinizi çekmek istiyorum.

"Başka/öteki medya": Nereden nereye?

Öteki-medyanın tarihi, aslında toplumsal muhalefe-tin tarihi kadar eski. Sınıfsal, cinsel, etnik, dinsel eşitsizliklerden mağdur olanların, kamusal ve siya-sal alandan dışlanmışların güçleri yettiğince sesleri-ni duyurma ihtiyacının bir sonucu olarak –ve medya sözcüğünü geniş anlamıyla kullanarak söylersem– "öteki/başka-medya"² hep vardı. Diğer yandan "medya" sözcüğünü dar anlamıyla kullanır ve Chris Atton'ın yaptığı gibi, İngiliz işçi sınıfının 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çıkarmaya başladığı radi-kal gazeteleri esas alırsak en az iki yüzyıllık bir tarihi var "başka-medya"nın (Atton, 2002: 2). Ancak bura-da benim üzerine odaklanmak istediğim öteki/baş-ka-medya, bir yandan dar anlamıyla medya, diğer

yandan da yakın modern dönemlere ait medya.

Çok kısaca söylersem, 19. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte Batı'nın, birbiriyle ilişkili sanayileşme ve sö-mürgeleştirme olguları sayesinde, dünyada ekono-mik-siyasal merkez haline gelmesine eşlik eden bir diğer gelişme de medyanın bir endüstri kolu olmaya başlamasıydı. Bunun hemen hissedilen bir sonucu yaygın medyanın da tarafını belirleyerek, hegemo-nik olandan yana konumlanması oldu. Ancak Batı'da medya yine de bütün bu dönem boyunca uluslarara-sı sermayenin denetimine girmeye başlamış olmak-la birlikte, esas olarak ortaya çıkışındaki –ulusal kimliği, bunun kurucusu olarak ulusal dilleri ve ulus-devletin hegemonik nüfuz alanını inşa etmek biç-imindeki– misyonunu 1980'li yıllara kadar belirli öl-çülerde sürdürdü. Ancak yaygın medyanın bu özelli-ği, orada temsil edilmeyenlerin seslerini duyurmala-rının aracı olarak öteki-medya yeni biçimleriyle çoktan devreye sokmuştu. Nitekim 1970'li yıllar, 1968'in yeni sol politik ikliminin içinden önemli de-neyimlerle ve yeni –çevreci, feminist, etnik gibi– kimlik tanımlarıyla, dahası medyayla ilişkilerini ye-niden tanımlayarak çıkanların medyaları için altın yıllar oldu.

Ancak özellikle dünyanın "tuzu kuru" coğrafya-larında ve Latin Amerika ülkelerinde karşımıza çıkan ve ilgili yazında "yeraltı basını", "topluluk radyola-rı", "paralel medya", "alternatif medya", "radikal alternatif medya" gibi adlarla anılan "öteki" türdeki medyayı, 1980'li yıllarla birlikte, yeni sağ politikala-rın radyo ve televizyon yayıncılığı alanında da kendi-

1. "Beşinci güç" kavramı *Le Monde Diplomatique*'in Yayın Yönetmeni Ignacio Ramonet'ye ait, ben de Ertuğrul Kürkçü'nün *Radikal İki*'de (29 Ekim 2006) yayımlanan "Başka bir ileti-şim" başlıklı yazısından aktarıyorum.

2. "Medya" sözcüğünü burada en geniş anlamıyla ve yö-netenleri "tiye alan" şakalardan, Bakhtin'in kitabına konu olan Batı'da Ortaçağ'ın grotesk karnavallarına, 1968'lerin ikliminde yeniden siyasallaşan duvar yazılarına, şarkılara, sokak tiyatrolarına kadar farklı biçimlerde ortaya çıkanlara ve kitle iletişim teknolojilerini kullanarak mesajlarını dolaşıma sokan-lara kadar geniş anlamıyla kullanıyorum (bu kullanım için bkz. J. Downing, 2001), ancak bu sunuşta üzerine odaklanacağım öteki medya dar anlamıyla medya; yani *gazete, radyo, televizyon, internet* olacak.

ni hissettiren etkileri, de-regülasyon ve özelleştirme dalgaları, kamu yayıncılığı yapan medya gibi başka-medya da, ticari medyanın rekabetiyle artık baş edemez hale getirdi. Böylelikle zaten medya ortamı-nın kısıyında kendisine yer bulabilen, ekonomik güçlükler içerisinde bulunan bu başka-medya ör-nekleri birer birer ortadan kalkmaya başladı. Ayakta kalmaya devam edenler ise ya marjinalleştiler ya da birçok özelliklerinin ticari medya tarafından taklit edilmeye başlamasıyla, bazıları özgünlüğünü bazı-ları da içeriklerindeki radikalliği kaybederek yaygın medya ortamının bir parçası haline geldiler. 1980'li yılların öteki medya açısından özgünlüğü ise, özel-likle *Punk* türü müzik yapan grupların etrafında top-lanan altkültür gruplarının 1970'lerin sonlarından itibaren yeşertmeye başladığı *fanzin*'lerin uzantısı olan *zinler*'di.³ Öteki medyadaki yeniden canlanma-nın asıl habercisi, 1990'lı yıllar ile birlikte Batı'da özellikle çevreci ve anarşist nitelikli yeni-toplumsal hareketlerle birlikte onların medyasının doğuşu ol-du (Atton, 2002: 80-1). Bu arada aynı dönemin bir di-ğer başka-medya örneği de, Batı Avrupa'dakilerden çok farklı bir siyasal ortamda ve gelenek içinden ye-şeren, Doğu Avrupa'daki siyasal rejimlerin 1980' le-rin sonunda çöküşünde, muhalif kamuların örgütlenip harekete geçmesinde önemli rolü olan ve *Samiz-dat* olarak bilinen muhalif basınıydı. 2000'li yıllarla birlikte ise artık, özellikle –hegemonik olan karşısın-da muhalif olanların ve direnenlerin *küre-yerelleş-mesine* de güzel bir örnek oluşturmak üzere– çok sayıdaki online haber sitesinin birbirleriyle ya-tay/ gevşek ilişki içindeki inisiyatiflerini ifade eden *Indymedia*'nın öncü örneklerinden birini oluşturdu-ğu başka medyanın yeni altın çağından söz edebili-yoruz.

"Öteki medya"nın yeni altın çağı: 2000'li yıllar

2000'li yılların öteki-medyası ile bu medya üzerin-den aleniyet kazanma mücadelesi veren hareketle-rin 1970'li yıllardakilerden önemli farkları var. Bu fark da, *karşı-kamusal alanların kolektif öznelerinin artık değişmiş olmasından kaynaklanıyor*. Başka önemli bir nokta olarak şu da eklenmeli; 1970'li yıl-

ların ortalarından itibaren başlayan ve öznesi "yeni toplumsal hareketler" olan kamusal alandaki can-lanmanın 1990'lı yıllarla birlikte kazanmış olduğu özellikler, yeni-medya teknolojilerindeki gelişmeye çok şey borçlu. Ya da, özellikle internet ile mobil te-lefon teknolojisinin yöndeşmesi (*convergence*), gö-reli olarak ucuzlayıp yaygınlaşması ölçüsünde, yeni toplumsal hareketler ile yeni-medyanın birlikte dö-nüşüp güçlendiklerini söylemek daha doğru olur.

Şimdi bu iddialarıma biraz daha açıklık kazandı-rayım: Acaba ulusal-kamusal alanların kısıyında tu-tunmaya çalışan karşı kamulara ulus-ötesi bir pazar-lık gücü kazandırarak onların küreselleşmesine ne-den olan "yeni toplumsal hareketlerin", öncükiler-den nasıl bir farkı vardı? Bu farkın oluşmasında öte-ki-medya ne kadar etkin oldu? Ya da, başka bir ifa-deyle; eğer yukarıda iddia ettiğim gibi, karşı-kamul-ar ve onların sesi niteliğini taşıyan başka/öteki-medya hep vardıysa, şimdi sahip olduklarımızın far-kı nerede?

Önce ilk iddiamın/ilk sorunun peşinden gidip kamusal alanın karşı-kamularının ya da bunların içinde serpilen "yeni kimliklerin" nasıl şeyler olduğu üzerinde durmaya çalışacağım. Demek ki böylelikle "eski kimlikler" ve "yeni kimlikler" gibi bir ayırım-dan hareketle ben de "*eski karşı kimlikler*" ve "*yeni karşı kimlikler*" gibi bir ayırım yapıyorum.⁴

Eski karşı/muhalif kimlikler insanlara üzerlerine dar gelen kimlik elbiseleri sunuyordu. İçlerine bir türlü sığılmayınca da bu kimliklere bürünmeye çalı-şanlar, çareyi zaten lime lime olmuş bu elbiseleri üzerlerinden atmakta buldular. Yerlerine "gökkuşa-ğı" benzetmesini hak ettiren renk ve desenlerdeki

3. *Zinler* ile ilgili uzlaşılmış bir tanım vermek zor, ancak esas olarak altkültür gruplarının kendi aralarındaki iletişim için fotokopi gibi çok ucuz teknolojilerle yayımladıkları, elden da-ğıttıkları, herkesin hem yazar, hem okur, hem "editör" hem de "yayıncı" olabildiği basılı materyaller için kullanılıyor. Ancak artık 2000'lerle birlikte internet teknolojisinin görelî olarak ucuzlaması ölçüsünde e-zinler yaygınlaşmaya başlamış du-rumda (Atton, 2002: 54-79). Türkiye'deki zinlerle ilgili ise, bkz. Altay Öktem, *Genel Kültürden, Kenar Kültüre 101 Fanzin*, İstan-bul: İthaki.

4. "Eski ve Yeni Kimlikler" ayırımını özellikle Stuart Hall'un (1991) çalışmasına göndermeyle kullanıyorum.

"yeni kimliklerini" kuşandılar (ya da bir türlü yok edilemeyip de saklanan kimliklerini onardılar, bezediler). Eski kimliklerin parçalanmasına belki en iyi örnek kendilerine sınıf temelli bir aidiyeti işaretleyen sosyalist kimliğin çözülmesiyle yerini alan feminist, çevreci, etnik azınlık kimlikleri olabilir.⁵ Çünkü sosyalist kimlik ya da sınıf temelli kimlik, en azından kurgulandığı şekliyle –tıpkı muhalefet ettiği– "millet" kimliği gibi insanlara dar gelen, onu tektipleştiren, diğer farklılıklarını her zaman yok saymasa da, sınıf kimliğinin arkasına koyan bir kimlik alternatifiydi. Oysa bugün artık iyice ayırdındayız ki, mücadele etmek gereken eşitsizlikler sadece sınıfsal nitelikli değil(di); cinsel, etnik, kültürel vb. olmak üzere çok çeşitli biçimlerde karşımıza çıkan eşitsizliklere karşı mücadele edebilmek için de, ontolojik bir ayrıcalık yüklenerek kurgulanan "sınıf" kimliği yeterince dar bir kimlik.⁶

Bu arada yeni ya da yenilenmiş kimliklerin giriştikleri kamusal alanda aleniyet, katılım ve meşruiyet kazanma mücadelelerinin sonucu, her türlü zor ve ikna teknikleri kullanılarak sözde birlik ve bütünlükleri sağlanmaya çalışılan ulusal kamusal alanın çatlaklarından sızmak suretiyle, onu çoklaştırmak, çoğulculuğu sağlamak oldu. Bunu da büyük ölçüde "görünürlük ve eylemliliklerini" 1) yıllardır kendilerini yoksayan yaygın medyayı artık varlıklarını daha fazla görmezden gelemeyecek hale getirerek 2) kendi medyalarını yaratarak sağladılar.

Karşı-kamularla, öteki-medyanın ilişkisindeki değişim: Yeni-toplumsal hareketlerin "medyatikliği"

Ancak "yeni toplumsal hareketler" adı verilen kamusal alanın bu yeni karşı-öznelinin medyaya ilişkisi, eski kimlik hareketlerinin medyaya ilişkisinden çok farklı.⁷ Eski kimlik hareketleri için medya –adı üzerinde– bir araçtı.⁸ Buna karşılık, *yeni toplumsal hareketler* bizzat bir "medya" ancak "karşı-medya" niteliği taşıyor haldeler...

Yeni toplumsal hareketler ya da yeni kimlik hareketleri (feminist hareketler, etnik ve kültürel azınlıkların kimlik hareketleri, gay ve lezbiyen hareketle-

ri, karşı-küreselleşmeciler hareketler, çevreciler, anarşist, pasifist hareketler)⁹ bizzat kendi kendilerini medya kılan hareketler, ya da *medyatik hareketler* (bunu gündelik hayatımızdaki negatif anlamında kullanmıyorum). Demek istediğim şey şu; bu hareketler varlıklarını, sürdürülebilirliklerini, eylemlerini görünürlük/izlenirlik üzerine kuruyor, dolayısıyla bir yandan yaygın medyayı kendilerine ilgi göstermek zorunda bırakırken, diğer yandan da kendi medyalarını da, çok yaratıcı biçimde görünürlükleri için kullanıyorlar. Böylelikle aslında medyayla aralarında olmazsa olmaz bir ilişki var.

Yaygın medya olmasaydı ve Yeşil Barış hareketi bu kadar medyatik olmasaydı, bu ölçüde yaygınlaşıp, örneğin Türkiye'deki Bergama köylülerini de etkileyerek (*küre-yerelleşerek*), onları da benzer bir medyatiklik ve etkinlik düzeyine taşıyamazdı. İki de olumsuz örnek vereyim, eğer medyanın bugün kazanmış olduğu yaygınlık ve erişilebilirlik olmasaydı,

5. Kastettiğim, "sosyalist" siyasal rejimlerin dışında kalan dünyadaki sosyalist/sınıf temelli kimliklerin parçalanması. Çünkü, sınıfsal kimliğin bu iki –Sosyalist ve Kapitalist– dünyadaki çözümlüğü arasında bağlantı olmakla birlikte, birincilerdeki çözümlüğün daha başka nedenleri de var.

6. Nitekim Türkiye'de Özgürlük ve Demokrasi Hareketi/Partisi, sosyalizmin "küresel başarısızlığının" kısmen sınıf temelli kimliğin taşıdığı bu sorundan kaynaklandığı düşüncesiyle, içine sadece işçileri değil, çevrecileri, eşcinselleri, feministleri alarak yola çıkmıştı...

7. Yeni toplumsal hareketler kavramı ve ilgili teorik katkıları için, bkz. Mellucci, 1996.

8. "Eski kimlik" hareketleri de kuşkusuz mücadelelerinde –duvar yazılarından, çıkardıkları yeraltı gazetelerine kadar– medyayı kullanıyorlardı, ancak bunlar büyük ölçüde söz konusu muhalif/karşı hareketlerin içindeki *elitlerin –ki onlar da çoğunlukla "beyaz", orta sınıf ve erkek idi– sesi* olma özelliği taşıyordu. Dolayısıyla 1980'li yıllarla birlikte öteki-medya örneklerinin birer birer gözden kaybolmaları ya da kılık değiştirmeleri sadece bu yıllara damgasını vuran yeni sağ politikalar, hızlanan tekelleşme ve özelleştirmeler, dolayısıyla da ekonomik nedenlerle açıklanamaz. Alternatif medya denilince söz konusu olmaması beklenen, yine *birilerine diğerleri adına konuşma imtiyazı veren yapıları* sürdüren medya olsa gerek.

9. Neo-faşist ve köktendinci hareketleri de bunların sonuna eklemek gerek esasen. Bu arada, ikincisi "din" temelli yani "eski" kimlik gibi görünüyorsa da yukarıdakilerle ortak bir özelliği var, o da medyatik olması. Nitekim bu nedenle, "medya olmasaydı, 11 Eylül olmazdı" diyorum.

muhtemelen El Kaide olmazdı ya da 11 Eylül saldırısı, hatta intihar bombacıları bile olmazdı!¹⁰

Ancak burada yeni toplumsal hareketlerin ve onların başka-medyalarının ortaya çıkışı arasındaki ilişkiyi biraz daha iyi anlatabilmek için, başka kavramları, *küreselleşme* ve/veya *küre-yerelleşme* kavramlarını yardıma koşmak gerek.

Küreselleşmenin iki yüzü ve karşı-kamular/medya

Gündelik hayatın dilinde son 25 yıldır yaygınlaşmaya başlayan bir kavram olarak "küreselleşme", sevelim ya da sevmeyelim, ya da isterse hakkında farklı perspektiflerden onlarca tanım bulalım, aslında insanlık tarihi kadar eski. Ancak 1990'lı yıllarla birlikte ivmesi hızlanan bir olguyu anlatıyor; en "nötr" tanımıyla da *dünyanın zaman ve mekân boyutunda küçülmesi* anlamına geliyor (Giddens, 1990). Bu küçülmeyi sağlayan ise sermayenin, ideolojilerin, insanların, bilginin bir yandan ulaşım, diğer yandan –bizi burada daha çok ilgilendirmek üzere– iletişim teknolojilerindeki gelişmeler nedeniyle hiç olmadığı nitelik ve niceliklerde dolaşıma girmesi (Appadurai, 1990). Bunun ise birbirini tamamlayan iki yüzü var (Robertson, 1990); günümüzde eşitsizlikler ve ayrımcılıklar küreselleşmenin sermaye ve insan akışkanlığına hiç olmadığı kadar imkân veren özelliği nedeniyle artarak, katlanarak ve çeşitlenerek sürüyor. Örneğin göçmen ve kaçak işçilerin, kadın ve çocuk emeğinin sömürsü, kadın ve çocuk fuhuşu artıyor, ucuz emeği oluşturan etnik, kültürel azınlıklar sadece sınıfsal ayrımcılıkların değil, ırksal, siyasal, kültürel ayrımcılıkların konusu olmaya devam ediyor. Ancak paralel olarak, bu eşitsizlik ve ayrımcılıklara uğrayanlar, küreselleşmenin neden olduğu ya da küreselleşmeyi doğuran ideoloji, bilgi ve teknoloji akışkanlığının sağladığı yeni imkânlar sayesinde kendileri gibi olanlarla coğrafi uzaklıkları aşacak şekilde buluşarak bir ayakları buldukları yerelde, diğer ayakları küreselde olan, bu nedenle *küre-yerel*¹¹ nitelik taşıyan *karşı-kamular* oluşturuyorlar. Bu nedenle artık *küresel karşı-kamusal alanlardan* ya da *küresel bir sivil toplumun varlığından* söz edebilmek

mümkün. Daha önce belirttiğim gibi Türkiye'deki çevreciler hareketlerin ortaya çıkışı ve diğer çevreciler hareketlerle ilişkisi buna örnek. Kayıp yakınlarının *Cumartesi Anneleri*'ne dönüşmesi üzerinde Arjantinli *Mayıs (Anne)anneleri*'nin eyleminin önce etkisi, sonra da sembolik desteği var... Türkiye'deki Gay ve Lezbiyen hareketinin ortaya çıkarak politikleşmesi ve bu yıl gerçekleştirilen *Bursa Yürüyüşleri*'nde olduğu gibi diğer coğrafyalardaki benzeri hareketlerden aldıkları destek yine böyle bir şey... Aynı şekilde Kürt hareketi başta olmak üzere diğer etnik grupların eylemleri ve faaliyetlerinin aynı anda hem yerel, hem de küresel boyutlar taşıması bir başka örnek. Son olarak Irak savaşına karşı çıkan *Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu* (Küresel BAK) ve onun bütün dünyadaki savaş karşıtlarını çeşitli protestolar ve eylemler vesilesiyle "bir araya getiren" koordine edilmiş eylemleri de bir başka örnek.

O halde sermayenin, ideolojilerin, insanların, bilginin daha kolay ve daha ucuz, daha hızlı ve daha büyük ölçeklerde dolaşıma girmesi ve dünyayı mesafeler ve zaman boyutlarında küçültmesi anlamında küreselleşmenin sonuçlarından bir tanesi başat (*dominant*) olanlar kadar, bunlara karşı/muhalif olanların da ulus-ötesi davranmalarını, dolayısıyla güçlenmelerini mümkün hale getirmek oldu. Başka ifadeyle, karşı-kamular gerek medya üzerinden gerekse yüz yüze gerçekleşen karşılaşmalarla artık küresel nitelikli bir dayanışma gerçekleştirip birlikte

10. 11 Eylül'de planlanan eylemlerin odağının Dünya Ticaret Merkezi'nin İkiz Kuleleri'nin (dolayısıyla ABD'nin ve Yeni Dünya Düzeni'nin bu iki önemli göstereninin) olması ve bunların yerle bir edilmesiyle New York'un silüetinde yaratılan "eksiklik" eylemlerin ne kadar medyatik olarak tasarlandığını göstergesi; diğer yandan yine hatırlayalım, uçaklardan bir tanesi gökdelenlerden birine intihar dalışı yaptıktan sonra, küresel haber kanalları canlı yayındaydılar ve bu sayede ikinci gökdeleneye yapılan saldırı "naklen" izlenebildi. Kanımca 11 Eylül'ü ABD ve dünya (Batı-Doğu ilişkileri) için dönüm noktası kılan bir neden de, eylemlerin bir "görsel şölen" olarak tasarlanma biçimiydi ve ABD'nin aynı "görsel şölen" ile cevap vermesi gerekiyordu. Nitekim hâlâ daha bu "görsel savaş" dünyanın her yerinde (Irak'ta, İstanbul'da –Sinagog, İngiliz Konsolosluğu, HS-BC saldırıları– Londra'da metro bombalanmasında olduğu gibi) devam ediyor.

11. Kavramın kullanımı için, bkz. Robertson, 1990.

davranabiliyorlar. Bu karşılaşmalar ise artık yaygın medya üzerinden olduğu kadar, yatay biçimde çoğalan, bir ağ gibi yayılan öteki/başka-medya üzerinden de gerçekleşiyor.¹²

Bu belirlemelerden sonra burada artık geriye, başlangıçta sorduğum, "Neden öteki medya önemli?" sorusuna dönerek cevabımı vermeye çalışabilirim. Çünkü ortaya attığım sorunun cevabı kısmen bu yaptığım belirlemelerde yatıyor.

Öteki medya önemli, çünkü...

Düşünme ile ifade hak ve özgürlüğü en temel insan hak ve özgürlüklerinden birisi, çünkü diğer temel hakları dillendirme ve onlar için mücadele etmenin de yegâne yolu, bu hak ve özgürlüğe sahip olmak. Tam da bu nedenden ötürü, en fazla ihlale uğrayan haklardan bir tanesi. Bu hakkı kullananlar ise "beyaz", varıl, heteroseksüel erkekler olmaya devam ediyor. Onların kendilerini ifade edebilecekleri yaygın medyası var. Çünkü, *yaygın medya için, "ötekilerin" haber değeri yok. Öteki'nin haber değeri taşıyabilmesi için ya sınıf, cinsiyet, etniklik atlama (bir şarkıcı Kibarîye, Doğuş ya da Bülent Ersoy) olması gerekli ya da "töre" ya da "namus cinayetlerine" kurban gitmesi; Batmanlı kadınlar gibi bir-iki tanesinin değil, onlarcasının intihar etmesi; yüzlercesinin depreme ya da sel felaketinde ölmesi; işkencede ya da açlık grevlerinde ölmesi; "ölü olarak ele geçirilmesi"; "şehit olması"; "çocuk yaşta hırsızlık yapması"; "tinerci çocuk cinayeti" olarak adlandırılan suçun faili olması; kara kışta donup kalması diye sokaklardan soğuklar geçinceye kadar toplanıp sonra yeniden sokağa bırakılması gibi durumlar gerekli. O zaman ötekilerin ölmeden, öldürmeden, donmadan, dayak yiyip, işkence görmeden haber olabilmesi için ve aslında bunlar başlarına gelmesin diye "başka" medyaya ihtiyaçları var. Nitekim bugün, göçmenler, mülteciler, kendi topraklarında ya da diasporada etnik, dinsel azınlık statüsünde olanlar, evsizler, ırksal, cinsiyetçi vb. ayrımcılıklara maruz kalanlar, kısacası "ötekiler", öteki-medya üzerinden birbiriyle haberleşiyor, birbiriyle dayanışmaya*

girebiliyor, yine bu yolla hayatlarını bir nebze olsun kolaylaştıracak deneyimleri paylaşabiliyorlar.

Sadece bu "ötekiler" in mi başka bir medyaya ihtiyacı var? Aslında hayır, varsıllık/yoksulluk, toplumsal cinsiyet, kültürel kimlikler vb. bağlamında dezavantajlı durumda olmasalar bile, "vasat"ı tüketmek istemeyenlerin de "öteki" medyaya ihtiyacı var. Çünkü, yaygın medya *rating* ya da çok satılma, çok dinlenme kaygılarıyla her anlamda ortalamayı sunan, standart olan beğeniye yakalayan ve yeniden üreten, dinleyicisini, izleyicisini, okurunu ortalama zekâda varsayan bir medya. Yani beğenileri, siyasal tercihleri, özel ilgileri biraz yelpazenin kenarlarına kayanların da, her konuda vasatı yeniden üreten yaygın medyanın yanında, başka-medyaya ihtiyaçları var.¹³

Başka kimlerin öteki-medyaya ihtiyacı var? Küreselleşmenin politik ve ekonomik nedenlerle yerinden ettiği –göçmenler/gurbetçiler, geçici ve/veya kaçak işçiler, siyasal mülteciler gibi– insanlara ek olarak, bir de sürekli ya da yılın belli zamanlarında seyrüsefer halinde olan "tuzu kuru" insanlar kategorisi var: Bunlar sabah kahvaltısını bir ülkede yaparken, akşam yemeğini bir diğerinde yiyen iş insanları gibi ya da kuzeyin soğundan kaçıp güneyin güneşinden yararlanmak için mevsimin belirli zamanlarını bambaşka coğrafyalardaki otellerde ya da satın aldıkları evlerde geçiren "turistler" gibi bir kategori.

Bütün bu kategorilerdeki insanların hepsini birleştiren bir şey var, o da tekrarlısam, "*öteki" medyaya ihtiyaç duymaları*. Çünkü hangi nedenle olursa

12. Küreselleşme literatürü ile küreselleşmenin karşı-kamular/yerellikler için sağladığı imkânları daha önce tartıştığım bir çalışma için bkz. Alankuş, 2000a.

13. Burada kastettiğim, "*tematik medya*" ya da "*dar-yayıcılık*" denilen özel kültürel tüketimlere yönelik ya da hobi alanlarına giren (MTV, Sailing Channel, History Channel, Extreme Sports gibi kanallar ya da formlar) medya devlerinin tüketicilerini artırmak için çeşitlendirdikleri "ürünler" olarak karşımıza çıkan medya örnekleri değil, içeriği, örgütlenmesi, sermaye yapısı, biçimi vb. özellikleriyle "başka" olan medya; Türkiye'de Açık Radyo ya da *Buğday* dergisi, *Git* dergisi gibi örnekler.

olsun, insan haber alma ihtiyacındadır ve doğal olarak da öncelikle yakın çevresinden başlayarak neler olup bittiğini öğrenmek ister. Haber alabilmek, çevresi hakkında bilgilenmek, insana çevresini kontrol edebildiği, yalnız olmadığı, hayatı üzerinde söz sahibi olduğu, bir *yer'e* ya da *yerler'e* ait olduğu duygusunu verir. Kuşkusuz günümüzde bir yere ait olma duygusunun niteliği hayli değişmiş ve "yer" sıkı sıkıya coğrafi anlam taşıyor olmaktan çıkmıştır. Yer duygusu da, sadece yakın çevreye duyulan bağlılığı, aidiyeti anlatmaktan uzaklaşmıştır. Yani aidiyet duyduğunuz yerin artık mutlaka içinde yaşadığınız yer olması gerekmemektedir ya da aidiyet duyulan yerler de zaten artık biricik olmaktan çıkmıştır.

Bu durumda "haber almak ihtiyacı içinde olunan yer" le anlatılmak istenen, kış aylarını Alanya'da geçirmeye gelmiş bir Alman çift için, hem Alanya hem Almanya'daki evinin bulunduğu kent olabilmektedir. Ya da Kazakistan'daki bir inşaat işçisi, İstanbul'daki bir Diyarbakırlı, Afganistan'daki Mersinli bir asker, Belçika'daki Elmadağlı bir işçi, ABD'nin bir eyaletinde öğrenci olan bir İzmirli gibi çok farklı nedenlerle ve ölçeklerde yerlerinden olmuş insanlar için de durum farklı değildir. İşte bu farklı nedenlerle yerlerinden olmuş ya da seyrüsefer halindeki insanların paylaştıkları ortak şey –kendilerini güvende hissedebilmek, hayatlarını kolaylaştırabilmek, yalnızlık duymamak, özlem gidermek gibi değişen nedenlerle– aidiyet kurdukları bütün yerlerle ilgili haberleri alabilmek ihtiyacıdır. Aslında tam da aynı nedenlerle sadece haberlenmeye değil, eğlenmeye, bilgilenmeye de ihtiyaçları vardır ve daha önce de söylediğim gibi, bu tür insanların ortalama insana, standart bilgi, haber, eğlence sunan yaygın medyanın yanı sıra "öteki" medyaya, hatta yaygın medyadan *daha fazla* "öteki" medyaya ihtiyaçları vardır.

Bu noktadan sonra, "*öteki-medya neden önemli ve gereklidir?*" sorusuna artık daha makro bir kavramsal çerçeveden bakmak üzere, başka bir tartışmaya doğru yol alabilirim; sorunları ne olursa olsun, gelmiş geçmiş siyasal rejimler içinde en iyisi olduğunu söyleyebileceğim "*demokrasilerin, öteki medyadan daha iyiye doğru gidemeyeceği*" iddiasında bulunabilirim. O halde şimdi de, demokrasi

ve öteki-medya ilişkisine odaklanmak durumunda- yım.

Bir proje olarak (radikal) demokrasi ve öteki-medya ilişkisi

Medyanın demokrasilerdeki rolü üzerine çok şey yazılıp söylenmiştir. Bunlardan en çok bilinen ise medyaya toplumdaki yasama, yürütme, yargı erklerinin gücünü kamu yararına denetleyecek, dolayısıyla kamusal çıkarların beççiliğini yapacak bir rol biçen ve bu rolünü yerine getirebilmesi, hükümet ile siyasal iktidar merkezlerinden bağımsız davranabilmesi için hiçbir düzenlemeye, denetime tabi tutulmaması, işleyişinin ise bütünüyle pazarın dinamiklerine bırakılması gerektiğini savunan *liberal medya yaklaşımıdır*. Ancak, ulusal ve uluslararası medya ortamının bugün ulaşılmış olduğu tekelleşmenin düzeyi ve medya kuruluşlarının önemli birer ulusal/ uluslararası sermaye kuruluşu haline gelmiş olmaları karşısında, artık medyanın kamusal çıkarların beççiliğini değil, ekonomik olduğu kadar siyasal bir iktidar/çıkar merkezi haline gelmiş olarak *kendi çıkarlarının beççiliğini* yapmak durumunda olduğunu söylemek mümkündür (Curran, 2002). Tam da bu nedenle ticari nitelikli medyadan beklenebilecek olan şey, ancak ve ancak kendi çıkarlarına dokunmadığı oranda demokratikleşmeye destek vermesi, esas olarak ise *statükoyu yeniden üretmesidir*. Bu arada tahmin edilebileceği gibi, liberal demokrasi ve medya kuramında –liberal ekonomik yaklaşımla tutarlı biçimde– kamusal yayıncılık anlayışına ya da kâr amacı gütmeyen bir yayıncılık anlayışına yer yoktur, ayrıca pazarda ayakta kalamayanların birer birer yok olarak, medya ortamının tek sesli hale dönüşmesine dair bir sorun da kurulmamaktadır. Bu yüzden medya ve demokrasi ilişkisini anlamaya çalışırken liberal olandan başka bir demokrasi anlayışıyla medya yaklaşımı içinden ilerlemek gereklidir.

Böyle bir arayış, Alman yazar Jürgen Habermas'ın *Kamusalın Yapısal Dönüşümü* (1997) adlı kitabında geliştirdiği, daha sonra kitabının İngilizce baskısı vesilesiyle gözden geçirdiği, bu arada da birçok iletişim kuramcısının yaklaşımını da etkilemiş olan

teorik tartışmalar içerisinde bulunabilir.¹⁴

Çok özetle söylenecek olursa, bu teorik tartışmanın iki versiyonu bulunmaktadır. Habermas'ın kendisine yapılan eleştirilerle gözden geçirdiği düşüncelerine paradigmatik olarak yakın olanlar tarafından özel alan ve ekonomik alanları içine alan sivil toplum alanı ile devlete ait olan alanın arasında yer aldığı varsayılan *kamusal alan*, *kamusal meselerle ilgili olarak gerçekleşen eleştirel ve rasyonel müzakereler aracılığıyla ulaşılan ortak iyi ile oydaşmanın (consensus) alanı olarak tasarlanmaktadır*. Burada önemli olan nokta, modern toplumlarda bu kamusal müzakerenin ancak medya üzerinden, medya aracılığıyla gerçekleştirilmek zorunda olmasıdır. Oysa aynı medyanın –Habermas'ın da eleştirdiği– günümüzdeki durumu malumumuzdur. Dolayısıyla bu yaklaşımı izleyenlerin eleştiri okları günümüzde kazanmış olduğu özellikler nedeniyle medyaya, özellikle de ticari medyaya yönelmektedir. Çözüm ise kamusal hizmet yayıncılığının yeniden yapılmasında görülmektedir.¹⁵ Bu yaklaşımlardaki sorun ticari medya ortamının günümüzde almış olduğu biçimin eleştirilmesi ve alternatif olarak kamu hizmeti yayıncılığının önerilmesi değildir. Asıl sorun kamusal alanın homojen, farklılıklardan arınmış, herkesin eşit ve ayrımcılığa uğramadan katılabildiği nihayet eğer uygun bir medya ortamı da bulabilirse ortak akıl ile ortak iyiyi ulaşabilecek bir alan olarak, dolayısıyla demokrasinin de *oydaşmacı bir demokrasi* olarak tasarlanmasıdır.

Oysa ikinci bir grup teorik tartışmaya göre, Habermas'ın Batı'da burjuvaziyle birlikte ortaya çıkıp sonra yok olduğunu iddia ettiği kamusal alan, özlenildiği gibi homojen ve bütünlüklü, herkesin kendisini ifade edebilmek anlamında eşit koşullara sahip olduğu, farklılıkları ve eşitsizlikleri parantez içine alınarak ayrımcılığa uğramadan katılabildiği bir alan olarak hiçbir zaman var olmadığı gibi, bir ideal olarak peşinden gidilmesi gereken de bu değildir. 18. yüzyıldaki "ideal" haliyle bile kamusal alan, hegemonik olanların sesini ötekilerinkinin bastırılması pahasına baskın kıldığı bir alandır. Nitekim bu yüzden ve hâlâ en gelişmiş olduğu söylenen demokrasiler bile "beyaz ve varsıl erkek" merkezlidir. Dolayı-

sıyla kamusal müzakerelerle sağlanacağı varsayılan "oydaşma" ya da yaygın medyanın yeniden üretilmesine hizmet ettiği "toplumsal rıza", aslında hep kamusal alandan varlıkları ve sesleri dışlananlar pahasına kurulan bir hegemonyayı anlatmaktadır. Mevcut demokrasilere baktığında karşı kamusalıklar ile onların medyasının yarattığı çoğalmada herkesin konuştuğu, kimsenin birbirini dinlemediği bir parçalanmışlık görüp yerine, *antagonizmalardan* arınmış "yekpare" ve "biricik" bir kamusal alan öngördüğü ölçüde bu anlayış sorunludur.

O halde yukarıda da söylediğim gibi, günümüzde kamusal alanın, giderek artan ve çeşitlenen ayrımcılıklara uğrayanların, eşitsizliklerin, bastırılanların, özel alana hapsedilmeye çalışılan, kendini ifade etmesine ve görünür kılmasına izin verilmeyen kimliklerin ve bunların *karşı-kamularının* görünürlük ve müzakere gücü kazanmalarıyla ortaya çıkan antagonistik (*hasmane*) durumunu veri olarak alan, ancak bu ortamı, bir müzakere ortamına (*agonistic*) dönüştürmeye çalışan bir demokratik projenin peşinden gitmek gerekmektedir. Ayrıca kamusal alanın eskiden olduğu gibi şimdi de, ancak giderek artan ölçüde, basitçe varsıllar ve yoksullar, beyazlar ve siyahlar, kadınlar ve erkekler dolayısıyla "başat" ve "karşıt" kamular gibi ikili karşıtlıklar içinde anlaşılamayacak karmaşık toplumsal ilişkilerin, kimliklerin yer yer birbiriyle buluşup kesişmekle ya da çatışmakla birlikte, birbirine değmeden yaşamayı da becerebilen *paralel-kamuların* da alanı olduğu hesaba katılmalıdır.

Nihayet daha önce yapmış olduğum belirlemele-ri vurgulamak üzere söylersem, kamusal alanda yeni kolektif kimlikler ya da yeni toplumsal hareketlerin oluşturmuş olduğu karşı kamular günümüzde hiç olmadığı kadar ulusalın egemenlik/otorite alanını

14. Kamusal alanla ilgili olarak Habermas'ı eleştirmekle birlikte paradigmasına yakın yerlerde duran teorik tartışmaları bir araya getiren çok kapsamlı bir çalışma için, bkz. Özbek (2004).

15. James Curran'ın kamu hizmeti medyalarını merkezine, toplumsal pazar sektörü, özel sektör, profesyonel sektör ile sivil (*civic*) sektörü etrafına yerleştirerek önerdiği model için bkz. Curran, 2002: 217-47.

zorlayan bir pazarlık gücü kazanmışlardır. *Başka ifadeyle artık küresel bir sivil toplumdaki söz edilebildiği ölçüde, küresel kamusal alan(lar)dan da söz edilebilmektedir* (Lipschutz, 2005; Sparks, 2005). Dolayısıyla ulusal kamusal alanlar, artık bir ayakları yerelde, diğeri küreselde olan karşı/paralel kamusalıkların karşılaştığı, çarpıştığı, kesiştiği, birbiriyle etkileşime ve ilişkiye geçtiği bir alandır. Galiba söylemek istediğime en güzel örnek de, iki gündür burada "*Başka bir medya mümkün*" sloganı etrafında öteki medyanın temsilcileriyle, öteki medya üzerine yazanları bir araya getiren "Uluslararası Bağimsız Medya Forumu" dolayısıyla gerçekleşen buluşmadır.

Özetle kamusal alanın bu yeni görüntüsüyle onu bütünleyen medya ortamının durumu bu birbiriyle ilişkili iki sorun alanına, yani günümüzde *medya ve demokrasi ilişkisine* başka bir gözle bakmayı gerekli kılmaktadır.

Radikal demokrasi, *agonistik* kamusal alan ve başka/öteki medya

Radikal Demokrasi projesi –sabit ve özsel (*essentialist*) değil, sürekli yeniden kurulan farklılıklarla tanımlanan kimliklerin alanı olarak– kamuların, birbiriyle hasmane (*antagonistic*) tutuma dönüşmeyen agonistik ilişki içinde olduğu; oydaşmaya değil (*consensus*), fikir ayrılıklarının varlığına (*dissensus*) dayalı, ancak "ötekine karşı sorumluluk" etik ilkesi çerçevesinde işleyen kamusal alanlar öngörmektedir.¹⁶ Diğer yandan hiçbir zaman tamamlanmayacak bir proje gibi düşünülmesi gereken Radikal Demokrasi anlayışı, bize demokrasinin derinleşmesinin ve genişlemesinin koşulu olarak "gazeteciliğin içinde" olduğu kadar, "gazetecilik *aracılığıyla*" kamusal alandaki çoğulculuğun ve agonizmanın nasıl gelişebileceğini yeniden kuramsallaştırma imkânı vermektedir (Carpentier ve Cammaerts, 2006: 972). O halde bu meselenin birinci kısmını tartışmayı sunuşun sonuna erteleyerek, radikal demokratikleşmenin, ancak dışlanan kimliklerin karşı-hegemonik söylemlerinin mecrası haline gelen öteki medya ortamının, hegemonik olanların yaygın medyasını

dengeleyebilecek şekilde yarattığı çoğulculukla sağlanabileceğini söylemeliyim.

Acaba bu mevcut halleriyle liberal demokrasiler (en azından öteki-medya ortamı açısından) radikal demokrasiye evrilebilecek bir potansiyel taşıyorlar mı? Ya da başka ifadeyle öteki-medya ile karşı-kamuların varlığı, böyle bir dönüşüm için tek başına yeterli mi? Kolay ve hemen verilecek yanıt, yeterli olmadığını söylemek. Ancak bu konuda daha açıklayıcı olabilmek için, yaygın ve öteki-medya ortamı (lar)ının taşıdığı özellikler ile, radikal demokratik projenin mecralarından birisi olarak öteki-medyanın nasıl yapılandığı gibi iki mesele üzerine odaklanmalıyım.¹⁷

Ancak bu noktadan sonra, tartışmayı Türkiye'deki medya ortamı(lar) ile öteki-medyanın yapılması üzerine odaklanarak gerçekleştirmeye çalışacağım, ancak yer yer başka coğrafyalardaki bildiğim örneklerle de karşılaştırmalar yapacağım.

16. Radikal Demokrasi anlayışı, Habermas'ın eleştirel-akılın müzakereyle uzlaşmaya vardığı kamusal alan tasavvuruyla ilerleyen demokrasi anlayışından birçok açıdan farklı. Habermas'ınkinin farklılıklardan vazgeçme pahasına *consensus*'a yaptığı vurguya karşılık, Laclau ve Mouffe'ünki siyasetin her zaman farklılıklar arası çatışmaların alanı olarak var olacağını ve nihai uzlaşmaların mümkün olmadığını söyleyerek, *dissensus*'a vurgu yapıyor. Böylelikle birincinin anlatısının bütün erkek ve beyaz/Batılı "aklı" referans alan dolayısıyla patriarşik, söz/akıl-merkezci (*logocentric*) ya da en iyisi *fallogocentric* ve uzlaşma adına "farkı" dışlayan yanını bir yana bırakalım, aslında paradigmatik olarak ikisi –Mouffe'ün deyişiyle– "farklı yerlerden yola çıkıyorlar ve farklı yerlere varıyorlar". Dahası Mouffe, kamusal alan kavramını kullanmayı sevmediğini söyleyerek kendi kullanımını Habermas'ın kullanımından ayırmak üzere de, "public *sphere*" yerine "public *space*" demeyi, bunu da her zaman kamusal alanların çokluğuna işaret etmek üzere, "çoğul" haliyle kullanmayı tercih ettiğini ekliyor (Carpentier ve Cammaerts, 2006: 973-4). Ancak ben, Türkçede bu iki kullanım arasındaki ince farkı verebilecek karşılıklar bulamıyorum. Bu nedenle, "*space*" yerine çok yaygın kullanımı olamayan "uzam" ya da çok dar kalacak olan "mekân" karşılıklarından birisini seçmek yerine, "kamusal alan" demeyi sürdürüyorum.

17. Sorunun Mouffe'ten esinlenerek böyle konulup tartışıldığı bir çalışma için bkz. Carpentier, Lie, Servaes, 2003.

Türkiye'de yaygın ve başka-medya ortamı ve demokratikleşme

Nicedir ve neyse ki biz Türkiye'de yaşayanların ufku medya denilince, ticari medya ile kamu yayıncılığı yaptığını söyleyen medyadan oluşan kabaca iki merkezli bir medya ortamıyla sınırlanmış olmaktan çıkmış durumda. Şöyle bir hatırlayalım, yazılı basının görece olarak çeşitliliğini bir yana bırakacak olursak, radyo ve televizyon yayıncılığı alanında çok uzun yıllar –pek çok gelişmekte olan ülkede görüldüğü gibi– *kamusal yayıncılık* adı altında, çok kısa süren bir dönem hariç, siyasal iktidarın kontrolünde, topluma ve beğenilerine yukarıdan bakan, bizim adımıza neyi sevip neyi sevmememiz gerektiğine karar veren, İzmir radyosunda da Hakkâri radyosunda da yerel yayın yapıyorum diye, bize İstanbul ağızyla türküler dinleten, kısacası ulus-devletin bu yekpare kimliğini hepimizin üzerine giydirmeye çalışan, her türlü ağız, lehçe ve dil farklılığını yoksayarak bu kimliğin "standart dilini" buyuran bir yayıncılık anlayışıyla yetinmek durumunda kaldık. Ayrıca ne yazık ki örgütlü sivil toplum geleneğinin yeterince güçlü olmamasından ötürü ve örneği başka coğrafyalarda çok az görülebileceği üzere, yayıncılık alanında kamusal yayıncılık kisvesi altında sürdürülen "devlet tekeli"ni kırmaya yeltenen ciddi bir girişimle de karşılaşmadık. Kaldı ki görece olarak daha "özgür" olması beklenen yazılı basın alanında da, ifade özgürlüğünün kısıtlayan ceza yasaları ile basın yasası hükümleri nedeniyle siyasal, etnik, cinsel kimlikleri anlamında muhalif nitelik taşıyanların yayımlanabilmesi ya da ayakta kalabilmesi güçlü. Türkçe dışındaki anadillerde gazete ve dergi çıkarılabilmek sayıları çok azalmış hıristiyan cemaatler içi yayın yapan bir-iki gazeteyle sınırlıydı. Bırakın elektronik yayıncılık alanını, ya da Lozan Antlaşmasına göre Türkiye'deki yegâne azınlıklar sayılan Rumlar, Ermeniler gibi hıristiyan topluluklar dışında kalan etnik (Kürtler, Çerkezler, Gürcüler, Lazlar vb.) grupların kendi anadillerinde gazete/dergi çıkarabilmelerini, 1980 askeri darbesinden sonra çocuklarına anadillerinde isim koyup, sokakta bu dilde konuşmalarının bile yasaklanmış olduğu dönemler yaşanmıştı.

Buna rağmen Türkiye'de örneklerini başka coğrafyalarda gördüğümüz türden politik, anarşist içerikli korsan radyo/TV yayıncılığı girişimleri uzun süre olmadı. Ben o dönemde bir tek, gizli gizli TKP'nin Sesi'ni dinlediğimizi hatırlıyorum, o da ne kadar "korsan"dı tartışılır tabii... Sonra biliyorsunuz 1990'lı yıllar geldi, önce ticari televizyon kanalları sonra da radyo istasyonları patlaması yaşadık. 1990-1994 yılları arasında ve 1994'teki yeniden düzenleyici yasaya kadar ise, frekanslar bir bakıma kapanın elinde kaldı.¹⁸

Bu bir çeşitlenme ve çokseslilik yarattı mı? Televizyon kanallarına bakarak söyleyecek olursak, hayır. Seyredecek kanalların çoğalmasının, daha önce tabu sayılan konuların tartışılmaya başlanmasının, televizyonlarda daha önce hiç tanışmadığımız türdeki program formatlarıyla karşılaşılmasının ilk heyecanı dinince fark ettik ki, aslında söz konusu olan çoğulculuk ya da çokseslilik değil, yani çokluk. Radyolar söz konusu olunca durum biraz farklıydı tabii... Bu alanda dünyadaki eğilime daha uygun bir tabloyla karşılaşılıyordu. Ne de olsa radyo televizyon kadar zengin işi bir araç değildi, yani farklı kamuların şimdiye kadar işitilmeyen seslerini duyurabilmeleri için daha uygun bir araçtı, nitekim öyle de kullanılmaya çalışıldı. Ancak tam da bu nedenle, televizyonlar da aynı durumda oldukları halde kapatılma yoluna gidilmezken, radyolar "korsan" ilan edildiler, aslında gariptir, korsan yayın yapmanın Türkiye'ye göre bir tanımına göre de (frekans tahsisleri yapılmadığına göre) hâlâ televizyon kanalları dahil hepsi "korsanlar".

Dahası Türkiye'deki yeniden düzenleyici yasanın bir özelliği daha var: Ticari işletmeler dışındaki toplulukların, sivil toplum örgütlerinin, belediyelerin radyo/TV yayını yapmaları mümkün değil. Dolayısıyla Türkiye'de karşı-kamuların varlığına rağmen şimdiye kadar öteki-medya olarak adlandırdığım medya örnekleriyle –yazılı basını bir yana bırakırsak– sadece kendilerinden mutlaka ticarethane olmaları beklenen yerel radyolar arasında karşılaşılı-

18. Türkiye'de yayıncılık siyasaları konusunda, bkz. Kejanlıoğlu, 2005.

yor. Başka ifadeyle Türkiye'de, dünyada özellikle de internet teknolojilerinin imkânlarının yaygın olarak kullanılmaya başlamasıyla iyice çeşitlenen, erişilebilirlikleri, yaratıcılıkları ve etkinlikleri artan *alternatif medya*, *topluluk medyası/radyosu*, *azınlık medyası*, *etnik medya*, *radikal medya*, *bağımsız medya* gibi farklı deneyimleri ya da yaklaşımları anlatan isimlerle anılan, ancak ortak özellikleri ticari olmayan olan medyaya tıpatıp karşılık gelecek örnekler yok. Şimdiye kadar karşı-kamuların sesi niteliğinde gördüğüm bu tür medyayı ilgili yazındaki bu isimlerden bir-ikisini kullanarak değil, "başka/öteki-medya" gibi adlarla anmaya devam edişimin başlıca nedenlerinden bir tanesi bu.

Şimdi yapabildiğim kadarıyla ilgili teorik çalışmalarda karşı-kamuların medyalarına verilen isimlerle, yapılan tanımlara bakarak, Türkiye'dekilere nasıl bir ad verilmesi gerektiği sorusuna daha net bir cevap vermeye çalışacağım. Böylelikle yaygın dışı olanı anlatmak üzere seçtiğim "öteki/başka medya" kavramının yerine bir diğerini de önerebileceğim.

Önce radikal alternatif medyanın John Downing tarafından yapılan tanımına bakalım: Buna göre radikal medya, sosyal hareketlerle yakından ilişkili olan medya, başka ifadeyle karşı-hegemonik, alternatif kamulara dayanan, dolayısıyla da dünyayı değiştirmek üzere bir projesi olan medya. Downing bu tür medyanın politik ve hegemonik süreçleri sorgulayan, halkın kendi değiştirici, dönüştürücü gücüne inanmasını sağlayan niteliğini önemsiyor ancak, "partizan" olmakla "politik" olmak arasında da bir ayrım yapıyor. Downing'in tanımı geniş bir tanım, çünkü yeni toplumsal muhalif hareketlerin sokak tiyatrosu ya da performative sanatını da radikal alternatif medya sayıyor. Türkiye'de böyle medya var mı? Geniş anlamıyla alındığında çok var, dar anlamıyla alındığında ise "partizan" olanlar, "politik" olanlara göre daha fazla olduğu için, az.

Ancak Downing'in tanımı, çok geniş olduğu, sadece içeriğinin yani politik ve dünyayı değiştirme projesi olmasının onu radikal ve alternatif yapmaya yetmeyeceği, bir de bu medyanın sosyal hareketlerle doğrudan ilişkisi üzerine yapmış olduğu fazlaca vurgu nedeniyle eleştiriliyor (Atton, 2002: 9-18).

Bu arada radikal ve alternatif olmanın iletişim sürecinin her aşaması için söz konusu olması gerektiğinden yola çıkarak başka ölçütler koyanlar da var. Ancak bunlar da, radikal alternatif medya olmanın tanımını çok daralttıkları, daha çok melez formlarda karşımıza çıkan diğer karşı-medya deneyimlerini dışladıkları için eleştiriliyor (Atton, 2002: 27-9). Burada benim tavrım, önemli deneyimlerin dışarıda bırakılmasına neden olan böyle dar tanımlardan yana değil. Buna karşılık Carpentier vd'nin, "alternatif medya" için koydukları ölçütler ise şöyle:

- "... Küçük ölçekli ve farklılıklarına saygı göstermek üzere özgül topluluklara, dezavantajlı gruplara seslenen,
- Devlet ve pazardan bağımsız,
- Yatay olarak örgütlenmiş, demokratikleşme ve çoğulculuk çerçevesinde, izleyicinin erişim ve katılımcılığına imkân veren,
- Kendi kendini ifade etme imkânı tanıyarak, dominant olmayan (büyük ölçüde karşı-hegemonik nitelikli) söylem ve temsillere dayanan medya" (2003: 56).

Bir başka grup "öteki" medya örneği ise "*topluluk medyaları*": Burada ilk anda akla etnik, dinsel, kültürel hatta bir mahalle kadar küçük bir yerel topluluğa dayanan ve içerik olarak onları hedefleyen, kâr amaçlı olmayıp topluluğun desteği, üyeliği sahiplenmesiyle işleyen medya örnekleri geliyor ve belki dünyada en çok ve çeşitlilikte örnekleriyle karşılaşabileceğimiz de bunlar. Çünkü içine, Japonya'daki "mini-FM" hareketinden, Hindistan'daki bir ya da birkaç köy ölçekli radyolara, Latin Amerika'daki "yerli halkların" radyolarından, Hollanda'da yaşayan Türklerin radyolarına ya da çeşitli alt kültür gruplarının medya örneklerine kadar çok geniş bir yelpazede medya giriyor. Dayanmış olduğu topluluğun niteliği ne olursa olsun, *topluluk medyası* örneklerinin devletten ve pazardan bağımsız ve katılımcı bir nitelik taşıması gerekiyor. Üyelerini bizzat "medya" haline getirerek geleneksel medyanın "mesajı üreten" ile "tüketen" arasında yaptığı ayrımı ortadan kaldıran örneklere topluluk medyası arasında sıklıkla karşılaşılıyor. Bunun yapılmadığı du-

rumda ise muhalif olmak iddiasındaki medyanın, bu defa karşı-hegemonik topluluğun elitleri kimlerse onların –örneğin eğitilmiş, varsıl/"beyaz" erkek topluluk üyelerinin– geri kalanlar adına konuştuğu bir medya örneği oluşturması mümkün. Bu arada Türkiye'de, öteki medya tanımına girebilecek radyo örneklerinin esasen az olmasının bir nedeni ticari nitelik taşımalarıysa, diğer nedeni de katılımcılığı sağlamak anlamında yolda kalmaları.

Bu tanımlar çerçevesinde topluluk medyasının radikal alternatif medyadan farklı yönü bir bakıma, ikincisinin bir harekete dayanırken, birincisinin –siyasallaşmış olsun ya da olmasın– bir etnik, dinsel, kültürel topluluğa dayanıyor olması. Başka ifadeyle ikincisi karşı-kamulara, dolayısıyla daha gevşek örgütlenmiş ya da hiç örgütlenmemiş, geçici nitelik taşıyabilen gruplara vurgu yapıyor. Birincisi ise topluluğa yani üyeleri arasındaki bağın daha sıkı dokunmuş olduğu az ya da çok örgütlenmiş bir yapıya işaret ediyor. Ancak günümüzde topluluk olabilmek için belirli bir coğrafyayı paylaşmanın koşul olmaktan çıktığını, ayrıca kavramın artık herhangi bir anlam ortaklığını (*interpretative community*) paylaşanlar için de kullanılabileceğini göz önünde bulundurarak, topluluk tanımını olduğu gibi, topluluk medyası tanımını da genişletmek mümkün (Carpentier, Lie ve Servaes, 2003: 54). Bu durumda ise katılıma ve yatay (hiyerarşik olmayan) yapılanmaya vurgu yaptığı ölçüde, *radikal alternatif medya* tanımıyla da iç içe geçen, dahası onu gereksiz kılacak kapsamda genişlemiş bir topluluk medyası kavramıyla karşı karşıyayız.

Şimdilik topluluk medyalarını böyle dar veya geniş anlamda tanımlamanın olumlu ya da olumsuz yanlarıyla ilgili bir tartışma yapmadan, topluluk tanımının her iki anlamında da "Türkiye'de topluluk medyası olup olmadığı" sorusuna cevap vermeye çalışayım. Yine aynı durum söz konusu; bazı ölçütlerle göre Türkiye'de topluluk medyası var, bazılarına göre ise yok. Eğer ticari olmamak ölçütünü göz ardı edersek, yerel radyo kanalları arasındaki Alevi ve Kürt radyolarını ya da belirli İslamcı kesimlere ait radyoları dar ya da geleneksel anlamdaki topluluk medyasına örnek verebiliriz. Ancak bu örnek çerçe-

vesinde bir ikinci ölçütü daha göz ardı etmemiz gerek, o da "katılımcılık" ölçütü. Çünkü mesajı üreten ile tüketen arasındaki ayrımı, medya profesyonelliğini kaldırmak anlamında bir katılımcılığa, Türkiye'de "radikal alternatif medya" tanımına sokabileceğimiz örnekler arasında olduğu gibi "topluluk medyası" tanımına girebilecek olanlar arasında da çok az rastlanabiliyor. Yani Türkiye'de geleneksel iletişim modelindeki, kaynak/mesajı gönderen-mesajı alan/alıcı ayrımını değil ortadan kaldıran, zorlayan bir karşı/öteki-medya örneği bulmak güç. Benim bildiğim kadarıyla bununla ilgili birkaç girişim var yalnızca; biri Uçan Süpürge'nin yerellerdeki kadınları belli bir eğitimden sonra yerel muhabir haline getiren ve "Yerel Kadın Muhabirler Ağı" ismiyle bilinen projesi.¹⁹ Ancak Uçan Süpürge deneyimini de topluluk medyası saymak mümkün değil, çünkü daha çok "alternatif medya" tanımına girebilecek bir özellik taşıyor (Köker, 1996: 23-44). Bu arada ekleyeyim; "topluluk" tanımını her ne kadar modern olarak örgütlenmiş olurlarsa olsunlar geleneksel temelli dinsel, etnik topluluklar (cemaatler) olarak dar anlamda değil de, geniş anlamda alıp belirli bir anlam ortaklığını paylaşan kamular karşılığı olarak kullandığımızda ise Türkiye'de –radyo ve televizyon kanalları arasında– galiba örnek veremeyecek durumdayız.

Özetle Türkiye'de yukarıda belirttiğim tanımlardan biri ya da diğerine kolayca sığdırabileceğimiz türden "saf" öteki-medya örnekleriyle karşılaşmıyoruz. Buna karşılık karşımıza her birinin bir ya da iki özelliğini taşıyan ya da birden fazla modelin özelliklerini bir araya getiren *melez medya formları* çıkıyor. Hatta yaygın medya ile öteki-medya arasındaki ayrımın bir karşıtlık olarak görülmesinin yanlışlığını ortaya çıkaran örneklerle de artık karşılaşılmaya baş-

19. "Yerel Kadın Muhabirler Ağı" projesi, Mart 2003'te 8 pilot kentle (Antalya, Çanakkale, Diyarbakır, Eskişehir, Mersin, Samsun, İzmir ve Gaziantep) başladı. Projeye 2004 yılında 4 kent daha eklendi (Adıyaman, Van, Mardin, Şanlıurfa). 81 ile ulaşılarak bütün illerden kadınların bu ağa haber üretir hale gelmesi hedefleniyor. Bu proje hakkında, Selen Doğan'ın, BİA Hak Haberciliği Dizisi'nin ikinci kitabı *Kadın Odaklı Habercilik* kitabındaki "Uçan Süpürge 'Yerel Kadın Muhabirler Ağı'nın Öyküsü ya da 'Hayat Haberdir'" başlıklı yazısına bakılabilir.

lanmış durumda.²⁰ O halde Türkiye'deki bu melez formlara yol açan özgül tarihsel, kültürel, sosyolojik koşullar var mı? Ayrıca bu melez formlara sahip olmak bir dezavantaj mı? Yoksa, zaten esas olan böyle melez formlarla karşılaşılması mı?

Türkiye'de neden alternatif/radikal, bağımsız medya ya da topluluk medyası örnekleriyle karşılaşılıyor?

Türkiye'de kanımca 1980'lerin ortalarından itibaren karşı-kamuların ve etnik, kültürel toplulukların hiç olmadığı kadar çoğalarak, talepkâr hale gelmelerine, hatta bir ayakları yerelde, diğeri küreselde davranmayı öğrenerek güçlenmelerine rağmen, karşı/öteki-medya anlamında kalıcı ve yaygın medyaya alternatif erişilebilirlikte örnekler yaratamıyor olmaları, bunların tabandan gelen bir nitelik taşıyor olmalarıyla ilgili. Bunun yerine, etnik, kültürel azınlıkların/toplulukların ya da siyasal hareketlerin seçkinlerinin inisiyatifleriyle ortaya çıkan ve sürdürülen örneklerle karşılaşyoruz. Bu mevcut örneklerin ömrünün çok kısa olmasını da açıklıyor. Örneğin son yıllarda Türkiye'de feminist hareketin bin bir zorluklarla hayatını idame ettirmeye çalışan yazılı örnekleri birer birer ortadan kalktılar. *Pazartesi* dergisinin mali güçlükleri yenmek için verdiği bütün yaratıcı mücadelelere rağmen, aralıklarla yayımlanabilmesinin en önemli nedeni, arkasında tabandan gelen köklü bir desteğin bulunmaması. Radyolara bakıldığında da durum farklı değil. Örneğin 8 Mart 2006'da yayına başlayan Radiopink (104.2) dışında bir kadın radyosu yok. Ayrıca Radiopink'in de –bildiğim kadarıyla– kadınların alternatif sesi olmak gibi bir derdi ve projesi yok. Bu alandaki eksikliği BİA bir ölçüde gidermeye çalışıyor, kadın bakış açısıyla yapılmış programlar üreterek bunu yerel radyoların kullanımına sunuyor. Ancak yerelerde bunlardan yeterince yararlanıldığı, hâkim "erkek sesi" yanında BİA'nın bu öncülüğüyle "kadın sesi"nin daha çok işitilir hale geldiğini söyleyebilmek kolay değil. Bu nedenle ister istemez, insan acaba Batman'da kadınları güçlendirmeyi hedefleyen, dinleyicilerinin sahiplendiği bir kadın radyo istasyonu yayında olsaydı, intihar

eden kadınların sayısı daha az olur muydu diye düşünmeden edemiyor.

İkinci olarak, bütün taleplere ve verilen mücadelelere rağmen, siyasal partilere, sivil toplum örgütlerine, belediyelere ya da Türkiye'nin çok kültürlü, dinli, dilli yapısını temsil eden cemaatlerin/toplulukların radyo, televizyon yayını yapmalarına izin verecek bir yasal değişikliğe gidilmemesi ya da ticari olmakla birlikte kâr amacı gütmeyen özellikle de topluluk medyası niteliği taşıyan medyanın kamusal fonlardan yararlanabilmeleri için imkân yaratılması, kanımca Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı İmparatorluğunun bölünmesinden miras aldığı refleksle (Göle, 1993), devletin yurttaşlarına –aslında kendisine olan– güvensizliğinden kaynaklanıyor. Bunun sonucu olarak, Türkiye'de medya ortamındaki çoğulculuğu bir nebze olsun sağlamaya aday yerel medya, ekonomik olarak ayakta durabilmek için ya yaygın medyanın "kötü" bir kopyası olmak ya da dikey tekelleşme eğilimine karşı duramayarak frekanslarını medya tekellerine satıp, yaygın medya içinde erimek ikilemiyle karşı karşıya kalıyor. Bu arada ise yerel gazeteler ile radyolar arasından ancak sadece "partizan" olanlar ya da belirli ölçüde örgütlenmiş kamulara dayananlar kâr etmedikleri halde ayakta kalmanın çeşitli yollarını buluyorlar. Bu konuda birincilere örnek sol örgütlerle organik ilişki içinde bulunan radyolar ile Kürt topluluk radyoları, ikincilere örnek ise, çeşitli İslami kesimlerin/cemaatlerin ve Alevi toplulukların desteklediği radyolar verilebilir. Ancak söz konusu radyolar tam da bu kimlikleri nedeniyle, her türlü siyasal baskıya maruz kalıyor, kapatılıyor, soruşturmalara konu oluyor.²¹

Özetle Türkiye'deki yeniden düzenleyici yasanın neden olduğu bu özel durum, öteki-medyanın varlığına hem engel, hem de değil. Çünkü en kontrol edici, demokratik olmayan siyasal rejimler ile medya

20. Buna bu konuşmayı yaptığım sırada değil, konuşma metnimi basılmak üzere gözden geçirdiğim sırada bir örnek *Radikal* gazetesinden geldi. *Radikal* gazetesi Orhan Pamuk ile başlayarak, *Radikal*'in genel yayın yönetmenliğini bir günlüğüne Türkiye'deki aydın/sanatçılardan birine devretme uygulamasını başlatmıştı.

21. Açık Radyo hakkında bu kitaptaki ilgili bölüme bakınız.

rejimlerinde bile aralardan sızılacak çatlaklar bulunuyor. O halde benzeri durumdaki diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de bu çatlaklardan sızmayı başaran öteki-medya örneklerinin sadece varlıklarının bile, demokratikleşme ve çoğulculuk için verilen –Gramsci'nin kavramını kullanarak söylersem– mevzi savaşının mecralarından biri olarak çok önemli olduklarını iddia etmek mümkün. Ancak yine de mevcut durumun siyasal ortamda ve medya ortamında bırakın radikal demokratik bir dönüşümü, liberal anlamda çoğulculuk için yeterli olmadığını da söylemek durumundayım. Nedenine gelince, bunun için karşı/öteki medya ortamının altını çizmeye çalıştığım genel niteliğiyle ilgili bu belirlemelerden tekil örneklerle doğru yol almam ve Türkiye'deki –hâlâ kendilerine kapsayıcı bir tek ad vermekten çekindiğim bu melez– "öteki" medya örneklerinin nasıl yapılandıkları meselesine odaklanmam gerekiyor.

Ancak daha önce birkaç belirlemede daha bulunarak, Türkiye'deki öteki medyayı nitelemek ve ortamını anlamak konusunda, sözcük seçimleri konusunda karşılaşılan zorluğun, sadece Türkiye'ye özgü tarihsel, siyasal, kültürel nedenlerden kaynaklanmadığını eklemeliyim. Bu durum özellikle de Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde daha çok melez formlarla karşılaşılmasıyla, ilgili akademik çalışmaların genellikle Batı'da yapılması ve oradaki örneklerden hareket ederek geliştirilmiş olmasıyla, üstelik oralarda da yaklaşım ve tanımlarda tam bir uzlaşma bulunmamasıyla ilgili. Dolayısıyla yaygın medya ile bu tanımın içine girmeyen medya arasındaki farkları büsbütün gözden kaçırmamak; "ötekilerin" verdikleri karşı-hegemonik mücadelenin önemli bir mecrası haline gelen medyayla kavuşmuş oldukları direniş ve kendilerini ifade etmelerinin önemine vurgu yapmak üzere, bir kavramsal arayışı sürdürmek gerektiğini düşünüyorum. O halde öteki medya ortamı ile demokrasi ilişkisini anlayabilmek açısından nasıl bir teorik çerçeveye ihtiyacımız var? Cevap ise şu: medya ortamının çeşitliliğini ve bu ortamdaki farklı yapılanmaların özgüllüğünü hesaba katan anlayış (Carpentier, Lie, Servaes 2003: 66; Carpentier ve Cammaertz, 2006)²² içinde kurulmuş bir yaklaşım. Ancak bu yaklaşımın anadamar medya ile öteki

medya arasında bir karşıtlık ilişkisi kurmadığı gibi, ikisi arasındaki farkları silerek, bu ikincisinin politik önemini azaltmaması da gerekiyor.

Böyle bir yaklaşımı ise Clemencia Rodriguez'in, Chantal Mouffe'ün "yurttaşlık" tanımına dayanarak geliştirdiği "yurttaş (*citizens*) medyası" kavramının sağladığı açılımda bulmak mümkün. Rodriguez, kavramı bütün alternatif medya pratiklerinin farklı ve zengin deneyimlerini içine alacak şekilde kullanıyor. Böylelikle onları özcü tanımlar içine sıkıştırmak yerine, her birinin özgüllüklerini hesaba katarak, medya ortamının demokratikleşmesini sağlayacak bütün "yurttaş" girişimlerini önemli sayan bir anlama çerçevesi öneriyor (Vatikiotis, 2004: 21). Kastettiği de; mevcut medya ortamını dönüştürmek üzere müdahale eden, mevcut toplumsal kodlara, meşru kimliklere ve kurumsallaşmış toplumsal ilişkilere karşı koyan, bütün iletişim pratiklerini yaslandıkları topluluklar/kamuları güçlendirmek üzere kullanan bir yurttaşlıkla, onun girişimlerinin ürünü olan medya. Bunun da arkasında hayatın her alanındaki iktidar ilişkilerini sorgulayarak dönüştürmeye çalışan, bu arada medyayı da yardıma koşan, gündelik hayatın her karesini müdahale konusu haline getiren bir siyaset anlayışı var (Rodriguez, 2001: 34-5). O halde radikal demokratik bir dönüşüm için, birer "mevzi savaş" mecrası olarak yurttaş medyalarına ihtiyaç

22. Bu alıntı yaptığım yazarlar, "topluluk medyası" kavramını öyle genişletiyorlar ki, neredeyse diğer ilgili kavramlara gereksinim kalmıyor. Ancak öte yandan, Mouffe ve Laclau'nun radikal demokrasi kuramı ile Deleuze ve Guattari'nin rizom (*Rhizome*) kuramını birleştirerek geliştirdikleri topluluk medyalarının birden çok sivil toplum hareketi/örgütü ile, dolayısıyla birbiriyle ilişki içinde olduğu, böylelikle farklı demokratik mücadeleler arasında rizomatik bir bağın, güç birliğinin önemini ortaya koyan model öneriyorlar. Böylelikle kanımca topluluk medyaları da dahil öteki-medyanın radikal demokratik dönüşümlerle ilgili olarak oynayabileceği rolle birlikte, yaygın medyayla ilişkisinin olması gereken niteliğine dair önemli belirlemelerde bulunuyorlar. Dolayısıyla öteki-medyanın kendi içinde kapanıp kaldığı, sadece kendilerinin konuşup kendilerinin dinlediği bir ortam yarattığı, yani *gettolaşmış* olduğu iddiasıyla ilgili duruma da alternatif sunuyorlar. Bu arada, Deleuze ve Guattari'nin rizom (*Rhizome*) kuramına radyolar dolayısıyla bir değini için BIA Habercinin Elkitabı Dizisi'nin 5. kitabı, *Radyo ve Radyoculuk*'a yazdığım "Önsöz" e bakabilirsiniz.

var, bunların da ayırıcı özelliği, *aktif yurttaş inisiyatifleri* olmaları. Son bir soru daha, acaba Türkiye'deki sivil toplum medyalarını, bu anlamda yurttaş medyası saymak mümkün mü? Kanımca bu kavram Türkiye için diğer kavramlara göre daha gönül rahatlığıyla kullanılabilir ve karşılaştığımız melez formların çoğunu içerebilir. Ancak yine de bu bizi Türkiye'deki karşı-kamuların kendilerini ifade aracı olan medyanın, belki yaygın medyaya da etki ederek onu da değiştirecek üç önemli özellik açısından alması gereken hayli yol olduğunu hatırlatmaktan alıkoymamalı. Çünkü Türkiye'deki öteki medya örnekleri ya da artık yurttaş medyası olarak adlandırabileceğim medya örnekleri,

1. Takipçileri olan izleyici/dinleyicilerin veya kamuların/cemaatlerin katılımcılığını sağlamada sınıfta kalıyorlar (bu nedenle de yeterince sahiplenilmiyorlar).

2. İç örgütlenmelerinde de hiyerarşik olanı yıkan katılımcı-demokratik modeller geliştirmede zayıflar.

3. *Rizom/sarmaşık* biçiminde birbiriyle ilişkilenebilir, güçlenmelerini sağlayacak yatay ağlar içine girmediği gönülsüz davranıyorlar (bu da kısmen ticari nitelik taşımak zorunda olmalarıyla ilgili).

Kuşkusuz bunların –yukarıda kısaca değinmeye çalıştığım şekilde– ülkenin tarih ve kültüründen kaynaklanan nedenleri olabilir. Ancak ben burada yine de eğer demokrasinin genişleyip derinleşmesi –*Wasco ve Mosco*'nun söylediği gibi– *medya aracılı-*

ğıyla ve medya içi bir çoğulculuşma ve demokratikleşmeyi gerektiriyorsa (akt. Carpentier ve Cammaerts, 2006: 969); iki şeyin acil olarak değiştirilmesi gerektiğini söyleyeceğim. İlk olarak, Türkiye'de radikal demokratik dönüşüm için önemli bir kanal olan yurttaş medyası örneklerinin önünü açabilmek üzere, kâr amacı gütmeyen yayıncılık yapabilmenin koşullarının yaratılması, böylelikle medya ortamının ekonomik gücü yetenlerin hâkimiyetinde olmaktan kurtarılması gerekiyor. Çünkü ancak böylelikle gereksinim duyulan çoğulculuğun, dolayısıyla *medya aracılığıyla* demokratikleşmenin yolu açılabilir. Bunun için de –bir hülya mıdır bilmem ama– sivil toplum medyasına " (potansiyel) bölücü düşman" olarak bakmayan, oydaşma adına fikir ayrılıklarını yok saymayan ya da bastırmaya girişmeyen bir siyasal iradeye gereksinim var. İkinci olarak ise, kökleri olan inisiyatifler biçiminde ortaya çıkmamış olsalar bile bu tür medyada, katılımcılığın önünü açmak, böylelikle yurttaşlar tarafından sahiplenilmesini sağlamak üzere *medya içi/arası demokratikleşme* için adımlar atmak gerekiyor. Aslında bu ikincisi bizim elimizde olduğu için hem daha kolay, hem de kendi içinde demokratikleşmiş, bu oranda da sahiplenilmiş bir medya, *medya aracılığıyla* demokratikleşmeyi zorlayıcı olacağı için daha acil. Nasılsa sistemin anti-demokratik nitelikleri her zaman engelleyici olamıyor, hatta bazen yaratıcı çözümleri kıskırtıyor.

Kaynakça

- Alankuş, Sevda (2000a), "Yerellikler, Yerelliğin İmkânları ve Yerel Medya", Fuat Keyman ve Ali Yaşar Sarıbay (der.), *Global Yerel Ekseninde Türkiye* içinde, İstanbul: Alfa, s.295-330.
- (2000b), "Alternatif Olarak Yerel Medya ve Bir Girişim: Bağimsız İletişim Ağı", *Özgür Üniversite Forumu*, (12): 132-51.
- (2005), Sevda Alankuş (der.), "Önsöz", *Radyo ve Radyoculuk* içinde, (2. baskı), İstanbul: IPS Vakfı, s. 33-61.
- Appadurai, Arjun (1990), "Disjuncture and Difference in the

- Global Cultural Economy*", (haz.) Mike Featherstone, *Global Culture*, London: Sage, 295-308.
- Atton, Chris (2002), *Alternative Media*, London: Sage.
- Carpentier, Nico, Rio Lie, Jan Servaes (2003), "Community Media: Muting the Democratic Media Discourse", *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies* içinde, 17(1): 51-68.
- Carpentier, Nico ve Bart Cammaerts (2006), "Hegemony, Democracy, Agonism and Journalism: An Interview with Chantal Mouffe", *Journalism Studies* 7(6): 964-75.
- Curran, James (2002), *Media and Power*, London and New York: Routledge.

Downing, John (1998), *Radical Media: The Political Experience of Alternative Communication*, Boston, MA: South End Press.

— (2001), *Radical Media: Rebellious Communication and Social Movements*, Thousand Oaks, CA: Sage.

Featherstone, Mike (haz.), *Global Culture*, London: Sage, 295-308.

Giddens, Anthony (1990), *The Consequences of Modernity*, Polity Press.

Göle, Nilüfer (1993), "Liberal Yanılgı", *Türkiye Günlüğü* (24): 12-17.

Habermas, Jurgen (1997), *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, çev. Tanıl Bora ve Mithat Sancar, İstanbul: İletişim.

Hall, Stuart (1991), "Old and New Identities, Old and New Ethnicities", Anthony King (der.), *Culture, Globalization and World System* içinde, London: Macmillan.

Keyman, Fuat (1999), *Türkiye ve Radikal Demokrasi*, Ankara: Bağlam.

Kejanlıoğlu, Beybin D. (2005), "Türkiye'de Radyo-Televizyon Yayıncılığı Siyaseti", Sevda Alankuş (der.), *Radyo ve Radyoculuk* içinde, (2. baskı), İstanbul: IPS Vakfı, s. 145-76.

Köker, Eser (1995-1996), "Feminist Alternatif Medya Üzerine", *Yıllık*, Ankara Üniversitesi İletişim Fak., s. 23-44.

Lipschutz, Ronnie D. (2005), "Networks of Knowledge

and Practice: Global Civil Society and Global Communications", Wilma de Jong, Martin Shaw ve Neil Stammers (der.), *Global Activism, Global Media* içinde, London: Pluto Press, s. 17-33.

Mellucci, Alberto (1996), "The New Social Movements Revisited: Reflections on a Sociological Misunderstanding", Louis Maheu (der.), *Social Movements and Social Classes: The Future of Collective Action* içinde, London: Sage, s. 107-19.

Özbek, Meral (haz.) (2004), *Kamusal Alan*, İstanbul: Hill.

Robertson, Ronald (1990), "Mapping the Global Condition: Globalization as the Central Concept", (haz.) Mike Featherstone, *Global Culture* içinde, London: Sage.

Rodriguez, Clemencia (2001), "From Alternative Media to Citizen's Media", *Fissures in the Mediascape. An International Study of Citizens' Media*, Creskill, NJ: Hampton Press (<http://www.ourmedianet.org/om2001/ica2001.html>).

Sparks, Colin (2005), "Media and Global Public Sphere: An Evaluative Approach", Wilma de Jong, Martin Shaw ve Neil Stammers (der.), *Global Activism, Global Media*, London: Pluto Press, s. 34-49.

Vatikiotis, Pantelis (2004), "Communication Theory and Alternative Media", *Westminster Papers in Communication and Culture* 1(2):4-29.

Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Basın Yayın Bölümü'nü bitirdikten sonra yüksek lisans ve doktorasını da aynı üniversitede yaptı. 1995'ten bu yana, halen yardımcı doçent olarak görev yaptığı üniversitenin İletişim Fakültesi'nde çalışıyor. İlgi alanları arasında siyasal iletişim, kitle iletişimi ve kültür, kitle iletişim kuramları ve izleyici araştırmaları, kitle iletişimi ve sanat var. Bianet'e medya eleştirileri yazan Cangöz'ün çeşitli dergilerde makaleleri yayımlandı.

İNCİLAY CANGÖZ

Yurttaş Gazeteciliği İçin Bir İmkân Olarak Yerel Medya

Giriş

Bu sunuşta gazetecilik mesleğinin uygulanagelen temel normlarını sorgulamak ve düşünce alışverişi için nadiren bir araya gelebilen akademisyenler ve gazetecilerin bulunduğu bu elverişli ortamda, haber üretme uğraşı için yeni açılım olanaklarını tartışmak istiyorum. Seçilen başlık zaten net olarak bir durumu sergiliyor: Medyanın topluma demokratik açılımlar getirebileceğini düşünüyorum ve yerel medyanın kendi coğrafyasının özgün koşulları içinden geliştireceği duyarlılığın bu potansiyeli barındırdığı kanaatindeyim. Diğer bir deyişle yaygın medyanın haber üretim kodlarını taklide dayalı yerel gazetecilik anlayışını terk ederek; yerel olanın kendi sahip olduğu üstünlüklerin farkına vararak, yeni bir meslek kavrayışıyla ki bu yeni bir kamu kavrayışını da içerir, haber üretmeyi öneriyorum.

Sadece Türkiye'de değil tüm dünyada gazeteciler, iletişim bilimciler, aktivistler veya sendikalar gibi pek çok kişi, grup veya kuruluşun alternatif veya yaygın dışı medya tartışmaları ve arayışları artarken; bu amaçla gerçekleştirdikleri toplantılar da ivme kazanıyor. Sunuşumda daha ağırlıklı olarak işlemeye çalışacağım *yurttaş veya kamu gazeteciliği*¹ de tesadüf sonucu ortaya çıkan bir habercilik anlayışı değil.² Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ortaya

1. Bu çalışmada kamu veya yurttaş gazeteciliği, İngiltere'deki *civic* veya *public journalism* kavramlarıyla ifade edilen gazetecilik türüdür.

2. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1988 yılı devlet başkanlığı seçimleri sonrasında, oy verme oranında görülen ciddi düşüş bazı gazetecileri ve iletişim bilimcileri gazetecilerin misyonunu tekrar sorgulamaya ve halkı politikayla daha çok ilgilendirmeye teşvik edecek yeni bir tür gazetecilik arayışına yöneltti.

çıkması ise anlamlı, çünkü medya sektöründe tekelleşmenin, ticarileşmenin ve "apolitikleşmenin"³ bu ülkede hayli yoğun yaşandığı gözlenmektedir.

Yeni bir gazetecilik türü olarak geliştirilmeye çalışılan yurttaş veya kamu gazeteciliğinin haber toplama ve yazma ile yayma uygulamaları, yaygın medyanın haber üretim pratiğiyle rekabet halindedir. ABD'de de yurttaş gazeteciliği yerel medyada daha çok benimsenmektedir. Yurttaş gazeteciliği taraftarları gazetecilerin, sivil hayatın desteklenmesi ve demokratik süreçlerin işletilmesinde sosyal bir sorumluluğu olduğunu öne sürerler. Gazetecilere atfedilen bu sorumluluk, sadece yeni bir tür gazetecilik bağlamında değil aynı zamanda profesyonel bir meslek olarak –yaygın medyayı da kapsayacak şekilde– gazeteciliğin içine düştüğü güven bunalımı ortamında varoluşsal bir meseleye de dönüşür.

Kime gazeteci demeli?..

İşte bu noktada "Gazeteci kimdir?" sorusu önem kazanır.

Tarihsel olarak gazeteciler profesyonel iş görme rutinleri ve mesleki normları tarafından tanımlanabilir. Singer'in (2006) kuramcılardan derlediği tanımlara göre *gazeteci*, "Tarihin ilk ham taslağını yazan kişidir"; "Bir toplumun/topluluğun 'eşik bekçisi'dir ki, öğrenilmeye değer bilgilere, onlar adına karar verir"; "Bir dizi kurumsal rutin ve yapı aracılığıyla, gündelik hayatı yeniden kurandır"; "Toplum için bilgiye süratle ulaşan ve hükümetin iddialarını araştırandır"; "Topluma günün olaylarına ilişkin rasyonel yansımalar, değerler ve ihtiyaçlar sağlayandır." Özetle bu açıklamaların bizi ulaştıracağı tanım: "Gazeteci güvenilirliğini *dengeli* ve *adil olma* etik değerlerinden alan, güncel bilgileri toplayan, organize eden ve yayma edimini kendine özgü bir yöntemle gerçekleştiren kişidir" (Singer, 2006).

Bununla birlikte teknolojinin sağladığı olanaklarla her gün tüm dünya üzerinde milyonlarca insan internetten bilgi toplamakta, bunları harmanlamakta ve yayımını sağlamaktadır. İnternet üzerinde de rasyonel/irrasyonel, doğru/yanlış veya dengeli/dengesiz şekilde değerlendirme yapacak bir ele-

me aracı yok. Dahası bazı önemli doğal ve sosyal olaylar da gazetecilerden daha önce amatör kameralarca çekilerek tüm dünyaya yayılmaktadır. Örneğin havada alev alarak Ukrayna'ya düşen Rusya Havayolları uçağının görüntüleri, Güney Asya'da yaşanan *tsunami* felaketi veya Amerika'nın New Orleans kentinde yaşanan sel baskını bunlardan bazıları. Dolayısıyla bilimsel çalışmalar sonucunda edinilen bilgilerin paylaşılmasından, karalama veya manipüle etme gibi güvenilirliği olmayan söylenti niteliğindeki bilgilere kadar, çok geniş bir yelpazede haberlerin/bilgilerin yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı araçlarla yayılımı ve ulaşımı mümkün. Ancak her güncel bilgiyi toplayan ve yayan kişi de gazeteci olarak tanımlanmıyor. Gazetecinin kim olduğu "güncel bilgileri toplayan, belirli bir tarzda organize eden ve duyuran" şeklinde ifade edilen meslek pratiği üzerinden tanımlanma eğilimi taşıyor, ne var ki bu ölçütün de yeterince kapsayıcı olmadığı açık.

Singer (2006:3), gazetecinin sadece iş görme pratiğinden hareketle değil, aynı zamanda gazetecinin özünü de (*core*) içeren diyalektik bir süreç tanımlamasına ihtiyaç olduğuna dikkat çeker. *Bağımsızlık* ve *güvenirlilik* normlarının tartışmaların iki anahtar kavramı olarak yeniden önem kazandığını belirterek ilerler. Ona göre, gazeteciyi tanımlama uğraşında, hangi süreçlerin gazeteciyi ürettiği veya üretmediği, hangi içeriğin gazetecilik olarak görülebileceği veya görülemeyeceği, hangi medya kuruluşlarının haber üretebileceği veya üretmeyeceği, hangi teknolojik ortamların gazetecilik için platform sağladığı veya sağlayamadığı şeklindeki betimlemelerden de sakınmak gerekir. Gazeteci tanımlamalarında bu tarz ölçütleri kullanma yerine, üretimi –yani haber üretme işini– *bireysel üreticiyle (individual producer)* ilişkilendirir ki bu gazeteciyi ima eder. Medya ortamlarında gazeteciler bireysel üretim edimlerinde varoluşçu etik değerleri takip edebilir fakat bu yeterli değildir. Günümüz teknolojisinin değiştirdiği

3. Burada apolitikleşmeyi medyanın insanları demokratik süreçlere dahil etmekten hayli uzak olduğu, dolayısıyla da siyasal sorumluluktan uzaklaştığı anlamında kullanıyoruz; siyasal tarafgirlikten uzak anlamında değil.

medya ortamlarında artık daha fazla sosyal sorumluluğu temel alan etik değerlerin rehberliğine ihtiyaç vardır. Singer'in gazeteci tanımlamasına getirmek istediği tam da bu noktada anlamlıdır.

Gazeteciler bir taraftan varoluşçuluk akımına yaslanan bir anlayışla bireysel olarak özgür seçme ve özgürce hareket etme hakkına sahip olmalı ancak bu seçimlerinde sorumlu oldukları taraf sadece birey olarak kendileri değil, zincirin tüketim halkasını oluşturan okur, izleyici veya dinleyici olmalıdır. Eğer sosyal sorumluluk algılayışı yerini bireysel çıkar sağlama veya patronun ticari kaygılarına "hizmet" gibi farklı amaçlara bırakırsa, gazeteciler ve medya bir güven bunalımına düşecektir, tıpkı bugünlerde olduğu gibi. Dolayısıyla Singer bu krizi aşmak için sosyal sorumluluğu işaret eder.

Singer, geliştirmeye çalıştığı bu etik sentezde Amerikalı kuramcı John Merrill'i takip eder. Merrill (1997), gazetecilerin bağımsızlığını en önemli konu olarak görür; günümüz medya ortamında gerekli ancak yeterli olmadığını öne sürer. *Bireysel özgürlük, özgürce seçim ve eyleme* ile bu seçimlerden kaynaklanan *sonuçların sorumluluğunu üstlenme* gibi varoluşçu değerler ile sosyal sorumluluk anlayışını bir araya getirmeyi önerir. Ona göre varoluşçu filozoflar da sorumluluk düşüncesiyle bağlar kurmaktadır; ne var ki bu ilişkilendirme toplumsaldan çok bireysele yönelir. Oysa bir gazeteci, mesleğini icra ederken yaptığı bir seçimden veya hareketinden, ortalama insanların yapıp etmelerinden çok daha fazla bir sorumluluğa sahiptir. Örneğin, hükümetin tüm kamu çalışanlarını ilgilendirecek yeni bir kanun çıkarmasını haber yapmayarak, hayvanat bahçesindeki pandanın hastalığını veya popüler ses sanatçısının yeni saç modelini haber yapma şeklinde konulacak bir tercihin tartışmasız bireyselliği aşan yönleri çok fazladır. Onun somut önerisi bireyselden temellenen normlar ile toplumcu olandan hareketle geliştirilen, örneğin gazetecilerin sosyal sorumluluk sahibi olması gibi, etik anlayışlar arasında etkileşime dayalı bir bağ kurulmasıdır. Bunu da "karşılıklı bağımlılık" (*mutualism*) kavramıyla ifade eder; metaforik olarak da gazetecinin takip edeceği "ara yol" dur.

Merrill'in (1997) gazetecilere rehberlik etmesi için işaret ettiği ara yol varoluşçuluk ile sosyal sorumluluk kuramı etkileşimi içinden çıkan ve onların daha üstünde bir yerde konumlanması gereken değerler silsilesidir. "Karşılıklı bağımlılık" olarak ifade ettiği bu etik kavrayış, beslendiği varoluşçuluk ve sosyal sorumluluk kuramının aşırı uçlarından uzaklaşmayı gerektirir. Burada önerilen Aristoteles'in "altın ortalama kuralı"nın kullanımını... Aristoteles'e göre erdem, rasyonel bireyin kararlarında iki uç noktadan, yani "çok fazla" ile "çok azdan" kaçınarak rasyonel bir konuma ulaşmasıdır.

Singer (2006) ve Merrill (1997) tarihsel olarak "siyasal partilerden veya herhangi bir siyasi yönetimden uzak olma" anlamında kullanılagelen bağımsızlığı daha geniş tanımlamanın gerekliliğine işaret ederler. Her iki kuramcı da normatif etik çalışır ve onların yapmaya çalıştığı, etik ilkeler ve bunlar için teorik zemin hazırlamaktır. Merrill, medya etiği denildiğinde, ancak medya çalışanlarının etik standartlarından ve bu çalışanların verdikleri mesleki kararlardan söz edilmesi gerektiğini öne sürer, böyle bir bakışla da pratik uygulamalarda, medya etiğinin, gönüllü, ussal ve bireylerin kendilerinin aldığı kararlara bağlı olduğunu söylemektedir. Etik olmayı, birbirinden farklı davranış seçenekleri arasından, örneğin varoluşçuluk ve sosyal sorumluluk, seçim yapma özgürlüğü olarak açıklamaktadır. Ancak yaygın medya kuruluşlarının hiyerarşik bir yapılanışa sahip olduğu hatırlandığında böyle bir özgürlüğün hayli zor olduğu fark edilecektir (Çaplı, 2002).

Yaygın medyanın sınırlılıkları ve hataları içinde düşünmemeye; dahası yerel medya içinden demokrasi için açılımlar geliştirmeye çalıştığımız bu forumda ve bu sunuşta, Merrill'in ve Singer'in varoluşçuluk ile sosyal sorumluluğu buluşturan yaklaşımlarını yerel düzlemde gazetecilik yapanlar için rehber olarak kabul ederek ilerlemekten yanayım. Çünkü her iki kuramcı da böylesi bir medya etiği yaklaşımını uygulamak için yurttaş gazeteciliğini hayli elverişli görür.

Medya alanında yapısal dönüşümler

İletişim çalışmalarında, özellikle "yayıncılık politikası" araştırmalarında 1980'ler özel bir önemle ele alınır. Küresel düzlemde yaşanan bu değişiklik Tunstall ve Palmer'a göre 1970'lerin öncesine uzanabilir; bu özelleştirme veya de-regülasyon dönemi, ileri kapitalist toplumlarda, kamusal iletişim özgürlüğü ve kamu yayıncılığı yapan kurumların kontrolü konusunda yapılan yüzyıllık tartışmanın son epizodu olabilir. Bu öyle bir kırılma noktası, öyle bir altüst oluştur ki, böyle bir tarihsel iz sürenler ve konuyu yumuşatmaya çalışanlar dahi, son yirmi yılda olan bitenler hakkında onlarca yazı yazıp didik didik çözümlene yapmaktan geri duramadılar (Tunstall ve Palmer' dan aktaran Kejanlıoğlu, 2004: 28).

Medya sektöründe yaşanan bu yapısal dönüşümlerin nedeni 1980'li yıllardan bu yana egemen olan yeni sağ düşünce ile neoliberal politikalara dayalı uygulamalardır (Kaya, 2006). 1970'lerin sonlarında tüm dünyada kendini hissettiren ekonomik krizin yıkıcı etkilerinden korunabilmek için yeni iktisat politikalarına yönelindi. Devletin ekonomik hayatta etkin rolü olması gerektiğini savunan Keynesyen politikalar, devletlere ağır yük getirdiği gerekçeleriyle eleştirilerek terk edilirken, yenileştirilmiş bir liberal kuramın önderliğini yapan Friedman'ın devletin küçültülmesini öneren yaklaşımı kabul görmeye başladı (Cankaya, 1997: 72). Böylelikle özellikle Avrupa ülkelerinde benimsenen sosyal *refah devleti* anlayışı etkinliğini yitirmeye başladı.

Neoliberal politikaların hayata geçirilmesinde Amerika'da Ronald Reagan, İngiltere'de Margaret Thatcher ve Türkiye'de de Turgut Özal öncü isimlerdir. Özelleştirmeler, mal ve sermayenin uluslararası arenada özgürce dolaşımının önünü açmak için ulusal sınırların eritilmesi veya liberalleştirilmiş uluslararası bir pazarın inşa süreci artık ivme kazanmıştır. Tüm dünyada yaşanan bu değişim politikaları ve uygulamaları Türkiye'de kendi özgül dinamikleriyle de etkileşim içinde yansımaları buldu: 1970'li yılların ekonomik bunalımları, sağ-sol çatışması olarak ifade edilen çatışmalı politik ve sosyal hayat ile çözüm üretemeyen politikacıların egemenliğindeki siyaset

ortamına Türk ordusu 12 Eylül 1980'de Cumhuriyet tarihinin üçüncü askeri müdahalesini yaptı.

Bu müdahale sadece bir ekonomik model değişiminin anayasal zeminini oluşturmakla kalmadı; aynı zamanda tutuklama, infaz ve yasaklamalarla düşünce ve ifade özgürlüğünde⁴ ciddi yaralar açtı. Marksizm'den temellenen düşünce ve girişimler kolayca toparlanamayacak şekilde zayıfladı. İşte böyle bir kısır düşünsel ve politik süreçte Özal hükümetiyle uygulamaya konulacak neoliberal politikalar ciddi bir muhalefetle karşılaşmaksızın uygulama alanı buldu. Bu yeni politikaların medya alanına yansımaları ise şöyle özetlenebilir:

1. Devletlerin yayın tekelini oluşturmaması,
2. Devletlerin yasal kısıtlamalar getirmemesi,⁵
3. Değişik sektörlerde faaliyet gösteren sermaye sahiplerinin yayıncılık sektörüne de girebilmesine olanak sağlanması.

1990 yılında yasal boşluktan da yararlanarak Magic Box şirketine ait Star 1 televizyonu yurtdışından uydu aracılığıyla Türkiye'deki izleyicileri hedefleyen yayınlarına başladı; kısa süre sonra da pek çok özel radyo ve televizyon kanalı yayıncılık hayatına girdi. Kuşkusuz özel medya kuruluşlarındaki artış teksesliliğin aşılması, TRT'nin protokol haberciliğinin kırılması, TRT forumlarında yer bulamayan pek çok kişi, grup veya kesimin medyaya erişim ve temsil olanağına sahip olması gibi demokratik açılımlar için önemli potansiyeller taşısa da Türkiye'de bu anlamda olumlu açılımların çok cılız kaldığı tespiti yanlış olmayacaktır.

Türkiye'nin 2000'li yıllardaki medya ortamına baktığımızda yatay, dikey ve çapraz tekelleşmelerin varlığı (Sönmez, 1996); yayın içeriklerinin pazar ve meta odaklı olması (Geray, 2002); bu gelişmelerin doğal bir uzantısı olarak da haber söylemlerinin ku-

4. Hıfzı Topuz'un (2003), *Türk Basın Tarihi: II. Mahmut'tan Holdinglere* adlı çalışmasında 12 Eylül dönemi sıkıyönetiminin tutukladığı gazetecilerin daha detaylı bir dökümüne bakılabilir.

5. İngilizcede *deregulation* kavramıyla ifade edilen bu ilke Türkçede "de-regülasyon", "kuralların kaldırılması" veya "serbestleşme" gibi kavramlarla karşılanmaya çalışılmaktadır.

ruluşunda eğlence unsurunun önemli bir yer tutması (Ergül, 2000) ve tüketim odaklı bir yaşam tarzını benimsetme çabası (Dağtaş, 2006) açıkça görülmektedir.

Medya yönetim felsefesindeki bu artan ticari kaygılar ve yedeğinde önem kazanan magazinleşme, medya içeriğine eğlence boyutu kazandırmanın çok ötesinde ideolojik işlevlere sahiptir. Bu durum, var olan toplumsal yapı dışında başka düzenin hayal edilememesine yol açmakta, sosyal hayatta yaşanan olumsuzlukların önlenemez veya bu sorunların iyileştirilemez olduğu gibi kanaatleri yayarak düşünce gücümüze ket vurmakta ve sosyal hayat için açılım sağlamayacak kaderci/pesimistik yönelimleri beslemektedir:

- Kadınların namus bahanesiyle öldürülmesinin önlenemeyeceği,
- Trafik kazalarında insanların telef olmasının kaçınılmaz olduğu,
- İşsizliğin çözülemeyeceği,
- Gençliğin ÖSS gibi manasız bir sınavla heba edilmesinin zorunlu olduğu,
- Asgari ücretin insani yaşam koşullarını sağlayacak rakamlara çekilemeyeceği,
- Çözüm üretemeyen politikacılara mahkûm olduğumuz inancı yerleşmektedir.

Oysa başka bir dünya ve başka yaşam koşulları her toplum için mümkündür. Daha eşitlikçi ve daha özgürlükçü ortamlara ulaşmada, bölgesel ve küresel barışın tesisinde medya hayli önemli bir güçtür. Ne var ki bu tür demokratik açılımların her medya kuruluşuyla, özellikle toplumun gücü elinde bulunduran askeri, ekonomik ve politik kesimleriyle organik bağlar kurmuş, yayın politikasını pazar dinamikleri veya ticari kaygılar üzerine oturtmuş haber örgütleriyle yapılamayacağı da çok açıktır. İşte burada tek veya nihai bir çözüm değil ama ülkemizde demokratik açılıma katkı sağlayabilecek bir seçenek önermek istiyorum. Bu seçenek, daha geniş toplumsal kesimleri kucaklayabilecek, yaygın medyanın ihmal ettiği tüm gruplara "yakınındaki" medyaya erişim ve onlara kendilerini temsil olanağı verecek, tüm Türkiye coğrafyasını kaplama ve dolayısıyla da bölgesel sorunlara dokunabilme potansiyeline sa-

hip olacak başka türlü bir gazetecilik/habercilik seçeneğidir: Kısacası, yerel medyaya "yurttaş" veya "kamu gazeteciliği"ni hayata geçirmeyi öneriyorum. Peki, nedir bu yurttaş gazeteciliği?

Yurttaş gazeteciliğini uygulama ortamı olarak yerel basın

Yurttaş gazeteciliği, "Medyanın egemenlerin sözcüsü haline gelmesine karşı Amerika Birleşik Devletleri'nde bir tepki olarak gelişen" (Duran, 2003) yeni bir gazetecilik türü. Bugün uygulanan profesyonel gazetecilik normlarını sorgulamayı, yeni bir anlayışla/inançla, etik değerleri ihmal etmeden haber üretmeyi öneriyor.⁶ Amerika'da mesleki değerlerdeki çürümeyi iyileştirmeyi, özelde haber daha genelde de medyada daha fazla sayıda sivilin veya ortalama insanın temsilini sağlamayı hedefliyor. Bunun için de haber üretim süreçlerine izleyici/okur veya dinleyicinin mümkün olan en fazla sayıda aktif katılımını sağlamaya çalışıyor. Bunu yapmaktaki amaç "insanlarda toplumsal problemlerine sahip çıkma duyarlılığını geliştirmek" yani, "yurttaş olma bilincinin ve sorumluluğunun geliştirilmesidir."⁷

Yurttaş gazeteciliği bu amaçla şunları önerir: Yurttaş gazetecisi –ki ben yerel medya olarak anmak istiyorum– haber vermenin, halkı haberdar etmenin ötesine geçmeli, farklı bir anlatıma sahip olmalı ve halkı olan bitene sadece seyirci kılmamalıdır. Bunun için medya ekonomik, politik ve sosyal yaşama özgü olayları aktarmakla yetinmemeli; aynı haber anlatısında veya bağlantılı metin veya programlarda söz konusu olayın veya gelişmenin bireyler ve toplum için önemi de işlenmelidir. İşte burada haber üretme işine biraz daha *derinlik* kazandırmaktan söz ediyorum. Haber yazımının beş temel ilkesi

6. Şunu da ifade etmek gerekir ki, ulusal ve uluslararası güç merkezleriyle organik ilişkilerde olan, önemli oranda pazar odaklı yayıncılık yapan yaygın medyayı tümüyle devre dışı bırakacak, geleceğin tümlüklü gazeteciliğini veya medyayı kurabilecek bir proje değil. Ancak yüzünü halka veya medyada seslerini duymadığımız kesimlere yöneltmesi onu önemli kılıyor.

7. http://en.wikipedia.org/wiki/Civic_journalism

5N+1K normunun bu anlamda genişletilmesi halk adına ufuk açıcı olacaktır.

Gazeteciliği iyileştirmek veya halkı içeren haber üretmek olarak kabul gören kamu gazeteciliği, alışlagelen veya yerleşikleşen meslek kodlarının kırılmasını ve halkla yeni bağlar kurulmasını gerektirir (Merritt, 1999). Bunun için işe, "haber değeri" normunu daha geniş yorumlayarak başlayabilirsiniz. Ne demek istediğimize geçmeden önce, mevcut habercilik pratiğinde savunulan "haber değeri" kavramının nelere veya kimlere öncelikli bir önem atfettiğini hatırlayalım:

Askerler, siyasetçiler –ancak bu politik aktörlerin çoğunluğunun da iktidar partisi mensupları olduklarını hatırlatmak isterim– büyük sermaye, resmi kurum ve kuruluşların yetkilileri, kamuoyunun tanıdığı ünlüler veya popüler isimler. Kısacası toplumun askeri, politik veya ekonomik güce sahip kesimleri medya gündemine girmekte hayli ayrıcalıklı ve onlara gazeteciler tarafından atfedilen bu ayrıcalık da meşruiyetini "haber değeri" normundan alıyor. Ortalama insanlar ise ancak yangın, sel veya deprem gibi doğal felaketlerde; tecavüz, adam öldürme, hırsızlık gibi şiddet eylemlerinde veya yasaları ihlal ettiklerinde olumsuz bir bağlamla medyada yer bulabilmekte (İnal, 1995). Yerel medyada da bu durumun yerel ölçekte uygulanageldiğini görmekteyiz. Valilikler, belediyeler, sanayi veya ticaret odaları, emniyet veya adliyeler yani yerel düzeyde resmi kurum ve kuruluşlar öncelikli haber kaynağı ve konusunu oluşturuyor (Cangöz, 2003). Liberal öğretiler hareketle basın tanımlamakta kullanılan bir eğretilenme olan *dördüncü güç*, resmi kaynaklara böyle bağımlı olduğu müddetçe, diğer üç gücü denetleyen, gerektiğinde halk adına değişime, dönüşüme zorlayan bir güç olarak değil, onların sesi/sözül olarak işleyecektir.

Yurttaş gazeteciliği perspektifinden bakıldığında bu anlayışın tersine çevrilmesi gerekecektir: Örneğin kaynaklarla farklı bir iletişim kurmak. Olaya ilişkin bilgileri sadece resmi kurum yetkililerinden almamak; daha geniş yelpazede bilgi toplamak. Sivil halkı temsil edecek insanların görüşlerini de habere taşımak. Salt kent merkezini konu edinen ha-

berlerle yetinmemek, yaşadığımız kent/kasaba veya köyün özgül yönlerini de göz önünde bulundurarak haber üretmek; toplumun ve yerel ortamların gücü elinde bulunduran kesimlerine mesafeli durabilmek. Ordu, emniyet, valilik, belediyeler, sanayi ve ticaret odaları, belediye başkanları, ünlüler gibi kesimlerden bağımsız hareket edebilmek.

Ayrıca, gazeteci olarak kendimizi her zaman halkın gözü ve kulağı olarak konumlandırmamalıyız. Sürekli halkın sesi olma adına konuşma veya yazma yerine, çalıştığımız medya ortamlarında onların doğrudan seslerini duyurularının önünü de açmalıyız. Ürün olarak ortaya koyduğumuz gazete, dergi, radyo veya televizyon programlarında halkın bizzat yaşamakta olduğu sorunları, beklentilerini, hayallerini doğrudan onların söylemelerine olanak vermeliyiz. Halkı ürünlerimize dahil edelim derken "istek parça" yapmalarından, günün "anlam ve önemini" belirten rutin konuşmalardan veya yarışmaya dahil olmaktan söz etmiyorum. Bu tarz katılım zaten var, ama bunların demokratik açılım potansiyeli yok. İnsanların kendi yaşam pratiklerinde hissettikleri somut sorunlar hakkında konuşabilmelerinden, kendi sesleriyle bu meseleleri kamusal alanın parçası olarak kabul ettiğim medya forumlarında dile getirebilmelerinden söz ediyorum. Çünkü gazeteciler aracılığıyla dile getirilenler veya salt uzmanlara bırakılan açıklamalar aynı zamanda halkın medyadan dışlanmasını da beraberinde getirir ve kendisini göremediği medyanın halk için ne anlamı olabilir?

Asıl örgütlenmesini Ankara ve İstanbul'da kurmuş olan yaygın medyanın gündeminde Anadolu ve Anadolu halkı görünmüyor. Bölgelerin kendine özgü meselelerine, yaşadığımız coğrafyadaki yaşamlara dokunabilmek, ihmal edilen sorunları ve insanları *görünür* kılmak yerel medya için daha da önem taşımalı. Örneğin kısa süre önce Van ilinde yaşayan Naille adındaki kadının namus bahanesiyle öldürülmesi olayını ele alalım. *Radikal* gazetesi dışında olayı manşete taşıyarak birincil önemde değerlendiren olmadı. Olay görmezden gelindi. Ülkemizde kadınların namus bahanesiyle yaşama hakkı ellerinden alınmaya devam ediyor ve bu tür olaylar "Yine namus", "Töre kurşunu can aldı" gibi başlıklarla hayli kanık-

sanmış ve sıradanlaşmış üsluplarla haberleştiriliyor. Dahası bölgesel ve etnik ayrımcılık, bu olayları görmezden gelmenin bahanesi olarak sunulmaya başlanıyor. Bir kere karşımızdaki ne bölgesel, ne etnik ne de salt kadına özgü bir sorun. Yaşam hakkını yok etmeye yönelik bu şiddet gerçekte tüm insanlara ve onu var eden insancıl değerlere yönelik bir yıkıcılıktır.

İşte burada gazetecilik mesleğinin, birey olarak gazeteciden başlayan ve profesyonel bir uğraş olarak toplumsal sorumluluğa uzanan, varoluşsal bir sorunu olması gerektiği kanaatindeyim. Bir kadının "namus" bahanesiyle öldürüldüğüne dair haberi salt bir 5N+1K kuralını uygulayan haber anlatısıyla duyurup, daha sonraki günü kurtarmaya yönelmek hayli sorunludur. Farklı bir meslek algılayışıyla –ki bu yurttaş gazeteciliği olabilir– sorunlara yönelmek.

Kaynakça

- Cangöz, İncilay (2003), "Yurttaş Gazeteciliği ve Yerel Basın", *Gazetecilik ve Habercilik, Habercinin Elkitabı*, Sevda Alankuş (der.) içinde, İstanbul: IPS İletişim Vakfı, s. 101-118.
- Cankaya, Özden (1997), *Dünden Bugüne Radyo Televizyon*, İstanbul: Beta.
- Çaplı, Bülent (2002), *Medya ve Etik*, Ankara: İmge.
- Dağtaş, Erdal (2006). *Türkiye'de Magazin Basını*, Ankara: Ütopya.
- Duran, Ragıp (2003), "Yurttaş Gazeteciliği", *Gazetecilik ve Habercilik, Habercinin Elkitabı*, Sevda Alankuş (der.) içinde, İstanbul: IPS İletişim Vakfı, s. 85-99.
- Ergül, Hakan (2000), *Televizyonda Haberin Magazinelleşmesi*, İstanbul: İletişim
- Geray, Haluk (2002), *İletişim ve Teknoloji Uluslararası Birlikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları*, Ankara: Ütopya.
- İnal, Ayşe (1995), "Yazılı Basın Haberlerinde Yapısal Yanlılık Sorunu", *Toplum ve Bilim*, sayı: 67, s. 111-35.

Çalıştığımız medya araçlarını –gazete, televizyon veya radyo olması hiç fark etmez– birer kamusal foruma dönüştürmek. Bu forumlarda halkın sorunlarını dile getirebilmesinin önünü açmak. Benzer şekilde yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu olanakları değerlendirerek içinde yaşadığımız coğrafyanın insanlarıyla daha fazla etkileşim kurmak, gazeteci ve halk arasındaki ilişkileri de daha demokratik kılacaktır.

Sınırlı sayıda resmi kurumla yapılan haberle yüzü halka dönük bir haber örgütünün ortaya koyabileceği haber sayısının miktarı ve niteliği kıyaslanabilir mi? Sanayi sermayesi veya farklı güç merkezleriyle organik bağlar kurmuş bir haber örgütü için bu iradeyi göstermek hayli zor olabilir; oysa bizim yerel medyada gördüğümüz alternatif habercilik yapabileme potansiyelinde bu iradeyi hayata geçirme yetisi vardır ve bu nokta hayati bir öneme sahiptir.

- Kaya, Raşit (2006), "Türkiye'de 1980 Sonrası Medyanın Gelişimi ve İdeoloji Gereksinimi" <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/arsiv/akaya.htm>
- Kejanlıoğlu, D. Beybin (2004), *Türkiye'de Medyanın Dönüşümü*, Ankara: İmge.
- Merrill, J. C. (1997), *Journalism Ethics Philosophical Foundations for News Media*, Boston: Bedford & St. Martin's.
- Merritt, Davis (1999), "Public Journalism and Public Life: Why Telling the News is Not Enough", *News: a Reader*, Howard Tumber (haz.) içinde, New York: Oxford. s. 365-78.
- Singer, Jane B. (2006), "The Socially Responsible Existentialist, A Normative Emphasis for Journalists in a New Media Environment", *Journalism Studies*, c. 7 sayı: 1, s. 2-18.
- Sönmez, Mustafa (1996), "Türk Medya Sektöründe Yoğunlaşma ve Sonuçları", *Birikim*, sayı: 92, s. 76-86
- Topuz, Hıfzı (2003), *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Civic_journalism

1955 Artvin-Murgul doğumlu. Öğrenimini Murgul, Batman, Ankara'da sürdürüp tamamladı. Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nda eğitim gördü. Günün siyasal koşullarında eğitimini tamamlamadı. Basın sektöründe çeşitli dallarda çalıştıktan sonra, 1991 yılından itibaren, Muğla-Milas'taki *Önder* gazetesini devralarak, yayını sürdürdü; halen *Önder* gazetesinin sahiplerinden ve Genel Yayın Yönetmeni. Çocukluğu, babasının Artvin-Murgul'da 1954'ten beri çıkarmakta olduğu ve o zamanlar günlük yayın yapan *Doğu Postası* gazetesinin kumpasa dizildiği ve pedallı bir makinede basıldığı gazete idarehanesi-matbaada geçti. Okuma yazma öğrenmeye başlamasıyla birlikte kumpas ve hurufatla tanıştı, dizgi yaptı, baskıyı gözledi ve Murgul sokaklarında "yazıyor, yazıyor" diye bağırarak gazete sattı. Demokrat Parti dönemindeki muhalif basına karşı uygulanan "kâğıt tahsis"inin kısıtlaması ya da ilan kısıtlaması gibi "yıldırıcı" baskıların hikâyeleri ve bir gazetenin hangi koşullarda ne zahmetlerle ve fedakârlıklarla çıkarılıp sürdürülebildiğinin somut örnekleriyle büyüdü. 1972'den bu yana yayını sürdürülen gazetesini yerel yayıncılığın çok sorumlu bir iş olduğunun bilinciyle, "aydınlanmacı" görevlerini hiç unutmadan, meslek onurunu ve etiğini savunmaya ve korumaya çalışarak 15 senedir yönetiyor. Evli ve iki çocuk babası.

COŞKUN EFENDİOĞLU

Devlet ve Piyasa Karşısında Yerel Medya

Sözlerime Cumhuriyet öncesinden başlayarak, yakın zamana kadar karakteristik bir yapıya sahip olan yerel basınımızın belli başlı özelliklerini hatırlatarak başlamak istiyorum. Türkiye'de yerel basının belirleyici bir özelliği, ulusal kurtuluş çizgisinde, aydınlanmacı bir yanının olmasıdır. İletişim araçlarında özellikle son on yılda yaşanan olağanüstü gelişmenin öncesinde, yaygın gazetelerin bile birkaç gün sonra ulaşabildiği Anadolu'nun dört bir yanında, oldukça ilkel yöntemlerle basılan gazeteler vardı. Çoğu kez kâğıt temin etmekte bile zorlanan yerel basın organları para kazanma amacının çok ötesinde bir faaliyet sürdürüyorlardı. Yerel gazeteler bir tür misyon gazetesi konumundaydılar. Üstlenilen misyonun en karakteristik yanını ise, o bölgenin aydın kişilerinin, çevrelerine biraz daha fazla ışık tutabilmek, bölge sorunlarını dile getirebilmek; o dönemlerde çok daha içerikli ve programlı olan siyasal yandaşlıkların sözcülüğünü yapmak çabası oluşturuyordu. Anadolu'nun dört bir yanında, çok kısıtlı imkânlarla, saydığımız misyonlar çerçevesinde yayın yapmaya çalışan yerel basın, Cumhuriyet iktidarları döneminde, resmi ilanlardan alınan bir miktar payla yaşamını sürdürmeye çalışıyordu. Yani resmi ilan kurumu, bir yandan "ilan" kurumunun temel mecrası olan yayınlara sahip olmayı amaçlıyor olsa da esas olarak, yerel yayıncılığı destekleyen önemli bir araç durumundaydı. Bir tür "sigorta" olarak devreye konulmuş idi ve esas olarak, var olan iktidar odaklarına bağımlı kalmadan, her şart altında garanti edilen bir tür akar durumundaydı. Ve bu, yerel gazetelerin bağımsızlıklarının da çok önemli bir aracı durumundaydı.

Bugün geldiğimiz noktada, iletişim tekniklerindeki baş döndürücü gelişmeyi özetlemeye çalışmanın bile bir manası kalmadı. Çünkü, çok pahalı olan

bu teknolojiye sahip olmak, geleneksel olarak yerel gazetecilik yapmakta olanlar için maddi bakımdan imkânsızdır. Öte yandan, ulusal ölçekte kabul görmüş yaygın basındaki yozlaşma ve kısırlık, halkın onlara olan güveninde büyük ölçüde erozyona neden olmuştur. Bu koşullarda yerel basının öneminin artması gerekirken ne yazık ki tam tersi olmuş ve yerel basında yakın bir zamana kadar yaygın biçimde kabul gören basın ahlâk kuralları ve basın etiğine duyulan inanç aşınmaya başlamıştır. Basın ahlak kuralları ve etiğine aykırı gazetecilik pratikleri yerel basın alanında da yaygınlaşmaktadır. Yerel basının önemini fark ederek onu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak isteyen yerel iktidar odaklarının elleri, bu alana kadar uzanmış, üç-dört yıl önce ilan gelirlerindeki "cazibeli" artışın da etkisiyle, bu alanda, pek çok sıkıntı baş göstermeye başlamıştır...

Bu ve benzeri sorunlar konusunda, yerel basında on beş yılı aşan deneyimimden yararlanarak alınması gereken önlemlerle ilgili görüşlerimi şöyle sıralayabilirim:

Öncelikle, yerel basın alanında birden fazla gazete sahibi olarak, ilan pastasından daha fazla pay kapmaya çalışanların ve çoğu kez internetten "kes-yapıştır" yöntemiyle alınan haber ve bilgiye dayanan niteliksiz gazetelerin elenmesini sağlayacak önlemler üzerinde durulmalıdır. Bugüne kadar, örgütlü olduğumuz basın organlarında, basın özgürlüğünün savunulması adına, uygun biçimde başvurusunu yapan ve lise mezunu birini yazı işleri müdürü olarak gösteren herkesin gazete çıkarmasının savunucusu olduk. Bu anlamda, herkesin söz söyleme hakkını her zaman savunmaya devam etmekle birlikte, gazeteciliği salt "daha fazla ilan alabilmek", "daha fazla kâr elde edebilmek" amacıyla yapan yeni türedi basını ayıklayacak bir mesleki örgütlenmenin gerektiğini düşünüyorum: "Oda" gibi. Çünkü şu anda, Türkiye'de, bir berber dükkânı açmak isteyen biri bile çıraklık eğitim merkezlerinden alınan "ustalık diploması"na sahip olmak zorundadır. Böyle bir belgenin ve niteliğin gerekmediği tek alan gazeteciliktir. Bugün, bulunulan il, ilçe veya beldedeki bir matbaada parasını verip bastırmak üzere, ilkokul diploması hatta hiç okuma yazması olmayan biri bile, sa-

dece lise diploması olan bir kişiyi yazı işleri müdürü göstererek, gazete çıkarabilir. Bulunduğu yerin en yüksek mülki amirine bir dilekçe vermesi yeterlidir. Elbette bunlar yine olsun, ama çıkan gazetenin gazete olup olmadığını denetlemek de gerekir. Tıpkı Mimarlar Odası'nın yaptığı gibi, mesleki denetimi yapabilecek ve gerektiğinde üyesini bu işi yapmaktan men edebilecek yetkilere sahip bir Gazeteciler Odası'na olan ihtiyaç çok açıktır. Belki geç bile kalınmıştır. Çünkü ortalıkta o kadar çok "ehliyetsiz" gazeteci türemiştir ki, bundan sonra bu "Oda"yı kimler kuracak sorusu bile anlamlıdır ve tartışılmalıdır.

Gerçek anlamda yerel bir gazetecilik için olmazsa olmaz ikinci şart, bu gazetelerin resmi ilanlarla desteklenmesi yanında günümüz koşullarında artık hiç yeterli olmayan bu kaynağın başka kamu kaynaklarıyla genişletilmesidir. Örneğin Yerel Yönetimler Yasası'na eklenecek bir ekle, o il ya da ilçede ya da beldede yayın yapan yerel gazete, radyo ve varsa televizyonlar için, belediye gelirlerinin çok küçük bir yüzdesi, belli bir oran çerçevesinde ya da eşit olarak, hiçbir kayda bağlı olmaksızın, ayrılabilir. Bu, gazete ve radyo-TV'lerin, yerel iktidar odaklarına ya da sermaye gruplarına bağımlılığını ortadan kaldıracak ve onların "objektif" yayıncılık yapmalarına olanak sağlayacak, olmazsa olmaz bir "sübvansiyon"dur; kamusal bir hizmet olması gereken yerel yayıncılığın yaşatılması için makul bir önlemdir. Bu koşullarda yerel yayıncılar, yerel iktidar ve sermaye gruplarına olan bağımlılıklarından özgürleşeceklerdir.

Türkiye'de yerel basının, üç-beş sene öncesine kadarki yapısı göz önüne alındığında, en önemli eksiklerinden biri de kurumsallaşamaması ve yayıncılığı bütünüyle o yayını çıkaran kişilerin özverilerine dayalı olarak sürdürülebilmesidir. Bugün değişen ihtiyaçlar, iletişim teknolojilerindeki sınırsız gelişmeler ve artan maliyetler nedeniyle, kurumsallaşmak zorunlu bir hale gelmiştir. Bu da, yukarıda saydığımız mali destek kanallarının mutlaka oluşturulmasıyla mümkündür. Aksi takdirde, yakın gelecekte yerel basın, yerel iktidar ya da sermaye güçlerinin cirit attığı ve "gerçek" yerel gazeteleri yiyip biteceği bir alan olacaktır. O noktadan sonra yerel basından da söz etmek imkânsız olacaktır. Tıpkı bugün bazı istis-

nalar dışında, tekelleşmiş ve gazetecilik ilkelerinden tamamen uzaklaşmış yaygın basının yaptığından, hakiki bir "gazetecilik" olarak söz etmenin mümkün olmaması gibi.

Elbette bu noktada belirtmek gerekir: Yerel basın kadar uzamış olan yozlaşma ve kirlenmenin etkilerinden, salt yereli besleyecek ve ayrıkotlarını ayıklayabilecek, yukarıda saydığım kimi önlemler sayesinde kurtulmak mümkün değildir. Ekonomisinden kültür politikalarına, siyaset anlayışından dış politikasına, sosyal politikalarından tarım politikalarına kadar ülkemizin genel politikalarından bağımsız olarak düşünüldüğü süre, yerel basının sıkıntıları-

na çare bulmak olanaksızdır. Çünkü, bağımsız bir medyanın ihtiyacı olan araçların temini, bu alanlardaki yozlaşmış siyaset tarzları sürdürüldükçe olanaklı değildir ya da çok zordur... Hayal görmenin de âlemi yok...

Yerel medyanın bu olumsuz etkilerden uzak tutulması ve görevini layıkıyla yerine getirebilmesi için hem ona ihtiyaç duyduğu desteği ve olanakları sağlamaya çalışmamız hem de ülkemizin genel politikalarının topyekûn doğru bir rotaya girmesi için mücadele etmemiz gerekiyor.

Benim anlayışım budur. Teşekkür ediyorum...

1959'da İstanbul'da dünyaya gelen Doğan Sönmez, ilk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da gördü. Kamu Yönetimi 1. sınıftan terk olan Sönmez, 1975 yılında ailesiyle birlikte Almanya'ya gitti. Almanya'da beş yıl işçi olarak çalıştıktan sonra 1980 yılında dönerek askerlik görevini yaptı. 1982 yılında Boru Teknikeri ve teknik ressam olarak çalışmaya başladıktan sonra sırasıyla ikişer yıl Suudi Arabistan ve İtalya'da görev yapan Sönmez, 1991 yılına kadar Türkiye'de sayılı birçok hidroelektrik santrali, baraj ve rafinerilerin projelerinde ve yapım aşamalarında görev aldı. 1991 yılından itibaren iki yıl aktif pazarlama işinde Halkla İlişkiler ve Yöneticilik görevlerinde bulundu. 1993 yılında yerel radyoların gündemde olması dolayısıyla kendi için adeta biçilmiş kaftan olan, zor, meşakkatli ancak bir o kadar da sevdiği mesleğe giriş yaptı. Manavgat Venüs Radyo'nun kurucusu olan Sönmez, *Hürriyet* ve *Akşam* gazeteleri, Anadolu Ajansı ve İhlas Haber Ajansı Manavgat muhabirliğini yürüttü. Manavgat Venüs Radyo Yönetim Kurulu Başkanlığı yanı sıra halen DHA Manavgat muhabirliğini sürdüren Sönmez, 2002 yılında Çağdaş Gazeteciler Derneği Akdeniz Başarı Ödülü aldı. Proje aşamasından bu yana BİA tarafından düzenlenen tüm toplantılarda yer alan Sönmez evli ve dört çocuk babası. Koyu bir Fenerbahçe taraftarı olan Sönmez, Almanca ve az derecede İngilizce biliyor.

DOĞAN SÖNMEZ

Yerel Haberciler: Bağımsızlığın İnsani Sermayesi

Uluslararası Bağımsız Medya Forumu'nda, ülkemizin ve dünyanın dört bir yanından gelen tüm kurum temsilcilerini, basın mensuplarını ve BİA üyelerini saygıyla selamlıyorum. Yağmurlu bir Antalya gününde bir avuç yerel gazeteci arkadaşımın, BİA girişimine inanarak çıktığımız yorucu ve uzun yolun bizi ulaştırdığı bu tablo karşısında, doğru zamanda ve doğru insanlarla yola çıkmış olmanın verdiği gururu duyuyorum.

Demokratik bir medya ortamına ulaşabilmek için yerel basının vazgeçilmez olduğunu söylemekte umarım bir sakınca yoktur. Yerel gazetecilerin olmadığı bir toplumda ulusal medyanın başarısından söz etmek bir hayaldir. Zira yerel basının var olmadığı bir medya yapılanması tıpkı temeli olmayan bir binaya benzer ve temelsiz yapıların içinde kendinizi güvende hissedemezsiniz. Yerel gazeteciler genellikle yaşadıkları coğrafyanın sorunlarına en yakın ve en hâkim kişilerdir. Yerel gazetecilerin mevcudiyeti sağlıklı bir ulusal medya ortamının güvencesidir. Yerel gazetecilerin meslek ilkelerine bağlı, bağımsız kişiler olmaları önemlidir. Bu durum, ulusal medyanın da güvenilirliğini pekiştiren bir etkiye sahiptir. Toplumun üyelerinin haber alma ve ifade özgürlüğünü geliştirecek, haberde tarafsızlık ilkesi doğrultusunda halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesinde etkin bir rol oynayacaktır.

Yerel gazetecinin istihbarat ağı

Yerel gazeteciler, buldukları yerdeki istihbarat ağları sayesinde bir habere ulusal bir gazete muhabirininin merkezden ulaşabileceğinden çok daha çabuk ulaşır. Ulusal basın henüz daha olayın ne oldu-

ğunu tespit edemeden yereldeki gazeteci haberin kaynağına ulaşmıştır. Bu başarının yerelden ulusala doğru taşınması gerekir. Aksi halde yerel gazeteciyi, sadece kendisine iş düştüğü zaman aranacak biri olarak gören bir anlayış gelişir ki bu yaklaşımı benimseyen ulusal medya, her zaman kaybetmeye mahkûmdur.

Şelaledeki patlama olayı

Bunu bir örnekle anlatmak istiyorum. Manavgat Şelalesi'nde geçtiğimiz aylarda meydana gelen patlamadan sonra, ulusal medya bunun bir tüp patlaması olduğu haberini geçmeye başlamıştı. Manavgat'taki yerel gazeteciler ise söz konusu olayın bir bombalama vakası olduğunu çok daha önce tespit etmişlerdi. Bununla birlikte, turizm ve ülke ekonomisi düşünülerek bu olay kamuoyuna yansıtılmamıştı.

Sırtköy kadınlarının isyanı

Yerel medyanın önemi hiçbir zaman yadsınmaz. Ancak ben yine kendi bölgemden aktaracağım bir haberle, yerel medyanın öneminin daha çok anlaşılmasına katkıda bulunmak istiyorum. Tüm gazetelerde "şalvar davası" olarak yer alan ve ulusal televizyonların özel programlarına bile konu olan Manavgat'a bağlı Sırtköy kadınlarının eyleminden söz edeceğim. Bu da yine bir yerel gazetecilik başarısıdır. Yerel haberlerin nasıl ulusal ölçüğe taşındığını, hatta kimi zaman bunu da aşırp dünya gündemine yerleştiğini ve konunun başka yerelliklere bir deneyim örneği sunduğunu çok iyi anlatan bir örnek:

Kolombiyalı kadınlar, Sırtköylü kadınları örnek aldı

Silahlanmaya ve aile içi şiddete karşı "erkeklerle cinsel ilişkiye girmeme" eylemi başlatan Kolombiyalı kadınlar, bu düşünceyi Türk kadınlarından aldıklarını söylediler. Beş yıl önce Manavgat Sırtköy'de, köye su getiremedikleri için, kadınların erkeklere karşı gerçekleştirdiği "yatağa almama" eylemi, Güney Amerika'nın yoksul ülkesi Kolombiya'da yaşa-

yan kadınlara da ilham kaynağı oldu. Silahları bırakmadıkları ve aile içi şiddete son vermedikleri sürece erkeklerle "seks yapmama" kararı alan Kolombiyalı kadınlar, "ilham kaynağımız Türk kadını oldu" dediler. Kolombiya'da yayımlanan *Cambio* dergisine konuşan eylemci kadınlar, "Türk kadını nasıl erkekleriyle yatmayarak köye su getirmeyi başardıysa, biz de erkeklerimizle yatmayarak hem ülkedeki, hem de aile içindeki şiddeti sona erdireceğiz" dediler.

Cambio dergisinde "Kadınların Şiddete Karşı Seks Grevi" başlıklı haberde, Kolombiyalı kadınların başkent Bogota'nın kenar mahallelerinde başlattıkları eylemin sonuç vermeye başladığı ve grevin tüm ülkeye dalga dalga yayıldığı belirtildi. Bu yerel gazetecinin haklı başarısıdır.

Yerel çember büyüdükçe ulusalın başarısı artar

Yerelden ulusala doğru genişleyen çember her genişlediğinde yeni bir yerel gazeteciyi daha içine alarak genişler. Böylelikle çember büyümeye başlar. Yerelden ulusalların merkezlerine düşen haberler ulusal medyanın başarısında bu yüzden çok önemli bir rol oynar. Ulusal gazete, televizyon ve radyoların haber programlarında yerel ağırlıklı haber ne kadar çok olursa o yayın kuruluşu kapsayıcılığını ve başarısını o kadar yükseltmiş demektir. Zira okur ve izleyici genel haberleri her medya yayın organından izleyebilme şansına sahiptir. Ama unutulmamalıdır ki, gerek televizyon izleyicisi ve gazete okuru gerekse radyo dinleyicisi öncelikle kendi yöreleriyle ilgili olan haber ve programlara yönelme eğilimindedir.

Ulusalın baş ustası yerel gazetecidir

Konuya bu açıdan baktığımızda daha net görebiliriz ki, yerel gazeteci aslında ulusal mutfağın başaşağısıdır. Ancak bu aşçının bağımsız ve rahat çalışabilmesi için de bağlı bulunduğu kuruluş, ona gerek teçhizat ve mali yönden gerekse eğitim açısından destek olmalıdır. Yerel gazeteci de verilen bu destek karşısında kendisini daha değerli addedecek ve bilinçlenmenin yanı sıra istihbarat çalışmalarına daha çok zaman ve mali güç ayırabilecektir.

Risk alanları

Yerel medya emekçilerinin buldukları merkezlerde habere çabuk ulaşabilmeleri, haber ağları ve istihbaratı güçlendirmekle birlikte bu durum birçok yaşamsal riski de beraberinde getirmektedir. Yerel gazeteciler genellikle bölgelerinde bilinen, tanınan ve sayılan insanlar oldukları için bazı iktidar odaklarının onlar üzerinde baskı kurmaya çalışmaları kaçınılmazlaşmaktadır. Yerelden ulusala giden çember içinde yerel gazetecinin yüzleştiği riskler de en üst düzeye çıktığından, güvenliğini sağlamak bakımından yerel gazetecinin her zaman ve her açıdan güçlü kılınması gerekmektedir.

Mali destek kadar eğitim de önemli

Yerel medya gazetesi, televizyonu ve radyosuyla ekonomik özgürlüğe sahip olması gereken çok önemli bir iletişim ortamı oluşturmaktadır. Kamuoyunun bilgilenebilmesi ve bilinçlendirilmesi adına, yerel medya da ulusal medyanın yararlandığı ilan ve reklam kaynaklarından yararlandırılmalıdır. Kamu kurum ve kuruluşlarının her türlü reklamlarıyla bir-

likte özellikle resmi ilanlardan yararlandırma konusunda adaletli bir yaklaşım, ulusallara olduğu gibi yerel medyaya da yansıtılmalıdır.

Ülkenin geleceğinin aydınlık olmasında en etkili araçlardan biri yerel medyadır. Yerel medya açısından bir diğer önemli konu da eğitimidir. Ancak yerel medya üzerine düşeni fazlasıyla yerine getirmesine rağmen bugüne değin eğitim konusunda devletten hiçbir katkı görmemiştir. Buna karşın kendini ve çalışanlarını, çok zor imkân ve şartlarda yetiştirmeye gayret etmektedir. Devletin yapamadığını on yılı aşkın zamandır Bağımsız İletişim Ağı (BİA) fazlasıyla yapmış, yerel gazete, televizyon ve radyolara spikerlik kurslarından tutun, habercilik, hukuk desteği, insan hakları, kadın hakları ve çocuk hakları gibi çok önemli konularda eğitimler vererek ufkunu ve bilgisini geliştirmiştir. Eğitim, hukuksal ve mali destek konularında eksiklikleri tamamlayacak çalışmaların bir an önce başlatılması gerekmektedir. Çünkü daha öğrenecek çok şeyimiz, yapacak çok haberimiz var. Yerel medya olarak sessiz çılgınlığımızı duymamız ve elimizden tutmanız umuduyla hepimiz sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

1974'te Tunceli'de doğdu. Tunceli Cumhuriyet Lisesi (1992) ve İstanbul Teknik Üniversitesi Elektronik Haberleşme Mühendisliği mezunu (2000). Öğrencilik yıllarında bir yandan mühendislik okurken bir yandan da çeşitli basın yayın organlarında çalıştı. Sırasıyla *Ülkede Gündem* gazetesi Ekonomi Muhabirliği (1997), *Özgür Bakış* gazetesi Ekonomi Editörlüğü (1999), 2000'de *Yeni Gündem* Ekonomi Editörlüğü ve Bilgi İşlem Müdürlüğü (2000), Dicle Haber Ajansı Haber Editörlüğü ve Bilgi İşlem Müdürlüğü (2002), *Diyarbakır Gün* gazetesi Genel Yayın Yönetmenliği ve köşe yazarlığı (2003-2004) yaptı. 2002 yılından bu yana da Diyarbakır Gün Radyo ve TV'nin Genel Yayın Yönetmenliği'ni yapmakta.

CEMAL DOĞAN

Anadilde Yayıncılık: "Neden Bu Kadar Israr Ettik?"

Anadilde habercilik ve programcılık daha geniş bir ifadeyle yayıncılık, Türkiye'nin yakın geçmişi ve özellikle de Kürt Sorunu ile ilişkili bir konudur. Konunun daha iyi anlaşılması için bu yakın geçmişin önemli bazı dönemeçlerine değinmek gerekiyor.

1999 yılı 15 Şubat'ında PKK lideri Abdullah Öcalan Türkiye getirildi. Öcalan mahkemede savunmalarda, Kürt Sorunu'nda stratejik bazı değişiklikler ve gelişmelere yönelik öneriler sundu. Bağımsız, ayrı bir devlet yerine üniter devlet yapısının sınırları değişmeden Kürt kökenli vatandaşların dil ve kültürel haklarının anayasal güvence altına alınması ve "anayasal yurttaşlık" tartışmaları gibi. Uzun yıllar Kürt Sorunu'ndan kaynaklanan çatışmalı bir ortam yaşayan Türkiye, bu süreç ve öncesinde PKK'nin 1998 yılında ilan ettiği ve yaklaşık 6 yıl süren ateşkesle birlikte görece bir normalleşme ve tartışma sürecine girdi. Artık bir zamanlar red ve inkâr edilen Kürt, Kürtçe ve Kürtlerin temel bazı hakları gibi olgular ve kavramlar Türkiye kamuoyunda daha açıkça tartışılmaya başladı. Diğer yandan da Türkiye 1999 yılında Avrupa Birliği üyeliğine resmen aday oldu. Bu iki önemli gelişmeyle birlikte, 2000 yılı başlarında Kürtlerin temel bazı hakları tartışılmaya başladı. Radyo ve televizyonlarda yasalara aykırı olmayan içerikte Kürtçe müzik ve kliplerin yayınlanması serbest oldu. Ancak bu hakkın kullanılması karşısında sürekli zorluklar çıkarıldı. Başta bizim radyo ve televizyonumuz olmak üzere Kürtçe müzik yayını yapan yayıncı kuruluşlar hakkında davalar açıldı, yayın durdurma cezaları verildi.

2001 yılı başlarında binlerce üniversite öğrencisinin başlattığı Anadilde Eğitim Kampanyası ile birlikte artık Türkiye'de Kürtçe eğitim ve Kürtçe yayın

tartışmaları gündemin önemli konuları arasına girdi. Anadilde yayın tartışmaları basına hep Kürtçe yayın ve eğitim şeklinde yansıdı. Bir yandan Kürt Sorunu'ndaki değişim ve dönüşüm yaşandı, diğer yandan AB süreciyle birlikte Türkiye 2001 yılında Anayasa'da AB müktesebatına uyum sağlamak için uyum yasaları hazırlayıp bir dizi demokratikleşme paketini kabul etti. Özellikle 2002 yılındaki 6. ve 7. uyum paketlerinin kabulüyle birlikte Anayasa'nın 26 ve 28'inci maddelerinde değişiklik yapıldı ve Türk vatandaşlarının günlük yaşamda kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapılması imkânı sağlandı.

Ancak yasa koyucunun bu iradesi RTÜK tarafından çıkarılan ve 18 Aralık 2002 tarihinde resmileşen "Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik"le hiçe sayıldı, daraltılmış yasanın verdiği hak yönetmelikle geri alındı. Bu ilk yönetmelikte TV'ler için günde 30, radyolar için günde 45 dakika yayın öngörüldü ve bu hak sadece TRT'ye verildi. Fakat TRT aradan geçen bir yıllık süre zarfında kendi yönetmeliğinin farklı dil ve lehçelerde yayın yapma yönünde engel olduğunu belirterek herhangi bir yayın yapmayınca gözler tekrar RTÜK'e çevrildi. Yayıncı kuruluşların ısrarı ve AB süreci nedeniyle yönetmelikte sonradan bazı değişiklikler yapıldı ve 25 Ocak 2004 tarihinde resmileşen yeni yönetmelik kabul edildi. Yönetmelik halen yürürlükte ve bütün yayınlar bu yönetmeliğe uymak zorunda.

Mevcut yönetmelik neler getiriyor?

Yönetmeliğin başvuru kısımları başlı başına bir prosedür yumağı. Yönetmelik incelendiğinde, 5'inci maddesinin 2'inci fıkrasında belirtilen hükmün, "Bu dil ve lehçelerde sadece yetişkinler için haber, müzik ve geleneksel kültürün tanıtımına yönelik yayınlar yapılabilir" biçiminde olduğu görülür. Bu hüküm izleyenleri kategorize ettiği gibi, yayıncılık işlevlerini daraltmakta ve izlenebilirliği düşürmektedir. Yine programların sadece yetişkinlere yönelik yapılması esası, çocukların ilgiyle izleyebilecekleri film, çocuk şarkıları ve çizgi filmleri yayın dışında tutmayı hedef-

liyor. Bu yaklaşım yayıncılık özgürlüğüne ve yayıncılıkla ilgili evrensel standartlara açıkça aykırıdır.

Yine bu maddenin 3. fıkrası, "Bu dil ve lehçelerin öğretilmesine yönelik yayın yapılamaz" hükmünü içeriyor. Bu madde hem yayından yararlanacaklara hem de yayının içeriğine ilişkin olarak kanunda öngörülmemen sınırlamalar getiriyor. Bu düzenleme Anayasa'nın 13'üncü maddesine (hak ve özgürlükler ancak kanunla sınırlandırılabilir) aykırı olduğundan ve bu haktan yararlananlar bakımından bir ayırım yaptığından, Anayasa'nın 10. maddesinde güvence altına alınmış olan "eşitlik ilkesi"ne de aykırılık oluşturuyor.

Maddenin 4'üncü fıkrası, "Kamu ve özel ulusal yayın lisansı sahibi radyo ve televizyon kuruluşları, bu dil ve lehçelerdeki yeniden iletim konusu yayınları da dahil olmak üzere; radyo kuruluşları günde 60 dakikayı aşmamak üzere haftada toplam beş saat, televizyon kuruluşları ise günde 45 dakikayı aşmamak üzere haftada toplam dört saat yayın yapabilirler" hükmünü içeriyor. Bu hüküm açıkça yine Anayasa'nın 13'üncü maddesi ile ifade özgürlüğü ve iletişim özgürlüğü ilkelerinin ihlaline yol açtığı gibi yayıncı kuruluşlar arasında da ayırımcılığı kurallaştırıyor. Düzenleme ifade özgürlüğüne aykırıdır; çünkü ifade özgürlüğü, bireyin düşüncelerini serbestçe açıklamasını olduğu kadar haber, bilgi veya düşüncelere serbestçe ulaşabilmeyi de içermektedir. Yine iletişim özgürlüğüne aykırıdır, çünkü öncelikle haber, bilgi ve düşünceleri özgürce yayma özgürlüğünü ifade etmektedir. Düzenleme yayıncılık tekniğine de aykırıdır. Çünkü hem yerel ve bölgesel yayıncı kuruluşlar açıkça dışlanmış hem de yayın süreleri kısıtlanmıştır.

Yine maddenin 5'inci fıkrası, "Bu dil ve lehçelerde yeniden iletim konusu yayınlar dahil, televizyon yayını yapan kuruluşlar bu yayınlarını içerik ve süre açısından bire bir olmak kaydıyla, Türkçe altyazıyla vermekle veya hemen akabinde Türkçe tercümesini yayınlamakla, radyo yayını yapan kuruluşlar ise programın yayınlanmasını takiben Türkçe tercümesini yayınlamakla yükümlüdürler" hükmünü içermektedir. Bu madde her şeyden önce Kanun'da yer almayan sınırlamalar getirdiğinden dolayı Anayasa'

ya aykırıdır. Ayrıca yayıncılığı canlı yayından uzaklaştırarak altyazılar ve çevirilerle zorlaştırmayı, yayın dinamikliğini ve izlenme oranını düşürmeyi amaçlamaktadır.

Yönetmeliğin "Başvuru" kenar başlığında düzenlenen 6'ncı maddesinde var olan hükümler,

"a) Kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşları yayın yapmak istedikleri, dil ve/veya lehçeyi, bu dil ve lehçede yayınlanacak program türlerini, bu programların günlük yayın akışı içindeki yerleşimini, aylık ve yıllık yayın planlarını belirleyen, kuruluşun yönetim kurulu kararı,

b) Münhasıran bu yayınlarla ilgili denetleme kurulu, sorumlu müdür, haber biriminde çalışanlar ve spikerlerin 3984 sayılı Kanun ve Yönetmeliklerde aranılan vasıfları taşıdıklarına dair belge,

c) Taahhütnamenin kuruluşun tüzel kişiliğini temsile yetkili kişi tarafından noter huzurunda imzalanmış örneği ile, Üst Kurula başvururlar" deniyor. Üst kurula sunulması zorunluluğu yayıncılık hakkını bloke etmektedir. Bir programın bir yıl öncesinden yayın akışına yerleştirilmesi gibi bir anlayış, yayıncılık hakkını büsbütün ortadan kaldırmakta ve yayıncılık faaliyetlerini güncellikten koparmaktadır.

Yine Yönetmeliğin "Çeşitli Hükümler" adlı kısmında, "Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin izleyici-dinleyici profili belirleninceye kadar bu dil ve lehçelerdeki yayın sadece kamu ve özel ulusal yayın kuruluşları tarafından yapılır" ibaresi yer almaktadır. Düzenleme yerel ve bölgesel yayıncı kuruluşları dışlamış ve yok saymıştır. Bu yayınlara ilişkin izleyici ve dinleyici profilinin belirlenmesi koşulunun geçici bir maddeyle öngörülmüş olması, yönetmeliğin bazı kaygı ve endişelerin gölgesi altında hazırlandığını ortaya koymaktadır. Bu madde Anayasa'nın 2'inci maddesindeki hukuk devleti, demokratik devlet ve sosyal devlet ilkelerine açıkça aykırıdır.

Yayın başvuruları ve yönetmeliğe karşı neler yapıldı?

Diyarbakır'da yerel yayın yapan Gün-TV olarak Ocak 2004 tarihli ve 25357 sayılı *Resmî Gazete*'de yayım-

lanan, "Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik"in, "Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin izleyici-dinleyici profili belirleninceye kadar bu dil ve lehçelerdeki yayın sadece kamu ve özel ulusal yayın kuruluşları tarafından yapılır" ibaresinden yola çıkarak Kürtçenin/Kurmançî lehçesinde hafta içi salı ve perşembe günleri akşam saat 21:00'de 45'er dakikalık Dergûşa Çandê (Kültür Beşiği) adlı bir kültür-sanat programı yapmak amacıyla RTÜK'e başvurduk.

Yine yönetmeliğin 4, 5 ve 6. maddeleri ile geçici 1. maddesindeki düzenlemelerin, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile Anayasa'nın 2, 7, 10, 13, 124 ve 133. maddelerine aykırı olduğu için iptali istemiyle Danıştay'a başvurduk. Yönetmelik maddeleri açıkça hukuka aykırı olduğundan ve ileride telafisi güç ve imkânsız zararlar doğuracağından yürütmenin durdurulmasını talep ettik. 31 Ocak 2006 tarihinde Danıştay 10. Dairesi iptal davamıza ret kararını verdi. Dava henüz temyiz aşamasında.

Türkiye'deki bu resmi ilk başvuruya birlikte tamı tamına iki yıla mal olan uzun soluklu bir hukuk mücadelesi başladı. Tam bir yıl boyunca RTÜK, Gün TV'nin başvurusuna hiçbir şekilde resmi yanıt vermedi. Sadece sözlü yaptığımız başvurulara, "Başvurunuz elimizde ve Üst Kurul tarafından değerlendirilecektir" şeklinde yanıt verdi.

RTÜK'ün konuya ilişkin tavrı AB ilerleme raporlarında da eleştirildi. Bunun üzerine Türkiye müzakere tarihi alabilmek için müzakere başlıkları arasında yer alan bu konu hakkında bazı göstermelik adımlar da attı. Türkiye'de ilk defa 7 Haziran 2004 tarihinde TRT 3'te farklı dil ve lehçelerde sembolik bir yayın başladı. TRT 3 ve Radyo 1'de saat 10:30'da Boşnakça ilk yayın yapıldı. Yayınlar pazartesi Boşnakça, Salı Arapça, çarşamba Kurmançî, perşembe Çerkezce ve cuma günü ise Zazaca olmak üzere 30 dakikalık yayınlardı. Yine yayınların TRT 3'te ve sabah saatlerinde olması ise izlenebilirliği azaltan etkenlerdi. İçerik olarak da bir hafta önceki bayat haberler, kısa bir

belgesel ve kliplerden oluşan sembolik bir yayındı. Örneğin bu yayınları Kürtçenin Kurmançî lehçesinde izlemek isteyen biri bir hafta beklemek zorunda kalıyordu.

12 Ağustos 2005 tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Diyarbakır'a gelip Kürt Sorunu konusunda bazı önemli sözler söylemesiyle birlikte RTÜK, ilk defa Gün TV'nin yayınına resmi olarak cevap verip başvurunun Yönetmelik muhtevasından değerlendirilmek üzere Üst Kurula sunulduğunu bildirdi. Bu tarihten sonraki 7 ay ise trajikomik işlemlerle geçti. RTÜK sürekli evraklarda eksikliklerin bulunduğunu ileri sürerek, başvuruya olumlu yanıt vermedi. Biz de Gün TV olarak, ilk başvurumuzdaki bütün evrakları yeniden yeniden sunarak RTÜK'ten bir cevap almak istiyorduk. Konu yine İlerleme Raporlarına yansdı. Bu arada geçen süre zarfında 12 yerel yayıncı kuruluş başvurusuna rağmen iki yıllık bir süre sonunda sadece 4 yerel kuruluş kalmıştı. Kimisi şartları yerine getiremedi, kimisi de taahhütnamede öngörülen şartları ağır bulduğu için vazgeçti.

Kürtçe yayın için geri sayım başladı. Kürtçe yayın için 2 yıl önce başvuran Diyarbakır'daki Gün Radyo-TV, Söz TV ve Şanlıurfa Medya FM yöneticileri 17 Mart 2006 tarihinde RTÜK'e gelerek taahhütname imzaladılar. RTÜK yerel ve bölgesel kanalların mart ayı içerisinde yerel dil ve lehçelerde yayına başlamasını öngördüğünü bildirdi. Nihayet 23 Mart 2006 tarihinde yani ilk başvurunun üzerinden tam iki yıllık bir süre geçmesinin ardından Türkiye'de ilk kez Diyarbakır'dan Gün TV, Söz TV ve Urfa'dan Medya FM RTÜK'ten aldıkları izin doğrultusunda kısıtlı Kürtçe yayına başladılar.

Kürtçe kısıtlı yayın her ilkte olduğu gibi büyük bir ilgi gördü. Yerel, ulusal ve uluslararası yayın kuruluşları bu duruma geniş yer verdi. Özellikle uzun yıllar kendi dilinde haber, herhangi bir program izleyemeyen bölge halkı gelişmeleri olumlu değerlendiriyor ve devamının gelmesini istiyordu. Diyarbakır ve bölgenin tarihi, kültürel ve sanatsal dokusuna ilişkin yaptığımız Dergûşa Çandê programını hayata geçirirken halkın bu taleplerine ve beklentilerine cevap vermek ve ilgiyi ayakta tutmak gerekiyordu. Kısıtlı yayın sırasında yaptığımız haber ve röportajlarda

da, ki bunlar ulusal basına da yansdı, bölge halkı bu yayınlardaki kısıtlamaların kalkmasını ve özgürce kendi dillerinde yayın istediklerini belirtiyordu. Bölge halkının yüzde 80'i kendi anadilleri olan Kürtçede yapılan yayınlar için, "Olumlu ama kısıtlı, gerisinin gelmesi gerekiyor," cevaplarını veriyordu. Biz şu anda bu beklentiye cevap olmak için mevcut programımızı içerik olarak dinamik ve güncel kılmakla uğraşıyoruz. Özellikle Kürtçe yaptığımız müzik programlarında gelen istek ve telefonlardan biliyoruz ki bölge halkı kendi dilleri olan Kürtçe yayınlara ciddi bir ilgi gösteriyor. Ama elimizi kolumuzu oldukça ciddi bir biçimde bağlayan yönetmelikle bu beklentileri karşılamamız çok zor.

Yaşanan sıkıntılar için çözüm önerileri

Biz genel olarak en baştan beri bu yönetmeliğin değiştirilmesi gerektiğini savunuyoruz. Çünkü yönetmelik muhtevası gereği daha başvuru aşamasında başlayan kısıtlamaların yanında, süre ve içerik bakımından da kısıtlamalarla dolu. Yönetmelik bu haliyle kaldıkça bu konudaki sıkıntıların aşılması mümkün değil.

Ayrıca şu anda yayınlardaki çeviri şartıyla ciddi bir sıkıntı içindeyiz. Bu konuda RTÜK Üst Kurul Makamı'na 16 Haziran 2006 tarihinde resmi bir başvuru yaparak yönetmeliğin 5. maddesi nedeniyle yaşadığımız zorluklara dikkat çektik. Başvuruda Kürtçenin Kurmançî lehçesinde haftada 2 kez 45'er dakika süreyle yayınlanan Dergûşa Çandê (Kültür Beşiği) adlı program için Türkçe altyazı yazma zorunluluğunun zaman ve efor kaybına neden olduğunu belirterek, "Bütün Kürtçe konuşmaların edit edilmesi, hepsinin bire bir Türkçeye çevrilmesi ve montajda bire bir denk gelmek üzere altyazıların yazılması zaman ve efor olarak 2 ila 3 günümüze mal olmaktadır" dedik. Tercüme ve altyazı zorunluluğu nedeniyle güçlü bir yayıncılık yerine, çeviri ve montajla yoğun bir zaman kaybının yaşandığına vurgu yaptık. Başvurumuzda öneri olarak da "RTÜK'ün bire bir denetiminde olan normal yayınlarmız gibi mevcut farklı dil ve lehçelerde yayınlarmızın da çeviriye maruz bırakılmadan RTÜK'ün dil bilen personeline izlenmesi ve denet-

lenmesinin daha sağlıklı olacağını düşünüyor ve bu maddedeki süre ve çeviri zorunluluğunun değiştirilmesini talep ediyoruz" dedik. Başvurumuzu değerlendiren RTÜK bir ay sonra verdiği cevapta, Gün Radyo ve TV'nin söz konusu yönetmeliğin 5. maddesindeki değişiklik talebini reddetti. RTÜK Hukuk Müşavirliği, söz konusu yönetmelik çerçevesinde yayın yapma zorunluluğunun bulunduğunu, aksi halde 3984 sayılı kanunun 33. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edileceğini bildirdi.

Türkiye'nin durumu

Diyarbakır Gün Radyo TV olarak oldukça kısıtlı ve küçük olan bir yayıncılıkta neden bu kadar ısrar ettik? "Bu, tamamen göstermelik bir adım; yapmıyoruz" diyebilirdik. Yapmadık. Çünkü küçük bir adım bile demokratikleşme sürecine, önyargıların kırılmasına önemli katkı sunar diye düşündük. Kuruluş olarak konuya sadece yayıncılık açısından bakmadık. Konunun Kürt Sorunu ile yakın ilişkisini düşündüğümüzde bir zamanlar ret ve inkâr edilen bir dilde yayın yapılabileceğini göstermek gerekiyordu. Ayrıca yine Kürt Sorunu etrafında "terör" ve "güvenlik" anlayışıyla örülen ciddi bir önyargı ve bölünme fobisi vardı. Yayınlarımızın bu önyargının kırılmasına yol açacağını düşündük. Aslında bu anlamda başarılı olduğumuzu düşünüyorum. Artık ortada küçük de ol-

sa somut bir yayın var ve şimdi artık bu yayınların nasıl geliştirebileceği tartışılıyor. Sorun Kürtçe üzerinden yürütülen tartışmalardan çıkmış, bu dilin varlığı ve yayın yapılabileceği Türkiye kamuoyu tarafından anlaşılmış ve artık yayının kapsamı ve içeriğine yönelik tartışmalara girmiş bulunuyoruz.

Tabii Türkiye'nin durumu dünya üzerindeki başka örneklerle kıyaslandığında oldukça geride. Şu anda uydu üzerinde tamamen Kürtçe ve lehçelerinde yayın yapan 10'a yakın uydu televizyonu var (Roj TV, Mezopotamya TV, MMC, Kürdistan TV, Kürsat TV, Zagros TV, Botan TV, Rojhilat TV, Herem TV).

Türkiye'nin bu aşamada atması gereken en önemli adım Yönetmeliği değiştirerek, içerik ve süre çerçevesindeki mevcut kısıtlamaları ortadan kaldırmaktır. Medya-siyaset-sanayi ilişkisi düzleminde olayı büyük oranda reklam gelirleri çerçevesinde düşünen ulusal yayın kuruluşlarının bu konuda hiçbir adım atmaması nedeniyle, kâr amacı gütmeyen kamu yayıncısı TRT tarafından bu yayınların daha izlenebilir bir saate ve daha geniş bir zaman dilimine taşınması gerekiyor. Bunlardan da önemlisi, Türkiye Kürt Sorunu'nun demokratik ve barışçıl çözümü konusunda adım attığı, yurtdışında yayın yapan birçok TV'nin Türkiye'de de yayın yapabilecekleri yasal düzenlemeleri gerçekleştirdiği takdirde daha demokratik, çoğulcu ve çokkültürlü bir yayıncılık için de zemin sağlanmış olacaktır.

1974 yılında Almanya'da doğdu. Eğitimini İstanbul'daki çeşitli okullarda tamamladı; lise mezunu. 1997 yılından bu yana gazetecilik yapıyor; haftalık ve günlük ulusal gazetelerde muhabir ve haber müdürü olarak çalıştı. 2004 yılından itibaren yerel radyolarda haber müdürlüğü, programcılık, haber spikerliği ve yöneticilik yaptı. Yaklaşık iki yıldır İzmir'de yayın yapmakta olan Demokrat Radyo'da, Genel Yayın Koordinatörlüğü görevini sürdürüyor.

NADIYE GÜRBÜZ

Metropolde Yerel Radyoculuk: Hangi Yerellik?

İzmir Demokrat Radyo

Sevgili dostlar, bugün burada, yerel bir radyonun tüm imkânsızlıklara rağmen yayın yaptığı ilde, nasıl en çok dinlenen radyo haline geldiğini, hangi süreçlerden geçtiğini sizlerle paylaşmak istiyorum. Demokrat Radyo, İzmir'de 107.3 frekansından on dört yıldır alternatif bir radyo yayını yapıyor. Birçok radyonun daha fazla dinlenmek için popüler müziklerden oluşan yayıncılığında farklı bir yayıncılık yapıyoruz. Müzik kutusu olmayan radyomuz, haberleri, haber yorum programları, bilgi ve kültür programlarıyla İzmir'in en fazla dinlenen yerel radyosudur. Bu iddiayı soyut verilere dayandırmıyoruz. Tamamen somut veriler İzmir'de yayın yapan radyomuzun en çok dinlenen yerel radyo olduğunu gösteriyor.

Geçtiğimiz ağustos ayında Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Ege Bölgesi'nde bulunan üniversitelere bir araştırma yaptırarak, Ege Bölgesi'nde en çok dinlenen radyoları tespit etmeye çalıştı. Yapılan kamuoyu araştırmasında radyomuz Demokrat Radyo, tüm Ege Bölgesi'nde en çok dinlenen beşinci radyo oldu. Araştırma sonucuna göre, İzmir'de de en çok dinlenen yerel radyo konumundayız. Bu sonucu aktararak kendimizi övmek değil amacımız. Bu sonuçlar şunu göstermiştir ki, yerel radyolara müzik kutusundan öte anlam yükleyen bir yayıncılık anlayışı halk tarafından takdir ediliyor ve sahipleniliyor. Sesini radyomuza taşıdığımız kesimlerin Demokrat Radyo'yu sahiplendiğini gösteriyor, bu sonuç. Üstelik bu sonuç yaşadığımız hukuki, mali, teknik ve yayıncı kadrosu sorunlarına rağmen sağlanmış büyük bir başarıdır. Bu sonuç aynı zamanda, radyomuza biçtiğimiz, gerçeğin bilgisine ulaşmanın aracı olma misyonunun ne kadar doğru olduğunu da gösteri-

yor. Bu başarının elde edilmesindeki, önemli noktaları şöyle sıralayabiliriz:

- Her şeyden önce amatör ruhu kaybetmemek ve ticari kaygılar gütmemek,
- Hak haberciliği ilkesinden hareket ederek dinleyicinin kendi sorunlarını radyoda duyabilmesini sağlamak,
- Dinleyiciye kendi kültüründen örnekler sunmak,
- Geniş bir müzik yelpazesine sahip olmak,
- Demokratik kitle örgütleriyle karşılıklı ilişkiler kurmak,
- Başka bir dünyanın mümkün olduğuna inanmak ve bunu dinleyicimize de hissettirmek,
- Muğlak tarafsızlık fikrine karşı taraf olma tavrı göstermek,
- Evrensel yayın ilkelerine bağlı olmak
- ve her şeyden önemlisi bağımsız yerel bir radyo olmak.

Metropolde yerel medyacılık ise, metropol kentlerde yaşanan sorunların her geçen gün artmasıyla birlikte çok önemli bir hale geliyor. Metropol şehirlerin diğer şehir veya ilçelere göre çok farklı yönleri var. Metropolde yaşayan yurttas, trafik, yerleşim, işsizlik, çevre kirliliği gibi sorunlarla doğrudan yüzleştiği için bu sorunlar hakkında bilgilenebilir. Bütün bu sorunlara çözüm getirilmesini istiyor. Metropol bir kent olan İzmir'de de bahsettiğimiz sorunların birçoğu yaşanıyor. İzmir aynı zamanda yoğun göç alan bir kent. Özellikle bölge illeri olmak üzere ülkenin her bölgesinden göç alıyor ve göç eden kişiler bu problemler yumağının içine giriyor. Sorunlarla boğuşurken de rızası dışında geldiği bu şehirde doğduğu toprakları özliyor. Metropolde kendi yaşam alanını ve kendi kurallarını kuran topluluklar oluşuyor; varoş diye adlandırılan. Ezilenlerin mekânları olan bu yerleşim alanlarının, ilgi ve ihtiyaçları da diğerlerine göre farklı oluyor. Kendi kimliğini ve kültürünü yansıtan yayınlar istiyor.

Metropolde yayın yapan yerel bir radyo olarak bizler bahsettiğim özgünlükleri dikkate alarak yayıncılık yapıyoruz. Yani yerel olan ile genel olanı birbirine bağlayarak aktarmaya çalışıyoruz. Bu ilkeye, haber programlarımızdan, güncel programlara, mi-

zahtan müziğe her programımızda uymaya çalışıyoruz. Munzur'da yapılmak istenen baraja karşı gelişen tepkileri içeren özel programlar yaptığımız gibi, İstanbul'daki gecekondu yıkımlarıyla ilgili programlar da yapıyoruz. Hatta başka bir ülkedeki çevre sorunuyla ilgili haberlere de yer veriyoruz, ya da müzik akışımızda Ali Ekber Çiçek'in "Haydar Haydar"ına yer verdiğimiz gibi Vivaldi'nin "Dört Mevsim"ine de yer veriyoruz. "Ah Bir Ataş Ver"i duyduğu gibi, İbrani Halk Türküsü "Havva Nagila"yı da duyabiliyor bize kulak verenler. Bireyin hem kendine yabancılaşmasını önlemek istiyoruz, hem de dışındaki dünyayla bütünleşmesini sağlamaya çalışıyoruz. Bergama'daki siyanürcü altın madeninin sadece kendi sorunu olmadığını anlatmaya çalıştığımız gibi, Fırtına Vadisi'ne yapılmaya çalışılan barajın da kendi sorunu olduğunu anlatmaya çalışıyoruz.

Klasik anlamda Ege radyosu gibi davranamaya çağımız gibi İzmir'e göçle gelenlerin radyosu olmaktan da kaçınıyoruz. Her iki kitle de bizi kendi radyoları gibi görmek istiyorlar şüphesiz. Bu anlamda ciddi öneri ve eleştirileri de oluyor bu kesimlerin. Ama bizim yayın anlayışımız, klasik anlamıyla ifade edersek yerli olanla göç eden ortak noktalarda buluşturmayı amaçlıyor. Her bölgenin müziğine yer veren çok sayıda yerel radyo yoktur sanıyorum. Biz bu amaçla müzik yayın akışımızda genel olarak her bölgenin müziğine yer verirken özel programlarla da bu dengeyi kurmaya çalışıyoruz. Örneğin "Türkü Diyarı" programıyla her gün bir saat süreyle bir bölgenin türkülerini çalıyoruz.

Alternatif yerel bir radyo olduğunuzda size yönelen baskıları hepiniz tahmin ediyorsunuzdur. Bu baskıları mali ve hukuki baskılar olarak iki ana gruba ayırabiliriz. Hukuki baskılarla ilgili çok fazla söz söylemeye gerek yok. On dört yıllık yayın hayatı boyunca Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından verilen yayın durdurma cezaları nedeniyle toplam 1150 gün kapalı kaldı Demokrat Radyo... Ama mali baskılarla ilgili birkaç şey söylemeden geçemeyeceğim. Ülke çapında çok tanınan bir süt ürünleri markasıyla ajans üzerinden anlaşmaya vardık. Teknik ve mali işlerde anlaşma sağladıktan sonra reklamı girmeye hazırlanırken ajans yetkilisi arayıp, Kürtçe müziğe

yer verip vermediğimizi sordu. Yer verdiğimizizi söyleyince, ajans yetkilisi reklam veren firmanın bu konuda çok hassas olduğunu ve ne yazık ki reklamı geri çektiklerini ifade etti. Bu örnek bile sizlere mali baskının boyutları hakkında fikir verebilir diye düşünüyorum. RTÜK'e ödediğimiz ve neredeyse ulusal medyayla aynı olan frekans tahsis ücretlerini ve üst kurul paylarını da bunlara eklemek gerekiyor.

Bütün bunlara rağmen on dört yıldır alternatif yayıncılık yapıyoruz ve dimdik ayakta. Müzik kutusu olmaktan çok, bilgi veren, aydınlatan, alternatif bir bakış açısı sunan yayınlar yapıyoruz. Magazinle ve kendi hayatıyla ilişkisi olmayan haber ve programlarla kuşatılmış bireyi, bu kuşatmadan çıkarmaya ve kendi sorunlarıyla ilgilenmeye yöneltiyoruz. Müzikten mizaha, hukuktan sağlığa, çevreden spora kadar her konuda başka radyo ve televizyonlardan duyamayacağı, göremeyeceği bir alternatif sunuyoruz. Sermaye gruplarının tekeli altındaki ulusal ve yerel medyanın görmediklerini görüyoruz. Tekelci medyanın görmek istemediklerini görürken, onların gördüklerini ise başka bir gözle bakarak sunuyoruz.

Kendi bünyemizde oluşturduğumuz bir haber merkezimiz var. Bu merkezle öncelikle yerel sorunlara hâkim olmaya çalışıyoruz. İletişim halinde olduğumuz radyo, televizyon, haber ajansları ve internet üzerinden ulaştığımız ajanslardan yararlanarak ülke ve dünya haberlerini hak haberciliği çerçevesinde dinleyicilerimize aktarıyoruz. Muhabirlerimiz yerel gelişmeleri yerinde canlı bağlantıyla dinleyicilerimize aktarıyor. İsteddiğimiz düzeyde olmasa bile dinleyicilerimiz mahallesindeki, semtindeki bir gelişmeyi bize aktararak doğal muhabirliğimizi yapıyor. Yerel bile olsa hem yerelden hem de dışından uzmanlarla konuyu incelemeye çalışıyoruz. Gelişen teknik olanaklardan gücümüz oranında yararlanarak, haberlerimizi ve diğer programlarımızı daha fazla çeşitlendiriyoruz. İzmir'deki ezilen kesim ve entelektüel kesim gerçek bilgiye ve gerçek habere ulaşma kaynağı olarak bizi görüyor/gösteriyor. "En İyi Müzik, En Gerçek ve En Hızlı Haber" sloganımızla gündün güne daha fazla dinleyici kitlesine ulaşıyoruz.

Yerel medya, Sevda Alankuş'un da söylediği gibi, "... günümüzün küresel akışkanlığı içerisinde yer

ve zaman duygusu altüst olan bireyler/topluluklar için sığınabilecek, dayanışma duygusuyla ortak eylemlilik içerisine girilebilecek, hâkim olanlar karşısında direnebilecek bir 'yer' sunmalı". Bu bireyin ya da kitlenin mikrofonu, kalemi, kürsüsü olmalıdır. Bir şeyleri değiştirebildiğini, müdahale edebildiğini hissettirmelidir yerel medya kuruluşları. Bu konuda bir pratiğimizi sizinle paylaşmak istiyorum. Hepiniz asbestli Otopan gemisini hatırlıyorsunuzdur. Hollanda'da söküme izin verilmeyip Türkiye'ye davet edilen ve söküm için İzmir/Aliağa Limanı'na gelen gemiyi. Otopan'ı Hollanda'dan yola çıktığı gündün beri yakın takibe almıştık ve ülke karasularına girer girmez nasıl gündem yaratacağımızı planlamıştık. Bu planda İzmir'deki çevre dernekleri ve Greenpeace'le işbirliği de vardı. Asbestli gemi İzmir açıklarına geldiğinde haberlerimize ağırlık verdik. Halkla röportajlar yaptık, çevrecilerin ve uzman kişilerin görüşlerini aktardık. Böylece kamuoyunda duyarlılık sağlamayı başardık. Yapılan etkinliklere ve eylemlere destekler sunduk. Sonuçta Otopan gemisi Aliağa Limanı'na demir atmadan geri döndü. Bu konuda yaptığımız yayınlardan dolayı başta dinleyicilerimizden olmak üzere, Greenpeace ve Ege-Çep'ten teşekkür telefonları almıştık. Bu olay bile İzmir'de yaşayanların bir şeyleri değiştirebileceklerine olan inançlarını artırmıştır. Yerel medyanın da buna doğrudan katkısı olmuştur.

Yerel yayıncılığın en önemli sorunlarından biri de yayın tekelleriyle olan rekabettir. Bu tekeller devasa olanaklarıyla yereldeki kamu yayıncılığı ilkesini ayaklar altına almaktadırlar. Bu durumu tersine çevirmek için bazı idari önlemler alınmalıdır. Önlemler deyince siyasi iktidar, sadece ekranları karartma ve mikrofonları susturma yaptırımını anlıyor. Biz tabii ki bunu önermiyoruz, Avrupa'da örnekleri olan yerel yayın kuruluşlarının devlet tarafından maddi olarak desteklenmesini de önermiyoruz. Demokratik bir devlet olmadığı sürece devletin yardımları da yayın kuruluşlarının bağımsızlığını ortadan kaldıracaktır. Bunun yerine vergilerin alınmaması, yıllık frekans tahsis ücreti ve RTÜK'e ödenen reklam paylarının alınmaması ilk aklımıza gelenler oluyor.

Diğer yandan devlet hukuki baskılardan vazgeç-

melidir. Toplumla Mücadele Yasası olarak ifade edilen yeni Terörle Mücadele Yasası ve 301. madde kaldırılmalıdır.

Değerli dinleyiciler, konuşmamın son bölümünde Beybin Kejanlıoğlu'nun, BİA'nın *Medya ve Toplum* kitabında yer alan yazısından bir alıntı yapmak istiyorum. Kejanlıoğlu, muhalif radyolarla ilgili olarak verdiği bilgilerde şunları ifade ediyor; "Muhalif, alternatif, özgür radyo gibi adlarla anılan radyoların merkezi otoritelerle ilişkileri, aleyhlerindeki asılsız suçlamalardan tutuklamalara, aynı zamanda stüdyoları olan evlerine baskılara, mahkemelere, teknik donanımlarına devletin el koymasına kadar giden bir mücadele niteliğinde..." Bu durum ne yazık ki ülkemizde de devam ediyor. İstanbul'da yayın yapan Anadolu'nun Sesi Radyosu 17 Ekim'den itibaren bir ay süreyle kapatıldı. Yine İstanbul'da yayın yapan Özgür Radyo'nun Genel Yayın Koordinatörü, Haber Müdürü ve bir çalışanı asılsız iddialarla Eylül ayı

içerisinde tutuklandı. Radyonun bilgisayarlarına ve arşivlerine el konuldu. Yayını fiili olarak altı saat engellendi. Çalışanları tehdit edilerek psikolojik işkenceye maruz bırakıldı. Bu iki radyo kamuoyunda muhalif kimlikleriyle tanınıyor. Yine muhalif sosyalist bir gazete olan *Atılım* gazetesinin Yazı İşleri Müdürü İbrahim Çiçek ve Genel Yayın Koordinatörü Sedat Şenoğlu ile birçok yazar ve çalışanı tutuklandı. Gazete on beş gün süreyle kapatıldı.

Bütün bunlar kısa bir süre önce yaşandı, fakat bu basın kuruluşlarına yönelik baskılara medya kuruluşlarının büyük bir çoğunluğunun yer verdiğini göremedik. Uygulanan bu sansür medyanın nasıl teltelleştiğini de bizlere gösteriyor. Radyoların, televizyonların, gazetelerin egemenlerin baskılarından kurtulabildiği, ezilenlerden yana olduğu ve otosansür uygulamadan yayın yapabildiği günler görme dileğiyle, hepimize kolay gelsin...

1971 Diyarbakır, Silvan doğumlu. Harran Üniversitesi Muhasebe Bölümü mezunu. Müzmin radyo yayıncısı. 1994-1998 yılları arasında Urfa'da Radyo Karacadağ'da Genel Yayın Yönetmenliği yaptı. Bu süre içerisinde defalarca yargılandı. Radyoda yayınlanan şarkılar nedeniyle para cezaları aldı. Radyo Karacadağ RTÜK tarafından 2 yıl 7 ay 7 gün ceza alınca Mersin'e göç etti. Şimdi Mersin'de Radyo Ses'te Genel Yayın Yönetmenliği yapıyor. 2000-2003 arasında BİA Proje Yürütme Kurulu üyesi yaptı.

MEHMET CAN TOPRAK

Mersin Radyo Ses

Metropolde yerel radyoculuğu anlatmaya başlamadan önce toplum ve medya kuramcılarının tavsiyesine uyarak; metropol olarak kabul edilen Mersin'e bakıp Mersin medyasını, dolayısıyla yerel medyayı anlamaya çalışmak işimizi kolaylaştıracaktır. Mersin sırtını Toros Dağları'na vermiş, yüzünü denize dönmüş küçük bir Akdeniz kenti. Dağ ve deniz arasında sıkışmış bir kent de denilebilir. Nüfusunun %50'sinden fazlasını göç edenler oluşturuyor. Kentte yaşayanlar tarım, sanayi, ticaret ve turizm sektörlerinde çalışıyor. Bu sektörlerden hiçbiri kente damgasını vuracak kadar ön plana çıkamamış. Mersin'e "kimliksiz" ya da kimliğini arayan bir kent de diyebiliriz. Mersin'e sonradan göç edenler varoşları doldurmuş, kentin dokusunu büyük oranda değiştirmiş, kentte ucuz işgücü haline gelmiş ama işçi sınıfı bilincini edinememişler. Sosyal demokratların sayıca çok olduğu bu kentte sosyal demokrasi hâkim olamamış. Siyasi arenada CHP birinci sırada, MHP ikinci sırada, AKP üçüncü sırada, Kürtlerin oy verdiği ve her seçimde isim değiştiren parti ise dördüncü sırada oy alıyor. Etnik kimlikler açısından ise Mersin tam bir mozaik. Kentte Kürtler, Araplar, Türkler, Çerkezler, Rumlar bir arada yaşıyor. Dinler açısından da durum aynı: Müslümanlar, Nusayriler (Arap Alevileri), Türkmen Aleviler, Tahtacılar, Kürt Aleviler ile birlikte Ortodokslar ve Katolikler de kentin kültürel dokusunu oluşturuyor.

Zaman zaman tırmandırılan şovenist dalgadan medet umanlar provokatif işler yapsalar bile (bayrak provokasyonu gibi) Mersin halkı bir arada yaşamın mümkün olduğunu biliyor ve öyle yaşıyor.

Mersin medyasına bakacak olursak: Mersin'de toplam 16 radyo, 5 televizyon, sayıları sürekli değişmekle birlikte yaklaşık yirmi civarında günlük ve haftalık gazete bulunuyor. Bire bir örtüşme bile ken-

tin kültürel yapısında rol oynayan tüm aktörlerin birer yayın organlarının olduğu da söylenebilir.

Metropolün avantajları sorumluluk yüklüyor

Böyle bir kentte yayıncı olmanın avantajları size pek çok görev ve sorumluluk yüklüyor. Haber ve programlarınızda Türkiye'nin genel sorunlarının yanında yerel sorunları da dile getirmek, çözümüne dahil olmak durumundasınız. Yayın politikamız da buna dahil olmayı gerektiriyor. Kentin sosyal ve kültürel yapısına uygun programlar üretmek ve kentin renkliliğine yer vermekle yükümlüsünüz. İletişim aracı olarak, hiçbir sosyal güvencesi olmayan tarım işçisine, emek güçlerine, gençlere, öğrencilere, kadınlara, çevrecilere, iş dünyasına ve toplumda "söyleyecek sözü olanlara" kapılarınızı açık tutmak, yayınlarınızda yer vermek, mesajlarını iletmek zorundasınız. Bunları yaparken hedef kitlenizin ihtiyaçlarını iyi tespit etmeniz ve bu ihtiyaçlara göre konumlanmanız gerekiyor. Sevda Alankuş hocamızın ifadesiyle "yersizleşen /yurtsuzlaşan", yani göç eden insanların, geldikleri yörelere ait bilgi edinme, haberdar olma ihtiyacını giderme sorumluluğumuz da var. Bunun yanında yaptığımız haber ve programlarla göç edenlerin kent yaşamına adapte olmalarına yardımcı olma yükümlülüğümüz de var. Ayrıca engellilerin, çocukların, kadınların, insan hakları savunucularının, bir sorunun veya "suçun"(!) öznesi olmadan yaygın medyada yer alamayanların, hemşeri derneklerinin ve siyasi parti ve sendikaların da taleplerine cevap vermeyi eklediğimizde görev, sorumluluk ve yükümlülükler listesi alabildiğine uzuyor.

Sorumlu yayıncılık sorunlu...

Soruna ve çözüme dahil olmak, genelde olduğu gibi yerelde de sizi siyasi, idari ve ekonomik aktörlerle karşı karşıya getiriyor.

Nüfusunun büyük bir kısmı Kürtlerden oluşan bir kentte, Kürt sorununun çözümüne ilişkin talepleri, sisteme taraf olmadan yayına taşımak veya tartışmak hâlâ baş ağrıtıyor. Yayınladığımız müzikleri seçerken yayın politikamız çerçevesinde kıstaslarımız

olmasına rağmen, yine de denetimden geçirip öyle yayınlıyoruz. Bir şarkı veya türkü yüzünden bir yıl kapalı kaldığımız günlerin üzerinden uzun bir süre geçmedi. Urfa'da Radyo Karacadağ'da yayınladığımız anonim bir Kürtçe şarkının sözleri genel ahlaka aykırı cümle içeriyor gerekçesiyle RTÜK'ün radyomuzda ceza vermesi örneğinde olduğu gibi, "pardon"luk durumlarla karşılaşma ihtimali halen var. Bu konularda radyo yayıncısı olarak maalesef otosansür uygulamak zorunda kalıyoruz. Zaten RTÜK de otosansürü "özdenetim" olarak tanımlıyor ve "yerel medya eğitim seminerleri"nde de bize tavsiye (!) ediyor.

Hepinizin bildiği gibi, ticari yayıncılığın dışına çıkan özgür, alternatif ve muhalif radyolar büyük cezalarla karşılaştı. Son birkaç yıldır ekran karartmalarla ve yıllara varan kapatma cezalarıyla karşılaşmamızın sebebini RTÜK uzmanı Cihangir Gener'in 2002 yılında Tunceli'de gerçekleştirilen Yerel Medya Eğitim seminerlerinde yaptığı konuşmasında bulmak mümkün. Gener, RTÜK'ün kurulduğu 1994 yılından 2002 yılına kadar sadece yerel radyolara 19.500 gün aşan ve 52 yıla tekabül eden cezalar verildiğini açıklıyor. Günümüze kadar geçen süreçte toplamın 100 yılı bulup bulmadığını öğrenemedim ama Gener, "uygulanan ceza toplamının, yüzde 94'ünün ideolojik nitelikli yayınlara" verildiğini belirtiyor.

Bu cezalardan 2 yıl 7 ay 7 gün "nasıplenen" Radyo Karacadağ'ın ve ölüm oruçlarıyla ilgili yayınlardan dolayı 30 gün, Kürtçe müzik yayınından da 21 gün ceza alan Radyo Ses'in Genel Yayın Yönetmeni olarak, verilen her cezanın bizi taleplerimizden bir adım daha geriye çektiğini üzümlere belirtmek istiyorum.

Yerel, sivil ve/veya alternatif medya örnekleri sayılabilecek Urfa Radyo Karacadağ, Adana Radyo Dünya, Türkiye'de ilk defa Kürtçe şarkı yayımlayan Balçova FM, Adana Arkadaş Radyo, Ankara'da İmaj Radyo kapalı. Kapatma cezası alan radyolar arasında birinci sırada yer alan İstanbul'dan Özgür Radyo'nun ve Diyarbakır'dan Gün Radyo ve TV'nin hukuki mücadelesini hepimiz biliyoruz. Bu radyolardan bazıları ise el değiştirdi. Örneğin Adana Arkadaş Radyo Aşk FM olarak yayınlarını sürdürüyor. Listeyi uzatabiliriz.

Sorumlu yayıncılıkta sıkıntı sadece siyasi ve hukuki alanda değil ekonomik alanda da kendini gösteriyor. Radyonuzun yaşaması için reklam almak zorundasınız. Ay sonunda çalışanlarınızın maaşlarını vermeniz, sigortalarını yatırmanız (yatırabiliyorsanız tabii), elektrik, telefon ve diğer faturalarınızı ödemeniz gerekiyor. Örneğin Mersin'in Karaduvar belde-sinde faaliyet gösteren petrol şirketlerinin çevreye verdiği zarara dair haber yapmak, bu şirketlerden reklam alma ihtimalini sıfıra indiriyor.

Dünyanın birçok yerinde kamusal yayın yapan radyolar yerel yönetimlerce destekleniyor. Ancak ülkemizde bu destek için mevzuat uygun olmadığı gibi, politikası gereği yerel yönetimleri eleştiren ya da o yönetimle siyasi duruşu aynı olmayan radyoların herhangi bir şekilde destek görmesi söz konusu bile değil.

Bunlara ek olarak, radyocu, reklam verenle görüşmek, reklamın metnini yazmak, seslendirmek ve montajını yapmak işini de üstlenmek zorunda. Yani radyo yayıncılığı yanında başka bir uzmanlık alanı olan reklamcılığı ve yapımcılığı da yapmak zorundasınız.

Bir taraftan emeği savunan programlar yaparken, bütçeniz yetmediği için istemeden de olsa çalışanlarınızı sömürmek durumunda kalır, bunun çelişmesini yaşarsınız.

Yerel radyolar nasıl tanımlanıyor?

Yerel radyolar kendi üretimleri üzerinden tanımlanmıyorlar. Yayınlamış oldukları ve kendilerine ait olmayan müzikler üzerinden tanımlanıyorlar. Yani pop müzik yayınlayanlar, halk ya da çağdaş halk müziği yayınlayanlar, özgün ve protest müzik yayınlayanlar, yabancı müzik yayınlayanlar, karışık müzik yayınlayanlar ve benzeri tanımlarla kategorize ediliyorlar.

Yapılan programlar, sponsorluk programları adı altında salt reklam programı ve müzik dinletme programı olmayı aşamıyor. Yani yerelde haber radyosu ya da program yapan radyoların sayısı yok denecek kadar az. Haber yapanlar son dönemde artmakla birlikte çok azı muhabir çalıştırabiliyor. Haber

yayınlayanların büyük çoğunluğu haberlerini internet sitelerinden kopyala yapıştır biçiminde hazırlıyor. Haberler radyo haberi formatından çok uzak. Habere alındığı sitenin ya da kaynağın dili yansıyor. Yani radyoda yayınlanan haberler hem dil hem içerik hem de biçim olarak sorunlu. Herhangi bir haber ajansına abone olan radyo yok denecek kadar az.

Radyoların kendi üretimleri üzerinden tanımlanmamaları durumu yasal mevzuattan kaynaklanıyor. Mevzuatta her ne kadar kamusal yayıncılıktan bahsedilse bile, RTÜK yasası "ticari yayıncılığı" dayatıyor. Mevcut durum piyasa kurallarının işleyişine bırakılmış. Bu alandaki iletişim bir ticari pazar olarak görülüyor ve piyasa kurallarının genel işleyişi iletişim alanını yönetiyor. Bu durum radyoların masraflı olan haber ve programlardan kaçınmalarına sebep oluyor.

Ne yapmalı?

- RTÜK yasasında kamusal yayıncılığın tanımı yeniden yapılmalıdır. Radyoların şirket olma zorunluluğu kaldırılmalı ve sivil toplum örgütlerinin radyo sahibi olmaları önündeki yasal engeller kaldırılmalıdır.

- Birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi, yerel yönetimlerin reklam almayan yerel radyoları desteklemeleri yasal zorunluluk haline getirilmelidir.

- Sadece gazetelere verilen resmi ilan gelirinden yerel radyo ve televizyonların da yararlanması sağlanmalıdır.

- RTÜK denetleyen ve cezalandıran yapısından uzaklaşarak, dünyadaki diğer üst kurullar gibi, yerel radyoların teknik ve insan kaynaklarını geliştirme yönünde politikalar üretmeli ve uygulamalıdır.

- RTÜK'ün üzerindeki siyasi vesayet kaldırılmalı, RTÜK üyeleri basın örgütlerinin temsilcilerinden seçilmelidir.

- Yerel düzeyde RTÜK'ün taşra teşkilatı gibi çalışan Emniyet Müdürlüğü Radyo ve Televizyon İzleme Büro Amirliklerinin yerini basın örgütlerinin temsilcileri almalıdır.

- Yerel yayıncılık tecrübe ve birikimlerinin bir araya getirilerek paylaşılması ve yeniden üretilmesi çalışmaları basın örgütleri tarafından desteklenmelidir.
- İletişim liseleri ve fakülteleri öğrencilerinin yerel medyada staj yapmaları teşvik edilmelidir. Bu teşvik yoluyla alaylılar ve mekteplilerin bilgi ve tecrübe paylaşımları sağlanmalıdır.
- Radyo ve televizyonların RTÜK'e ödedikleri pay minimum düzeye indirilmeli, buradan sağlanan gelirin artanı devlete verilmemeli, yayıncı kuruluşların sorunlarının çözümüne harcanmalıdır.
- Medya-Devlet ilişkisinde, karakteri gereği hâkim olan eleştirel rengi de ortadan kaldırmaya sebep olacak frekans ihalesinin, mevcut durumun korunması yoluyla gündemden kaldırılması için çaba sarf edilmelidir.
- Frekans paylaşımında ihale seçeneği dışarıda bırakılmalı, toplumsal ihtiyaç ve çıkarlar doğrultusunda,

da, yeni yerel radyo ve televizyonların açılmasının önündeki engeller kaldırılmalıdır. Örneğin farklı etnik ve kültürel kimliklerin kendilerini özgürce ifade edeceği radyo ve televizyonlar açılabilmesi, hatta desteklenmelidir.

- Geleneksel dil ve lehçelerle yayın yönetmeliğinde yer alan süre kısıtlamaları ve Türkçe tekrar zorunluluğu komedisine son verilmelidir.
- Radyo ve televizyon sahibi olabilmenin şartlarından biri olan ve anayasaya aykırı olan "*Ulusal Güvenlik Belgesi*" alma zorunluluğu kaldırılmalıdır.

Yerel radyo ve televizyon çalışanlarının örgütlülüğünden bahsetmemiz şimdilik mümkün bile değil. Örgütsüzlük, yerel radyo çalışanlarının üretimlerini sahiplenememe ve üretimlerine yabancılaşmalarını beraberinde getiriyor. Çalışanların etkin bir şekilde örgütlenmesi ve sosyal güvenceye kavuşması gerekmektedir.

2. Grup Tartışması

BARIŞ İÇİN BAĞIMSIZ MEDYA

KOLAYLAŞTIRICI: **MURAT ÇELİKKAN**

DOV ŞİNAR
ALEKSANDER İSKANDARYAN
EROL ÖNDEROĞLU
MARİNA MUŞKELİŞVİLİ
NURAN AĞAN
TASOS KOSTOPULOS
ZLATA KUREŞ

DOV ŞINAR**Bağımsız Medya
ve Barış Gazeteciliği**

1936'da Brezilya, Sao Paulo'da doğdu. 1950'den beri İsrail'de yaşıyor. Yüksek lisansını Pennsylvania Üniversitesi'nden, doktorasını da Kudüs İbrani Üniversitesi'nden iletişim üzerine alan Şinar bu yılın başından beri kurucusu olduğu Netanya Academic College'ın Barış Gazeteciliği Merkezi'nin başında. Daha öncesinde Ben Gurion Üniversitesi ve College of Management'ta medya üzerine dersler veren Şinar halen Ben Gurion'da fahri profesör ve TODA Enstitüsü'nde araştırmacı. TV yapımcılığı ve yöneticiliği de yapmış olan Prof. Şinar *Conflict and Communication*, *Gazette*, *Intercom* dergilerinin yayın kurulu üyesi ve aynı zamanda birçok sosyal projenin yöneticilerinden. İletişim, kültür, sosyal çatışma alanları ve telekomünikasyon üzerine birçok kitabı ve makalesi yayımlanmış olan Şinar evli ve iki kızı var. Şinar İbranice, İngilizce, Portekizce, İspanyolca ve Fransızca biliyor.

Totaliter toplumlarda, alternatif ve bağımsız medya üzerine yapılan tartışmalar hiç şaşırtıcı değildir. Amerikan ve Fransız ihtilallerinden beri ve İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren Doğu Avrupa, Latin Amerika ve diğer ülkelerde yaşanan değişime kadar, alternatif ve bağımsız medya geniş şekilde incelenmiştir. Yirmi birinci yüzyılın başlarında, özellikle de 1980'lerden beri, Kuzey Amerika, Avrupa ve "demokratik" diye tanımlanan diğer ülkelerde, medya yapılarına ve medyada demokratikleşmeye ilgi artmıştır. Bu ilginin, savaş sırasında veya dış tehditlerin söz konusu olduğu, yani demokratik normların ve medya performansının test edildiği zamanlarda, daha da arttığı görülmektedir.

Falkland Adaları, Grenada, Panama ve Afganistan, 1980'den itibaren bu duruma örnek teşkil etmiş yerlerdir. 1990'larda Körfez Savaşı ve Birinci İntifada, 11 Eylül, Irak, ikinci İntifada ve 2000'li yılların başında ikinci Lübnan Savaşı... Bu örneklerin çoğu, ana görüşü savunan medyanın, hükümetlerine, şirketlerin hâkimiyetine ve "reyting kültürü"ne olan bağlılığı; ve seferber olmaya, generaller, hükümet yetkilileri ve siyasetçiler tarafından yedirilip içirilmeye, "iliştirilmeye", kontrol ve manipüle edilmeye ne kadar istekli ve hazır olduğunu göstermiştir.

Birçok Batılı demokratik ülkede, medya patronları ve bazı üst düzey gazeteciler ile hükümetler ve işadamları arasında bir birlik ve siyasi bir özdeşleşme söz konusudur. Bu eğilim, tirajı, reytingleri ve kârlılığı artırmaya odaklı olan Batılı medya yapısının, küreselleşme sonucunda edindiği "merkezleştirici" karakterine dayanıyor.

Medya tablosunu, sesini duyurabilen bir azınlık tarafından kontrol edilmesine son vermek ve çoğunluğu da temsil etmesini sağlamak amacıyla, merkez-

sizleştirmek için çok çaba sarf edildi. Yerel ve uluslararası girişimlerle, yerel basını, belli bir topluluğa hitap eden radyoları, televizyonları ve bölgesel haber ajanslarını teşvik etmek için çalışmalar yapıldı. UNESCO sponsorluğundaki Mc Bride komisyonu buna bir örnektir. Ama kurulun yapıları meydan okuma planı hiçbir zaman başarılı olamadı, çünkü ekonomik, yapısal ve siyasi zayıflıklar bu meydan okuyuşun sembolik ve kendi kendini kandırmaktan başka bir şey olmayan bir hareketten öteye gitmesine engel oldu.

1990'lı yılların ortalarından itibaren ortaya çıkan internet ve diğer dijital teknolojiler, medyanın merkezi yapısını yıkmayı ya da en azından alternatif kanallar yaratmayı vadetti. Bu yeni teknolojilerin, muhtemelen abartılı bir beklenti yarattığı doğru. İnternet ve diğer dijital teknolojilerin eğlence sektörüne yöneldiği de doğru. Ancak en azından, bazı alternatif kanallar direkt olarak ve dijital radyo ve televizyonlar yoluyla demokratik toplumlara uyarlandı. Bu yolla, ana görüşü temsil eden medyaya oranla, daha katılımcı ve bağımsız iletişime fırsat veren online gazetecilik, bloglar (internet günlükleri) ve amatör dergiler gelişti.

Barış Gazeteciliği örneği

Barış Gazeteciliği, çatışmaları sorumlu ve bilinçli şekilde haberleştirmenin normatif biçimidir. Uzlaşmayı, barışı sağlamayı, barışı korumaya katkıda bulunmayı ve medya patronlarının, reklamcılarının, profesyonellerin ve izleyicilerin savaş ve barışa karşı yaklaşımlarını değiştirmeyi amaçlar. Bu, (a) çatışmanın nasıl haberleştirildiği konusunda eleştirel değerlendirmeler yaparak (b) hem ana görüşü savunan, hem de bağımsız medyada, profesyonel değerleri ve uygulamaları kavramlaştırmaya ve eylemleştirmeye çalışarak yapılabilir.

Günümüz çatışmalarının haberleştirilişini inceleyenler, ana görüşü savunan medyanın şu tercihlerini eleştiriyor:

a. Şiddet, sansasyonculuk, kişiselleştirme, vatanperverlik, ve belli ülkelere, gruplara ve kişilere karşı önyargı tercih ediliyor. (Lynch, 2007; Neiger ve

Zandberg, 2004; Roeh ve Ashley, 1986; Şinar 2003, Zandberg ve Neiger, 2005);

b. Karmaşık çatışmaları, kökenlerini, nedenlerini ve koşulları analiz etmek yerine, basit açıklamalar tercih ediliyor (Lynch, 2007'de çıkacak, Roeh ve Ashley, 1986);

c. Daha geniş bir insani boyut veya çatışma boyutu yerine, çatışan taraflar tercih ediliyor (Lynch ve McGoldrick, 2005; Peleg, 2006);

d. Çatışma sadece şiddet yaşandığında veya yaşanmak üzere olduğunda haberleştiriliyor (Hanztsch, 2004a, b);

e. Daha uzun "çatışma çözümü" veya değişim süreçleri yerine, spor karşılaşmaları tarzında "bize karşı onlar" durumu yaratılıyor, olaylar ve sonuçlar, hasar ve kurbanlar, kazananlar ve kaybedenler üzerinde duruluyor (Şinar, 2003; Wolfsfeld, 2004);

f. Barışla ilgili haberlere "az haber değeri olan" haberler gözüyle bakılıyor (Şinar, 2003).

Sistematik ve ampirik kanıtlar olmadığından, öyle görünüyor ki, bağımsız medya bu problemlerle karşılaşmaya ve dolayısıyla, Barış Gazeteciliği'ni teşvik etmeye daha hazırlıklı.

Barış Gazeteciliği'ni kavramsallaştırmak ve eylemleştirme çabaları şu noktalara odaklanıyor:

a. Çatışmanın arka planını ve koşullarını araştırmak, çatışmayı insanlara şeffaf ve gerçekçi şekilde aktarabilmek için her açıdan sebepler ve seçenekler sunmak;

b. Çatışmadaki tüm tarafların görüşlerine yer vermek;

c. Krizin çözülmesi, barışın yaratılması ve korunması için yaratıcı fikirler ortaya koymak;

d. Çatışmada yalanları, gerçekleri örtbas etme girişimlerini ve suçluları ortaya çıkarmak, tüm taraflardaki aşırılıkları ve çekilen acıları göstermek;

e. Çatışmayı olağan şekilde haberleştirmek yerine, barış hikâyelerine ve savaş sonrası gelişmelere dikkat çekmek.

Yine bu çabaların olumlu sonuçlarını gösterecek sistematik ve ampirik kanıtlar olmadığından, öyle görünüyor ki, bağımsız medya Barış Haberciliği'ni kavramsallaştırmak ve eylemleştirmekte daha başarılı.

Barış Gazeteciliği "iyi haberleri" vermek anlamına gelmiyor. Sadece geleneksel haber yapma yöntemleri karşısında, çatışmaların daha adil şekilde haberleştirilmesi anlamına geliyor. Barış Haberciliği, profesyonel yaklaşımın ve performansın geliştirilebileceğine; medyada insani, ahlaki ve etik değerlerin güçlendirilebileceğine; bilimsel ve profesyonel açıdan medyanın ufkunun genişletilebileceğine ve medyanın daha iyi bir kamu hizmeti sunmasının sağlanabileceğine işaret ediyor. Barış Gazeteciliği'nin bu ve diğer amaçları, bağımsız medyanın birçok amacından çok da farklı değil.

Problemler ve ikilemler

Barış Gazeteciliği, "bağlılık gazeteciliği" (Bell, 1997), "mağdur gazeteciliği" (Hume, 1997), "adalet gazeteciliği" (Messman, 2001) ve "adanmış gazetecilik" (Lynch, 2007) gibi iyi bilinen fakat pek de popüler olmayan bir dizi problemlerle başlığa aittir. "Barış Gazeteciliği" kurgusuna karşı beslenen karmaşık duyguları ve bu kavramın düşük popülaritesini iki tip gerekçe açıklayabilir. İlk gerekçe, medya tarafsızlığının bir efsaneden ibaret olduğu yolundaki mesleki gerekçedir. Bu gerekçe, savaşın ana görüşü savunan medya için bir ilham kaynağı ve insanlara duygu sömürsü yapma aracı haline gelmiş olduğuna da işaret ediyor: "Savaş bir eylemin görüntülerini ve imgelerini sunar. Kahramanlık ve çatışma ile ilişkilendirilir, mantıklı olana değil duygusal olana odaklanır ve haber değeri talebini karşılar: şu an olan, olağan olmayan, dramatik olan, basit, hareketli, kişiselleştirilebilir ve sonuçlar doğuran. Bu tercih, canlı renkler, muntazam bir kutuplaşma, beklenmedik haberler ve kültürel çatışmalara özgü ilksel duygularla büyür; bu görüntü ve ses çeşitliliği içinde, savaş, sade, geleneksel bir savaş olmaktan çıkarır" (Şinar, 2003: 5-6).

İkinci tip gerekçe, Soğuk Savaş döneminden kalma ve özellikle 1990'lardan itibaren meydana gelen silahlı çatışmalar sırasında gelişen "siyasi söylemler" gibi tarihi gerekçeleri kapsamaktadır. Bu faktör, medyanın, genelde hükümete ait güç ve şiddet söylemini resmi retoriği olarak benimsemesine neden

olmaktadır. Batı dünyasında "barıştan bahsetmek", 1950'lerde ve 1960'larda "Komünistlik" olarak, 1980'lerin sonlarına kadar da, "meydan okuyanların söylemi" olarak etiketlendi. Barıştan bahsetmek popüler değildi ve geniş kesime hitap eden medyada pek kullanılmazdı (Şinar, 2003). Irak savaşı sırasında ünlülerin takındığı vatansever duruş, tarihte daha önce de şahit olduğumuz "iktidara bağlılık" gösterisinin bir devamı olarak değerlendirilebilir. Benzeri durumlara daha önce de, 1982'de İsrail'in Lübnan'ı işgali sırasında (Roeh ve Ashley, 1986), Birinci Körfez Savaşı'nda, eski Yugoslavya'da yaşanan savaşlarda, Afganistan'da ve İkinci Lübnan Savaşı sırasında şahit olmuştuk.

Her iki tip gerekçe de, Barış Haberciliği'nin eleştirilmesine yardımcı olmuştur ve sonuç olarak tartışmaların, tarafsızlık ve normatif "sapmalar" talebinin çok ötesine taşınmasına neden olmuştur. Evrenselci profesyonelliğe karşı bağımsız bağlılık ikilemine odaklanan Neiger ve Zandberg (2004) ve Zandberg ve Neiger (2005), Baudrillard'ın açıklamasını geliştirdiler: tarz ve söylemde yapısal sınırlamalar, ana görüşü temsil eden kapitalist yaygın medyayı, "karşılıklı bir konuşma ve yanıt alanı" yerine, tek yönlü, nesnesiz, "ve yanıtız konuşma," alanı haline getiriyor (1981: 164-84). Bu tarz tartışmalar, Barış Gazeteciliği konseptinin yarattığı beklentilerin ve usulünün daha açık şekilde formüle edilmesi ve uygulanması ihtiyacının altını çiziyor.

Mesleki beklentilerin daha net formüle edilmesi ihtiyacı

Öncelikle, a) medyanın, geleneksel gözlemci-haberci rolü yanında, uluslararası ilişkilerde, aktif katılımcı, katalizör, arabulucu ve mesaj verici olarak yeni rolü göz önünde bulundurulmalı (Şinar, 2003, 2004) yeni teknolojiler tarafından sunulan yeni fırsatlar kullanılmalı. Geçmişteki, gazetecilerin sadece tarafsız gözlemci ve haberci olmasının beklendiği, daha net mesleki beklentilerin olduğu zamanların aksine, medyaya yüklenen yeni roller hiçbir zaman açık şekilde beklentilere ve normlara dönüştürülmedi. Dahası, yeni medyanın ve özellikle de bağımsız medya-

nın rolü ve profesyonel gereksinimleri net bir şekilde henüz tanımlanmadı. Medyanın ve medya profesyonellerinin barış süreçlerinde nasıl bir rol oynaması gerektiği sorusunun, daha net ifadelerle cevaplanması gerekmektedir. Pratik zorlukların da aşılması gerekmektedir. Bu zorluklara örnekler şunlardır:

- Barış Gazeteciliği ile gazeteciliğin rolü, tanımı ve gazetecilikten beklentiler arasındaki bariz çelişkilerin nasıl aşılabacağı. Mesela topluma karşı kimlik, sadık vatandaşlığa karşı profesyonellik ve kurumsallığa karşı bağımsızlık;

- Hem ana görüşü temsil eden medyada hem de bağımsız medyada, Barış Gazeteciliği'nin önemi, haber değeri ve fizibilitesi konusunda nasıl ikna edici kanıtlar bulunabileceği. Mesela araştırmalar, medya izleme projeleri, üniversitelerde veya profesyonel kurumlarda verilecek dersler, bu konuda bilimsel yazıların ve öğretici kılavuzların yayımlanması, ticari malzemelerin geliştirilmesi, uzman ve profesyonellerin konferanslarda, çalışma gruplarında ve atölye çalışmalarında bir araya gelmesi.

- Hem ana görüşü savunanların, hem bağımsız gazetecilerin Barış Gazeteciliği'ni reddetmesinin üstesinden nasıl gelineceği ve Barış Gazeteciliği'nin popülaritesinin nasıl artırılacağı.

- Çoğunlukla kurumsal medyada sahada çalışan gazeteciler ve editörleri arasındaki ilişkide otomanipülasyonun nasıl azaltılacağı. Şinar ve Stoiciu (1992) gösterdi ki, ana görüşü savunan medyada iyi tanımlanmış, etkin politikaların eksikliği manipülasyonu ve "otomanipülasyon"u artırıyor – uluslararası haber editörleri, (sahada çalışan gazetecilerden daha çok) kendi ruh hallerine, psikolojik eğilimlerine ve haber değeri beklentilerine uyan haberlere öncelik vermektedirler.

- Ana görüşü savunan medyada bir barış söylemi ve retorik yaratmanın zorluğu: Barış sürecinde bile, en azından kurumsal medya, yapı ve kültür açısından ve medyada oturmuş bir barış söylemi olmasından dolayı sınırlanmaktadır.

- Ana görüşü savunan ve bağımsız medyada, Barış Gazeteciliği'nin Performansını Artırma Stratejisinin İlkeleri.

Önceki tartışmadan, aşağıdaki ilkeler ve yöntemler çıkarılabilir:

1. Tuzaklara dikkat: En az iki tip tuzağa dikkat edilmelidir: ana görüş tuzakları, mesela hükümetlere aşırı bağlılık (Hackett, 2006); ve bağımsız medya tuzakları, mesela "guruizm" ve "amaçlara", mutlak doğrulara ve adaletin tek-yanlı kavramına aşırı bağlılık.

2. Araştırma yapın ve sonuçlarını yayın: Mesela krizin azaltılması teknikleri; artan medya önyargısızlığı, şeffaflık, yansıma özelliği ve kendi kendini eleştirme; medyada yapısal, ekonomik, profesyonel ve normatif sınırlamalar ve medyada barış söyleminin geliştirilmesi.

3. Konuyla ilgili yol gösterici sorular sorun: Sorular, medyanın yapısal yönlerine, yerinde incelenen çatışma durumlarına, gazetecilerin kişisel özelliklerine, siyasi iklime, lobilere ve izleyicilere işaret edebilir. Örneğin: a) *İnsan olarak gazeteci:* İletişim amaçlarını nasıl tanımlıyorlar? Yapısal sınırlamalarla nasıl başa çıkıyorlar? Savaş ve barış haberciliğinde cinsiyetin, yaşın, eğitim düzeyinin, sosyal sınıfın, etnik ve dini kökenin vs. nasıl bir etkisi var? Bölgesel şartlar veya askerinin ve sivil otoritenin koyduğu sınırlar gazetecilerin barış haberciliği stratejilerini günlük işlerine uyarlamalarına nasıl engel oluyor veya gazetecileri caydırıyor mu? b) *Organize haber üretimi olarak gazetecilik:* Yazı işleri yapısı ve kalite kontrolü haberi nasıl etkiliyor? Metne bağlı sınırlamalar haberciliği ne boyutta etkiliyor? Medya tarafından kullanılan söylem, olaylara belli bir çerçeveden bakılmasını nasıl kolaylaştırıyor? Kaynakların (çalışanlar, zaman, bütçe, vs.) varlığı veya yokluğu kriz ve savaş gazeteciliğini ne ölçüde etkiliyor? c) *Gazeteciliğin sosyal boyutu:* Ana görüşü savunan ve bağımsız medya şirketinin ekonomik zorunlulukları haber yapımını ne ölçüde etkiliyor? Savaş ve Barış Gazeteciliği, siyasi sistem içindeki çıkarlardan ne kadar bağımsızdır? İzleyici, dinleyici ve okurların beklentileri savaş ve barışın haberleştirilmesini ne kadar etkiliyor? Bu beklentiler ve bu beklentilerin gazeteciler tarafından algılanışı Barış Gazeteciliği'yle ne kadar uyumludur?

4. Medyada barış söyleminin gelişmesini teşvik edin.

5. Medya değerlerini ve uygulamalarını gerçeklerle uyumlu hale getirin: Hem ana akım hem de bağımsız medyanın yeni kazandığı güçlü statü, geçmişten gelen barışla ilgili olumsuz yaklaşımların ve barışın haberleştirilmesi tekniklerinin üstesinden gelmek için kullanılabilir.

Kaynakça

- Baudrillard, J. (1981), "Requiem for the Media", *For a Critique of the Political Economy of the Sign* içinde, çev. Charles Levine, St. Louis, Mo.: Telos Press, s. 164-84.
- Bell, M. (1997), "TV News: how far should we go?", *British Journalism Review* 8(1), s. 7-16.
- Hackett, R. A. (2006), "Does Peace Journalism Depend on Institutional Reform? Three Frameworks for Accessing Structure and Agency in News Media," *Conflict and Communication on Line* 5 (2). (Barış Gazeteciliği üzerine özel sayı) www.cco.regener-online.de
- Hanitzsch, T. (2004a), "Journalists as Peacekeeping Force? Peace journalism and mass communication theory", *Journalism Studies*, 5 (4), s. 483-95
- (2004b), "The peace journalism problem: Failure of news people – or failure on analysis?", *Agents of Peace: Public communication and conflict resolution in an Asian setting*, M. Loeffelholz ve R. Mustamu (haz.) içinde, Jakarta: Friedrich Ebert Stiftung, s. 185-209.
- Hume, M. (1997), *Whose War is it Anyway? The Dangers of the Journalism of Attachment*, LM Special, InformInc.
- Lynch, J., forthcoming in 2007, "A Course in Peace-Journalism", *Conflict and Communication Online*, 6 (1) (Barış Gazeteciliği üzerine özel sayı), www.cco.regener-online.de
- Lynch, J. ve A. McGoldrick (2005), *Peace Journalism*, Hawthorn Press, Stroud, UK.
- Messman, T. (2001), "Justice Journalism: Journalist as Agent of Social Change", *Media File*, 20 (4), Güz. http:

6. Barış haberciliğinin haber değerini artırın: Savaşa yönelik medya yapılarını ve mesleki davranış kurallarını değiştirmeye kalkışmak yerine, barış haberciliğinin haber değerini artırın.

7. İyi-tanımlanmış profesyonel politikalar oluşturun: Bu politikaların düzgün şekilde uygulanması ve eğitim, medyada otomanipülasyonu ve dış baskıları azaltabilir.

//www.media-alliance.org/mediafile/20-4/justice.html

- Neiger, M. ve Zandberg, E. (2004), "Days of Awe: The Praxis of News Coverage of Violent Conflict", *The European Journal of Mass Communication (Communications)*, 29, s. 429-46.
- Peleg, S. (2006), "Peace Journalism Through the Lense of Conflict Theory: Analysis and Practice", *Conflict and Communication Online* 5 (2), (Barış Gazeteciliği üzerine özel sayı), www.cco.regener-online.de
- Roeh, I. ve S. Ashley (1986), "Criticizing Press Coverage in the Lebanon War: Toward a Paradigm of News as Storytelling", *Communication Yearbook*, Newbury Park: Sage, 117-41.
- Şinar, D. (2003), "Peace Process in Cultural Conflict: The Role of the Media", *Conflict and Communication Online*, www.cco.regener-online.de
- (2004), "Media peace discourse: Constraints, concepts and building blocks", *Conflict and Communication Online*, 3 (1-2), www.cco.regener-online.de
- Şinar, D. ve G. Stoiciu (1992), "Media Representations of Socio-Political Conflict: The Romanian Revolution and the Gulf War", *Gazette*, 50, s. 243-57.
- Wolfsfeld, G., (2004), *Media and the Path to Peace*, Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.
- Zandberg, E. ve M. Neiger (2005), "Between the Nation and the Profession: Journalists as members of contradicting communities", *Media, Culture & Society*, 27(1), s. 131-41.

Aleksander İskandaryan Ocak 2005'ten bu yana Kafkas Medya Enstitüsü'nün (CMI) direktörlüğünü yürütüyor. Daha öncesinde enstitünün araştırma biriminin başında yer aldı. Güncel Çalışmalar ve Alan Çalışmaları dersleri veriyor. CMI'nin kurucuları arasında yer alan Iskandaryan 2002'de kuruluş çalışmalarına katılmak üzere Moskova'dan Erivan'a geldi. Moskova'da bulunduğu sürede, 1992'den itibaren Kafkas Araştırmaları Merkezi'nin yöneticiliğini yaptı. Birçok akademik yayında makalesi yayımlandı ve halen Batı, Rus ve Ermeni basınında yazıları yer alıyor.

ALEKSANDER İSKANDARYAN

Ermenistan Medyası: Çoğulculukla Nesnellik Karşı Karşıya

Bağımsız Ermenistan'da medya artık 16 yılı arkasında bıraktı. Bu süre, medyanın gelişimi açısından bir değerlendirme yapmak için yeterli veri sunuyor. Bu makale hızla gelişen eğlence medyasını bir kenara bırakarak sadece siyasi medyayı ele alacak. Ülkede yaşanan sorunları ve genel olarak medyadaki eğilimleri net bir şekilde yansıttığı için özellikle basın üzerine yoğunlaşacağım.

Bugün Ermenistan medyasının gelişimiyle ilgili tartışmaların en büyük eksikliği sadece gazetecilerle sınırlı kalması ve karşılaştırmaya olanak verecek dış gözlemlerden mahrum yürümesi. Eleştiriler ilk olarak kalite düşüklüğü ve buna bağlı olarak düşük kalan tirajlar yüzünden basının toplum üzerindeki etkisinin sınırlı kalması; ikinci olarak da basın üzerindeki siyasi baskılar ve bunun sonucunda toplumun gerçek sorunlarının dışarıda kalması üzerine yoğunlaşıyor. Gazetecilerin kendi günlük çalışma koşullarıyla ilgilenmesi, işlerini her türlü siyasi ve teknik kısıttan bağımsız olarak yapmak istemeleri normal tabii. Fakat bu yaklaşım genel olarak Sovyetler sonrası habercilik ve özelde de Ermenistan medyasındaki bir dizi meseleyi dışarıda bırakıyor.

İlk olarak, Ermenistan'da medyanın sadece 16 yıllık bir geçmişe sahip olması, eksikliklerin bir kısmını açıklıyor. Her ne kadar Sovyetler Birliği'nde bir kitle medyası vardysa da bu, Batı'da anlaşılan "medya" tanımından hem içerik hem de işlevi açısından tamamen farklıydı; dolayısıyla bir meslek olarak gazetecilik farklı bir anlama sahipti. SSCB'nin çözülmesiyle, tüm gazeteciler ve medya yöneticileri sıfırdan başlamak, hiçbir formel eğitim sahibi olmaksızın gazeteciliği yaptıkça öğrenmek zorunda

kaldı. Medya kalitesini değerlendirirken bu gerçeği göz önünde tutmalıyız, çünkü ilk bölümü fırtınalı politik bağımsızlık çekişmesi, yarısı da savaş ve ekonomik çöküntüyle geçen 16 yıl bir ülkede kitle medyası gibi karmaşık bir yapının oluşması için oldukça kısa bir süre. Somutlaştırmak gerekirse, örneğin Ermenistan'da işyerleri ve evler ancak 1998'den bu yana düzenli olarak elektrik alabiliyor; öncesinde elektronik medyanın gelişme şansı hiç yokken yazılı basın da ancak düzensiz bir biçimde çıkabiliyordu.

İkinci olarak, Ermenistan medyasını bir bağlama oturtmadan tek başına incelemek adil olmayacaktır. İster tirajlardan ister medyanın kalitesinden bahsedelim, nüfus ya da kişi başına düşen gelir gibi bir karşılaştırma noktası belirlemeliyiz.

Ermenistan'daki medya pazarından bahsederken, elektronik yayınların ülkedeki herkese ücretsiz olarak ulaştığını not etmeliyiz – ne devlet ne de özel televizyonlar üyelik ücreti istemiyor, sadece tek seferlik bir yatırımla bir televizyon ya da radyo cihazı almak yeterli. Yani hemen hemen tüm evlerde televizyon varken gazete veya derginin hayatta kalması için okur tarafından satın alınması gerekiyor; dolayısıyla basın piyasa koşullarına çok daha bağımlı.

Bununla birlikte belli bir açıdan bakınca Ermenistan'da gazete ve dergi tirajları ilk başta görüldükleri gibi az değil. En büyük haftalık eğlence dergisi *Yeter* (Hava) 56 bin tiraja sahip. En büyük haftalık siyasi dergi *İravunk* (Hukuk) da 11 bin civarında satarken siyasi gazetelerin günlük tirajları 5 bin ile 6 bin arasında değişiyor. Bu sayılar az gibi görünse de Ermenistan boyutunda bir ülkede yabana atılmayacak sayılar. Ermenistan'ın nüfusu 3 milyon, kabaca ABD'den yüz kat daha küçük. Bir karşılaştırma yaparsak, *İravunk*'un tirajını yüzle çarparsak 1,1 milyona ulaşıyoruz ki bu da onu *USA Today* gibi en büyük Amerikan gazeteleriyle aynı kategoriye sokar. Peki durumun genellikle şikâyet edilenden daha iyi mi olduğunu düşünmeliyiz?

Aslında Ermenistan'da medya ülkedeki genel durum, açıkça söylemek gerekirse yoksulluk, küçük nüfus ve dolayısıyla çok dar bir medya pazarı nedeniyle ciddi baskılar ve önemli mücadelelerle karşı karşıya. Bu durum basının yapısını etkiliyor: Satış-

lardan kâr elde etmek neredeyse imkânsız – 5 bin tiraj nüfusa göre iyi görünse de tek başına bir yayının ayakta kalmasına hiçbir şekilde izin vermez. Basının reklam pastasından aldığı pay da çok dar, reklamcılar geniş kitlelere ulaşabilmek için televizyonu tercih ediyor. Sonuç olarak basın bir ekonomik işletme gibi çalışmıyor ve hayatta kalabilmek için tamamen destekçilere muhtaç. Aynı durum birçok ülke için geçerli, basının tüm dünyada düşüşte olduğu bir dönemde Ermenistan tekil bir örnek değil. Ermenistan'da sponsorlarla ilgili sorun finansal desteğin kaynağı. Basının şirketlerce desteklenmesi birtakım kısıtları da beraberinde getiriyor. Öte yandan Ermenistan'da önemli işinsanları bir yandan da kamu politikalarında söz sahibi olduğu için sermaye ile politika iç içe geçmiş durumda ve ekonomik destek siyasi bir gündemi de beraberinde getiriyor. İşinsanlarının bir yayını destekleme motivasyonları, kâr etmek ya da görünürlüğü artırmak değil belli bir siyasi yaklaşımı yaygınlaştırmaya çalışmak.

Bu durumun çok belirgin sonuçları var. Öncelikle basın ağır bir biçimde politikleşmiş halde. Siyasi oyunlarda bir araç olarak kullanılan gazeteler, tekil destekçilerin siyasi gündemlerine bağlı olarak bir dizi görüşe yer veriyor. En ağır eleştirmenler bile siyasi sansürün Ermenistan'da basın için geçerli olmadığı konusunda hemfikir. Gerçekten de ülkedeki basın oldukça çoğulcu: liberal, muhafazakâr, milliyetçi, tamamen hükümet yanlısı ve aşırı hükümet karşıtı yayınlar bulmak mümkün. Çoğulculuk ve nesnellik tabii ki aynı şey değil. Bir insan ancak her sabah bir düzine gazete okuyarak ve kendi yeteneklerini kullanarak ülkede ne olup bittiği hakkında açık bir resme sahip olabilir, fakat nesnel bir yayın yapan tek bir yayının bile yok.

Bununla birlikte medya analistleri dışında kimse her gün bir düzine gazete okuması –yüksek satış fiyatlarını da göz önüne alırsak– beklenemez. Bir haftalık ya da günlük yayın ortalama 100 dram (yaklaşık 40 kuruş). Ortalama sekiz sayfalık bir gazete, Batı'da yüz sayfaya ulaşan ve bir-iki dolara satılan yayınlarla karşılaştırıldığında oldukça pahalı. Yüksek fiyatların mantıklı gerekçeleri var; öncelikle de ithal edilmek zorunda kalınan kâğıt fiyatının yük-

seklği. Ülkede asgari ücretin 200 YTL civarında olduğu düşünülürse insanların tek bir gazete almasına bile şaşmak gerekir.

Sonuçta, kimi yayınlar daha fazla satsa da Ermenistan'daki toplam tiraj görece düşük; toplam günlük tiraj 150 bin kopya civarında. Basın sektörü talepten çok bireysel isteklere göre şekilleniyor. Her yayın bir destekçiye yaslandığı için okurlarının tepkilerini pek önemsemiyor. Editörler gazetenin kalitesini yükseltmek için yatırım yapmanın anlamlı olmadığını düşünüyor, okurların taleplerini daha iyi karşılamanın yayının gelişkinliği üzerinde doğrudan bir etkisi olmayacağına inanıyor. Medya yöneticileri, Ermenistan'da yaşam standartları yükselmedikçe, kalite artsa bile kimsenin daha fazla gazete okumayacağını düşünüyor.

Bu politik yaklaşımla, siyasi basın piyasası bir bütünlük arz etmiyor; okurların taleplerini karşılamayan gazeteler temsil ettikleri siyasi görüşe taraftar dar bir okur kitlesiyle yetiniyor. Bu durum muhtemelen hükümetin basını rahat bırakmasının da sebebi: Basının kamuoyunu etkilemek için güçlü bir araç olduğuna inanılmıyor. Çoğu zaman siyasi yaklaşım satın alınacak gazeteyi belirlemiyor ya da belli bir gazeteyi okumanın sonucu olarak ortaya çıkmıyor. Kısıtlı okur kitlesi olan gazeteler de taraftarlarına seslenmekle yetiniyor. Dolayısıyla siyasi iktidarın baskısı elektronik yayıncılık, özellikle de ulusal ölçekte yayın yapan televizyon kanalları üzerine daha fazla yoğunlaşıyor.

Siyasi desteğin bir diğer sonucu da Ermenistan'da gazetecilik mesleğini yaygın bir biçimde etkileyen otosansür. Gazetelerin yazı işleri çalışanları genellikle gazete sahibinin siyasi görüşlerine taraftar gazetecilerden oluşuyor; aksi halde bile ne yazık ne

yazamayacaklarını biliyorlar. Çoğu kez gazete sahiplerinin sansür uygulamasına gerek kalmıyor çünkü gazeteciler kendi kendilerine bunu etkin bir şekilde gerçekleştiriyor. Bu durumun genel olarak gazetecilik üzerinde olumsuz etkisi oldu: çoğu kez gazeteciler kendilerini halkı bilgilendirmek yerine siyasi eğilimlerin sözcüleri olarak konumlamaya başladı.

Dahası üzerinde ulusal bir uzlaşma olan kimi siyasi ve politik tabu konular bulunuyor. Bunlardan biri Ermeni soykırımı, –ki üzerinde tüm farklılıklarına rağmen tüm kesimler aynı yaklaşımı sergiliyor–; bir diğeri ise Karabağ sorunu.

Bunu söylemekle birlikte daha geniş kitlelere ulaşan ve reklam geliri olan yayıncılık alanında da herkes aynı yaklaşımları sergiliyor. Doğru orantılı olarak radyo ve televizyon istasyonları da basından çok daha fazla iş çevrelerine ve kamu beklentilerine yaslanıyor. Sonuçta yayınların büyük kısmı eğlence programlarına ayrılıyor. Bir diğer sebep de iktidarın programların içeriği üzerindeki denetimi. Nihayetinde, elektronik medya Ermenistan'da basına göre bir miktar daha çoğulcu ve daha fazla insana ulaşarak reklam gelirlerini artırmak için daha objektif davranıyor.

Burada durağan bir şekilde aktarılsa da pratikte çok daha çeşitli bir medya ortamı var. Örneğin bu genel tanımlamaya uymayan birkaç özel ajans veya çok öznel yaklaşımlar sergileyen haber kanalları da bulunuyor. Her geçen gün eğlence medyasına yeni katılımlar oluyor; siyasi yayınları projeden çok birer işletme gibi yürütmek için girişimler yapılıyor. Birçok gelişme Ermenistan'ın önümüzdeki yıllarda yaşayacağı ekonomik gelişmeye bağlı, fakat pazarın küçüklüğü her zaman bir kısıt olarak kalmaya devam edecek.

1969'da Erzincan'da doğdu. Öğreniminin bir bölümünü Fransa'da yaptı; son olarak da 1993'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Gazeteciliğe 1996 yılında uluslararası bir basın özgürlüğü kuruluşu olan Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) örgütünde muhabir olarak başladı. Bağımsız İletişim Ağı (BİA) projesinin başından beri içinde yer alıyor. Proje kapsamında altı yıldır Medya Hukuki Destek Birimi'nde koordinatör olarak, www.bianet.org sitesinde de ifade özgürlüğü editörü olarak görev yapıyor. Evli ve üç yaşındaki Ekin Ali'nin babası.

EROL ÖNDEROĞLU

Birlikte Daha Güçlüyüz!

Basın ve ifade özgürlüğü konularında, Türkiye'deki ve imkânlar elverdiğince de dünyadaki gelişmeleri izleyerek bianet'te haber yapıyorum. Bu izleme faaliyeti, haberler yanında, periyodik olarak medyaya ulaştırdığımız ifade özgürlüğü raporlarında da somutlaşıyor.

Bu haber ve raporların kapsamına sadece fiili saldırılar değil, en az onun kadar yaygınlık kazanan soruşturma ve dava furyalarıyla ifade özgürlüğü üzerindeki etkisi gün geçtikçe artan tekelleşme, sektörel yoğunlaşma ve küreselleşme de giriyor.

Hak mücadelesinin aklını siyaset çeliyor

Bianet'in başından beri kadın, çocuk ve insan hakları alanında öne çıkardığı "hak haberciliği" kavramına ve deneyimine Türkiye ulusal medyasında yalnızca son bir-iki yıldan bu yana rastlıyoruz. İlk zamanlar, bu tür haberlere medyada hiç yer verilmediğine dair şikâyetler duyulurken, şimdiki şikâyetler daha ziyade bu haberlerin yansıtılma biçimi üzerinde yoğunlaşıyor.

Basın ve ifade özgürlüğü ihlallerinin ve bu konuya ilişkin olarak hazırladığımız raporların medyadaki görünürlüğünün, hak haberciliği kapsamındaki haberlere oranla daha yüksek olduğunu sanıyorum. Bunun nedenlerinden biri, basın ve ifade özgürlüğü konusunun doğrudan habercileri etkilemesi olabilir.

Ancak diğer hak kategorilerinde olduğu gibi, Türkiye'de ifade özgürlüğü hakkının teslimine de siyaset karıştığını söylemek mümkün. Bu nedenle, ayırım gözetmeksizin ve bu kavramın parçalanmasına izin vermeksizin mücadeleyi sürdürmenin büyük önemi var.

Haberimiz yerel, kaynağımız niçin olamıyor?

Yoğun çabalarla gerçekleşen bu buluşma, bağımsız haberciliğin uluslararası dayanışmayla geliştirilebi-

leceğine dair umudu güçlendiriyor. Küçük hedefler üzerinde bölgesel iletişimin sürekli hale getirilmesiyle, sadece haberciliğimiz açısından değil, savaşların yoğun olduğu bir coğrafyada hak haberciliği bakımından da verimlilik sağlanıyor olsa gerek.

Bölgemizle ve Ortadoğu coğrafyasıyla ilgili haberler, dünya kamuoyuna küresel ölçekli ve hepsi Batı merkezli olan uluslararası haber ajansları aracılığıyla ulaşıyor. Bizler de ne yazık ki ya ilişkilerimizi geliştiremediğimizden dolayı veya kolayımıza geldiği için, Irak'taki bir olayı Irak'ta yaşayan bir gazeteciden, İran'daki bir gelişmeyi oradaki bir kaynaktan, istisnalar hariç, pek aktaramıyoruz.

Benzer şekilde Irak, İran, Lübnan, Afganistan ve dünyada çatışma içinde yaşayan toplumların hak mücadelesine dair haberler, yerel insan hakları örgütleri tarafından değil, onların uluslararası muhatapları tarafından bize ulaştırılıyor.

Forum, haber alışkanlıklarımızı sorgulatacak

Dolayısıyla bu Forum'daki yeni tanışıklığımız, büyük ihtimalle çalışma masasındaki alışkanlıklarımızı da gözden geçirmemize yol açacak. Bölgelerinizdeki durumu sizden dinledikçe orada kendimize bir yer arayacağız, bu da bizi doğru haberciliğe bir adım daha yaklaştıracak.

Türkiye'nin yüksek satış oranlarına sahip ve globalleşmenin bir parçası olan medya organları, görkemli mekânlara dünya çapında yüzlerce CEO davet ediyor; ifade özgürlüğü yan temalı oturumlarının ana münüsüne ise sermayelerini yaygınlaştırma konusu yerleşiyor.

Neden bizi okusunlar ki aslında...

Gelinen aşamada 75 milyonluk Türkiye'de sadece 5 milyon okur, gazete bayiiine giderek gazete almayı tercih ediyor. Bunun da pazarın keşfedilmemesiyle alakalı olduğunu düşünmüyorum. Kanımca bu durum esas olarak, egemen Türkiye medyasının haberciliğini içerik ve etik olarak sokaktaki insanın konumuna göre yeterince çeşitlendirememiş olmasından kaynaklanıyor.

Sonuç olarak, bu durum sadece egemen medya

için değil bağımsız medya için de ciddi bir soruya işaret ediyor: "Sokaktaki insan, bizi niçin okusun?" Onun görüşlerine yer vermeyi günlük yayın anlayışımızın bir parçası yaptığımız için mi? Onun sorun olarak gördüğü meseleleri büyük maharetle ve bütün çeşitliliğiyle mikrofona veya sayfalara taşıyabildiğimiz için mi? Yapılması gereken çok iş var, en azından bu ihtiyaçlar karşılanmadığı sürece, okurları eleştirmek için çok erken olduğunu düşünüyorum.

Bir araya gelmemiz dahi çok önemli

BİA'nın bu etkinliği, sanıyorum ki, yayın kuruluşlarının temsilcilerini, yayınlarının bağımsız kimliklerini öne çıkararak buluşturması açısından çok değerli. Etkinliğin önemi, kendi aralarında ekonomik alışveriş bulunmayan, sadece küresel ölçekte değil aynı ülkede bulunsalar bile bir etkileşimi yakalayamamış olan medyanın bağımsız aktörlerini bir araya getirme koşullarını yaratmış olmasından kaynaklanıyor ki, bunun ne denli büyük bir ihtiyaç olduğu daha buluşmanın başında ortaya çıktı.

Düşünelim ki, oturumların ardından yayımlanacak deklarasyon bile –bugün gözü kulağı bizde olsun ya da olmasın– bir gün muhakkak dünyanın başka bir yerinde bağımsız bir radyo temsilcisinin ilgisini çekecek; Forum'daki mesajları kendisine referans alacak, yaşatmak istediği radyonun varlık nedenine daha da inanacak. Hiç kuşku yok ki, Bağımsız Medya Forumu'nda verilecek mesajlar, Türkiye'de veya dünyanın başka bir yerinde yine böyle bir bağımsız inisiyatife dayanak oluşturacak.

Forum'dan tüm dünyaya güçlü mesajlar

Bağımsız medyanın da halkın haber alma hakkı veya halk haberciliği konusunda en iyi habercilik örneklerini yaygınlaştırmak için işbirliği olanaklarını değerlendirmesi ve güçlendirmesi gerekiyor.

Büyük hedefler koyarak veya derhal yoğun bir faaliyetin başlatılmasını bekleyerek değil ama, kalıcı ve aşamalı bir işbirliği geliştirerek yol alınabilir. Bu Forum'un sağladığı olanaklarla iyi bir başlangıç yapabiliriz. Bağımsız olarak var olabiliyorsak, birlikte daha iyisini becerebiliriz!

MARİNA MUŞKELİŞVİLİ

Çatışmanın Adı: Gazetecilerin Enformasyon Mücadelesi

Marina Muşkelışvili, Gürcistan Tiflis'te bulunan ve kurucuları arasında yer aldığı bağımsız Sosyal Araştırmalar Merkezi'nde demokrasi, medya, sivil toplum, kalkınma ve Sovyetler Birliği sonrası dönem üzerine çalışmalar yürütüyor. Disiplinlerarası bir yaklaşımı benimseyen Muşkelışvili siyasal bilimler ve iletişim teorisini birleştirmeye çalışıyor. Geçtiğimiz on yılda otuzdan fazla makale ve kitap yayımladı ve çeşitli projelerde yer aldı. Birkaç senedir Tiflis Devlet Üniversitesi'nde gazetecilik eğitimi veriyor.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasıyla Güney Kafkasya'da şiddetli çatışmalar yaşandı. SSCB'nin yıkılmasının ardından, Moskova merkezli tek başlı kamu bilgi alanı da yıkıldı. Sovyetler Birliği'nin ardından oluşan devletler ve bölgeler, spesifik kodlar, bilgiler, gündem ve anlamlar yaratan kendi iletişim dillerine dayalı bir kamu bilgi alanı geliştirdiler. Giderek her bir siyasi birim, neredeyse tartışılmaz ve çatışmanın diğer tarafıyla kıyaslandığında tamamen farklı olan kendi kalıplaşmış yargılarını üretti.

Gürcistan bakış açısına göre, Gürcistan topraklarında meydana gelen iki çatışma, en başından itibaren, Gürcüler, Abhazyalılar ve Osetyalılar arasındaki etnik çatışma olarak değil, Gürcistan ve Rusya arasındaki toprak çatışması olarak algılandı. Ancak çatışmaların Rus medyasının etkisi altındaki uluslararası medya tarafından ele alınışı Rusya'yı, Gürcistan'daki bir iç sorunda harici bir hakem olarak konumlandırdı. Son zamanlarda bu yaklaşıma meydan okunuyor. Amerika Birleşik Devletleri'nin Gürcistan'a olan siyasi ilgisi, CNN ve başka medya şirketlerinin, sorunu bir de Tiflis'ten görmesini sağladı. Bu değişim, Rus medyasının saldırgan enformasyon propagandasını artırmasına neden oldu. Bu da Gürcistan ve Rusya arasındaki gerilimi adeta bir savaş ortamı yaratacak şekilde artırıyor.

Hükümetler arasındaki siyasi gerilimin arka planında ise, iki tarafın gazetecileri de zor ikilemlerle karşı karşıya kalıyor. İşlerine, siyasi fikirlere ve ülkelerine ayrı ayrı duydukları sadakat kolayca bir noktada buluşamıyor: Egemen propagandaya uyum sağlamaları çatışmanın kızışmasına neden olabilir. Egemen propagandaya karşı çıkmaları, devletlerini gözden çıkarmaları anlamına gelir, alternatifler aramaları ise halkın ilgisini kaybetmelerine yol açabilir. Seçme özgürlükleri sınırlı. Rus televizyonu çok sansürleniyor, ancak Gürcistan televizyonu da çok büyük baskı altında. Yine de iki tarafta da birçok gazeteci barış için seçenekler aramaya devam ediyor.

1960 Sinop Ayancık doğumlu. 1988'de yayın hayatına başlayan, sahibi olduğu *Yeni Öncü* dergisinde yazı işleri müdürlüğü yaptı. Aralarında *Interpress*'in de olduğu çeşitli basın yayın organlarında çalıştı. Üç yıl Antalya'nın Kaş ilçesinde yaşamış olsa da büyük şehirlerin kaosunu özleyip İstanbul'a geri döndü. Kuruluşundan itibaren *Agos* gazetesinde yer aldı. Sayfa sekreteri olarak başladığı gazetede hâlâ internet sayfası editörü olarak çalışmaya devam ediyor.

NURAN AĞAN

Agos: Barış ve Diyalog

Yaşadığı ülkede kendini savunmak, kendini kendi sesinden tanıtabilmek, anlatabilmek ve paylaşabilmek için yayın hayatına atılan *Agos* gazetesi çıktığı ilk günden itibaren dilini barışçıl bir söylem üzerinden kurdu ve bundan hiç geri adım atmadı. Halklar arasında, tarihten gelen ve bugüne yansıyan ilişki kopukluğunu aşmak yönünde "diyalog" istemleri ve çağrıları *Agos*'un yayın politikasının temelini oluşturmuş unsurlardan biri oldu.

Agos bu anlamda "barış" a hizmet eden bir yayın oldu ve olmaya devam ediyor...

Agos Türkiye halklarının kardeşliğini temel alan etkinlikleri manşetlerine taşıırken, halkların yaşadığı haksızlıkları da haberlerine konu etti.

Bu noktada da "barış" a hizmet politikası güttü...

Agos kapalı bir toplum olarak yaşamak durumunda kalan Ermenilerin bu kapalılığı aşmasının bir aracı oldu. Ermenilerin sesi olarak, sorunlarını dillendiren bir merci olarak, varlıklarının ortaya konmasında kararlı bir tutum takınmasıyla *Agos* yurttaşlık bilincinin geliştirilmesinde etkili oldu. Artık çok daha fazla sayıdaki kişi bu coğrafyada Ermeni toplumunun yaşadığını biliyor, Ermeni yurttaşların sorunlarını biliyor ve bunları konuşuyor.

Agos 'un bu çerçevede de "barış" a hizmet ettiğini düşünüyorum...

Agos Ermenice bilmeyen Anadolu Ermenilerinin kendi dillerini öğrenmesinin ve İstanbul Ermenileri ile iletişimin bir aracı oldu. Böylelikle kendi toplumuyla ilişkisi olmayan Ermenilerin buluşmasını sağladı.

Agos bu noktada da "barış" a hizmet etmektedir.

Agos Türkiye dışında yaşayan, bildiğimiz sebeplerle Türkiye dışında yerleşmek zorunda kalan diaspora Ermenileri ile Türkiye Ermenilerinin buluşması-

nı sağlamanın da bir aracı oldu. Barışçıl söyleminden taviz vermeyen *Agos*, diaspora Ermenilerinin söylem ve duruşunu da bu noktada etkileyen bir araç oldu.

Agos bu noktada da "barış" a hizmet etmiştir ve etmeye devam etmektedir.

Agos, yaşadıkları tarihsel trajedinin bir sonucu olarak kimliklerini saklamak durumunda kalmış birçok Ermeninin, sakladıkları kimliği açığa vurmaları konusunda itici bir güç oldu. Birçok Ermeni kendi kimliğiyle barıştı; komşusunun ondan istediği kimlikle değil kendi kimliğiyle yaşamaya başladı.

Agos bu noktada "barış" a hizmet etti.

Unutulmuş, unutturulmuş tarihiyle yüzleşmek-tense onu yok saymayı tercih eden, o bilgiyi almayı reddeden bir toplum var. Ve o toplumun bir ferdi olarak ben, *Agos* 'a geldiğimde, kendileri açısından çok canlı bir tarihe sahip bu halkla tanıştığımda fark et-

tim ki bu aynı zamanda benim de tarihim. Böyle bir bilgilenme ve o bilgiyle yüzleşme elbette ki beni afallattı. Ancak aynı zamanda koskoca bir halkla tanışmamı sağladı *Agos*, görmezden geldiğim ve hatta varlıklarını tanımadığım bir halkı görünür hale getirerek buluşmamızı sağladı. Bu da benim açımdan barışa hizmettir.

Agos yaşadığı coğrafyada kendi toplumunun yaşadığı haksızlıkları dillendirirken insana değen tüm haksızlıklara karşı da kararlı bir yayın politikası sürdürdü. Uğradığı saldırılar, açılan davalar, tehditler *Agos* 'un bu yayın politikasını sürdürme noktasındaki tutumunu değiştirmede.

"Barış" ve "diyalog" konusundaki ısrarlı söylemi ve haksızlıklar karşısındaki kararlı tutumu *Agos* 'un bugün gerek ulusal ölçekte gerek uluslararası düzeyde kendi çapını aşan bir etkiye sahip olmasının da bir nedeni oldu.

Tasos Kostopoulos, "O los" (Virüs) adlı kolektif gazeteci grubunun kurucularından ve günlük *Eleftherotypia* gazetesinin yazarlarından. Kostopoulos'un "Yasak Dil: Yunan Makedonyası'nda Slav Lehçeleri Üzerinde Devlet Baskısı" ve "Otosansürlenmiş Hafıza: İkinci Dünya Savaşı sonrası Güvenlik Örgütü ve Savaş Sonrası Yunan Sağ" başlıklı yayımlanmış iki kitabı bulunuyor.

TASOS KOSTOPULOS

Klişeleri Yıkma, Barış İçin Mücadele Etmek

Bağımsız medya bölgemizde barışı korumaya nasıl katkıda bulunabilir? Siyaset şekil değiştirip insanları birbirleriyle karşı karşıya getirirken, savaş tacirliği yapmayan gazetecilerin bu akıma karşı direnmeleri mümkün mü? Bu sunum sırasında, son yirmi yılda Yunanistan'da yaşadığımız tecrübelerden aldığımız bazı dersleri sizinle paylaşmaya çalışacağım.

Sonuçlardan başlamak gerekirse: Olaylar kontrolden çıktığında ve olası kanlı bir çatışmanın mekanizmaları çalışmaya başladığında "bağımsız", "alternatif" ve hatta ana akım medya bile olayların gidişatını değiştirmek için bir şey yapmaktan acizdir. Sadece medyada değil, genel olarak toplumsal alanda mevcut olan açmazlardan dolayı, savaş artık kaçınılmaz olduğunda, herkes ve her şey yeni durumun gereklerine ayak uydurmaya çalışır. Savaş karşıtı gazetecilik daha da zorlaşır ve toplum nezdinde, siyasi olarak da oldukça etkisiz hale gelir. Böyle bir çıkmazdan kurtulmanın tek güvenilir yolu, savaşa karşı mücadele eden toplu bir hareketin ortaya çıkmasıdır. Ancak böyle bir hareketin var olabilmesi, hatta mümkün olabilmesi için, toplumun hatırı sayılır bir kesiminin "eğitilmiş" olması gerekir (ve sivil toplumun organize olması). İkincisi, resmi milliyetçi söyleme meydan okumaya ve savaş tacirliği yapan devletin (veya derin devletin) ortaya attığı mantığı halihazırda sorgulamaya başlamış olmalıdır. Şahin bir siyasi ortamın gelişmesi ve pekişmesi, genelde hemen savaş öncesinde yaşanan gelişmelere değil, "bizim haklarımız"a karşı "onların iddiaları" ikilemine dayalı milliyetçi önyargıların ve klişelerin uzun süreli olarak beslenmesine bağlıdır.

Bu milliyetçi klişeleri ve savaşçı mantığı yıkmak, alternatif ve ilerici medyanın görevidir. Böylece kendi ülkelerindeki savaşçı propaganda, en büyük sila-

hından mahrum kalacaktır. "Ulusal kriz" durumlarında milliyetçi klişeleri ve savaşçı mantığı yıkmak imkânsızdır, çünkü resmi veya yarı resmi propaganda aygıtları ve muhalif seslerin gücü arasında büyük bir dengesizlik vardır (muhalif seslerin bastırılması da diğer bir olasılıktır). Ayrıca bu yöndeki çabalar halk tarafından "düşman propagandası" veya "düşmana yardımcı olma gayreti" olarak tanımlanıp reddedilebilir. Bu nedenle milliyetçi klişelerin esrarlı havasını yok etme işi çok önceden, vatandaşların karşıt, milliyetçi olmayan (hatta antimilliyetçi) söylemlere daha açık olduğu, gerginliğin daha düşük olduğu dönemlerde yapılmış olmalıdır.

Yunanistan'daki duruma gelince... Burada şunu vurgulamalıyım: gazetecilerin egemen milliyetçi klişeleri yıkmaya yeteneği söz konusu olduğunda, asıl çatlak, "alternatif" ve "ana akım" medya arasında değil, "yazılı" ve "elektronik" medya arasındadır. 1980'lerde ve 1990'ların başında gelişen "bağımsız" ve "alternatif" medya, çoğunlukla geçmişe aittir. Çalışanlarının kayda değer bir kısmı ana akım basınının "liberal" grubunun içine çekilmiştir. Eğer rakamların bir anlamı varsa, bugün Yunanistan'daki en popüler "alternatif" yayınlar, ilerici, antiirakçı ve barış yanlı gazeteler değil, tam tersine, bol resimli, (genellikle aşırı sağ çevrelere bağlı) ve açıkça veya örtülü şekilde çeşitli milliyetçi, militarist ve Yahudi düşmanı komplo teorileri yayan dergilerdir. Bundan daha da önemlisi, aynı tarz aşırı milliyetçi sahte gazetecilik, önde gelen özel televizyon kanalları tarafından da üretilmektedir. Bu son beş yılın gelişen fenomenidir.

Elektronik ve yazılı basının sözde "ulusal meselelere" (yani dış ilişkiler ve savunma politikalarına) yaklaşımındaki farklılık yapısal nedenlere dayanıyor. En yüksek izlenme oranlarını yakalama peşindeki özel televizyon kanallarının sunucuları, rasyonel fikir alışverişi yerine, tek taraflı "abartıyı" veya temsil gücü ya da değerli görüşleri nedeniyle değil de, görünürde "siyasi olmayan" avam televizyon kanallarında it dalaşına girme yetenekleri nedeniyle seçilmiş olan konukların "ekran kavgaları" nı tercih ediyorlar. Bu şartlar altında ciddi bir siyasi tartışma imkânsızdır. Halkın ilgisini çekmek için sürekli bir

gerilim ortamı yaratılmalıdır. Her olay, bir yarı savaş durumu olarak yansıtılmalıdır. Aynı zamanda neyin "yayınlanabilir" televizyon haberi olduğu üzerinde katı bir siyasi kontrol uygulanmaktadır. Bu tarz sansürlerin belki de en barizi 15 Şubat 2003'te gerçekleşti. Tüm büyük özel televizyon kanalları Atina'da yapılan en büyük barış mitingini (Irak'ın Amerika-Bush tarafından işgal edilmesinin arifesinde) tamamen örtbas ettiler. "Haber" bültenlerinin tamamını eski Kral Constantine'in Yunanistan'ı olağan bir ziyaretine adadılar! Önde gelen televizyon sunucusu Nikos Hadjinikolau'nun daha sonra daha bir şekilde ifade ettiği gibi, *profesyonel yargıları* eski Kral'ın halk için herhangi bir gösteriden daha ilginç bir konu olduğu yönündeydi.

Diğer yandan yazılı basın, televizyonun hâkimiyetine, toplumsal diyalog ve karşıt görüşlerin alışverişine olan bağlılığını öne çıkararak karşılık verdi. Her gazetede yayımlanabilecek fikirlerin yelpazesi o gazetenin kendi stratejisi ve fizyonomik özelliklerine göre değişim gösterse de, sonuç, aynı medyada on yıl önce norm kabul edilenden mutlak şekilde daha çoğulcu. Problem şu ki, yazılı basındaki muhalif veya alternatif seslere doğru bu "açılım", onun özel televizyonun hücumu karşısında kenara itilmesiyle el ele gitmektedir.

Konu başlığımıza dönelim: Bir gazeteci (ister bir kişi ya da bir grup olsun) ya da alternatif medya, milliyetçi klişeleri nasıl yıkabilir, gerilimi nasıl azaltabilir ve Barış'a nasıl katkıda bulunabilir? Tabii ki her durumda başvurulacak tek bir çözüm yok. Aşağıda, *Eleftherotypia*'nın ortak grubu ("los") tarafından ortaya konan yanıtların kısa bir tasviri var.

1. Milli tarihin karanlık yönleri

Modern milliyetçiliğin temel dayanaklarından biri de, hep "biz"im iyi tavırlar içinde olmamıza rağmen nezaketsiz "ötekiler" tarafından zulüme uğradığımız bir milli geçmiş imajının yaratılıp yayılmasıdır.

Bunun tipik bir örneği "Kılıç ve İzmir'i kim yakıtı?" sorusuna verilen spontane yanıtlardır. Yunanistan'daki resmi tarihe –ve okul kitaplarına göre– Kıl-

kış şehri 1913 yılında oradan kaçmakta olan Bulgarlar tarafından yok edildi. Ancak o güne kadar orada yaşayanlar yalnızca Bulgar yanlısı Makedon Slavlardı. Türkiye'de ise yaygın olarak inanılan resmi iddia, İzmir'in 1922'de kaçmakta olan Yunan ordusu tarafından yakılıp yıkıldığıdır. Ancak yine, yakılan mahallelerin çoğu "Gavur İzmir" in Yunan ve Ermenilerine aitti. Tarafsız gözlemciler, kundakçıların, iki durumda da kazananlar kampından –yani sırasıyla Yunan ve Türk– olduğunu ikna edici şekilde anlatmışlardır. Aynı tarafsız gözlemciler göre, iki olay da, bugünkü tabiriyle "etnik temizlik" idi. Yani yabancı azınlıkların (veya çoğunlukların) yaşadığı yerleri, onları kaçırmaya zorlamak amacıyla kasti olarak tahrip etmek.¹

Tarihin bu versiyonu, resmi ideolojik aygıtların, okul müfredatını ulusal ırkçı söylemlerden temizleme girişimlerinden etkilenmez (ve hatta bu girişimleri zayıflatır); Yugoslavya'da yaşanan bu yöndeki bir tecrübe çok öğreticidir. Yugoslavya'da resmi (ve yüzeysel) "kardeşlik ve birlik" resmi olmayan milliyetçi "sözlü tarih" tarafından bozulmuştu. Ta ki resmi olmayan milliyetçi "sözlü tarih" 1980'lerde devlet sponsorluğunda yeniden canlanana kadar.

Bu noktada yapmamız gereken, soydaşlarımızın (veya atalarımızın) geçmişte uğradığı zulümlere herhangi bir atıfı sansürlemek değil, halkımıza ulusal tarihin diğer yönünü de göstermektir. Yani "bizim" tarafın ötekilere neler yaptığını da: temel insan haklarından yoksun bırakmak, etnik temizlik ve hatta (bazı aşırı durumlarda) soykırım gibi. O zaman, çok iyi bilinen, çünkü insanlara ulusal devletin ideolojik aygıtları tarafından sürekli olarak "hatırlatılan" "ulusal ıstıraplar" yaşanan diğer gerçekler arasında gerçek yerini bulacaktır.

Örneğin İzmir'in Türk Kemalist güçler tarafından yakılmasının 60. yıldönümünde, biz "Öteki 1922" başlıklı bir makale yayımladık ve Küçük Asya Savaşı'nın (Türkiye'de şu anda "Ulusal Kurtuluş Savaşı," Yunanistan'da da "Küçük Asya Felaketi" adı verilen savaşın) farklı yönlerini aktardık. Makalede bu farklı yönler, yani (büyük ölçüde Komünistlerden esinlenmiş) savaş karşıtı hareket, çatışmanın son yılında çok sayıda askerın Yunan ordusunu terk etmesi ve

Yunan Ordusu tarafından kontrgerilla operasyonlarında Anadolu köylülere karşı işlenen suçlar, ortalamam Yunan toplumunun bilmediği resmi söylemlerle ortaya kondu.

1999 yılında yayımlanan "Lefkoşe Nasıl Saraybosna'ya dönüştü" başlıklı bir yazıda ise, Yunan ve Türk sağcı milliyetçilerin ("Teşkilat" ve TMT) görünürde birbirine rakip, ama aslında birbirini tamamlayan, toplumları bölmek ve çatışmaya kışkırtmak stratejilerinin nasıl 1963 ve 1967 yılları arasında adayı altüst eden toplumlararası çatışmalara neden olduğunu yazdık. Yazımız ağırlıklı olarak 1983 yılından itibaren yayımlanan, ancak ana akım medyası tarafından hiç dikkate alınmamış olan ve Rum toplumunun Kıbrıs konusu hakkındaki kolektif tarihi bilgisi üzerinde hiçbir etkisi olmayan Rum belgelerine dayanıyordu.

Yunanistan'daki azınlıklar konusunda ise, Kuzey Yunanistan'daki Slav dili konuşan Makedon etnik azınlık ve 1966 ve 1990 yılları arasında Trakya'da baskı altında tutulan Türkler ve diğer Müslümanlar hakkında raporlar yayımladık. Bu raporlarda 1980'lerin sonlarında ve 1990'ların başlarında, Batı Trakya'da ortaya çıkan güçlü milliyetçi azınlık hareketinin, kaybettiği toprakları geri isteyen Türkiye'deki aygıtlar tarafından sahnelenmiş basit bir "saldırı" olmadığını (çoğu Yunan medyasının iddia ettiği gibi), aynı zamanda Müslüman azınlığı ülkeden atmayı amaçlayan baskıcı devlet politikalarının da bir sonucu olduğunu yazdık.

Türkiye ele alındığında ise benzer bir yaklaşımın sergilenmesi, Ermeni soykırımı, Yunan ve diğer azınlıkların etnik olarak temizlenmesi (Varlık Vergisi, Eylül 1955 olayları) gibi geçmiş günahların ve Kürtleri bastırma politikalarının araştırılmasıyla mümkün olurdu.

1. Kılış'ın yakılması hakkında: Dotation Carnegie pour la Paix Internationale, *Enquête dans les Balkans*, Paris, 1914, s. 78-9; İzmir için: Michael Llewellyn Smith, *Ionian vision. Greece in Asia Minor, 1919-1922*, Hurst, London, 1973, s. 308-11.

2. Madalyonun öteki yüzü

Komşunun "saldırganlığı" algısı, çoğu zaman resmi kasıtlı yanlış bilginin veya (daha yaygın olarak) yarı gerçeklerin ve geçmişteki korkunç olayların yarattığı korkularla oynamanın bir ürünüdür.

Türkiye'deyken, Doğu Perinçek'in partisinden sempatik görünüşlü bir adamdan, Yunan Adaları'ndaki Yunan askeri varlığının Türkiye'nin ulusal güvenliğine bir tehdit oluşturduğunu duyduğumda hayrete düşmüştüm.

Diğer taraftan Yunanistan'daki daimi Türk saldırırganlığı imajı, Yunan hava sahasının Türk savaş uçaklarının ihlal edilmesi diye tanımlanan şeyle sürekli besleniyor. Çok ender olarak –ve satır aralarında– öğreniyoruz ki, bu "ihlalciler" in ihlal ettikleri bölge, aslında uluslararası olarak tanınmış olan 6 millik Yunan hava sahası (karasularımızla eşit) veya tek taraflı olarak kendi kendine ilan edilmiş olan (ancak uluslararası olarak tanınmayan) 10 millik Yunan hava sahasıdır. Yani Yunan halkı, gerçek bir provokatif güç gösterisi ile gayri yasal veya herhangi başka bir sonucu olmayan ama uluslararası olarak tanınmış bir hakikatin altını çizen bir tatbikat arasında ayırım yapamıyor (ve çoğu zaman da ikisi arasındaki farkı görmezden geliyor).

3. Bağlantıyı ortaya çıkarmak

Yapılacak bir diğer şey ise, yanlış bilginin nasıl oluşturulduğunu ve kimler tarafından yayıldığını somut örneklerle ortaya çıkarmaktır.

Yunanistan'da çok popüler olan milliyetçi ve geri kafalı bir efsane de eski ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı ve Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'a (Yunanistan'daki egemen algıya göre 1974 yılında "[Kuzey] Kıbrıs'ı Türkiye'ye veren" adam) atfedilen yanlış bir demettir. Bu efsaneye göre, tüm ABD yönetimlerinin ana problemi, "yönetilmesi zor olan" asi Yunanlılardır ve bu nedenle –Kissinger'ın bulunduğu sözüme göre– onlar, "kültürel köklerinin" tahrip edilmesi ve onları şanlı atalarına bağlayan göbek bağının yok edilmesi yoluyla zayıf düşürülmelidir. Kissin-

ger güya şöyle demişti: "*Ellerimizin serbest olması için biz [ABD] onların [Yunanlıların] dilini, dinini, manevi ve tarihi rezervlerini hedef almaliyiz.*" Onlarca Yunan milliyetçisi, Ortodoks köktendinci ve hatta kamuoyu oluşturan ana görüşteki ve sağ görüşlü lider, kültürel alanda herhangi bir ilerici adımı eleştirmek ve eğitim sisteminin geçmiş geleneksel milliyetçi retorikine daha yakın bir çizgide olmasını talep etmek için bu yanlış ifadeyi işlerine geldiği şekilde kullanmışlardır. Bu efsanenin daha da ikna edici olması için, Kissinger, bu demeci Washington'da 1994 yılında verdi. Ancak demecin metni üç yıl sonra İstanbul'da (*Turkish Daily News* gazetesinin güya "yok olan" bir nüshasında) yayımlandı!

Tabii ki bir insanın, bu "açıklamanın" ABD'nin emperyalist politikalarıyla veya Yunanistan'ın Türkiye'yle olan problemleriyle bir ilgisi olmadığını anlaması için bir Henry Kissinger hayranı olması gerekmiyor. Bu konu, Yunan gazeteciler tarafından kendisine sorulduğunda, Kissinger bir tekzip yayımlama zorunluluğu hissetti; ancak bu efsanenin hayranlarının da dediği gibi, politikacıların bu tarz şeyleri reddetmesi çok olağan.

Şu anda Yunanistan'da yaygın olan modern "komplo teorileri" hakkında 2001 yılında yayımlanan özel bir raporda, Kissinger'ın "sözde açıklaması"nın kökenlerini araştırmaya karar verdik. Öğrendik ki, güya 1994 yılında yapılmış olan bu "açıklama" en az 1980'lerin ortalarında ortaya çıktı (tabii ki açıklama tarihi 1973'e alınmıştı; "*Albaylar Cuntası'na karşı öğrenci ayaklanmasının bastırılmasından hemen sonra*"). Çok büyük ihtimalle bu efsanenin kökleri 1974'te Kıbrıs'ta meydana gelen olaylardan, askeri cuntanın devrilmesinden, solun kültürel baskınlığı ve bugüne kadar devam eden Yunan faşizminin itibarsızlaştırılmasından dolayı hayal kırıklığına uğrayan aşırı sağcılara dayanıyor. Hikâye Yunan siyasi hayatında 20 yıl yaşadı. Ta ki 1998 yılından beri Komünist Parti milletvekili olarak seçilen (ve "Kırmızı-Kahverengi Koalisyonu" nun Yunan muadiline şahsiyet veren) sağcı gazeteci Liana Kaneli tarafından "keşfedilene" kadar. 1997 yılında Kaneli'nin dergisinde (*Nemesis*) yeniden üretilen hikâye, böylece ana görüşü temsil eden siyasi söyleme girdi ve efsa-

ne olduğu ortaya çıkarılana kadar çeşitli milliyetçi ve gerici amaçlara şüpheli bir meşruiyet kazandırdı.

4. Öteki homojen değil

Milliyetçiliğin hayati bir unsuru da ötekinin, kendi içinde tezatları olmayan, sınıfsal veya ideolojik ayrılıkları olmayan homojen bir varlık olduğu –başka bir deyişle, ulusal bir topluluktan ziyade bir "ordu" olduğu– algısıdır. Bölgemizde, her yerde "tüm komşu ülkelerin" her zaman tek bir somut ve bütün bir dış politikası olduğu ve "bizim" kendi aramızdaki anlaşmazlıklar yüzünden kötü bir durumda olduğumuz argümanı çok yaygın ve tipik bir klişedir.

Bu klişe, komşularımızın –tıpkı bizim gibi– siyasi, sosyal, kültürel vs. açıdan ne kadar karma olduğunu anlatmakla kırılabılır veya en azından zayıflatılabilir.

Bu çerçevede, Yeni Türk Solu ve Yunan standartları açısından çok daha orijinal olan, Kıbrıs Türk Solu ve 2000 yılında Denктаş ve işgal mercilerine muhalefet (bu hareket dev gösteriler olarak sokaklara yansımadan çok önce) hakkında yazılar yayımladık.

Tabii ki böyle bir "karşı-bilgi"nin hayati bir ön şartı, farklı komşu ülkelerdeki iç muhalefet kesimlerinin birbirlerini tanımasıdır. Bu nedenledir ki, bu gibi toplantıları çok faydalı buluyorum.

ZLATA KUREŞ

Rejim Değişiminden Altı Yıl Sonra Sırbistan Medyası

Zlata Kureş Belgrad'da doğdu. Belgrad Üniversitesi Gazetecilik Bölümü'nden 1981'de mezun oldu. Belgrad Radyosu'nda çalışırken bir yandan da günlük *Politika*'da yazdı. 1984-91 arasında Federal Yugoslavya İletişim Bakanlığı'nda Analitik departmanında asistan olarak çalıştı. 1995'te girdiği Beta haber ajansında pazarlama müdürü olarak görev yaptı; 2000'den bu yana da başkan yardımcılığını yürütüyor. Özellikle güneydoğu Avrupa'da organize suç ve yolsuzluklar üzerine çalışıyor. Kureş İngilizce ve Fransızca biliyor.

Ülkenin katı yönetim yanlısı rejiminin demokratik şekilde değiştirilmesinden altı yıl sonra, Sırbistan'daki medyanın dönüşüm sürecinin çok yavaş olduğu görülüyor. Siyasi otoriteler medya üzerindeki kontrollerini devam ettirmek istiyorlar. Ülkedeki günlük

hayatta, siyasi gerilim, devletin gelecekteki statüsü hakkındaki belirsizlik, geçmişle yüzleşmekten kaçınma ve demokratik kurumlarda kırılma hâkim.

Medyanın durumu da devletin durumuna benziyor: Sırbistan basınındaki profesyonel kadro önemli şekilde küçültülmüş durumda. Medya, siyasetçiler gibi, hayali, popülist eğilimli bir halka hitap etmeye çalışıyor.

Ayda bir kez Belgrad Medya Merkezi'nin Sırbistan Haber İzleme grubu ülkenin büyük gazeteleri üzerindeki araştırmasının sonuçlarını yayımlıyor. Her ayki analiz, en temel medya etiği ilkelerinin büyük oranda ihlâl edildiğini gösteriyor.

Bundan çıkarılacak sonuç şu: Sırbistan'da şu anda gazeteciliğin durumu, 1980'lerin sonları ve 1990'ların başlarında, eski Yugoslav federasyonunda yaşanan kriz ve savaş hazırlığı döneminde görülen bozulmaya yakın.

Bu raporlar neden bu kadar dramatik?

En çok satan günlük gazeteler aynı zamanda etik standartları en çok ihlal edenler. Tipik örnekler, vücutlarının bir bölümü kesilmiş kurbanların ve eziyet görmüş çocukların fotoğraflarını yayımlamak, kurbanların, tecavüze uğramış kadınların ve çocuk yaşta takilerin isimlerini ve bazen de tam adreslerini yayımlamak. Bazı tabloid gazeteler aslında pornografi ile tamamen hayali siyasi skandalların bir karışımı. Bu nefret dolu ve bayağı ortamda, suçüstü yakalanan bir kişinin Roman olduğundan bahsetmenin yanlış olduğu fark edilmiyor bile. Gizli pazarlama, bir ürünü diğerinden üstün tutmak ve doğruluğunu kontrol etmeden bazı verileri yayımlayarak gazetecilik etiklerini ihlal etmek de fark edilmeden gelip geçen ve günlük olarak meydana gelen olaylar. Ve bu tarz örnekler çok fazla.

Bunlar tabii ki şu anda Sırbistan'da gazeteciliğin özgür olduğu ve eski rejimin Bilgi Yasası uyarınca gazetecilere verdiği acımasız cezaların artık geçerli olmadığı gerçeğiyle hiç alakası olmayan aşırı örnekler. Şimdi başka bir soru gündemde: dengesiz bir siyasi ortamda genel olarak tüm söylemlerin kalitesinin düşmesi, beklenen medya değişim sürecinin ya-

vaşlığı, medya üzerindeki kontrolü devam ettirme isteği ve gazetecilikte kendi kendini denetleme eksikliği. Oyunun kurallarına uymayan özgürlüğün, anarşi olduğunu gördük.

Ama yetkililer belli bir medya kuruluşunun yazı işleri politikasını beğenmediklerinde, o kuruluş kısmen özel de olsa, hâlâ hiç tereddüt etmeden üst düzey yöneticileri görevden alıyorlar. Bu yıl gazetecilere açılan yeni dava olmasa da, şu anda hâlâ devam etmekte olan 340 dava var. Öldürülen iki Sırp gazetecinin, Slavko Curuvija ve Milan Pantic'in katilleri ise hâlâ bilinmiyor.

Sırbistan'da söylemlerdeki genel bozulma, önceki rejimin devrilmesinden kısa süre sonra, prestij için başlayan siyasi mücadeleyle ortaya çıktı. Demokratik blokta uyumsuzluk başladı ve siyasetçilerin bir bölümü, pozisyonlarını güçlendirmek ve oy potansiyellerini artırmak adına, nüfusun en geniş dilimine yakın durmaya başladı. Medya, bu süreçte fırsat rampası olarak hizmet verdi ve sadece küçük bir bölümü, satış rakamları ve kârlılığını düşürmek pahasına da olsa bu sürece dahil olmadı.

Son üç yılda Sırbistan medyası, doğrulanmamış birçok büyük siyasi suçlamalar ve haberlerle doldu taştı. Genelde, yayımlanmış haberler hakkında dava açılmıyor ve iddalar hiçbir zaman doğrulanmıyor veya yalanlanmıyor. Bunun en büyük örneği, Başbakan Zoran Djindjic'i öldürmekle suçlananlara karşı açılan dava sırasında yaşananlar. En çok satan tabloid gazeteler öyle bir atmosfer yarattılar ki, halk şu sonuca vardı: Djindjic, yeraltı dünyasıyla ilişkilerinin bedelini hayatıyla ödemişti. Suikastla suçlanan Milorad Ulemek ise günün kahramanı olarak lanse edilmişti.

Dengesiz bir siyasi ve ekonomik durumda, medyanın öncelikli hedefi hayatta kalabilmektir. Medya pazarında aşırı bir kalabalıklaşma var: 7,5 milyonluk bir devlette, yaklaşık yedi yüz elli beş radyo ve televizyon kanalı ve ulusal dağıtımı olan on adet günlük gazete halkın ilgisi için birbiriyle rekabet ediyor. Ancak Sırbistan'daki tüm günlük gazetelerin toplam tirajı 700.000'dir, ki bu da Avrupa'daki en düşük tirajlardan biridir. Seksen milyon avroluk reklam pazarı ise bölgedeki en zayıf pazarlardan biri ve bu kadar

büyük bir medya sektörünü destekleyecek durumda değil.

Avrupa Konseyi'ne girişte bir önşart olarak veya Avrupa Konseyi'nin danışmanlığıyla ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın yardımlarıyla Sırbistan birçok kilit öneme sahip medya yasasını kabul etti. Bu, mevzuatın kalitesini yükseltmek ve benimsemesini sağlamak açısından çok önemliydi. Ancak bağımsız medya ve sivil toplum bu yasaların uygulanmasını sağlamak için yetkililere baskı yapmak zorunda kaldı. Özellikle Kamu Yayın Kanunu ve Bilgiye Erişim Özgürlüğü Yasası'nın uygulanması konusunda sıkıntılar var ve bu yasalar geçmiş olmaları rağmen sadece kâğıt üzerindeler.

Devlet hâlâ yerel ve ulusal 200 medya kurumunun sahibi. Bu kurumların özelleştirilmesi süreci çok yavaş ve hedeflenen tarih sürekli geriye atılıyor. Sırp yetkililer, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin önerilerini (No. 1397) dikkate almadılar. Konsey hükümete, bağımsız medya pahasına, medya üzerinde kontrolünü devam ettirmek için devlet bütçesini kullanmamayı önermişti.

Beta haber ajansı böyle bir siyaset ve medya ortamında faaliyet gösteriyor. Beta 1994 yılında, eski Yugoslavya'nın çatışmalı bölgelerinde birbiriyle savaş halindeki taraflar arasında serbest bilgi akışı sağlamak amacıyla sekiz Belgradlı gazeteci tarafından kurulmuştu. On iki yıl içinde, Beta, Sırbistan ve bölge hakkında güvenilir bir bilgi kaynağı olarak uluslararası bir itibar kazandı.

Sırbistan'da haber ajansı aboneliği olan medya kuruluşları arasında Stratejik Pazarlama Araştırma Ajansı tarafından 2005 yılı itibarıyla yapılan bir araştırmaya göre, katılımcıların yüzde 95'i Beta'yı en önemli haber kaynağı ajans olarak tanımlıyor. Katılımcı medya kurumlarının yüzde 75'i haberlerini düzenlerken Beta'nın mesaj servisinden yararlanıyor. Katılımcıların yüzde 30'undan daha azı devlet ajansı Tanjug ve özel bir haber ajansı olan Fonet'ten bahsettiler. Beta, bu yere, tarafız haberleri ve gazeteciliğin temel ilkelerine gösterdiği bağlılıkla geldi. Bize göre, medya ancak bu şekilde demokratikleşme, bütünleşme ve sivil toplumun gelişmesi sürecine katkıda bulunabilir.

Diğer Katılımcılar

Avi Haligua

1979 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Antropoloji bölümü mezunu. 1997 yılından itibaren çeşitli işlerde çalıştı. Üç yıl önce Açık Radyo haber merkezinde çalışmaya başladı. İki yıldır Ömer Madra'yla birlikte Açık Gazete adlı programı hazırlayıp sunuyor. Ara sıra makale yazıyor, İngilizce çeviriler yapıyor.

İpek Çalışlar

İstanbul'da doğdu. Üsküdar Amerikan Kız Lisesi ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu. Gazeteciliğe TRT Haber Merkezi'nde başladı. 12 Eylül'de TRT'den ayrıldı; 1980'lerde muhalefetin sesi olan *Nokta* dergisinde haber müdürlüğü yaptı, kısa ömürlü *Söz* gazetesinin ve patronsuz dergi olarak bilinen *Sokak*'ın kurucularından biriydi. 1990-92 yıllarında Hamburg'da yaşadı, eşcinsellik, kadın ve İslam konularını araştırdı. Türkiye'ye dönünce *Cumhuriyet* gazetesinin haber müdürlüğünü üstlendi, ardından on yıl süreyle *Cumhuriyet Dergi*'yi çıkarttı. *Cumhuriyet*'ten ayrıldıktan sonra Latife Hanım'ın biyografisini yazdı.

Murat Çelikkın

1957'de doğdu. Ortadoğu Teknik Ünivesitesi'nde İşletme okudu. *Demokrat*'ta başladığı gazetecilik hayatını *Nokta*, *Sokak*, *Evensel*, *Yeni Gündem*, *Hürriyet* ve *Radikal*'de sürdürdü. *Birgün* gazetesinin genel yayın yönetmenliğini yürüttü. Halen bianet'te danışman olarak görev yapıyor. Yalan Dünya prodüksiyon şirketinin ortaklarından, Kutluğ Ataman'ın yönettiği *İki Genç Kızın Romanı* filminin yapımcılarından. İnsan Hakları Derneği ve Helsinki Yurttaşlar Derneği kurucularından.

Francesco Diasio

1967'de İtalya, Treviso'da doğdu. Siyaset Bilimi okuduktan sonra Roma'da yayın yapan bir FM istasyonu olan Radio Città Futura "Popolare Network"te gazeteci olarak çalışmaya başladı. 1994-95'te göçmen sorunu üzerine yoğunlaşan bir haber programı hazırladı. Spectrum Radio, Londra'da kısa bir deneyimden sonra Radio Citta Futura'da yayın yönetmeni oldu. 1998'de, internet üzerinden Avrupa'daki radyolara yayına hazır

program ve haber geçen radyo ajansı AMIS'i kurdu. Bu sırada, 2000 yılına kadar kampanya sorumlusu olarak çalıştığı Dünya Topluluk Radyoları Birliği'nin (AMARC) Avrupa yönetimine girdi. 2003'te birliğin uluslararası yönetimine Avrupa delegesi olarak girdi. Halen ulusal düzlemde ve Avrupa çapında, Ortadoğu ve Afrika Bölgesinde (MENA) topluluk radyo politikaları ve ifade özgürlüğü için çalışıyor; birkaç uluslararası projenin koordinatörlüğünü yürütüyor. İtalyanca, İngilizce, Fransızca, İspanyolcanın yanında Lehçe ve biraz da Arapça biliyor. Ticari olmayan iletişim sistemleri uzmanlık alanı.

Murad Huseynov

Mart 2004'te kurulan Güney Kafkaslar Araştırma Enstitüsü'nün kurucularından olan Huseynov gazetecilik çalışmalarıyla Azerbaycan'da önemli ödüller kazandı. Huseynov, çeşitli televizyon programları üretmenin yanı sıra günlük *Zerkalo* gazetesinde yazıyor.

Ragıp Duran

İstanbul, 1954 doğumlu. Galatasaray Lisesi (73) ve Fransa'da Hukuk tahsilinden (78) bu yana İstanbul, Ankara, Paris, Londra, Amsterdam, Boston'da *Aydınlık*, *Hürriyet*, AFP, BBC, *Özgür Gündem*, *Cumhuriyet* gibi medya organlarında muhabirlik, yazarlık, yöneticilik yaptı. Paris'te CFPJ, Harvard'da Nieman Gazetecilik okullarında okudu. Halen Galatasaray Üniversitesi İletişim Bölümü'nde öğretim görevlisi, *Libération*'un Türkiye muhabiri. Düzenli olarak bianet.org'da, *Hayvan*'da, *Tükenmez*'de, *Virgül*'de, *İktidarsız*'da yazıyor. Medya eleştisi alanında üç telif kitabı yayımlandı. İki de çevirisi var. İHD, ÇGD, TGC ile Hellmann-Hammett ve Nureddin Zaza basın ödülleri sahibi. 1978'den bu yana Fransızca-İngilizce simültane çevirmenlik yapıyor. Radikal Galatasaraylı. Ruh olarak Ece Ayhan ve Roger Waters, gıda olarak da hünkârbeğendi ve menemenle iyi anlaşıyor.

Robert Ferguson

Otuz beş yıldır medya çalışmaları ve iletişim eğitimi üzerine çalışıyor. Birçok üniversitede ders veren ve çok sayıda makalesi yayımlanmış olan Ferguson'un akademik ilgisi özellikle medyada kimlik ve etnik köken tem-

silleri üzerine yoğunlaşıyor. Arnold kitapçı tarafından yayımlanan son kitabı "Tartışılan Medya" başlığını taşıyor. Ferguson halen Londra Üniversitesi Eğitim Enstitüsü'nde yüksek lisans Medya ve İletişim Erasmus öğrencilerinin akademik koordinatörlüğünü yürütüyor.

Sema

"Dünyayı oktavlar arasında dolaşan ses" olarak tanıyan Sema, 1995 yılından bu yana Berlin-İstanbul, İstanbul-Dünya-Berlin arasında bir yerde yaşıyor. 1989 yılında kurduğu Taksim grubuyla *İstanbul'u dinliyorum, S-hir-Zauber, Hommage in İstanbul* CD'lerini çıkardı. Tuncel Kurtiz'le birlikte "Şeyh Bedrettin Destanı" nı yorumladı. Türkiye ve Avrupa turnelerini yaptılar ve bir CD hazırladılar. Türk müziği dışında Giora Feidman ile başladığı çalışmalarla Yiddish Lied'ler, ses enstelasyon performansları, Seyyan Hanım Tangoları'nın bugünkü yorumları, sahne-şan "workshop"ları Sema'nın üzerinde yoğunlaştığı alanlar.

Sevgül Uludağ

1958'de Lefkoşe'de doğan Uludağ 1980'den bu yana gazetecilik yapıyor. Kıbrıs'taki bölünmüşlüğe rağmen, Uludağ her iki toplumun da ihtiyaçlarını ve endişelerini yansıtan bir izlek sürdürdü. İki toplum arasında kardeşlik ve barışı geliştirmeye yönelik işlerinden dolayı birçok uluslararası ödül aldı. Uludağ son beş yıldır adanın her iki tarafında da "kaybedilen" insanlar ve kitlesel mezarlarla ilgili sözlü tarih çalışmaları yapıyor. Aynı zamanda bir barış ve kadın hakları aktivisti olan Sevgül Uludağ çeşitli gruplara yönelik bu konular üzerine eğitimler düzenledi. 2001'de kurulan ve Kıbrıs'taki iki toplumlu tek kadın örgütü olan "Sınırın Ötesine Uzanan El-

ler" in genel sekreterliğini yürütüyor. Uludağ www.hamamboculeri.org gibi birçok alternatif websitesinde ve günlük *Yenidüzen* ve haftalık *Cyprus Today*'de yazıyor.

Umayma El-Halil

1966'da El-Fakiha'da doğan Umayma El-Halil 12 yaşından beri şarkı söylüyor. Sanatsever bir aile içinde yetişen El-Halil Bekaa ve Beyrut'ta müzik teorisi ve vokal teknikleri üzerine eğitim aldı. Marcel Halife'yle karşılaştıktan sonra profesyonel çalışmalarına başlayan El-Halil, o ve orkestrasıyla birlikte 27 senedir dünyanın dört bir yanında konserler veriyor. Yayımlanmış üç albümü bulunan El-Halil'in repertuarı Mahmud Derviş, Badr Şakir El Sayyab, Muhammed El Abdullah gibi önemli Arap şairlerin bestelerinden oluşuyor.

Hüseyin Yalyalı

Lefke'de 1964'te doğdu. İlk ve orta öğrenimini yine Lefke'de tamamladı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu'ndan 1988 yılında mezun oldu. Eğitim süresince Kıbrıs'ta yayımlanan *Hal-kın Sesi* gazetesinin Ankara muhabirliğini sürdürdü. Türkiye'de bazı gazetelerde yarı zamanlı çalıştı. 1990'da halen çalıştığı Türk Ajansı-Kıbrıs'taki (TAK) gazetecilik görevine başladı. Aynı tarihte, Kıbrıslı Türk gazetecilerin tek sendikası olan Basın Emekçileri Sendikası'na (Basın-Sen) üye oldu. Yalyalı, sendika başkanlığı olmak üzere Basın-Sen yönetiminin çeşitli kademelerinde görev yaptı; halen yönetim kurulu üyesi. Yalyalı, daha sonra Kıbrıs Türk Gazeteciler Birliği'ne üye oldu ve ilk seçimlerde yönetim kuruluna seçildi. Halen KTGB Genel Sekreterliği'ni sürdürüyor.

Ek: Forum Hakkında

ARKA PLAN

Üç gün sürmesi planlanan İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu, uygulanmakta olan "Medya Özgürlüğü ve Bağımsız Gazetecilik İzleme ve Haber Ağı" Projesi (BİA²) kapsamında gerçekleştiriliyor. BİA², IPS İletişim Vakfı tarafından Avrupa Birliği "İnsan Hakları ve Demokrasi İnisiyatifi" programından sağlanan hibeyle yürütülüyor.

Forumun genel çizgisi ve yapısı, BİA² Proje Koordinasyonu tarafından saptanan bir "Düzenleme Komitesi" tarafından belirleniyor. Bu Komite, benzer organizasyonlarda deneyim sahibi BİA dostlarından, gazeteci, akademisyen ve medya aktivistleriyle hak savunucularından oluşuyor.

İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu, IPS İletişim Vakfı (İstanbul) ve Inter Press Service (Roma, Berlin, Johannesburg, Bangkok, Montevideo) tarafından ortaklaşa düzenleniyor.

İÇERİK

Amaçlar

- Bütün dünyada "bir başka medya" için çaba gösteren eylemci, uzman, emekçi ve analistleri bir araya getirmek.
- Bağımsız medya oluşturma yolunda girişilmiş önemli deneyleri yurttaş gazeteciliği açısından, işleyen örnekler olarak değerlendirmek.
- Daha açık, demokratik, saydam ve ulaşılabilir medya ortamlarının yaratılmasına yardımcı olmak.
- Küresel, bölgesel ve yerel alternatif ağların işbirliğini sağlamak ve katkıda bulunmak.
- Birey ve kurumları bağımsız medya girişimlerini desteklemeleri için teşvik etmek.
- Türkiye'deki bağımsız medya uygulamalarının nitelikçe gelişmesi ve nicelikçe artışına katkıda bulunmak.

Anlayış

"İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu", demokratik medya ortamlarını destekleme amacına uygun olarak, dünya ölçeğinde bu alanda edinilmiş deneyim, girişim ve kazanımları yansıtacak ve gelecekte aynı doğrultuda gerçekleştirilecek faaliyetlere yeni olanaklar sağlayacak şekilde düzenleniyor.

Bu, kaçınılmaz olarak, Forum'un kapsama alanının mümkün olan en geniş ölçeğe yayılmasını ve tartışmaların, dinleyici ve katılımcılar için çekici ve katılımı özendirici bir biçime bürünmesini gerektiriyor.

Forum açık bir yapı. Tartışma düzenleyiciler tarafından önceden açıklanan programa göre işletilecek. Katılım ise herkese açık olacak.

Katılımcılar

- Türkiye ve dünya çapında bağımsız/alternatif medya ve proje temsilcileri.
- Bağımsız medyayla ilgili önemli uluslararası analistler ki, bunların katkıları Forum gündeminin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir.
- İfade özgürlüğü ve medyanın demokratikleştirilmesi uğruna mücadele eden medya aktivistleri ve Sivil Toplum Örgütleri.
- Performanslarıyla alternatif bir iletişim ortamının oluşmasına katkıda bulunan ve katılımlarıyla Forum şenlik atmosferi kazandıracak alternatif sanat, dans ve müzik grupları.
- Yerel ve yaygın medyadan etik ve politik doğruluklarıyla tanınan ve mesleki becerilerini bağımsız bir medya ortamının oluşmasına adanmış gazeteci ve haberciler.

Hedef Kitle

- Türkiye'de bağımsız medya için çaba gösteren yerel ve yaygın medya profesyonelleri.
- Ülke çapında iletişim öğrencileri ve akademisyenler.
- Medya özgürlüğü ve medya etiği konusunda çalışan hukukçular, insan hakları savunucuları, politikaçılar, STÖ'ler ve aydınlar.
- Genel olarak toplum.
- Uluslararası gazetecilik ve medya hakları çevreleri.

Hazır Bulunacaklar

Forum sırasında 200 daimi katılımcı bekleniyor. Açılış ve kapanış tartışmalarında 500 kadar katılımcı olacağı umuluyor.

Önerilen Yapı

1. Forum'un önerilen sloganı: "Başka Bir İletişim Mümkün!"
2. Ana konuşmacılar ile panel tartışmaları
 - Ana konu sunumları
 - Tartışma
 - Sonuç
3. Belirli konulardaki grup tartışmaları, Forum'un sonuç bildirisinde yer alacak kapanış bildirileriyle tamamlanacak.
4. Yerel ve Bölgesel Medya Forumu
5. Sergiler, gösteriler, performanslar, Forum Konseri vb.

DÜZENLEYİCİLER**INTER PRESS SERVICE**

Inter Press Service (IPS) kâr amacı gütmeyen bir uluslararası gazeteciler birliği olarak 1964'te kuruldu. Kurucuları İtalyan serbest gazeteci Roberto Savio ve o sırada Roma'da öğrenci olan Arjantinli siyaset bilimci Pablo Piacentini'ydi. Savio 1999'a kadar IPS Genel Direktörlüğü'nü yürüttü, şu anda da ajansın fahri başkanı. Piacentini kuruluştaki çeşitli görevler aldıktan sonra halen yorum köşesinin editörlüğünü yürütüyor.

İlk günlerinde IPS'nin yola çıkış amacı 1959 Küba devrimi sonrasında Avrupa ve Latin Amerika arasında oluşan iletişim boşluğunu doldurmaktı. Ajansın iletişim ağı yıllar içinde büyüdü, Asya ve Afrika'yı da kapsar hale geldi. Bu arada kuruluş amacı da genişleyerek "Üçüncü Dünya"dan haber akışı sağlamak, sesi duyulmayanlara sözlerini söyleme imkânı sunmak, kalkınmayla ilgili konularda iletişimin önemine vurgu yapmak ve uluslararası haber akışında daha iyi bir denge sağlamak oldu.

IPS kâr amacı gütmeme özelliğini pekiştirmek üzere 1994'te yasal statüsünü değiştirerek, iletişim alanında çalışan tüm gazeteci, kurum ve profesyonellere açık, "kalkınmada işbirliği için kamu yararını gözetilen bir organizasyon" haline geldi.

Daha fazla bilgi için www.ips.org

IPS İLETİŞİM VAKFI

IPS İletişim Vakfı "iletişim ve kalkınma alanındaki projeleri gerçekleştirmek ve desteklemek" amacıyla 1993'te kuruldu. Halen beş kurucu üyesi tarafından yönetiliyor:

Fusun Özbilgen
Ertuğrul Kürkçü
Nadire Mater
Tuğrul Eryılmaz
Prof. Dr. Şahika Yüksel

PROGRAM

Tarih: 3-5 Kasım 2006

Yer: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Dolapdere Kampüsü

Düzenleyenler: IPS İletişim Vakfı

ve Inter Press Service

3 Kasım Cuma

Katılımcılar ve Forum konuşmacılarının

İstanbul'a varışı

11.00: Forum düzenleyicileri ve konuşmacıların basın toplantısı

18.30-20.30: Açılış Kokteyli

4 Kasım Cumartesi

09.00-10.00: Kayıt

10.00-10.30: Açılış Konuşmaları:

- Nadire Mater (IPS İletişim Vakfı Başkanı)
- Ramesh Jaura (Inter Press Service Avrupa Bölge Yöneticisi)

10.30-11.00: BİA Hak Haberciliği Ödül Töreni

11.00-11.30: Forum Giriş Konuşmaları:

- Ignacio Ramonet (*Le Monde Diplomatique* Genel Yayın Yönetmeni-Fransa)
- Mario Lubetkin (Inter Press Service Genel Yönetmeni-Uruguay/İtalya)

11.30-11.45: Ara

11.45-14.00: I. Panel: "Yeni Küresel Yaygın Medya Evreni: Sınırlar ve Sorunlar"

Oturum Kolaylaştırıcısı:

- Doç. Dr. Sevda Alankuş (BİA² Eğitim Danışmanı/Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs)

Açılış Konuşması:

- Hıfzı Topuz (İletişim Araştırmaları Derneği – İLAD Kurucu Başkanı)

1. Yaygın Medya ve Kadınlar: Toplumsal cinsiyetin haberleştirilmesi sorunları, medya çalışması ve yönetiminde toplumsal cinsiyet ayrımcılığı.

- Angela Castellanos (Kadın hakları aktivisti, gazeteci, Kolombiya)

2. Yaygın Medyada Ne Yapılabilir?: Yaygın medyayı içinden dönüştürmeye yönelik stratejiler, ana akım medya evreninin sınırları nasıl ve ne kadar genişletilebilir?

- Tuğrul Eryılmaz (*Radikal İki* ve *Milliyet Sanat*, İstanbul)

3. Türkiye Yaygın Medyasının Sorunları: Ne kadar yerel ne kadar küresel?

- Ragıp Duran (Gazeteci, İstanbul)

14.00-15.00: Yemek Arası

15.00-16.30: II. Panel: Bağımsız Medya Evreni ve Yaygın Dışı Medyanın Gelişme Olasılıkları

Oturum Kolaylaştırıcısı:

- Dr. Roberto Savio (Dünya Sosyal Forumu İletişim Komisyonu ve IPS Mütevelli Heyeti Başkanı)

Açılış Konuşması:

- Prof. Dr. John Downing (Southern Illinois Üniversitesi, Küresel Medya Araştırmaları Merkezi)

- Açık Radyo, Ömer Madra, İstanbul

- AMARC, Francesco Diasio, İtalya

- bianet, Ertuğrul Kürkçü, İstanbul

- *Evrensel*, Mustafa Kara, İstanbul

- *Il Manifesto*, Orsola Casagrande, İtalya

- Inter Press Service, Ramesh Jaura, Almanya

- OurMedia, John Downing, ABD

- Özgür Radyo, Songül Özbakır, İstanbul

- *Tageszeitung*, Bascha Mika, Almanya

- *Özgür Gündem* ve Sonrası, Hüseyin Aykol, İstanbul

16.30-16.45: Ara

16.45-18.00: II. Panel: "Bağımsız Medya Evreni ve Yaygın Dışı Medyanın Gelişme Olasılıkları" (Devam)

20.00: Boğaz'da akşam yemeği ve tekne gezisi

5 Kasım Pazar

09.30-12.30: III Panel: "İletişim Eğitimi: Eleştirel mi Ana Akım mı?"

Oturum Kolaylaştırıcısı:

- Yrd. Doç. Dr. Esra Arsan (Bilgi Üniversitesi, İletişim Fakültesi)

1. İletişim eğitiminde farklı modeller: Batı'da ve gelişmekte olan ülkelerde karşılaştırmalı iletişim eğitimi eğilimleri.

- Robert Ferguson (Londra Üniversitesi)

2. Türkiye'de İletişim Eğitimi: Türkiye'de iletişim eğitiminde nereden nereye? Sektörün fakültelerden beklentileri, iletişim fakülteleri mezunlarının niteliği, kuramsal ve pratik eğitim karşıtlığı üzerine.

- Prof. Dr. Özden Cankaya (Galatasaray Üniversitesi, İletişim Fakültesi)

3. İletişim eğitimi nasıl olmalı? Hak odaklı Bakış – Çocuk Hakları

- Lila Pieters (Program Koordinatörü, UNICEF).

4. Eğitimi "disiplin" değil bir özgürleşme süreci olarak yeniden düşünmek

- Ayşe Gökçe Susam (Galatasaray Üniversitesi, yüksek lisans), Mutlucan Şahan (GSÜ, öğretim görevlisi)

5. Uğursuz evliliğin çocukları: İletişim eğitiminin ikilemlerini aşmak

- Selma Arslantaş (Ankara Üniversitesi), Özge Doğan (AÜ)

09.30-16.30: Grup Tartışmaları

Türkiye'den ve dünyadan farklı örnekleri bir araya getiren grup tartışmalarında gazeteciler, okur tem-

silcileri ve aktivistler bağımsız medyanın bu toplumsal çatışma alanlarında çözüm için oynayabileceği rolleri tartışacak.

09.30-12.30

I. Grup: "Toplumsal Cinsiyet ve Bağımsız Medya"

Kolaylaştırıcı: İpek Çalışlar (gazeteci, İstanbul)

Katılımcılar:

- Angella Castellanos (Kadın hakları aktivisti, gazeteci, Kolombiya)
- bianet, Nadire Mater, İstanbul
- KAOS-GL, Uğur Yüksel, Ankara
- Medya İzleme Grubu, Doç. Dr. Hülya Uğur Tanrıöver, İstanbul
- Pazartesi dergisi, Beyhan Demir, İstanbul
- Uçan Süpürge, Selen Doğan, Ankara

Bu tartışma grubu konuyla ilgilenen okurların da, önceden talep etmeleri kaydıyla, katılımına açıktır.

12.30-13.30: Öğle Arası

13.30-16.30: IV. Panel: "Türkiye'de yerel, bağımsız medya ve yurttaş gazeteciliği"

Oturum Kolaylaştırıcısı:

- Ragıp Duran (Gazeteci, Galatasaray, İstanbul)

Açış Konuşması:

Yerel medya ve sivil toplum medyaları çoğulculuk ve bağımsızlık için bir imkân sunuyor mu?

- Doç. Dr. Sevda Alankuş (BİA² Eğitim Danışmanı/Doğu Akdeniz Üniversitesi – Kuzey Kıbrıs)

1. "Yurttaş Gazeteciliği"ni gerçekleştirmenin bir imkânı ve ortamı olarak yerel ve bağımsız medya

- Yrd. Doç. Dr. İncilay Cangöz (Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi)

2. Devlet ve piyasa karşısında yerel medya. Nasıl yerel ve bağımsız olunabilir?

- Coşkun Efendioğlu (Önder gazetesi, Milas)

3. Yerel ve yaygın medya karşısında yerel haberciler: Bağımsızlığın insani sermayesi.

- Doğan Sönmez (Venüs Radyo-Doğan Haber Ajansı, Manavgat)

4. Anadilde habercilik ve programcılık.

- Cemal Doğan (GünTV, Diyarbakır)

5. Metropolde yerel radyoculuk: Hangi yerellik?

- Mehmet Can Toprak (Radyo Ses, Mersin)
- Nadiye Gürbüz (Demokrat Radyo, İzmir)

13.30-16.30

II. Grup: Barış için Bağımsız Medya

Kolaylaştırıcı: Murat Çelikkan (*Birgün* gazetesi Genel Yayın Yönetmeni, İstanbul)

Katılımcılar:

- Kafkas Medya Enstitüsü, Aleksander İskandaryan, Ermenistan
- Açık Radyo, Avi Haligua, İstanbul
- bianet, Erol Önderoğlu, İstanbul
- *Express*, Yücel Göktürk/Merve Erol/Erdir Zat/Siren İdemen, İstanbul
- Kıbrıs Türk Basın Emekçileri Sendikası, Hüseyin Yalyalı, Kuzey Kıbrıs
- Sosyal Araştırmalar Merkezi (CSS), Marina Muşkelışvili, Gürcistan
- *Zerkalo* gazetesi, Murad Hüseyinov, Azerbaycan
- *Agos*, Nuran Ağan, İstanbul
- Netanya Academic College (Barış Gazeteciliği Merkezi), Prof. Dr. Dov Şinar, İsrail

- Sevgül Uludağ, Gazeteci, Kıbrıs
- *Eleftherotypia*, Tasos Kostopoulos, Yunanistan
- BETA, Zlata Kureş, Sırbistan

Panellere ve Grup tartışmalarına paralel olarak film gösterimleri ve sergiler gerçekleştirilecek.

16.30-16.45: Ara

16.45-18.00: Forum Konseri

- Umayma El-Halil, Hani Sibli (Beyrut) ve Sema

18.00-18.30: Forum Bildirgelerinin açıklanması ve kapanış:

- Yaygın Medya için Eylem ve Gözlem Çağrısı
- Başka Bir Medya için Eylem ve Gözlem Çağrısı

6 Kasım Pazartesi

10.00-13.00: Katılımcılardan dileyenlerle, forum düzenleyicilerinin geleceğe dönük ağ oluşturma olanaklarını değerlendirme toplantısı.

İletişim için:

Erhan Üstündağ, Forum Koordinasyonu

Tel: +90 212 251 1503 • Fax: +90 212 251 1609

e-posta: erhan@bianet.org

Adres: Faikpaşa Sok. Yaman Apt. No. 41 Kat: 3

34425 Beyoğlu-İstanbul

